

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 3

БЕОГРАД 1934 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

XXII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАН 1 МАРТА 1934 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ.

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

Др. КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ:

ДРАГУТИН-КАРЛО КОВАЧЕВИЋ, Др. АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ и Др. КОСТА ПОПОВИЋ

Секретар

АНТЕ КОВАЧ

Присутни г.г. Министри: Председник Министарског савета Никола Т. Узуновић, Министар без портфеља др. Алберт Крамер, Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел, Министар без портфеља др. Хамдија Карамехмедовић, Министар без портфеља др. Драгутин Којић, Министар просвете др. Илија Шуменковић, Министар правде Божидар Максимовић, Министар без портфеља др. Будислав-Гргур Анђелиновић, Министар трговине и индустрије и заступник Министра шума и рудника Јурај Деметровић, Министар војске и морнарице, армијски генерал Драгомир Ж. Стојановић, Министар финансија др. Милорад Ђорђевић, Министар грађевина и заступник Министра пољопривреде др. Стјепан Сркул, Министар иностраних послова Богољуб Јевтић, Министар унутрашњих послова Живојин Лазић и Министар физичког васпитања народа др. Лавослав Ханжек.

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XXI редовног састанка;

2 — Саопштење о подношењу законских предлога о допунском споразуму уз уговор о трговини и пловидби између Краљевине Југославије и Краљевине Албаније од стране Министара иностраних послова, трговине и индустрије; о међународној конвенцији о оснивању међународног уреда за хемију, са правилником за међународни уред за хемију од стране Министара просвете, шума и рудника и иностраних послова; о споразуму о регулисању узамних рекламација између Краљевине Југославије и Републике Турске од стране Министара правде, финансија пољопривреде, иностраних послова и унутрашњих послова;

3 — Саопштење интерпелација народних посланика: Милоша Драговића на Министра саобраћаја о продаји вилаке у Економном одељењу генералне дирекције државних жељезница; Мирка Урошевића на Министра саобраћаја о одликовању Радивоја Поповића, чиновника у кабинету Министра саобраћаја; др. Милана Метикоша на Министра финансија о ниској продајној цени херцеговачког дувана; Владимира Ст. Крстића на Министра пољопривреде о одржавању десне обале реке Мораве код села Крушара;

4 — Саопштење извештаја Министра унутрашњих послова о одговорима на посланичке интерпелације;

5 — Захтев Министра правде о продужењу кривичног поступка противу народних посланика;

6 — Отсуства народних посланика.

Дневни ред: Продужење претреса у начелу предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1934/35 годину.

Говорници: Никола Марковић, др. Драгутин Костић, др. Владимир Станишић, Анте Ковач, Никола Прека, Никола Т. Узуновић, др. Анте Кунтарић, Тришко Нинковић, Јован Довезенски, др. Ђуро Леушић, Милан Божић, Михаило Крстић, др. Никола Кешељевић, Милош Драговић, Михаило Крстић, Гавра Милошевић, др. Људевит Ауер, Миливоје Исаковић, Душан Живојинић, Јозо Батинић, Шукрија Куртовић, Ђорђе Парабућки, Витомир Видаковић, Филип Цемовић, Симо Марјанац.

Претседник др. Коста Кумануди: Отварам XXIII редовни састаок Народне скупштине. Изволите чути записник претходне седнице.

Секретар Анте Ковач прочита записник XXI редовног састанка.

Претседник др. Коста Кумануди: Има ли примедба на записник? (Нема.) Примедба нема, записник је примљен. Изволите чути саопштења.

Секретар Анте Ковач (саопштава): Г. г. Министри иностраних послова и трговине и индустрије подносе Народној скупштини на решење предлог закона о допунском споразуму уз уговор о трговини и пловидби између Краљевине Југославије и Краљевине Арбаније; Г. г. Министри просвете, шума и рудника и иностраних послова подносе Народној скупштини на решење предлог закона о међународној конвенцији о оснивању међународног уреда за хемију, са правилником за међународни уред за хемију, — закљученој 29 октобра 1927 године у Паризу; Г. г. Министри правде, финансија, пољопривреде, иностраних послова и унутрашњих послова подносе Народној скупштини на решење предлог закона о споразуму о регулацији узајамних рекламација између Краљевине Југославије и Републике Турске. (Види прилог).

Претседник др. Коста Кумануди: Ови законски предлози упутиће се Одбору, који већ постоји, за проучавање међународних уговора и споразума. Изволите чути интерпелације.

Секретар Анте Ковач (саопштава): Г. Милош П. Драговић, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра саобраћаја о продаји шљакке у Економном одељењу генералне дирекције државних железница и тражи да јој се призна првенство. (Види прилог).

Претседник др. Коста Кумануди: Пошто г. Министар није овде, ова интерпелација саопштиће се поново. Изволите чути даље интерпелације.

Секретар Анте Ковач (саопштава): Г. Мирко Урошевић, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра саобраћаја о одликовању Радивоја Поповића, чиновника у Кабинету Министра саобраћаја, и тражи да јој се призна првенство. (Види прилог).

Претседник др. Коста Кумануди: Није ту г. Министар, и ова интерпелација саопштиће се поново. Изволите чути даље.

Секретар Анте Ковач (саопштава): Г. др. Милан Метикош, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра финансија о ниској продајној цени херцеговачког дувана. (Види прилог). Г. Владимир Ст. Крстић, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра пољопривреде о одроњавању десне реке Мораве код села Крушара, Срез раванички, и тражи да јој се при-

зна првенство. (Види прилог).

Претседник др. Коста Кумануди: Пошто није ту г. Министар, ова интерпелација саопштиће се поново. Све прочитане интерпелације доставиће се надлежним г. г. министрима. Изволите чути извештаје г. г. министара по интерпелацијама.

Секретар Анте Ковач (саопштава): Г. Министар унутрашњих послова извештава да ће на интерпелацију г. др. Милана Метикоша, о кажњавању Луке Брзића из Малих Зденаца, одговорити кад прикупи потребне податке;

Г. Министар унутрашњих послова извештава да ће на интерпелацију г. др. Милана Метикоша, народног посланика, о раду Електричног друштва у Алексинцу, одговорити кад прикупи потребне податке.

Претседник др. Коста Кумануди: Ова саопштења примају се на знање. Изволите чути захтеве за издавање суду г. г. народних посланика.

Секретар Анте Ковач (саопштава): Г. Министар правде тражи овлашћење за продужење кривичног поступка противу народног посланика г. Милорада Марковића за дело из § 302 Казненог закона.

Претседник др. Коста Кумануди: Овај захтев г. Министра правде упутиће се Имуњитетном одбору. Изволите чути отсуства г. г. народних посланика.

Секретар Анте Ковач (саопштава): Г. Васиљ Грђић, народни посланик, моли 6 недеље отсуства ради лечења.

Претседник др. Коста Кумануди: Одобрава ли Народна скупштина тражено отсуство? (Одобрава). Објављујем да је тражено отсуство одобрено.

Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је продужење претреса у начелу предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1934/35 годину. Има реч народни посланик г. Никола Марковић.

Никола Марковић: Господо народни посланици, предлог буџета за 1934/35 годину налази се данас на решавању пред Народном скупштином. Ми, народни посланици позвани смо, да по својој савести, познавању ствари и прилика дамо свој глас, да ли примамо или не примамо овај предлог. Али при томе треба, наравно, да будемо руковођени свим обзирима према највишим државним и националним интересима. Баш у томе акту лежи тежина наше посланичке дужности и одговорности.

Овом приликом треба да проговоримо коју реч и дамо своје мишљење не само о буџету него и о целокупном раду Краљевске владе, пошто је буџет акт њене целокупне политике. Ми, господо, видимо да предлог буџета износи 10 милијарди и 171 милијон динара. То је занста цифра која на први поглед, с обзиром на економске стање у земљи, изгледа велика и забрињиве. Овогодишњи буџет према изјави господина Министра финансија је истоветан са прошлогодишњим, само што је од њега мањи за 267 милијона динара. Признајем да су наше интенције и жеље биле, да овогодишњи буџет буде знатно мањи од прошлогодишњег. За такво наше расположење постојали су и оправдани разлози, а то су: што економско стање у земљи није било боље од прошлогодишњег и што економска криза још и даље траје. Према речима господина Министра финансија стање у

земљи је стационарирано, али има изгледа да се креће на боље. Па ипак, то је ствар предвиђања. Према оваквом стању ствари било је сасвим природно, да Краљевска влада приступи другим средствима, како би постигла извесна олакшања у буџету расхода за овогодишње финансирање. Једно од тих средстава јесте штедња. Али, и у томе се није могло ићи преко граница стварних државних потреба. Господин Министар финансија у своје експозеу каже: да је Краљевска влада при изради буџета учинила све напоре, да се путем штедне постигну потребна олакшања у буџету. И тако видимо, да је као резултат свега тога у овогодишњем буџету постигнуто стварно смањење расхода за 267 милиона динара према прошлогодишњем буџету. То није мала сума, ако се има у виду, да се штедња чини на уштрб великих државних и народних потреба.

Али, ни том мером, т. ј. овим смањењем није постигнут жељени ефект. Зато је Краљевска влада, свесна овог стања, и желећи да државне расходе прилагоди правој платежној моћи народа, пошла још један корак даље. Она је наиме предложила Финансијском одбору и одбор је усвојио неке амандмане у Финансијском закону за 1934/35 годину, којима се даје овлашћење Краљевској влади, да може извршити и друга смањења у расходима и то испод предвиђене суме. То ће она чинити, наравно, према финансијској ситуацији и по указаној стварној потреби. У том циљу она ће имати право доношења потребних уредаба ради извођења извесних реформи у администрацији. Ово је врло оправдана и умесна мера, јер ће се само на тај начин стварно упорити и појевити државна администрација, за коју иначе постоје оправдани приговори, да је сувише гломазна и скупа.

Ми имамо пуно поверење, да ће Краљевска влада сва ова овлашћења умесно и корисно употребити. Приговори, који се чине са стране, да се ова овлашћења тобож не смеју дати, потпуно су депласирани. Факат, да се на челу Краљевске владе налази уважени г. Никола Узуповић, који је један од најбољих, најискуснијих и најсавеснијих наших државника и парламентарца, пружа нам довољно гаранција, да ће предложена овлашћења бити савесно и корисно примењена. Надам се, да ће се овим овлашћењима моћи постићи жељени ефекат, те због тога налазим, да није умесно правити ма какве тешкоће Краљевској влади, већ, напротив, да је треба потпомоћи у испуњењу њенога тешког задатка.

Ми смо свесни, да Краљевска влада чини све напоре, да са сретствима, којима располаже, обезбеди правилно функционисање државног административног апарата, — да чини напоре да одговори најпре државним и народним потребама и са што мање жртава и потреса изведе наш народ из ове незапамћене економске кризе. И кад ми подвргавамо критици политику Краљевске владе, ако смо објективни, треба да признамо, да све недаће и тешкоће, које су се наслагале на леђа Краљевске владе, нису резултат само двогодишњег новог парламентарног живота, већ нагомилани политички капитал свих ранијих парламентарних влада. Јер се тада, господо, више говорило и свађало него што се радило, а и оно што се радило, није било конструктивно него деструктивно, па

зато треба дати Влади мало одушке и олакшати јој рад.

Господин Министар финансија у своје експозеу, излажући у главним потезима финансијску политику Краљевске владе, изнео је врло важне моменте, који крај свих тешкоћа дају пуно наде, да за наредну буџетску годину можемо бити више оптимисте него песимисте. У првом реду нарочито признање заслужује његова изјава, да су сва настојања Краљевске владе упућена на то, да се сређивањем државних финансија створе услови за правилан и бољи рад у државној администрацији, за чување и подизање државног кредита и за одржање нетакнуте вредности нашег народног новца. Ова ауторитативна реч уваженог г. Министра финансија, да се наш динар има по сваку цену очувати на данашњој својој вредности, мислим, да ће наићи на једнодушно одобравање целога или бар огромне већине нашег народа. Јер, по општем мишљењу и мишљењу признатих стручњака, ако би се прихватио систем инфлације, то јест, да се вредност динара обори, настали би велики поремећаји и потреси у целој нашој приврди.

Ваља истаћи и друге важне моменте из експозеа г. Министра финансија, а то су: да Краљевска влада настоји, да своје расходе доведе у склад са стварном платежном моћи земље и народа; да претстоји реформа државне администрације; даље, да ће се извести смањење са 50% специјалних и споредних примања и хонорара државних чиновника и пензионера, које примају поред својих редовних припадљности, и да ће се извести смањење броја женског особља. Са овом мером о смањењу хонорара потпуно се слажем, али са једном резервом да не видим никакав разлог, због кога треба давати те хонораре и активним државним чиновницима. Разумем, да се пензионерима, који имају мале пензије, може давати извесан хонорар или специјални додатак, ако су негде упуслени, али да се активним чиновницима, поред њихове плате, дају и хонорари или специјални додаци, са тим се не могу сложити.

Кад се буде приступило извођењу датих овлашћења, мислим, да ће у вези с тим бити врло умесно и оправдано приступити и ревизији пензионерског питања и наћи пута ји начина да се пензије триједначе. Јер, према данашњем стању постоје три врсте пензионера и то оних који су пензионисани по Закону од 1923 године, по Закону од 1929 и оних који су пензионисани по Закону из 1931 године. Сви они примају различите пензије. Тако пензионери из 1923 имају најмање, они из 1929 више, а они из 1931 највише. Правда захтева да се сви они изједначе у пензији, јер су то подједнако заслужни људи: официри, ратници, државници и остали чиновници и службеници, који су прошли кроз ослободилачке ратове и под мудрим руковођењем нашег јуначког Краља извршили свој национални задатак.

Желим да споменем још једно важно и горуће питање, а то је питање инвалида. Господо, то су такође најзаслужнији синови нашег народа. Лични инвалиди, који су дали део свога тела, и породични инвалиди, који су жртвовали своје хранце за ослобођење и Уједињење нашег народа, свакако заслужују највеће наше признање. Постарати се, да они буду боље збринути, него што

су сад, јесте дуг свију нас, целог нашег народа. Ја сматрам за дужност, да учиним апел на увиђавност Краљевске владе, да што пре изнесе на решавање Народном претставништву предлог закона о изменама у Закону о инвалидима. За њих се морају створити средства, јер је то, као што рекох, не само дуг према жртвама, него и подстрек за будуће генерације.

Слажем се са предложеном мером о смањењу женског особља у државној администрацији, да би се на тај начин створила места нашем незапосленом подмлатку са факултетском и стручном спремом. Овим поводом мислим да истакнем, да би било целисходно извршити селекцију и код мушког неквалификованог особља, како би се створило места квалификованим лицима. Али, налазим, да би и у првом и у другом случају смањења особља требало поступити врло опрезно, да не би пострадали они који су најслабији. За побољшање привреде и олакшање економске кризе, по мом скромном мишљењу, требало би предузети ове мере: побољшати цене пољопривредним производима било путем заштите, било путем извоза; предузети јавне радове већег стила; створити јефтин земљораднички и привредни кредит; фаворизирати и повећати културу корисних биљака; створити услове за пласирање вишка наших производа на страним пијацама, развити што већу радност и на пољу и у вароши и предузети јаче мере за смањење државних и самоуправних дажбина. При томе треба помишљати и на ревизију многих закона, који су права сметња свакој радности и од којих ћу поменути за сада Закон о радњама, о осигурању радника и, Бога ми, Закон о заштити земљорадника; треба убрзати рад на доношењу закона о корупцији. Уред за осигурање радника је држава у држави, а то се не може толерирати. Али, о томе ћу подробно говорити у специјалној дебати о буџетима појединих министарстава. Ради извођења горе наведених привредних мера требало би потражити и средстава. Овде су пали умесни предлози, да се закључи унутрашњи зајам. Ја ту могућност о закључењу овог зајма остављам Краљевској влади на размишљање, а ја се у начелу слажем са њом.

Господо народни посланици, сад да се осврнем мало на унутрашњу и спољну политику Краљевске владе. Унутрашња политика развија се у знаку консолидовања и реконструкције целокупног нашег националног организма. Овај напоран рад је инспирисан југословенском националном идеологијом у духу Манифеста и септембарског Устава од 1931 године, чији су главни основи одржање народног јединства и државне целине, изградња и усавршавање државне националне тековине и консолидовање прилика. Никаква питања, ни племенска ни верска, не могу бити поново покретана.

Унутрашње уређење државе спроводи се мирно и сигурно и подиже се национална свест. Велики точак југословенске националне мисли окреће се стално напред, полако али сигурно. У ширењу југословенске идеје и националне свести видну улогу имају г.г. учитељи и професори, којима дугујемо пуно признање. Југословенска држава, која је створена великим жртвама и проливењем крвљу југословенског народа, почива на свести и вољи народа. Југославија није негација прошлости, већ афирмација и синтеза прошлости и садашњости.

Ја мислим на конструктивну прошлост и зато је наша држава недељива. Не заборавимо да је за економско и културно развијање нашег народа први и битни услов ред и правни поредак. Господо, морамо признати да су ред, мир и безбедност у нашој земљи на завидној висини. Лична имовна безбедност и правни поредак потпуно су обезбеђени. У овоме видну улогу игра и правосуђе. Са нашим правосуђем можемо бити не само задовољни већ и поносни. Судови се налазе у рукама одличних и савесних судија. Специјално хоћу да нагласим, да је судство у Јужној Србији одлично и да је оно очувало непорочност судова. Наш народ са Југа, који је био жељан правде, има неограничено поверење у наше судове. Овим поводом хоћу да упутим један апел на г. Министра правде и да га умолим, да што скорије установи среске судове и на територији скопљанског апелационог суда, како би се тиме употпунила судска организација у целој нашој земљи. Оно је потребно и ради тога, да се припреми терен за увођење у живот новог грађанског парничног поступка и на напоменутом судском подручју.

У погледу спољне политике Краљевске владе имам да кажем, да је она на одличном путу. Наша држава је важан фактор мира, не само на Балкану него и у Европи. Њена се мирољубива политика испољава у свима међународним манифестацијама, она сарађује у међународном концерну на учвршћивању мира, а на бази мировних уговора. У том циљу она је закључила низ међународних уговора о пријатељству и ненападању. Нарочито признање заслужује пакт о Малој антанти и Балкански пакт, који је инспирисан мудром иницијативом Њ. В. Краља. Сматрам да је спољна политика наше земље конструктивна и да се она спроводи врло повољно и успешно благодарећи енергичним настојањима уваженог Министра иностраних дела г. Јевтића.

Мудра и генијална иницијатива Њ. В. Краља о пријатељству и зближењу са нашим братским бугарским народом наилази на једнодушно одобравање и неописано одушевљење код целог југословенског народа. Идеја о зближењу југословенског и бугарског народа напредује снажно и сигурно на обема странама и, ја верујем, да није далеко дан, када ће оно постати стварност. У томе има само, да се заборави на прошлост и да се у туђе не дира. Као члан владине већине гласаћу у начелу за буџет. (Пљескање и одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Драгутин П. Костић.

Др. Драгутин П. Костић: Господо народни посланици, један енглески државник, Сноуден, недавно је казао, да је деветнаести век узастопце преживљавао многе периоде економске кризе, и не мало периода грозничавог економског успеха.

Они који верују да се историја понавља, налазе у предњем уверење, да ће наступити лепши дани.

Али у данашњој светској кризи која је попут широко изливене реке, залила цео свет, има не мало елемената који отстрањују ову могућност упоређења са прошлошћу. Јер ни једна економска криза није била тако дуготрајна, тако сурова, нити се толико проширила и распострла, као ова садашња.

Поред тога, ни једна од ранијих криза није

била пропраћена једном изванредном и новом појавом: многобројним, јаким и јасно израженим општим економским национализмима, и што је најважније, сада су се на светској економској арени појавиле нове нације, а није искључена могућност да ће се још и друге појавити, које се до данас нису појављивале, или се свету приказивале као безопасни конкуренти и велики потрошачи туђих артикала. Те нације су страховито организоване и колосално јаке, особито Јапан.

Све ово јасно указује да су се светски услови економског живота и размене добара из основа изменили, сада, као да су све нације целог света добиле један психо-патолошки наступ, услед којег се сматрају, да је злочин допустити на своју територију ма какав продукат, који је произведен ван граница њихове отаџбине.

Цела се је земаљска кугла тако рећи сажела, и будући да се свака држава стара и чини све што може, да скрати трговину свих других земаља, јасно је што се светска трговина свела на две трећине.

Ако се политика економског национализма буде и даље продужавала, ширила и појачавала, мало ће што остати од светске трговине! Борба за жалосне остатке онога, што је некада било пристојаном пијацом целог света, жестока је и биће све жешћа. У тој борби победиће само оне нације, које буду најбоље организоване и најбоље и најрационалније за њу припремљене. Кад је јула 1853 године Јапан био приморан да отвори своја пристаништа Енглеској за спољну трговину, да ли је Велика Британија мислила да ће Нипон доћи до ове садашње своје свесветске експанзије. Да се је Енглеска овоме надала, и да је ово предвидела, не би никад се догодило у јапанско-енглеским односима оно што се је збило јула 1853 године.

Данас је Јапан у многоструком економском завојевао: Азију, Источну Африку, Блиски Исток и Јужну Америку. Његова економска снага прети и старој Европи. Дошло се је до тога да Јапан извози своје макароне у Италију, а свој одлични „шотландски виски“ у... Енглеску, и тамо осваја и друге пијаце.

Од 1927 године Јапан није ни једне машине ни за једну од његових многобројних индустрија и економских потреба увезао ни из Европе ни из Америке. А од 1931 године туче квалитетом својих машина оба континента, и извози исте.

Успех овога значајнога јапанскога демпинга објашњава се не само малом зарадом јапанскога радништва и падом јене, већ и у највећој мери изванредним организаторским способностима те нације и рационализацијом Нипона у смислу целокупне економије.

Јапанци су се умели у борби за опстанак, множећи се страховито, снаћи као нико. Снашли су се зато, што су примили сву материјалну културу и савршенство техничке културе Запада, али су сачували своју унутрашњу културу и душу.

Не би лоше било да се гледамо на њих, те да и ми са Запада примимо оно што је савршено материјално и технички, а да сачувамо своју унутрашњу културу и народну душу, душу нашег родољубивог и честитог човека, готовог да сваког часа умре за своју отаџбину.

Пред оваквим стањем у целом свету и чита-

вој Европи морамо се упитати: Како стојимо ми?

Наша је земља по преимућству земљорадничка, али на жалост, стоји по производњи њенога главнога артикла — церелија, чак на петнаестом месту у Европи. Док се у Данској са једног хектара земље добија 31,1 квинтала церелија, код нас који смо у овом погледу испод... и Бугарске, са једног се хектара добија 12,1 квинтала церелија, а у Јужној пак Србији свега 6,82.

Ми смо ваљда једина земљорадничка земља у Европи која има готово 86% земљорадничког становништва а свега 3 средње и 31 нижу пољопривредну школу. У исто време имамо 3 муслиманске теолошке школе, 5 православних богословија и 132 католичке теолошке школе. Од овога броја (132) неке су као, и поједине гимназије, у рукама језуита. Ови ће тек најбоље учврстити интегрално југословенство код омладине коју васпитавају, и помоћи нашој пољопривреди, као што су је у своје време помогли у Шпанији, папској држави, Средњој и Јужној Америци.

Ми смо аграрна земља која има само 2 пољопривредна факултета, али има два католичка теолошка факултета и један православни.

Ова пропорција теолошких и агрономских школа, и буџета за њих, као да потврђује југословенску народну пословицу: „Виноград тражи молитву, а не молитве!”

У једној француској књизи о економском стању у Југославији, аутор наводи мишљење Константина Јиречека, историчара и једнога од најбољих познавалаца Јужних Словена; „Јужни Словени увек су претпостављали рат — трговини!” Није без значаја што наш народ и данас, у Срему, свакога сеоског трговца зове: „Грком” па ма био чистокрвни Србин или Хрват.

Пред нама је календоскоп кратковремених трговачких уговора или споразума, закључених у последње време између наше и других држава:

- 1 — Трговачки споразум са Мађарском.
- 2 — Преференцијални споразум са Француском, за увоз 24.000 тона кукуруза.
- 3 — Компензациони споразум са Грчком од 20 августа 1933 године.
- 4 — Компензациони споразум са Пољском.
- 5 — Трговачки споразум са Немачком.
- 6 — Трговачки споразум са Албанијом од 20 децембра 1933 године.
- 7 — Трговачки споразум са Италијом, која је овога пута наш извоз у ту земљу контингентирала и оптеретила великом царином, ваљда у знак незадовољства због за сада стерилних разлога, вођених између нас и осталих чланова Мале антанте о будућој... економској Малој антанти.”
- 8 — Трговачки аранжман са Румунијом и
- 9 — Трговачки аранжман са економском Унијом, белгијско-луксембуршком.

Снаћи се у свима овим економским незгодама светског карактера и размера, то је готово и изван моћи нашега човека, који је тешком муком сам себи пробио самосталан пут у економски живот. А како ли ће се у свему овом снаћи наш чиновник, наша бирократија, која ведри и облачи високом политиком нашега целокупнога економског живота?

Како стојимо са извозом? Наш извозник је данас само прост комисионар страног купца. А сељак са свима својим продукцима у рукама ово-

га комисионара. Извозник је наш врло сретан кад може странцу, буд зашто, јер и он купује од сељака такође још мање буд зашто, у нашој земљи, на лицу места, да прода наше продукте.

Јер извозник, (о сељаку произвођачу нема ни речи) не може да општи са иностранством не посредно, како је раније чинио, пошто нема ни валуте ни кредита! А шта ћемо речи о сељаку продуценту, коме је по § 10 свога устројства Народна банка дужна давати за пољопривреду највише 25% својих кредита, а она то нити је чинила, нити пак данас чини!

Док је Народна банка 1933 године дала кредита индустрији у износу пола милијарде динара, дотле је извозницима дала свега 107 милиона динара. Ово упоређење има значај, кад се напомене, да ми не извозимо готово ништа од наших индустријских продуката, осим дрвених прерађевина, чији је извоз такође врло много опао.

Наше повчарство врло је мало помагало наш извоз и минимално се бавило давањем кредита под ломбард робе. Оно је било персонално, бавило се уз огромне камате, готово искључиво мениницама, те је и дошло у садашње катастрофално стање.

Наша Привелигована Аграрна банка даје земљорадницима зајмове само на хипотеку. А бугарска „Земљоделска банка“ даје своје земљораднику, на подлози ломбарда његових продуката, зајмове са свега од 2%! Цео свет се чуди откуд Бугарима пара, кад су у много страшнијој кризи него ми, да ипак са толико свести и пожртвовања спасавају свог рођеног земљорадника!

Само због овога понашања Народне и Привелеговане Аграрне банке могло се је догодити, да је наше грожђе било у Прагу тучено од стране бугарског грожђа. Па не само то, него је бугарско грожђе допрло и у Белгију, стигло на праг Француске, земље грожђа „Пар екселанс“.

Слично се догодило и са шљивама. Бугарски земљорадник користећи се овим доста благодатним кредитом, пласирао је у Европи и своју шљиву, и своје млечне продукте. Бугари копирају потпуно наше паковање шљива и дају шљивама етикете готово исте као и наше. Они нас почињу потискивати и на том пољу, и ако је њихова шљива лошија од наше, па сузбијају и наше млечне продукте (масло, бели сир, качкавал) — на страним тржиштима.

Ми и данас у народу имамо око 25.000 вагона жита, и не знамо шта ћемо с њим. И то данас када чак Италија туче својим брашном, на аустријском тржишту... и мађарско брашно!

По преференцијалном уговору са Аустријом, имали смо право, да у ту земљу увеземо 5.000 вагона пшенице али то нисмо учинили. Јер нисмо ништа предузели да себи обезбедимо на време пласман нашега жита у Аустрији, који је резултирао из датих и примљених реципрочних обавеза. Аустријска влада престала је водити, одмах по жетви, рачуна о преференцијалу са нама. Већ је из политичких разлога увезла жито из Мађарске, а од нас не. Да ли смо ми према томе, реципрочном, увезли мање аустријских продуката код нас, или смо се држали датих обавеза?

У току 1932/33 године имали смо са савезничком Француском један аранжман о преференцијалу за увоз 5.000 вагона кукуруза у ту земљу. И

овај преференцијал, господо, нисмо искористили, захваљујући нашој бирократији, која је отезала ратификацију овога споразума читавих осам месеци, и тиме онемогућила увоз ових 5.000 вагона кукуруза у Француску.

Г. Министар трговине изјавио је у свом експозеу, да смо по трговачком споразуму са Чехословачком, имали у току 1933 године увести у ту земљу 10.000 вагона жита. Тај је увоз, по тврђењу самога г. Министра трговине остао, најалост, илузоран. Јер Чеси нису примили ни једног вагона жита од одређених им 10.000, које су по споразуму, били дужни примити од нас.

Ово је, господо, стара песма, али ја питам г. Министра трговине, да ли је у истој сразмери за 1933 годину опао чески увоз код нас или смо ми према Чесима, као увек, испунили све обавезе, док их Чеси у овом питању, нису ни покушали испунити према нама.

Према званичној нашој статистици ми смо у трговини са Чехословачком, били у току потоњих година, врло паситни и то овако:

1925 године у износу	725 милиона динара,
1926 године у износу	489 милиона динара,
1927 године у износу	676 милиона динара,
1928 године у износу	826 милиона динара,
1929 године у износу	903 милиона динара,
1930 године у износу	699 милиона динара,
1931 године у износу	124 милиона динара,
1932 године у износу	44 милиона динара,

Свега: 4 милијарде 488 милиона динара.

Значи, да смо према Чесима били пасивни само последњих осам година онолико, колико готово износи половина нашега буџета. Цифре, господо, говоре саме за себе и не требају никаквог објашњења ни коментара.

Пасива Југославије према Чехословачкој била је увек висока и стална до 1932 године. Тада смо се изгледа и ми пренули, те према нашој драгој браћи Чесима употребили преференцијални споразум и клиринг. Овога се треба и у будуће држати и све учинити да ми, након тако дугог низа година (ја за период од 1918 до 1925 не располажем званичним подацима, али су незванични подаци по нас такође врло негативни), ако не постанемо активни према Чесима — да оно бар један пут престанемо бити пасивни према њима.

У 1929 години ми смо:

извезли наших продуката	
у Италију	26,06%
у Аустрију	17,90%
у Немачку	12,10%
у Чехословачку	8,99%

увезли страних продуката	
из Чехословачке	17,89%
из Аустрије	17,29%
из Немачке	13,61%
из Италије	6,63%

Ето, господо, сентименталнога куриозитета! У Италију смо увезли највише наших продуката, а добили смо најмање њених продуката. У Ческу пак, сасвим обратно, увозимо најмање наше робе, али нам зато Чеси натурају највише њихове робе. Из горњих навода ми морамо повући одгова-

рајуће консеквенце, како би, бар донекле санирали данашње наше врло тешко економско стање.

Како смо мало организовани, и како се мало старамо о нашем економском успеху и просперитету, ето вам неколико примера:

1 — У споразуму о контингентима робе између Аустрије и Румуније, постоји, што је за нас врло важно, и интересантно, један не мали контингент „аустријског бухача“ који су контингент Румуни дужни увести од Аустријанаца. Питам ја вас, господо, где тај далматински и црногорски бухач расте и успева, да ли на Рингу или у Тиролу?

Овај наш бухач, господо, који игра ову чудновату и по нас врло жалосну улогу у економском споразуму између Аустрије и Румуније, у извесним својим партијама долази код нас чак... из Америке. И то само зато што га практични Јенки од нас по јефтине паре купе, добро очисте и лепо упакују, па нам га за скупе паре продају.

Зна се да је главна пијаца за продукте Јужне Србије — Солун. И многи од продуката јужно-србијанских (крупан пасуљ, боља стока, качкавал и др.) пласирани су на Леванту у Египту, па и на Западу, од стране солунских комисионара као грчки, наравно, не без добре зараде.

Недавно су на једној економској пољско-југословенској конференцији наши претставници са дивљењем питали Пољаке, зашто они тако високо оптерећују својим царинским ставовима наш танин? Пољаци су врло просто одговорили: Зато што ваш танин до нас долази искључиво из Беча, као аустријски производ, па је као такав високо оцарињен. Видите, господо, кави смо добри организатори извоза и овога нашег продукта, и ако знам да танин производимо само ми и Француска. Цео наш танин иде преко бечкога „Југословена“ Хајзингера у Пољску. А наш концерн „Танин“ под руководством опет пунокрвног „Југословена“ загребачког г. Брауна неће непосредно властити наш производ да га Пољацима, ваљда с намером да нас колико може помогне у овој тешкој материјалној кризи...

Каква је рационализација наше привреде, најбоље се доказује и овим фактима:

Паприку увозимо из Грчке, Шпаније и Мађарске.

Кромпир увозимо из Италије, Мађарске, Румуније и Пољске.

Кукуруз увозимо из Италије, Мађарске, Румуније и Египта.

Зоб увозимо из Чехословачке па чак и из Сједињених Северо-Америчких Држава.

Хмељ увозимо из Аустрије, Немачке и Чехословачке. Тог продукта увезли смо само 1931 године из ових држава у износу од 841 метарске центе.

Поврће, особито рано, увозимо из Италије. Као да наша Јужна Србија, при минимално бољим транспортним сретствима, које нажалост још нисмо успели организовати, не може лиферовати рано поврће не само за домаћу потребу већ и за извоз.

Маслиново уље увозимо такође из иностранства. 1930 године увезли смо га у износу 24.59 метарских центи а 1931 године у износу 18.32 метарске центе.

Увезли смо олајне репице из Мађарске, Румуније и Бугарске 1931 године 23,950 квинтала, 1932

године 64.069 квинтала. А у нашој чисто земљорадничкој земљи, која вапије за што већом продукцијом индустријског биља, произвели смо овога продукта 1931 године 39.829 квинтала а 1932 године свега 14.825 квинтала.

Ето вам, господо, примера, како код нас расте продукција културнога биља, о којој стално и много говоримо. Све је ово у знаку наше тако важне привредне преоријентације, за коју се проли море мастила у нашој земљи, али се досад ни чега позитивног не доби нити створи!

Неће бити без интереса да вам напоменем како систематски и очајно пада извоз још једнога нашега културнога продукта: кокона и свиле, из наше земље.

Тих важних производа извезли смо:

1928 године у вредности 54.520.943 динара

1929 године у вредности 39.998.935 динара

1930 године у вредности 33.862.135 динара

1931 године у вредности 19.881.362 динара

1932 године у вредности 11.534.264 динара

И ово је знак преоријентисаног правца наше привреде.

Соју набављамо чак из Манџурије, сезам набављамо из Египта и Турске, семе од сунцокрета набављамо из Бугарске.

Ето како стоји са маком: пожњевена површина мака износила је 1927 године 12.500 хектара а 1930 године свега 13.13 хектара.

Кад све ово узмемо у обзир, онда долазимо до жалосне констатације, да увозимо 2.000 вагона биљног уља, за које плаћамо иностранству огромне паре. А производимо само толико биљног уља да можемо фабриковати незнатних 600 вагона. Зар се и овде не види како стојимо са производњом културнога биља, из кога се добија биљно уље. А тога биља можемо имати у таком изобиљу да га можемо и на страну лиферовати.

Зна се да је један од важних нерава будућега рата авијација. Она има и у мирно доба огроман економски привредни и саобраћајни значај. Па зар није жалостан факат, да ми по скуп новац увозимо велике количине рицинусова уља које је врло важно за подмазивање авионских мотора, из Италије, а нема тога краја наше земље где рицинусова биљка не успева.

Опијумски картел између наше државе и Турске за произвођача афиона није за сада од великог значаја. Јер наша држава, и поред картела, не откупљује афион од сељака по цени која се очекивала.

Ми, господо, продајемо један килограм нашега афиона странцима за 350 до 400 динара. Зна се да је наш афион најбогатији са морфином, садржи до 15% морфина. И само једну једину прерађевину нашега афиона, купљеног за 350 динара килограм, — морфиум, у износу једног јединог сантиграма, странци нам продају за 30 динара.

Много се и вазда говори о пасивности наших појединих крајева. Они су беспутни, сопствено их жито не може ни исхранити. Трошкови за њихову исхрану нису мали. Али, ако је природа наше пасивне крајеве лишила жита није их лишила лековитог биља. Ово биље при доброј организацији и култури може не само да исхрани пасивне крајеве него да тим крајевима од тог медицинског биља остане која пара.

Лековито биље којим је Бог обдарио наше

пасивне крајеве: рузмариново лишће, бунику, камилицу, липов цвет, папрат, арнику, боровницу, лаворово лишће, извезли смо 1928 године 22.797 квинтала, а 1932 године свега 18.490 квинтала. Ово је, господо, у знаку подизања пасивних крајева.

Поред опадања извоза поменутих артикала у наглom су опадању и експорти нашег масла, белог сира и качкаваља. Ово се види из следећег:

Извезли смо масла, белог сира и качкаваља у 1931 години у вредности:

	8,486.356	1,202.630	29,329.174
1932 године у вредности	2,786.959	3,092.460	16,746.164
1933 године у вредности	2,080.145	6,605.108	14,162.305

Док је вредност извоза ових трију врста млечних производа у 1928/29 години износила око 70 милиона динара, дотле је она у 1933 години пала на око 20 милиона динара.

Паралелно са овим цифрама, могу се констатовати и бројке пропорционално ништа мање значајне од предњих, којима се доказује пад извоза стоке из Јужне Србије у иностранство. Те су цифре преда мном, али их не цитирам, да не би вашу уморену пажњу, господо народни посланици, исувише преморио. Поред свих ових недаћа наша спољна трговина показује ове 1933 године нешто побољшање кад је упоредимо са таквом из 1932 године. Наш се извоз повећао и довео до активности у спољној трговини.

Како је увоз у 1933 години остао готово исти по вредности, и готово на истој висини, као и у 1932 години, то се је обим наше спољне трговине у 1933 години нешто повећао према обиму из 1932 године. То повећање износи по количини преко 13%, а по вредности близу 6%.

Желети је да се ова утешна појава у нашем економском животу, паметним мерама, бољом рационализацијом и организацијом наше економске политике у 1934 години још више повећа.

У вези са овим фактом и жељама да тај факат постане шири и бољи, мислим да је време помислити о обнови економских односа између нас и Русије.

Није мали број руских продуката, који помоћу посредника улазе у нашу земљу. Ми те продукте скупо преплаћујемо. Само да наведем да се ми преко странаца, по скупе паре снабдевамо следећом руском робом: сољу, нафтом, туткалом, рибним конзервама, па чак и антрацитом (угљем) који нам долази из Цариграда као „турски”. Пре извесног времена ухваћено је 18 вагона туткала увезеног из Италије у нашу земљу, наравно са уредним уверењем о пореклу робе. Али кад су ти вагони отворени свакоме је било јасно да је то била руска роба.

Исто тако дошао је у Дубровник један транспорт рибљих конзерва, за које се утврдило да су руске. Ово је, господо, што је само нађено и ухваћено, а колико тек количине прикривене или неоткривене руске робе ушле су у нашу земљу и колико смо ми на томе изгубили.

Сазнао сам да су нам Турци ових дана понудили 15.000 тона „турске соли”. Јасно да је ово со руска. Исто такву преплаћену руску со набављали су и са других страна.

Пре извесног кратког времена Руси су се о-

братили нашим људима, да од нас купе 3.000 коња. Наши не дају руским ветеринарима да дођу у Суботицу где би коње прегледали и купили. Сада ће се догодити, да Мађари, који имају трговинских веза са Русима, купе те коње код нас за ништавну цену, и продаду их Русима за скупе паре. Мађари обично долазе код нас у Међумурје, и тамо пијачним даном купују буд зашто наше добре коње, не плаћају готово никаквих такса, па их после, уз добру зараду, пласирају као мађарске где стигну.

Сазнало се да се Руси много интересују нашом марвом, сланином, дебелим свињама, салом, житом и т. д. Све им је ово потребно јер су, изгледа, пред ратом са Јапаном. Не би ли се нашла могућност да се ови продукти пласирају код Руса, и да наш земљорадник бар у неколико поправн своје тешко стање. Све су ово питања о којима треба зрело поразмислити и решавању којих треба што пре приступити.

Што се тиче економских одношаја са братском нам Пољском, они морају у обостраном интересу да се продубе, прошире и постану непосредни. Врло је важан принцип Пољске да у нашу земљу не увози ничега онога, што ми производимо. Ми имамо с Пољском компензациони споразум. Наш извоз у Пољску био је 1931 године 50 милиона динара, 1932 године 59 милиона динара. Пољски пак увоз био је 1931 године 66 милиона динара, 1932 године 56 милиона динара. Трговина пољско-југословенска базира се на принципу: роба за робу 100% компензација. Најбољи доказ да су нас посредници пљачкали, јер је сав наш извоз за Пољску ишао преко Пеште, Прага и Беча, јесте у следећем: кад су посредници 1932 године увезли готово сву нашу шљиву, под својом фирмом у Пољску, ми смо те године 1932 увезли 300 вагона шљива у Пољску, а 1933 године кад смо искључили посреднике, онда су Пољаци код нас купили 1933 године 500 вагона шљива.

Потребно је да један воз-изложба са пољским продуктима дође к нама а други одговарајући наш пође у Пољску. Сви наши продукти које у Пољску увозимо имају бити увек истог типа и стандардизовани. Мени је мило да овом прилком могу поздравити братску Пољску и пожелети да се економске везе између Југославије и Пољске што више и искреније рашире, одрже и развију.

Што се Грчке тиче ми смо према њој активни. За жаљење је што наш увоз у Грчку стално опада. Поред многих узрока, конкуренција о којој смо већ говорили јесте и скуп транспорт како нашем тако и њиховом жељезницом. Ми нажалост ни до данас немамо друског саобраћаја низ Вардар, између нас и Грчке. Он је прекинут код Демир Капије. Наш увоз у Грчку ометају наше неприлике: кад један наш извозник експедује свој продукт уским калосеком преко нормалнога, за Солун, он мора на станицама, Градском и Ханрису, да сам претоварује своју робу из уског у широки колосек. Жељезница то не чини. Последње повећање жељезничке тарифе довело је чак и у беспутној Јужној Србији до куриозитета: транспорт робе од Скопља до Урошевца кошта жељезницом скупље него рабацијским колима, мада ова потоња морају проћи кроз сурову и мало пролазну качничку клисуру.

Познато је да наши извозници продају своју

робу Грцима за 65% у валути и 35% у боновима. Ове бонове мора реализовати Народна банка, „Призад“, Поштанска штедионица, јер иначе падају у руке спекулантима на штету произвођача.

Трговински споразум са Албанијом, као и акцију нашу да учествујемо у економском животу Албаније, помоћу „Призада“ и отварањем филијале Извозне банке у Тирани, морамо од свег срца поздравити. Желети је да се споразум од 20-ХИ 1933 године што пре приведе у дело на корист наших најтеже погођених економском кризом, пограничних крајева са Албанијом.

Ми се, господо, морамо подухватити с најбољом вољом и најорганизованијом енергијом, свих мера које би биле неопходно потребне да даде нашој привреди најбољи и најчвршћи правац.

Уштеде на свима пољима. Смањивање тантијема многобројне господе, која су окупирала управне и надзорне одборе државних установа, народних тековина: Привилеговане аграрне банке, Државне фабрике шећера, Државне хипотекарне банке, Поштанске штедионице, Државне класне лутрије, државних имања („Беле“ и т. д.), мера је коју морамо сви поздравити. Желети је да се она што пре и што ефикасније приведе у дело.

Број непотребног чиновништва треба смањити. Дринска бановина има два окружна инспектора, Зетска бановина два и Вардарска читави три окружна инспектора. Сви ови чиновници, са њиховим инспекционим и путним трошковима коштају ову државу доста новаца. Њихова функција овакаква је, то је пети точак у колима — наше полиције. У буџету Министарства унутрашњих дела за ову годину по партији 334 постоји поверљиви кредит од 7.5 милиона динара. И као да овај кредит није довољан Министарству унутрашњих дела за његове поверљиве циљеве, већ по истој партији позицији 9 постоји и поверљиви кредит у износу од 1,600.000.— динара. Овај се кредит, господо, стално провлачи кроз наш буџет већ пету годину, без икаквога законскога ослонаца, јер је створен по решењу господина Министра унутрашњих дела Пов. I Бр. 3828 од 18-И-1930 године, и троши се на оне светле личности, које свој образ и своју душу поверљиво продају господину Министру унутрашњих дела.

Захтевам да се овај кредит од Министарства унутрашњих дела одузме и пренесе на Министарство просвете, с тим да се од овога новца поставе учитељи за оне основне школе у Јужној Србији, које су затворене годинама због недостатка у учитељима.

Кад нам овако лепо иде, ми смо се сетили да оснујемо још једну, осму дирекцију пошта у држави. Као да нам је било мало седам дирекција. Сви говоримо да лични расходи превазилазе половину буџета а овамо гомиламо ново чиновништво! Ја немам ништа против тога да Цетиње добије своју Поштанску дирекцију, али с тим да се сва Новосадска премести на Цетиње. Где сте ли, господо, видели две дирекције пошта, једну у Београду а другу свега 2 сата вожње од престонице.

Ништа није боље ни са дирекцијама државних железница.

Док француске железнице: Париз—Лион—Средоземно море, које по километражи нису ништа мање од наших државних железница, имају свега једну једину дирекцију у Паризу и један

једини инспекторат у Марсељу, докле ми имамо читавих пет дирекција и одозго шесту генералну. Можете ли ви, господо, једном Европљанину да објасните потребу постојања двеју жељезничких дирекција, тако много удаљених једне од друге, као што је загребачка од љубљанске или београдска од суботичке. Овако наше објашњење изазива код наших пријатеља на Западу сажалив осмех, а код наших непријатеља презрив осмех.

Таквих скупих куриозитета има још у нашем буџету. То се најбоље види из партије 492 буџета Министарства грађевина и партије 627 буџета Министарства саобраћаја. Код Министарства грађевина ова се партија у износу од 2 милиона динара троши на одржавање и побољшање пловних река и канала, и одржавање пловних објеката на рекама и каналима. А код Министарства саобраћаја дословце за све предње потребе троши се по партији 627 4,550.000.000.— динара. Наравно ови трошкови једног и другог Министарства јесу само материјалне природе, а колико тек има личних издатака и једно и друго Министарство за један исти посао, на једним те истим нашим властитим рекама и каналима.

Сву ову службу треба, господо, концентрисати код једног министарства, са минималним бројем добрих стручњака, који ће овај посао водити и изводити. Овим путем скратиће се чиновнички персонал и постићи велика уштеда у буџету.

Разумем лечење у жучном каналу и багеровање песка из њега од стране двојице лекара. Један специјалиста за унутрашње болести препоручиће „Врњце“ а други хирург операцију.

Али да једини те исти стручњаци који припадају двама министарствима неће једног државног речног канала излечити ни избагеровати како ваља, јер ће се и ту констатовати омиљена појава код наше бирократије рат између надлештава, а реке и канали остаће и даље неочишћени и нерегулисани, и за пловидбу из године у годину мање способни!

Што се пореза тиче народ је платио најтежи порез посредни 1920 године у износу 94 милиона динара 380 хиљада 613 динара, а 1926 године 803 милиона 292 хиљаде 609 динара. Прошле године 1 милијарду и 400 милиона динара. Доста нам је да упоредимо ове три цифре и да себи преставимо да су посредни порези сада нарасли много више. Народ дугује 2 милијарде динара старе порезе од којих се има отписати 800.000.000.— динара. Наш апарат за компресију и утеривање дугова, по тврђењу господина Министра финансија, врло је строг и добар, а по мишљењу г. г. народних посланика то је апарат врло строг и служи не само утеривању, него и изцеђивању. Па кад он није могао ни до сада да ове две милијарде утера од народа, и то ни у доба просперитета, како ли ће сада извући из народног чепа пола милијарде нових оптерећења код ове кризе, која је јединствена у историји човечанства, по својој дуготрајности и суровости.

Успех ће код овога бити само у погледу наплаћивања такса и трошарине. Узмимо на пример: рдјавна је трошарина на цемент подигнута по 1.500.— динара од вагона, с тим да ту трошарину плате фабриканти, пошто су цене том продукту познате. И шта сад бива? Један предузимач не може узети ни једнога вагона цемента ако прет-

ходно фабриканту не положи 1.500.— динара на име трошарине, за вагон цемента. Разуме се, фабриканти признаницу на ову суму не дају купцима, већ дају признаницу за познату цену од вагона цемента, као да је потрошач по те паре добио тражени вагон цемента, знајући да су главни потрошачи цемента држава и самоуправа, и да ће сваки предузимач при примању ма кога државног или самоуправног посла, — а ко други сада може и сме да зиди? — калкулирати при лицитацији и тих 1.500.— динара по вагону цемента, питам вас, какав је то приход?

Не треба само завирити већ и систематски прегледати билансе крупних предузећа, акционарских друштава и трустова. Ово последње треба забранити, као штетно по народни џеп.

Јер до сада велики нису плаћали порезу држави него јој давали добровољни прилог под видом пореза.

За утају пореза не би требало поћи трагом Француза који то кажњавају новчано, већ трагом Хинденбургових нотферорднунга, који за таква дела свакога кажњавају робијом од једне до две године. Само у нашој земљи је могуће да Југословенка код обрта 980 милиона динара плати порезе 7.500 динара. Сличних факата има још много, особито у индустријским деловима Југославије.

Нека сваки народни посланик из своје бановине донесе тачне податке о опрезовању крупних, и нека Министарство финансија највише оптерети оне који уживају највеће кредите код Народне банке, (зна се да је један банкар узео из те установе 120 милиона динара на име кредита!) више него цела Вардарска и Зетска бановина заједно, Поштанске штедионице, и сличних установа, и нека пореза буде пропорционална тим кредитима, па је у многоме порески терет олакшан нашим бедним масама.

Предамном је акт Савске финансијске дирекције у Загребу, отсека за непосредне порезе Бр. 37865 (III) 1933 године из кога се јасно види да је разрезани друштвени порез за годину 1933 код предузећа „Бата“ свега динара 163.317.— на његових 128 радњи (без филијала) у 128 наших градова.

Куриозно је да те порезе „Бата“ за Суботицу плаћа 39 динара и 19 пара динарских, а Загребу 2.129.65 пара динарских, а за Београд 2.534.— динара, а за Скопље 705,55 динара.

Кад знамо колико је овај „Бата“ појео занатлија, и колико је тиме смањио приходе од течевине нашој држави, онда вам је предња слика још јаснија.

Да вам ово буде још рељефније могу вам рећи да многи трговци и занатлије у Јужној Србији отварају своје радње само пазарним даном.

Једна фирма у Скопљу, која у главном држи сав извоз Јужне Србије у својим рукама, и чији се обрт рачуна од 200—300 милиона динара, плаћала је, могу вам списак Пореског одељења Скопског показати, свега 12.000.— динара порезе! Сад је та фирма раширила своју делатност и отворила две фабрике: једну смирсних тепиха, а другу трикотаже. И кад је то учинила, она се је претворила у: „Генерално акционарско друштво“, па пријавила 500.000.— динара основног капитала, у нади да плати још мању порезу.

Док је ово у царском Скопљу, у непосредној

његовој близини, катлановској општини, утрински прирез на једно магаре износи 284.— динара а најбоље се магаре може купити за 180.— динара.

А како стојимо са течевином? Коморски прирез Трговачке коморе у Скопљу за 1931 годину (а то је само 8% порезе на течевину) износи код појединих предузећа овако:

1 — Парна пивара која продаје пива на 5 милиона динара плаћа тога приреза у износу од свега... 600.— динара;

2 — 12 рудника једног предузећа плаћа тога приреза 480.— динара;

3 — Електрична централа „Тетово“ јачине 2840 коњских снага, која снабдева струјом Тетово и Скопље плаћа 400.— динара;

4 — Битољска електрична централа јачине 55 коњских снага плаћа 1040.— динара. Дајте, господо, сличне податке из ваших бановина, па да не морамо товарити народу нових 500.000 дин. намета!

5 — Једна фирма која меље со за целу Вардарску бановину плаћа 120.— динара, а врло се добро зна да држава том великом закупцу соли за Вардарску бановину плаћа за мељаву сваког вагон соли по динара 2500—3000.— дин.

Из овога питања мељаве је јасно како се пљачка и народ и држава.

Рачунати на течевину од средњега сталежа, илузорно је. Нестало је многобројних занатлија, ситних па и крупних трговаца.

Средњи је сталеж свршио своје.

На територији Дравске бановине између 1930 и 1933 године умрло је 11 адковата, од којих су шесторица извршила самоубиство од беде и немаштине. У Београду око 10 адвоката живе о насушном хлебу, који им деле колеге. Ових дана је у Београду једном адвокату за дуг од 3000.— динара продата целокупна канцеларија и библиотека а за суму од 600.— динара.

О положају лекара који је гори и црњи од адвокатског немам речи са којима би га описао!

Закључци.

1 — За 15 година свога опстанка Југославија је дала довољно знака и доказа своје виталности и снаге.

2 — Као што је поможено и економски олакшан најмногобројнијем сталежу земљорадничком тако се исто мора хитно помоћи и средњем сталежу, занатлијама, трговцима, слободној професији!

Ми морамо створити један одбор, од најбољих и најспособнијих и најчеститијих синова наше земље, који ће створити један генерални економски план за спас земље.

Привредна преоријентација има да се изведе што пре, најшире и најбоље. Доста је тапкања у месту и полу мера, које су увек негативне и најмање спасоносне особито када их бирократи воде и у живот спроводе. Пошто се овај крупни посао не може извести без новаца, јер и за економски рат треба имати новаца, новаца и опет новаца, па предлажем расписивање једног унутрашњег зајма, који не треба да буде такав, да они који да га уписују изгубе наду не само да ће држави помоћи, него и свој уписани новац изгубити. Пођимо трагом Пољака, који свој унутрашњи зајам сјајно уписао и многе своје економске ране залечио!

Победити и одржати се у овом бесконачном

економском хаосу, који је овладао целим светом, значи напрегнути све животне снаге, бити чврст, организован и храбар те изаћи као победилац и из овога страшног економског рата.

У овоме економском рату борбу не само за опстанак и процват наше отаџбине, борбу за сјајнију будућност наше земље, борбу „за далека нека поколења” и за нашу децу, наше најближе потомство имају организovati и до победе довести само најспремнији, најчеститији и најупорнији синови наше Отаџбине, под мудрим врховним водством нашега Витешког Краља. (Бурно одобравање и плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик Г. др. Станишић.

Др. Влада Станишић: Господо народни посланици, г. Министар финансија, чију ја моралну, интелектуалну и стручну способност и сад као и до сад високо цијеним и поштујем, казао је у своме експозеу, да буџет није дјело чисте и просте импровизације, нити дјело фантазије Министра финансија, него рачунски акт који има већим дијелом да региструје, облигатно и аутоматски, издатке који резултирају из позитивних закона. Та констатација је тачна, али није потпуна. Буџет је не само рачунски, него и политички акт Владе и Скупштине. У њему имају да се поред издатака предвиђених законима, региструју издатци на подмирење потреба државе и народа, које се потребе указују као неопходне и неодољне за период важности дотичног буџета. Он има дакле да буде огледало политичких настојања и одлука Владе, како, до ког износи и које се народне и државне потребе имаду у наступајућем рачунском периоду алиментирати. Он је писан, облигатним, временом и цифрама ограниченим програмом државне управе за посао њезиног старања око одржања и појачања повољних услова за правилан развитак државног и народног живота.

Компресија и ексензија буџета, измјена расподеле кредита у њему, отварање и затварање, проширење и сужење врела његових прихода све су то примарно политички, па тек онда рачунски акти.

Није добро ако му рачунска страна није тачна и реална, али је много горе ако му политичка страна не ваља, јер је много лакше правдати и поправити рачунске него политичке дефиците.

Предложени пројекат државног буџета за год. 1934/35 не само да није реалан и поуздан на својој активної страни, него и политика Владе кроз тај пројекат није довољно изражена и прецизирана. Истина, материјалне прилике, под којима данас морају да живе сви народи и све државе, изванредно су тешке, у кризи су не само привреда него и морал, а то су основе друштва и државне заједнице, па је под таквим приликама веома тешко дати цифарски и политички повољне и поуздане буџетске пројекте. И буџети великих, старих држава, у којима је живот привреде далеко развијенији, показују у данашње доба редовно и велике дефиците, па није чудо, да и ми, такорећи јучерашњи, са нашом скученом примитивном аграрном привредом, без власитих капитала, у својим буџетским предвиђањима гријешимо.

Господин Министар финансија и у овом предлогу буџета учинио је напоре да смањи државне

расходе за 267 милиона динара, како би народу и његовој привреди учинио олакшицу. Али то смањење не стоји у сразмјеру нити са дефицитом за годину 1932/33 који је по ријечима г. Министра износио 733 милиона, нити са дефицитом за год. 1933/34, кога ће такођер бити, и ако можда у нешто мањем износу. Не пустите с вида, да су се ти дефицити показали и поред знатних уштеда, које су г. Министар финансија и Краљевска влада чинили при извршењу буџета у оквиру за те уштеде подесних, одобрених кредита.

Па кад је тако, чему онда ево и по трећи пут пројектовати буџете, који надмашују пореску снагу народа и надбацују суму од 10 милијарди динара, који приходи буџетски у минуле две године нису могли да додају? Јесу ли можда изгледи за народну привреду у наредном буџетском периоду повољнији? Ја бих прије рекао да нису, него да јесу. Међународне трговинске везе не показују тенденцију побољшања. Аутархија узима све више маха. Наш трговински биланс је истина активан, али извоз недовољан. Унутарња потрошња не може довољно да апсорбује продукте наше најјаче привредне производње, па с тога цијене тих производа, стално ниске — једва подмирују трошкове производње и превисоку земљарину. Произвођачу тих продуката — сељаку једва остаје толико, колико је потребно за најпримитивнији оскудни живот. А често ни то. Немајући купаца и потрошача, јер у нашем народу је 80% сељака, трговина и индустрија, а поготову занати, сведени су на исто стање, у каквом се налази и пољопривреда. Једини сталез, који има сигурне и пристојне прходе, који има платну и куповну способност, који најмање осјећа привредну депресију и која му је чак добродошла, то је сталез државних чиновника и намјештеника. Њихов број је прилично велик и троше без мало све што примају, али то је ипак све недовољно да би могло олакшати привредну ситуацију. Без повишеног извоза наших сељачких производа, који би извоз поправио цијене тим производима, нема и не може бити просперитета у нашој привреди. А ја тога не видим у скорој будућности.

Па ипак пројекат наредног државног буџета показује незнатне уштеде и води очигледно у сигуран и замашан дефицит. Г. Министар правда то тиме, да прописи позитивних закона не допуштају редукују личних расхода, да се ануитетна служба не може смањити, а материјални расходи да не трпе даље редукују.

Али, видећи и сами да се расходи тога буџета неће дати ни моћи покрити приходима уза сва нова врела прихода, која смо му дали недавним доношењем нових финансијских закона, тражио је г. Министар финансија амандманом у Финансијском закону овлаштења за Краљевску владу да може у циљу смањивања расхода предузимати мјере, како у оквиру постојећих законских одредаба, тако и у уредбама са законском снагом које би имале за предмет утврђивања основа државних и самоуправних заслуга у другом обиму, по што су ти основни постављени у законским одредбама који данас важе. Осим овога тражи у Финансијском закону и даља овлаштења: за редукују женског особља из државне службе, за редукују од 50% споредних принадлежности државних чиновника у

државним привредним и новчаним установама и за ба о заштити земљорадника стављена на дневни ревизију специјалних додатака, хонорара, награда ред.

државних службеника и њихово ограничење до највише 50% редовних припадности.

Да та далекосежна овлашћења тражи за Министарски савет г. Министар финансија тек сад, да све то није законски пројектовао раније и тражио за те пројекте редован поступак легислативе, чије се прерогативе овим отступањем права претреса и доношења законских мера крње, премда је могао предвидети потребу уштеда на личним расходима буџетским, — могло би му се с правом замерити да га један велик и очигледан разлог не оправдава. Труд и рад одговорног Министра око поправке пореске и финансијске администрације, која је и у целини и у својим саставним деловима била рђава, занемарена и што је најгоре, с малим изузетцима, подложена корупцији и склона неисправностима, показао је добре резултате; за тај труд требало је времена, а тај посао није трпио одлагања. Узалудно је доносити законе, ако немате савесних и исправних органа, који ће их поштено извршавати. Не могу концедирати, да је тај посао организације и контроле пореске и финансијске администрације завршен, треба ће у том правцу још много активности, али садашње стање те администрације кудикамо је боље у сваком погледу. Молио бих само Господина Министра да промени методе у држању оних његових органа који непосредно улазе у народне редове и извршују директно наплате, јер данас се народ мање жали на органе Министра унутрашњих послова него на органе Министра финансија. (Гласови: Врло добро).

Упореда с тим ваљало је разбудити савести пореских обвезника и присилити их на поштовање дужности и законских обавеза према држави. Чинити то и показати у томе видне резултате у доба тешке привредне депресије, захтевало је то много куражи, енергије и истрајности поред великог труда и доста времена. Али у другом времену се то није могло и извести. Познато је, да је морал пореских дужника у времену привредног просперитета био лабав и минималан баш ради тога, што се добар део државних расхода покривао приходима из репарација и зајмова, до којих се није тешко долазило.

Уредити администрацију и обезбедити прилив државних прихода у знатно већем износу само из користи, што их дају наша властита привредна занимања, био је оправдано примарни и најпречи постулат уредног државног газдинства и рад на томе послу правда донекле пропуст г. Министра финансија да није раније и на време тражио од Народне скупштине сагласност за законске пројекте, који би ишли за оним циљем који је постављен у законодавним овлашћењима Министарског савета у предложеном финансијском закону.

Та овлашћења за доношење уредаба са законском снагом која се сво понављају и прете да постану сталном праксом, нису ни мало оправдана ни симпатична: Ова Народна скупштина и онако мало ради. Многе добре њезине снаге остају неискоришћене. Напротив, уредбе што их је по овлашћењу већ донео Министарски савет, нису сваки пут добре и довољно корисне по народну привреду и социјалне односе у земљи — не задовољавају потребе, које су их провоцирале и ради којих су донесене. Ја ћу то детаљније истаћи, кад буде Уред-

Иако у Министарском савету седе махом људи са јачим политичким репутацијама и солидним интелектуалним квалификацијама, опет њихов законодавни рад не може у пуној мери надоместити такав рад Народног претставништва, бар не у ауторитативном погледу. Да није била потребна сарадња Народног претставништва и његов законодавни рад, да је тај посао могла вршити сама влада, не би ни дошло до избора тог Народног претставништва.

Па ипак ћу гласати за Финансијски закон, који и та овлашћења садржи, осим из поменутих разлога још и ради тога, што верујем да ће г. Председник Министарског савета ауторитетом свог високог положаја, појачаног ауторитетом вође велике Југословенске националне странке и ауторитетом Председника клуба народних посланика велике владине већине, знати подесити и учинити све што је потребно да при доношењу и примени тих уредаба буду погођена наша права расположења и сачувана од сваке штете пуна објективност и социјална правда.

Редуција сувишног економски боље стојећег женског особља из реда државних службеника, запослење нових младих и квалификованих снага у тој служби, при чему треба респектовати исти принцип економске веће потребе и социјалне правде, а при свему сачувати пуно мери објективности, биће и тежак и одговоран посао.

Не мање ће бити тешко донети уредбе са законском снагом, која ће мењати, заправо смањивати обим државних и самоуправних расхода, базиран на законским одредбама које данас важе. Ту ће требати много смишљености и много државничке и политичке опрезности и видовитости, али и много одлучности.

Ако се ти послови добро сврше, биће оправдано наше поверење; у противном изазваће незадовољства и потресе.

Ја ћу при томе да набацим неке своје субјективне погледе на ове ствари. И онда, кад би наш чиновнички кадар и по стручним и по моралним квалификацијама био врло добар, ми би морали приступити рестрингирању плата и припадности чиновника из два разлога. Смањење буџета расхода које би имало да олакша буџетско оптерећење народне привреде, јесте категорички императив реда у нашим јавним финансијама. Без тога смањења не може се доћи до равнотеже у нашем буџету, нити уклонити његови дефицити. Осим овог тако важног разлога, и социјална правда тражи то рестрингирање. Ја сам већ нагласно, да је staleж државних службеника једини, који има сигурне и пристојне приходе и да тај staleж најмање осећа привредну кризу. Док је та депресија све друге привредне staleже, па међу њима и слободне професије, које по својој спреми, школском и практичном оспособљењу имаду квалификације виших државних чиновника, бацила у очајан положај и свела њихов рад и користи од њега на то, да су им дошли у питање најосновнији услови живота и опстанка, дотле је та депресија знатно поправила услове материјалног живота државних чиновника и службеника. Нећу рећи свих, али свих оних који са државне касе примају преко 3.000 динара месечно.

Истина је да су њихове припадности од

утврђивања плата по Чиновничком закону из године 1931 већ три пута смањиване, али та смањивања нису достигла још ни 30% висине првобитно озакоњених принадлежности. Међутим, од године 1931 када се је појавила криза, па до данас, цијена свим привредним продукцијама и економским добрима (храни, одјећи, обући становима, огреву и т. д.) пала је између 50 и 70%. А то значи да се чиновничке принадлежности, и то понављам, оне преко 3.000 динара, могу и имају по постулату најелементарније правде и у интересу одстрањења насталог поремећаја друштвене равнотеже смањити, дакако прогресивно, за најмање 20—25% без опасности да се тиме изазове осиромашење и доведе у питање опстанак таквих чиновника. То, господо, важи, подвлачим и наглашавам, само за време трајања ове депресије. Исто тако како би им се смањиле принадлежности, тако ћемо ми, истим кратким поступком, те принадлежности повратити на стару меру, чим се укажу повољне прилике у народној привреди и у државном буџету.

А шта тек да кажем о оним високим чиновницима и декоративним носиоцима високих државних положаја, који допуштају поред луксуриозног живота, који попут црвеног барјачета изазива широке народне редове, које је криза бацила у очајање и избацила их из посла, да уштедама од великих прихода тезауришу знатне готовине и зидају велике палате? Има их доста, па би била дужност владе и г. Министра финансија да их изнају и да им темелно овлашћења садржаних у пројектованом финансијском закону, редуцијом, и то знатном редуцијом, плате и осталих доходака онемогући тај неправедни и пркосни начин живота.

У данашње доба готово општег осиромашења и незапослености великих размера, не би смело бити никога, изузевши Круне, који у овој држави као њен орган, чиновник или функционер прима ма из ког наслова више од 250.000 динара годишње.

Чему министри без портфеља? Чему окружни инспектори? Све то треба докинути.

Сигурну мјеру објективности у примјени једног принципа дају људи тек онда, када себе не узимају од те примјене.

По принципу рационалне штедње у државном газдинству, који се жели и захтева са свих страна ове куће, треба и нама народним посланицима и сенаторима снизити дневнице са 20%, на 6000 динара, а осим тога оним народним посланицима и сенаторима, који имају министарске принадлежности или положај Претседника Народне скупштине и Сената, примање дневница уопште докинути.

Ми имамо, господо, у нашој Влади неколико министара који нису народни посланици. Па када ти министри без дневница могу врло лепо да изађу на крај, зашто се не би и она господа министри и сенатори ограничили на примање оних принадлежности које примају њихове колеге, који нису народни посланици и сенатори.

Питању редуције сувишног и неквалификованог активног и пензионисаног чиновништва, треба такође посветити пуну пажњу и безобзирно расчистити са свима онима, који хоће да живе на рачун заједнице, не давши ништа и не учинивши ништа за државу и народну целину. Оне пак који су се у државној служби обогатили, дакако на штету државних прихода и интереса, треба уз-

ти под удар санкција закона о корупцији, чије је доношење крајња потреба. У Кадићевој афери, господо народни посланици, која је била предмет недавне дискусије у Народној скупштини, ја сам у свом говору нарочито подвукао да до штете, коју је том афером претрпела држава, не би било дошло, да је један висок државни орган и функционер био на висини свога положаја. Да је тај господин извршио своју дужност, како му његова савест и његова заклетва диктирају, он би оне обвезнице, које је наш несрећни друг Кадић и још неколико његових пријатеља стрпао у своје џепове, да је он, кажем, те обвезнице поделио у сврху да се ликвидирају оштете по пресудама, а таквих је било око 500, на које се чека већ годинама, до те штете држава не би дошла, а афера и намере оних који су са Кадићем ишли да оштете државу, биле би на време откривене и уклоњене. И ако сам указао на ту високу личност нашу, иако сам очекивао да ће Влада према стварним разлозима које сам навео најенергичније поступити, ја још увек видим на томе положају тога наредбодавца и понављам са овога места да би било и право и морално да се тај господин који је показао толику немарност у вршењу своје дужности, већ ради тога са тога места скине. (Коста Алексић: То је мржња, ако си јунак поднеси интерпелацију и не заклањај се за посланички мандат!) Јели вас он послао да га браните. (Коста Алексић: Изнесите доказе, немојте нападати човека који није ту. Адвокат па чита говор, види се Ваша спрема!) шта се то тиче Вас; нећу да бубам којешта као Ви. — Господо, осим тога било је овде у Скупштини и у овом кратком нашем заседању речи о стварима које бацају донекле ружно светло на исправност и коректност држања појединих људи који седе или који су седели на овим високим местима. Изнесено је за једног до недавно министра, човека на министарском положају, да је на рачун њему подложено државног шумског предузећа наручио себи аутомобил (Један глас: Одговорио је човек на то!) Он је нешто одговорио, али је њему као и сваком министру дотирана извесна сума за издржавање аутомобила. Него није на једну другу ствар одговорио, а то је да је свога брата апотекара поставио за члана управе државне железаре у Зеници. Осим овога, господо, јуче је један од народних посланика изнео једну тешку ствар против једног министра и без сумње та ће ствар, како је и наш г. Претседник владе нагласио, ускоро доћи пред ову Скупштину, али, господо народни посланици, то је толико замашна и велика ствар да би био ред да г. ресорни министар на кога су се те речи односиле, не оставља под неизвесношћу ову Народну скупштину, јавност, домаћу и страну и да нас што пре обавести те да ту ствар расчистимо и видимо, у чему је. Један велики мислилац енглески чија је слава и данас исто онако сјајна, као и за његова живота, Бекон Веруламски, каже у своме делу »О мислима о земаљским стварима« на једном месту, да државна финансиска политика у првом реду има ниш на то да се издаци у држави не скупи у мало руку, него да буде расподељен, јер ће наступити случај да поред великог националног богатства држава трпи и срада. То је случај, господо, сада код нас у нашој привреди. Држава живи не од богаташа, не од неколико појединаца; држава живи од целог народа, од свих својих држављана. Доба кризе, доба ограниченог из-

велике новчане масе у своје руке да врше спекувоза искористили су јачи појединци прикупивши лацију. Наша је цела привреда, буквално речено, остала и без новца и без кредита. Производи се само оно што је потребно за одржавање живота.

Дужност би била Краљевске владе да у овом правцу подузму најенергичније мере. Господин Министар финансија ће имати у том правцу, ја у то верујем, пуну потпору Народне скупштине у настојавањима својим да привредни точак окрене на боље. Тим разним спекулантима треба већ, и крајње је време, да се једном стане на крај. И ја верујем, да ће Краљевска влада поступити по оним овлашћењима која ћемо јој изгласати у Финансијском закону, а и предузети мере против свих оних, који руше ред и уназађују нашу привреду. Ја изјављујем да ћу гласати за предлог буџета. (Одобравање и плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Анте Ковач.

Ante Kovač: Gospodo narodni poslanici, mi već treću godinu vršimo u ovom Parlamentu, donošenjem budžeta, jedan golemi državni i narodni posao. Izglasavanjem budžeta izglasavamo mi već treću godinu i puno poverenje našem gospodinu Ministru finansija. Mi mladi narodni poslanici posebno smo zadovoljni, što naše finansije vodi jedan naš vršnjak, koji je spreman da se za svoja uverenja i za svoju liniju hvata u koštac sa svakim, imajući zbilja jaku kičmu i operišući zbilja staloženim znanjem i visokom erudicijom. Nama je drago, da je konačno i naša generacija izbacila na površinu jednog ovako solidnog finansijskog stručnjaka. Ako nam on kad-kad i izgleda suviše dogmatičan, ako se kad-kad i ne možemo složiti sa njegovim neprijatnim poreskim šarafima, nama ipak imponuje ovakav borac za svoja načela u doba, kad se beskičmenjaštvo i kolebljivost mogu sresti u javnom životu na svakom koraku. Meni je on lično još simpatičan i kao jedan od protagonista borbe za disciplinovanje demokratije.

Ja zato i ne mislim da se u načelnoj diskusiji o budžetu upuštam u kritikovanje njegovih finansijskih načela. Naši drugovi u Finansijskom odboru narativali su se njim dosta, pa kad su se na kraju krajeva s njime skoro u svemu nagodili, ja nemam volje da započinjem iznova jednu kavgu bez izgleda na uspeh. No na jedno hoću da ga upozorim:

Mi smo u proleće laniske godine u Klubu zaključili, da se energično posvršava posao na definitivnom organizovanju Jugoslovenske nacionalne stranke. I baš, kad smo se mi razišli po narodu i počeli održavati zborove u tom pravcu, Ministarstvo finansija odredilo je kao za pakost najneumoljiviju egzekutivnu naplatu poreza. Nastale su čitave organizovane egzekutorske hajke protiv seljaka, dok su u gradovima bogataši dugovali na stotine hiljada dinara poreza, a niko ih nije ni taknuo! Uzaludni su bili naši protestni telegrami. Ministarstvo finansija pokvarilo nam je tada bar za 50% agitaciju i onemogućilo uspehe na puno mesta. Meni su tada seljaci govorili: »Šta vi donosite Zakon o zaštiti zemljoradnika u stvari privatnih dugova? Tu ćemo se mi već sami nagoditi. Nego donesite vi Zakon o zaštiti zemljoradnika od državnih organa; ti nas upropastiše!»

Na jesen laniske godine, neposredno pred opštinske izbore, Ministarstvo finansija priredilo nam je slično zadovoljstvo, s istim goničima. Pre nas upadali su u sela bezobzirni ubirači poreza, plenili

da je čudo i odvlačili u opštinske zgrade jastuke, jorgane, narodna odela, pokućanstvo i t. d. I na tim barikadama otete narodne imovine trebali smo mi da držimo oduševljene jugoslovenske govore i da tumačimo narodu, kako vodimo u prvom redu politiku zaštite seljaka i maloga čoveka. A u Zagrebu ili gde drugde istovremeno nije poreskim masnim dužnicima transferiran ni jedan salonski, luksuzni nameštaj, nije odvežen ni jedan klavir, nego su s njima pravljene blagi sporazumi o rokovima otplate. Seljaku neće da daju tih rokova otplate poreskog dugala!

Toliko samo na adresu Ministarstva finansija. Međutim, mi, gospodo, u ovakvoj načelnoj diskusiji imamo kao politički ljudi i prava i dužnosti da pred javnost iznesemo svoja načelna gledanja i na probleme, koji su izvan domašaja nacionalne ekonomije, izvan carstva Ministarstva finansija, a ipak su u vezi sa budžetiranjem države. Ja bih hteo da govorim o jednoj temi, koju je — čini mi se — nabacio bez prave dubine osećanja jedan od mojih predgovornika iz Savske banovine. Reč je o jugoslovenskoj duhovnoj unifikaciji.

Gospodo, bez jugoslovenske duhovne unifikacije politika inicirana šestojanuarskom proklamacijom i svim ostalim jugoslovenskim aktima naših vlada od 6 januara 1929 godine ovamo, dakle, ni politika Jugoslovenske nacionalne stranke ne može doživeti svoj triumf. Vršući jednu prevažnu i tešku nacionalno-političku misiju na terenu u narodu, mi ćemo se satrti i slomiti, ako pre svega ne povežemo duhovno naš narod, ako ga duhovno temeljito ne osposobimo za primanje ovakve unitarističke politike. A imaju li naše mase dovoljno duhovne pretpreme da se krenu za programom, koji im mi iznosimo?

Meni se, gospodo, čini, da tu nekako idemo u raskorak mi narodni poslanici, i oni, koji po tehnicima svoga posla i po svojim zvanjima stoje u intenzivnijem i puno stalnijem kontaktu sa masama, a naročito s omladinom naše zemlje. Mi osećamo da kod njih Eshaezija još nije umrla, i ako je 3 oktobra 1929 godine uzakonjena Jugoslavija. Mi još uvek osećamo onu fatalnu simbolistiku broja 3. Mi smo se uverili, da se i posle istorijskog 3 oktobra i posle Kraljeve izjave: »Čuvati jedinstvo narodno i celinu državnu, to je najviši cilj moje Vladavine, a to mora biti i najveći zakon za Mene i za svakoga« — neguju i dalje tri narodne individualnosti. Ni sami legislativci i egzekutivci ovog jugoslovenskog kursa u našoj državnoj i narodnoj politici nisu sasvim načistu o tome, kako treba raditi i šta treba raditi, da stvorimo tip novog jugoslovenskog čoveka i da jugoslovenstvo dovedemo do pune pobede.

Ne radi se, gospodo, tu samo o »tehnicima ujedinjavanja«, kako se izrazio jedan predgovornik. Ne radi se tu o hitlerovskim ili musolinijevskim ili staljinovskim metodama kod idejne unifikacije narodnih masa. Tačno je, da ni Musolini ni Hitler ne bi mogli ujediniti svoje narode u jedan čvrst nacionalističnosocijalni front — u koliko su oni u opšte u tome uspeli — da za to nije bilo psihičkih preduoslova. Postojala je i u Italiji i u Nemačkoj tradicija decenijskog rada na ujedinjenju. No sigurno je i to, da su vlade i u Italiji i u Nemačkoj uvek suzbijale defetističke i separatističke ispađe svojih pokrajina i oštro pazile na to, da se ne poljulja državna celina. Ja mislim da je kao između Boga i šejirdžije razlika između nemačkog unitarističkog patriotizma jednog dojučerasašnjeg švapskog pokrajinskog kralja (taj recimo

u Bavarskoj nikad nije poricao, da je Nemač!) i jugoslovenskog unitarističkog »patriotizma« jednog našeg pokrajinskog istorijsko-individualističkog vile-njaka kao što je na primer dr. Vlatko Maček, koji neće nikako da prizna da je Jugosloven te beži od jugoslovenske nomenklature kao vrag od tamnjana. Jedan Pijemontez nije nikad poricao da je Talijan, a isto to nije činio ni Kalabrez. To je i u Nemačkoj i u Italiji bila više borba o pokrajinski prestiž, borba o učešće u vlasti, a ne principijelna borba za plemensko-pokrajinsko izdvajanje kao kod nas. Da su se pijemonteski ili kalabreški politički prvaci borili takvim metodama i takvim tendencijama kao naši pokrajinsko-plemenski veziri, iskrsnuo bi bezuslovno već onda jedan Musolini da spasava jedinstvo Italije; kao što su, u ostalom iskrslili Garibaldi, Kavur i drugi.

Ne može se, gospodo, nikako napraviti do kraja uspela paralela sa nemačkim ili italijanskim i našim ujedinjenjem. Nemačka i Italija ujedinjavale su se i pod drugim uslovima i u drugim vremenima i sa drugim mentalitetima. Jedino što od njih možemo apsolutno pozitivno naučiti jest to, da jedinstvo države i naroda treba spasavati pod svaku cenu kao što su to oni u opasnim momentima znali uvek i izvesti. To smo znali izvesti i mi, o čemu nam sjajno svedoči naš 6 januar 1929 godine. Nisu se ni Nemci ni Italijani ujedinjavali izborima, demokratijom, parlamentarizmom ni plebiscitom, nego ratovima, kolektivnim osećajem jedinstva, istorijskim nuždama i forsiranjem svog ujedinjavanja na najrazličnije načine.

Naš proces jugoslovenskog ujedinjavanja isto tako nije ovisan o demokratiji ni o parlamentarnom načinu vladanja. Nas ujedinjuje osećanje da smo jedno, nas ujedinjuje jugoslovenska nacionalna revolucija, jedna stihija koja je izbila 1918 godine posle dugogodišnjih kalvarijskih patnja i spremanja. A poznato je, da smo se najviše razjedinjavali i kidali baš pod našim ranijim demokratsko-parlamentarnim režimima. Zato smo i morali posegnuti za privremenim uklanjanjem one razularene talmi-demokratije i parlamentarizma da se ne rastepe naše državno i narodno jedinstvo. Ako je do ispitivanja prošlih odgovornosti za takvo stanje, te su svakako više na strani onih, koji su se rukama i nogama odupirali jugoslovenstvu — o kojemu danas govore sa gordošću i čudnom pobožnošću! nego na strani onih, koji su dobronamerno branili jugoslovenstvo često možda samo zato preoštro, jer su verovali da je država u najvećoj opasnosti i pred propašću. Uostalom, za nas ne sme biti preoštro ni jedno sretstvo, kad se radi o »biti ili ne biti« jugoslovenske države. Šta mu tu ulaze nekakvi »samozvani eksperti«? Šta znače eksperti u jednoj državi među braćom, koja se poznaju? Šta će mene učiti moj brat, ko su moja braća? Nisu to bili nikakvi eksperti, nego su se sa jedne i sa druge strane izdizali partizanski spekulanti i uce-njivači, koji su samo kod nesposobnih, neobaveštenih ili pokvarenih mogli da pale ili da važe kao neki eksperti.

Po teoriji spomenutog predgovornika izgleda, da bi i kod nas trebalo pustiti, da se kroz decenije jugoslovenstvo samo iskristališe, a mi da budemo prema barjaktarima tronarodnih individualnosti i separatističkih tradicija milosrdni, puni obazrivosti, onako »mile-lalex«, kao neke sestre nudilje. Ništa da se ne ešofiramo, ništa da ne forsiramo, jer će na-

rod sve to pozlatiti i mi ćemo, kad se Bogu sviđi, doći ipak do duhovne unifikacije.

Mi se sećamo, dokle je bila dovedena država, kad se samo donekle popustilo raspirivanju plemenskih i verskih strasti. Šta bi iz nas bilo, da smo i u prvim godinama našeg Ujedinjenja pustili maha destruktivnim elementima, koji su se tada pojavili naročito u našim krajevima preko Save i Dunava? U praksi su neprovedive stvari, o kojima je govorio onaj progresivni ili sintetični Jugosloven. Mi živimo strahno brzo i burno. Današnjica zahteva od nas brže i dalekosežnije odluke, nego u prošlom veku, kad je taj moj predgovornik bio zgoljni Frankovac, i strastveno mrzio sve ono što je srpsko. Mi nismo ni njega čekali da se preokrene, nego je on morao poći sam za nama, silom prilika, ako je hteo da učestvuje u političkom javnom životu ove zemlje. Tako mi ne možemo čekati ni 30 godina, da na pr. dr. Vlatko Maček i njegovi drugovi dođu do spoznaje, da smo mi ipak jedan jugoslovenski narod. Nama mora biti svejedno, hoće li oni to spoznati ili neće. Ako spoznaju, mogu sa nama saradivati, ako ne spoznaju, ne ka ostanu gde su, i vreme će ih pregaziti. No kroz 30 godina svoga zanovetanja, kolebanja ili huškavanja mogu takvi ljudi da pokvare puno toga, što možda u prošlom veku Ante Starčevića i drugova ne bi bilo važno, ali bi u ovom veku moglo da bude katastrofalno. Zato mi moramo ubrzano i energično da suzbijamo takve defetiste i spearatiste. Mi moramo ne brutalno, ali muški i snažno, uklanjati sve što zlonamerno koči jugoslovenstvu put do pobeđe.

Protivno onom predgovorniku, ja nisam zadovoljan sa prošlim vladama baš zbog toga, što su bile odviše mlake i nespretno u uklanjanju tih zapreka iz vremena Eshaezije. Te vlade nisu izvršile svoju dužnost u jačanju jugoslovenske duhovne unifikacije.

Gospodo, koje zapravo zvan da podupire i širi tu jugoslovensku duhovnu unifikaciju?

U prvom redu to je Ministarstvo, koje je najduhovnije, dakle Ministarstvo prosvete. Stvarno, osim našeg nacionalno-političkog rada u masama, u oblasti kulture i prosvete pružaju se najveće mogućnosti za davanje pozitivnih vrednota i cilju duhovne unifikacije. Tako je i Ministarstvo prosvete istovremeno i jedno eminentno političko ministarstvo. Mnogi su se na stolicama ministra prosvete otimali o taj presudan uticaj na duhovnu unifikaciju. Zato su na stolici Ministra prosvete u ovoj zemlji redovno sedeli naši najjači politički ljudi: Ljuba Davidović, Svetozar Pribićević, Stjepan Radić itd. No svi ti političari izgleda da nisu bili dorasli poziciji, koju su zauzeli, vodeći u svom resoru više personalnu nego istinsku jugoslovensku prosvetnu politiku. A naši ministri od 1931 godine pa ovamo, samo su lavirali između te personalne i prosvetne politike. U koliko su i imali svojih većih koncepcija i planova, nisu dospeli da ih ostvare.

I šta imamo danas? Da pogledamo malo one institucije, koje bi imale da budu najviše angažovane u poslu jugoslovenske duhovne unifikacije pod režijom ministra prosvete. To su: osnovne škole, srednje škole i universiteti.

Ja neću baratati sa statistikama. Mene kao Jugoslovena i nacionalnog radnika interesuje samo duh u tim školama.

Vi znate, gospodo, da u udžbenicima osnovnih škola jugoslovenstvo izgleda vrlo mršavo. Isto tako mršavo jugoslovenstvo propovedaju izvan škole i mnogi naši

učitelji. Kroz osnovne škole provlači se i te kako često plemenska nota. Već u samoj državnoj himni, koju uče mala deca, dobivaju instrukcije o trojstvu. Nedavno je jedan učitelj u Savskoj banovini poredao po svom čefu i pevao himnu sa decom ovim redom: »Lijepa naša«, »Naprej zastava slave« pa Bože pravde«. Dakle HSS! Kad deca u Jugoslaviji svrše četiri razreda osnovne škole, jedva da u potsvesti osećaju integralno jugoslovenski. Prosto kao da nam se još neće da ih zadovoljimo i oduševimo jugoslovenstvom!

Drže se, na primer, po svim osnovnim školama, a i srednjim, predavanja 4 februara o velikom apostolu jugoslovenske duhovne unifikacije Josipu Jurju Štrosmajeru. Trebalo je ove godine čuti, kakav je tu ideološki »ričet« vladao. Štrosmajer je u mnogim osnovnim školama Savske banovine prikazivan samo kao znameniti Hrvatski narodni sveštenik, kao borac za slobodu Hrvatske, dok se o njegovom jugoslovenstvu, o ljubavi prema braći Srbima i Slovencima jedva šta na kraju promrsilo kroz zube. To me potseća na slučaj, kad je jedan dnevnik u Zagrebu posle 6 januara 1929 g. pisao, da je Štrosmajer bio za federaciju i za tri narodne individualnosti, pa da će se pod šestojanuarskim režimom realizovati baš takav »san« Štrosmajerov — ništa ne spominjući, da je jugoslovenska ideologija Đakovačkog vladike bila sasvim nezavisna od njegovih tadanjih prigodnih političkih kombinacija u monarhiji. A mi treba da uzimamo za kult i putokaz generacijama samog ovog jugoslovenskog duhovnog unifikatora i propovednika Štrosmajera.

Pa šta treba da učini, gospodo, Ministar prosvete, kad mu nelojalni nastavnici ovako podvaljivački preokrenu jednu plemenitu tendenciju proslave? On treba da izda izradenu u čistom jugoslovenskom duhu poslanicu o Štrosmajeru, sa naredenjem da je moraju pročitati i svi nastavnici jednako u celoj državi. Ko uskrati poslušnost, ima da leti iz državne službe. Mi ne smemo trpeti u školama ovakve ideološke falsifikate, kad je reč o takvom unitarističkom prvoborcju kao što je bio Štrosmajer. Kad su katolički sveštenici morali u svim crkvama da čitaju antisokolsku poslanicu Episkopata, neka svi nastavnici u svima školama čitaju jugoslovensku poslanicu Ministra prosvete. To je jedini način, da se izbegne trovanje naše mladosti u ovakvim zgodama.

Tu odmah iskrsava, gospodo, i problem vaspitanja naših učitelja. U koliko je meni poznato, nove generacije naših učitelja ne izlaze iz prenerandija dovoljno jugoslovenski vaspitane i orijentisane. Mi doživljavamo da nam vrlo često iz prenerandija iskače i uskače u narod mladić komunist ili plemenski separatist, jednak kakvom starom Frankovcu iz 1914 godine. Verujte mi da je cifra takvih separatista i komunista, s obzirom na 15 godina našeg Ujedinjenja, grozna, a Ministarstvo prosvete kao da nema tehničke mogućnosti da spreči njihovo postavljenje u službe.

Jednaka je situacija i na srednjim školama. Vi danas u zbrci nejednakih i nevaljalih udžbenika na srednjim školama imate još i ideološku zbrku. Ja znam, da među današnjim profesorima naših srednjih škola ima priličan broj koji su manji Jugosloveni, a podmukliji separatisti ili defetisti nego što su bili 1925 g. za ministrowanja Stjepana Radića (Tako jel). S kakvom jugoslovenskom bojom izlazi onda omladina ispod njihovih ruku? Čućete od mnogih takvih omladinaca, kako omalovažavaju žrtve podnesene

za Ujedinjenje i ismejavaju naš savremeni jugoslovenski nacionalni pokret.

Ko je kriv? Jedanput je jedan seljak drastično, ali duhovito, rekao na nekom zboru, gde se kritikovalo Radićevo pašovanje nad jugoslovenskim učiteljima, ovo: »Nije kriva krmača, ako ude u kvar, nego onaj, koji ju je pustio!« Krivi su, dakle, raniji ministri prosvete koji u postavljanju direktora i nastavnika nisu vršili potrebnu i opreznu jugoslovensku selekciju. Mi puštamo našu omladinu, janjad, u ruke mnogim nastavničkim vukovima. Mi smo, doduše, ukinuli dvojstvo u učiteljskim i profesorskim udruženjima, ali time nismo uklonili i zlokoban uticaj nastavnika, koji su bili u onim separatističkim udruženjima. Oni dalje mute duše omladine, pa u Zagrebu profesori čak izdaju dva svoja organa za dake, da ih što više pocepaju. List »Mladost« izdaje Profesorsko društvo jugoslovensko, a »Omladinu« biv. pripadnici Hrvatskog profesorskog društva. To se, naravno, tolerira i profesor, kako koji stigne, naturuje dacima edicije svojih prijatelja. Kad su takvi profesori, mogu li ispod njihovih ruku izlaziti duhovno ujednačeni daci? Kad nastavnici tumače dacima našu istoriju kroz prizmu svojih tronarodnih i trouglath gledanja, možemo li onda očekivati, da će ti daci pravilno shvatiti smisao naših davnih mučnih nastojavanja za Ujedinjenje od Karadordevih vremena do danas?

Tu nema pravoga reda, tu nema potrebne discipline ni valjane kontrole nad radom ni direktora ni nastavnika. Ako je direktor »Jugosloven hrvatskog smera« (kako se neko duhovito izrazio), onda je jasno da mu ništa neće bosti oči, kad njegov profesor istoričar pred dacima uveličava ubojne lade hrvatskog Kralja Tomislava itisuć-godišnju kulturu, a umanjuje veličinu Dušanova carstva — ili obrnuto, ako je direktor »Jugosloven srpskog ili Slovenačkog smera«.

Pogotovo je mizeran uticaj države, tog važnog aktera u duhovnoj unifikaciji, po privatnim i po verskim katoličkim školama. Tu jugoslovenstvo može biti devete peći žarilo. Tu se može jezuitski i furtimaški »paklovati« protiv naše duhovne unifikacije. Odatle mogu da izlaze »crne mantije« u narod sa jasnim obeležjem plemenskog katoličkog fronta. I zato se nemojte čuditi čestim sukobima sa katoličkim sveštenicima zbog bogoslužjenja o državnim praznicima ili zbog ispada protiv Sokola. Naša država podnosi i omladinske verske organizacije »Križara«, autentičnih naslednika Korošćevih »Orlova«. Protiv koga je uperen taj neobični krstaški rat, kao da smo u srednjem veku? Protiv verske troeljivosti, protiv jugoslovenske konsolidacije, protiv jugoslovenske duhovne unifikacije. Ne radi se tu o internoj crkvenoj bratovštini, nego se priređuju izleti, javni nastupi, proslave, diletantske pretstave i još svašta suvišno. A zna li iko, u kojem okviru rade Marijine kongregacije među omladinom? Država mirno i nemoćno pušta, da joj se otima i otuduje omladina. A ja Vam, poznavajući taj crni front, kako raste, kažem: najveća naša i najopasnija unutrašnja borba biće sutra borba protiv sada tolerisanog klerikalizma, koji se vešto uvija u Hrvatsvo ili Slovenaštvo. (Odobranje).

Gospodo, jednu silnu zaslugu imao je pok. Stjepan Radić. On je hrvatske seljake bio oteo ispod uticaja klerikalaca, koje je on nazivao »popovcima«. Oni tada nisu smeli ni pisnuti, gde bi se on pojavio. Danas hoće da otmu njegovu političku baštinu! Danas Radićeve naslednici u opoziciji rade ispod ruke

sa tim istim klerkalcima, jer se kroz crkve još jedino nekažnjeno može podjarivati plemensko-verska borba. A mi? Šutimo i gutamo. Kad bismo hteli da se na to oborimo, neda nam naša slavna i pametna cenzura. Kad državna vlast nema kuraže, da se upusti u tu bitku, neka nama ostavi slobodne ruke, pa ćemo se mi ogledati. Uopšte gospodo, ili država treba da u tom pravcu ima presudnu ingerenciju ili treba rastaviti crkvu od države, da spasimo državu, a u prvom redu omladinu te države. Ta bi rastava i bila najbolja i za nju sam ja lane na ovom istom mestu u isto doba i pledirao.

Gospodo, kad su takve nesigurne jugoslovenske pozicije u osnovnim i srednjim školama, onda je razumljivo da i na univerzitetu dobivamo u glavnom jad i čemer od omladine. Tu imate svega, a najmanje svesnih i oduševljenih jugoslovenskih omladinaca. Preovladuju komunisti, separatisti i — sportaši! Gde je to od jugoslovenske revolucionarne omladine Skerličevih vremena!

I sad, bar da imamo sve pouzdane i spremne univerzitetske profesore, pa da delaju na duhovnoj unifikaciji svojih studenata i da ih popravljaju. No tu se istom razgolićuje, kako je država, koja tako skupo plaća te univerzitetu, u njima često samo — pastorak.

Ja se, gospodo, ovom zgodom neću upuštati u to, koliko nam je univerzitetu i fakulteta potrebno. Svakako nam nisu potrebna ni četiri filozofska, ni četiri juridička, ni dva teološka katolička fakulteta, ni dve pedagoške škole, pogotovo kad su učitelji pre četiri godine dobili pravo nastupa na univerzitet. Trebalo bi reducirati najmanje četiri fakulteta. No što nam je bezuslovno i pre redukcije potrebno, to je, da u državno-nacionalnom i u naučnom pogledu doteramo malo u red te Univerzitetu. Gospodo, svuda na svetu, naročito u Nemačkoj, Italiji, Poljskoj, Čehoslovačkoj, Austriji, Mađarskoj i t. d. državne su vlade zahvatile vrlo kuražno u problem univerziteta. Dešavaju se naime i tamo, kao i kod nas, na univerzitetima često nemiri, štrajkovi, ima uopšte puno nezdravog stanja, podržavanog od destruktivnih profesora (A. Pavlič: Vodili su ih masoni). I kakvih sve tu profesora nema! Ima ih, koji nikad u životu nisu napisali samostalno ni jedne naučne rasprave, već žive kao moljci od tuđih tabaka i knjiga. Ima ih koji i ne znaju predavati, nego čitaju dosadno, ugnjavljajući i sebe i druge, ali zaštićeni visokom autonomijom univerziteta ti mogu da odglasavaju, da odbijaju pristup na katedre sposobnima, državi i narodu potrebnijima. Njih se ne možemo rešiti. Jedan naš profesor univerziteta karakteriše među ostalim prilike na univerzitetima u jednoj svojoj prošlogodišnjoj raspravi ovako:

»Ove autonomne ustanove i u mnogim državama svojim autonomijama u stanju su, a gde i deluju dosta destruktivno. Ugroženi izvesni režimi rezonuju, da im ne može biti sve jedno, što i kako se barata pod zaštitom autonomije u najvišim prosvetnim ustanovama u vreme, kada se u posleratnom staloženju teškom mukom uzdiže princip pokolebanog autoriteta državnih vlasti. Pogotovo i zato ne, što se izvesne defetističke sile trajno podmlađuju: nepotizmom i klikaštvom. Uopšte se svuda vidi tendencija, da prosvetne ustanove, bez razlike, ne budu više sinekure, intaktne »ad infinitum« u svem. Teško stečen narodni kapital mora da bude racionalno iskorišćavan, a da »veze«, svojte, kumstva, prijateljstva

ne budu motivi plasiranja nepodesnih ličnosti, dok se sposobniji bez tih i takvih uslova zapostavljaju za uvek, suviše ospori im se i trajno onemogućiti samo »pravo na rad«, dakako na vrlo rafinovani način pod širokim plaštom samoopredeljenja...«

Univerzitet prema priznanju ovog profesora treba reformama i modernizovanjima. Sad već i same univerzitetske vlasti apeluju na državnu intervenciju, kad se studenti razračunavaju divljački u hramu nauke. Kad smo mi nekoliko puta pokušavali da diramo u to pitanje reformama Univerziteta, uvek su pobedili separatisti svih dlaka i iz svih centara. (Alojzij Pavlič: Upada u reč).

Prešednik dr. Kosta Kumanudi: Opominjem vas na red g. Pavliču.

Ante Kovač (nastavlja): Naravno da tu ima i ličnih razloga onih, koje bi reforme pogodile. Ukratko, ne da se ljudima sa položaja. Odmah se ističu plemenski interesi, pa se čak govori i o ugrožavanju nacije. Ti isti sipaju onda razdražljive parole među omladinu. Vi se sećate, da smo imali nekoliko nezgodnih studentskih nemira, otkad smo narodni poslanici. Čuli smo za neke profesore univerziteta da stoji sa tima dacima i da ih luškaju protiv režima, a naročito protiv Ministra prosvete. A kako da objasnimo ovo: čim se lane pročulo, da se sprema novi univerzitetski zakon i da će svi profesori univerziteta biti stavljeni na raspoloženje — umiriše se daci kao dirnuti čarobnim štapićem. Da li smo prošle jeseni i ove zime imali studentskih nemira i štrajkova? Nismo. Zašto? Možda će nam to iskreni studenti znati objasniti...

Ja mislim, gospodo, da bi naš novi Ministar prosvete morao već spremljeni Zakon o izmenama Zakona o univerzitetima izneti pred Narodnu skupštinu, pa da se do kraja proventiliraju ova pitanja, koja sam samo generalno dotaknuo. A rezime mojih primedaba jest ovaj: dok ne dobijemo sposoban, jugoslovenski pouzdan i radan kadar nastavnika univerziteta, srednjih i osnovnih škola, nećemo imati valjane omladine i, prema tome, zadocnjavaćemo stalno u duhovnoj unifikaciji, a u krajnjoj konsekvenciji i u nacionalno-političkom povezivanju narodnih masa. Zašto da posao duhovne unifikacije vrše bolje i sa više volje ljudi izvan nadležnog Ministarstva prosvete? Sigurno je, da danas sa najviše uspeha i najpouzdanije vrše posao duhovne unifikacije savez Sokola Kraljevine Jugoslavije i naša slavna vojska. To su ne-sebični i iskreni pioniri državno i narodnog jedinstva, i oni su dosad učinili u pravcu duhovne unifikacije sigurno jednako toliko, koliko sve naše škole zajedno, ako ne i više. Mnogo čini i privatna inicijativa. No Ministarstvo prosvete treba da ovakvu privatnu inicijativu svestrano pomaže da joj prediači, a ne da se za nju i ne brine. Mi bismo hteli da jedanput vidimo i na stolici Ministra prosvete jednog Aleksandra Velikog. Našem novom Ministru prosvete, koji, kao i njegov prethodnik, stoji pred golemim zadacima, možemo da reknemo: »Hic Rhodus, hic salta!«

Ministar prosvete može da daie inicijativu i našim učenicima, literarnim i umetničkim društvima. Mi imamo dva visoka učena društva: Srošku Akademiju Nauka i Jugoslovensku Akademiju Znanosti i umetnosti. Da li su ti učeni Srbi i Jugosloveni svojim radom i duhom prilagođeni programu potreba savremene prosvetne politike i šta oni poduzimaju na nivelisanju naših plemenskih kulturnih suprotnosti? (Alojzij Pavlič: upada u reč).

Predsjednik dr. Kosta Kumanudi: Kažnjavam vas, g. Pavliču, pismenom opomenom.

Ante Kovač (nastavlja): Odgovara li efekat njihovog posla onim materijalnim žrtvama, koje država i narod doprinose za njih? (*A. Pavlič:* Kako vi kao član predseđništva napadate naše najviše ustanove!). Ja ne vidim njihove aktivnosti u časovima, kad su naša tri kulturna centra još uvek razjedinjena. Najviše položeni ljudi ne bi smeli prepuštati nestalnom vremenu pitanje ujedinjavanja, a međuplemenske odnose svoditi na kurtoazne posete (i kolaboraciju) onog tipa kakve vrše i u drugim stranim društvima. Ne samo u jednom ekskluzivnom društvu, nego unutar cele nacije, treba da se oseti rad kulturnih institucija, koje država tako obilno pomaže.

Gospodo, zar treba još isticati, kako smo bedno napredovali sa jugoslovenstvom u našoj književnosti? Imamo Maticu srpsku, Maticu hrvatsku — samo nema Matice jugoslovenske. Imamo »Srpski književni glasnik« i »Hrvatsku Reviju«. Imamo »Srpsku književnu zadrugu«, »Društvo hrvatskih književnika«, »Društvo slovenačkih književnika«, samo nemamo Društva jugoslovenskih književnika. Imamo tri Pen-kluba, koji su čak na lanjskom kongresu Pen-klubova u Dubrovniku uz državnu obilnu pomoć istupali pred strancima u ime tri naroda u Jugoslaviji! Mi imamo još uvek odeljenje čitalačke sfere za knjige štampane ćirilicom i latinicom. Književnost iz Dravske banovine potpuno je nepoznata javnosti drugih Banovina. Mi smo šaka jada prema stranom kulturnom svetu, a još činimo vivi sekciju i režemo se dan za danom. Sve to u doba kad pevamo, kako jugoslovenstvo pod našim režimom triumfuje. A ko da ujedinj tu literarnu nejugoslovensku kulu vavilonsku? Gde je tu zahvat države, Ministra prosvete? Gde je heroj, koji će imati smelosti da tu napravi »Gleichschaltung«?

Nekad su, pre rata, naša Pozorišta bila rasadnici propagande. Imala su svoju određenu misiju. Danas? Mi za Pozorište dajemo u svakom budžetu milijunske subvencije. Je li zato, da radu na jugoslovenskoj duhovnoj unifikaciji, da budu jugoslovenska kulturna reprezentacija ili zato, da nas duhovno razjedinjuju i smućuju problematičnom inostranom scenom robom? Šta vraćaju državi, šta daju našoj državnjoj i narodnoj misli ti naši glavni teatri u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, za dobivene državne pare?

Svi upravnici naših pozorišta teraju politiku »punjenja kase«. To je njihova prvenstvena briga, a osećaj odgovornosti prema državi i narodu, to je nešto sporedno. Pogledajte repertoare u glavnim našim pozorištima. Tu ćete naći preko 50% plitkih zabavnih lakrdija, opereta i komedija francuskih, nemačkih, mađarskih i kojekakvih drugih autora. Naći ćete i komade sa čisto socijalno-levičarskim tendencijama kao da je to baš roba, koju naša mlada nacionalistička država treba. Gledaćete komade, koji direktno provociraju komunistička raspoloženja, da u gledalištu odjekuju povici: »Živela Sovjetska Rusija!«

Ono, zbog čega se inače naši intelektualci levičari apse i osuđuju po Zakonu o zaštiti države, to se, u malo drugoj formi, može slobodno prikazivati na našim pozornicama. I mi to plaćamo iz državne kase! I naš seljak to plaća! Serviraju nam se često i plemenski upaljive drame sa podržavanjem istorijskih individualnosti. Glumci su dobri i oni publiku oduševljavaju. Oni mogu da nature, sa tekstom koji izgovaraju, i takva raspoloženja, koja do tad nisu bila

pristupačna gledaocima. Oni diraju u srce, naročito omladinu. Tako nam odgajaju plemenske ili staleške fanatike. A je li to cilj državnih teataru?

Gospodo, nacionalni repertoar u našim pozorištima upravo je žalostan. Često ćete čuti, kako se direktori na žalbe domaćih autora izgovaraju, da daju dosta dela od domaćih pisaca. Kad bi to i bilo tačno, ne znači da je svako delo domaćeg autora istovremeno i nacionalno. Šta ima veze na primer sa nacionalizmom Krležina »Agonija« ili Begovićeve »Amerikanska jahta u splitskoj luci« ili »Strah od vernosti« ili »Neverovatni cilindar Kralja Kristiana«? Ničim ne mogu upravnici opravdati osustvo jugoslovenskih nacionalnih drama i opera na svojim pozornicama. Zar nije sramota, da se na dačkim i vojničkim predstavama još uvek prikazuju ili pretpotobni obrstarski »Graničari« ili »Boj na Kosovu« ili »Hajduk Veljko« ili »Zrinjski« ili kakva strana glupava komedija ili opereta?

Upravnici odgovaraju: Nemamo novih dobrih nacionalnih domaćih komada. (*Alojzij Pavlič:* Onda treba da ga napišete vi!). A mi velimo: niko nema volje da stvara takve komade, jer ih pozorišne uprave bagateliju, primaju s potsmehom i jedva ih puštaju na scenu, a kad ih i puste, ubrzo ih skidaju, dokazujući da ništa ne nose. Laž je, da se ne može doći do dobrih novih nacionalnih komada. Neka Ministarstvo prosvete raspisuje svake godine natječaj sa nagradom do 50.000.— dinara za najbolju jugoslovensku nacionalnu dramu uz garanciju, da će se takva drama obavezno prikazivati u svim državnim pozorištima bar 12 puta godišnje, pa ćete videti, koliko će pisaca ponuditi svoje radove! To isto može da čini i svaka pozorišna uprava s osnivanjem fondova za nagradivanje takvih drama i opera. Zar je iko danas toliko lud da piše i stvara za svoju fijoku i samo za lično zadovoljstvo? Mi imamo čitav niz odličnih dramatičara i kompozitora, koji bi se prihvatili posla, kad bi znali, da neće biti izigrani.

Mi ne trebamo nacionalni repertoar sa delima iz epohe nacionalne romantike. Mi smo u nedavnoj našoj prošlosti naročito kroz Albanske vreliti, na Solunskom frontu, na Dobrudži i na celom svetu imali u vezi sa borbom za naše oslobođenje i ujedinjenje toliko dramatskih i žalosnih i veselih momenata, da oni prosto vaze za svojim autorima. Mi možemo stvarati dela iz naše nacionalne revolucije i sa konstruktivnim socijalnim tendencijama tako da deluju sa pozornice vaspitno i unifikatorski. (Tako je!). U izvedbi dobrih glumaca i režisera ovakva bi dobro pisana dela našla svoju publiku. Konačno, država ima prava, kad daje pare za teatar, da traži od njega i neku korist. Naša pozorišta mogu da nature publici naše nacionalne stvari, kad, eto, s uspehom naturuju i anacionalne. Ta pozorišta treba da budu vaspitači, vodiči za usavršavanje ukusa publike. Zašto je kod nas sasvim zanemarena klasika? Zašto nju ne daju bar za dake?

Ja konstatujem, gospodo, da su se naša Pozorišta spustila na nivo podražavanja instinkata masa. A to nije njihov zadatak. Ako to hoće da bude, onda ih brišimo iz budžeta i dajmo ih u privatne ruke kao u drugim državama, pa neka prave repertoare kakve hoće. No čak i u tom slučaju imala bi država prava da sebi ugovorom zagarantuje izvestan broj nacionalnih komada na njihovom repertoaru.

Iako nemaju karaktera naše jugoslovenske kulturne reprezentacije, naša pozorišta pored subven-

cija, koje dobivaju od države, banovina i gradova, traže još i vanrednu pomoć od jednog dinara po ulaznici na sve bioskopske i slične priredbe.

Gospodo, ja sam apsolutno zato, da se naša pozorišta moraju održati u interesu našeg kulturnog prestiža u Evropi i kao sretstvo za našu duhovnu unifikaciju. Ali ako hoće još i ovu vanrednu pomoć, onda im se ta može dati samo uz uslov da temeljito izmene svoju repertoarsku politiku i da domaći autori i nacionalni komadi dobiju u tom repertoaru prevagu. A moje je posebno mišljenje, da od tog novca, koji će se dobiti ubiranjem od dinara po bioskopskoj ulaznici, što će izneti skoro 8 miliona dinara godišnje, treba odvojiti nekoliko miliona za pomaganje našeg domaćeg nacionalnog filma, koji je u zametku. A taj će danas sutra biti i te kako važan faktor jugoslovenske nacionalne propagande, ne samo u inostranstvu, nego i kod kuće.

O našim radio-stanicama, koje bi isto mogle da budu važan faktor za duhovno ujedinjenje našega naroda, neću da govorim ovaj put. Ja samo znam, da su one više dosadne, nego korisne i da svoju nacionalnu funkciju ne vrše ni ozbiljno ni u dovoljnoj meri.

Ja bih hteo da vidim ostvareno ovo: štampa, teatar, film, radio — sve u službi jugoslovenske nacionalne i državne propagande, kao što je to već odavno učinjeno u Nemačkoj, u Italiji, u Sovjetskoj Rusiji i drugde. Ili nam ti luksuzi ne trebaju, jer smo toliko samosvesni, sređeni i unificirani? Zar ćemo i dalje davati milijunske subvencije, bez kontrole, prosto tek onako da se pokažemo, da smo ipak kulturni?...

Gospodo narodni poslanici, ja sam vam ovde tek nabacio u glavnim crtama sva moguća, a neiskorišćena pomoćna sretstva za rad u pravcu jugoslovenske duhovne unifikacije. Mi uprkos svih tih propuštenih prilika i mogućnosti napredujemo u duhovnom ujedinjavanju. Fanatički radimo na njemu i mi i naši Sokoli i naši dobrovoljci i naša vojska i naši jadranski stražari i četnici i mnogi drugi građani ove zemlje, koji hoće da se žrtvuju za svoju zemlju i za svoj narod. A i taj bi posao bio bez rezultata, kada ne bismo imali već petu godinu jedan stalan kurs jugoslovenske nacionalne i državne politike pod vodstvom Onoga, za koga smo spremni svi da dajemo svoje živote, pod vodstvom Kralja Aleksandra (Burni uzvici: Živeo!). Njegove intencije i grandiozne istorijske odluke mi ćemo praktično ispuniti sadržinom samo onda, ako na ovom jugoslovenskom uzvišenom poslu ne malakšemo.

Kako sam rekao na početku, treba energično otklanjati smetnje toj unifikaciji. Boriti se treba i protiv mlitavosti i pasivnosti u našoj sredini, kao kao i protiv akcije naših defetista i separatista u tzv. »ilegalnoj opoziciji«. Ovi tipovi pokušavaju da paklenim mašinama, pamfletima, letcima i brošurama i periodičkim ustaškim podvizima ometu gigantske naše napore oko jugoslovenske konsolidacije i duhovne unifikacije. No mi, svesni svojih poziva i odgovornosti, možemo da poručimo tima konspiratorima, da se ova država, stečena kroz prasak milijuna bombi i granata u dva krvava rata, ne da ni poljuljati ni zaplašiti milijunima izdajničkih i renegatskih paklenih mašina. (Buran aplauz). Ko hoće da sruši ovu državu, ima da proljeće dvostruko onoliko krvi, koliko smo prolili mi, dok se nismo ujedinili. Preporučujemo i onom pomahnitalom nekadašnjem ju-

goslovenskom aspirantu na musolinijevsku titulu, Svetozaru Pribićeviću ((*Alojzij Pavlič*: I vi imate veze sa njime!), koji u svojoj poslednjoj antidinastičkoj, antidržavnoj i antijugoslovenskoj »Poruci Srbima o Novoj godini«, poziva Srbe da »ilegalnom oružanom borbom oslobode Hrvate« od Srba, samo ovo: »Pre će se Velebit srušiti u more i pre će presušiti Sava, Drava, Dunav i Drina, nego što će se Jugosloveni odreći svoje unitarističke države i svoga nacionalnog jedinstva! (Buran aplauz i uzvici: Živeo!!!...) Mi ćemo u ovoj borbi za pobjedu integralnog jugoslovenstva ustrajati do kraja protiv svih i protiv svakoga!«

Gospodo narodni poslanici, verujući da će se rad Kraljevske vlade, a specijalno Ministarstva prosvete kretati u pravcu, kako sam govorio, ja ću glasati za ovaj budžet, uz nadu, da ću na godinu na ovom istom mestu moći učiniti puno radosnije jugoslovenske konstatacije. (Burno odobravanje i pljeskanje.)

Pretnednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. Nikola Preka.

Nikola Preka: Gospodo narodni poslanici, g. Ministar finansija predložio je državni budžet Narodnoj skupštini u otvorenom zakonskom roku, i bili smo uverenja, da će i Finansijski odbor i Narodna skupština imati dovoljno vremena za proučavanje ovoga važnog zakonskog predloga, koji tangira interese celokupnog našega naroda i interese naše zajedničke države. Ali, mi smo se, ipak, iznenadili, da državni budžet nije dolazio na red ni pred Finansijski odbor, a kamo li pred Narodnu skupštinu. Trzavice i razdraženost koje su vladale, a izgleda vladaju i danas i u Kraljevskoj vladi i u klubu vladine većine, izazvale su krizu u Vladi g. dr. Srškića, koja je demisionirala, da dode Vlada poštovanog gospodina, starog parlamentarca Nikole Uzunovića. (Burno pljeskanje sa usklikima: Živeo!)

Gospodo, sada se očekivao, ipak, jedan pravi parlamentarni rad, prvenstveno u Finansijskom odboru, ali iznenadno, posle nastupa nove vlade, pojavila se jedna afera, koja je ponovo oduzela vreme raspravljanja državnog budžeta u Finansijskom odboru i u Narodnoj skupštini.

Gospodo, i u ovome kratkom razdoblju, koje je ostavljeno Finansijskom odboru, budžetska važnost potisnuta je jednom aferom, koja potiče iz redova vladine većine, dakle ona je familijarna.

Iz vremena koje je bilo okupirano tom aferom, i nastupa, kojim je stvar zavrtljena, nije se moglo očekivati, da će se sve svršiti samo izručivanjem sudu jednog našeg poslaničkog druga. Očekivalo se, da će svi akteri ove afere od intelektualnih uzročnika do izvršilaca na terenu, biti povučeni na odgovornost. Jedino tako, bila bi opravdana raširenost ove diskusije, ali ni tada ne bi se moglo pravdati, kako se jedan specijalan slučaj, ma koliko bio krupan, raspravlja nekoliko dana, dok se Finansijskom odboru servira u kasno večer član 48 m Finansijskog zakona, koji ima presudnu važnost u čitavoj državnoj i samoupravnoj administraciji, i za tako presudan zakonski članak, traži se bezodvlačno glasanje, ne dozvoljavajući članovima Finansijskog odbora, ni da ga dobro pročitaju, a kamo li, da im se dade vremena da razmisle o svima mogućnostima i eventualnostima, koje takav zakonski čin može za sobom povući.

Gospodo narodni poslanici, ovakvo ovlašćenje još do danas nijedna vlada u našoj zemlji, a bilo ih je sa mnogo više oslanjanja na narod, nego ova, niti

je tražila, niti bi ga bila dobila. Kakvom brzinom se rešava najvažnije i najpresudnije pitanje i sa koliko opširnosti jedan specijalan korupcionistički slučaj, daje razloga ocenjivanju, da je baš zbog toga agrarna afera bila nekome potrebna, da malo ostane vremena za najvažniji problem budžeta i da se dobije dojam, kao da je ovo jedina afera, u ovom vremenu, i pod ovakvim okolnostima koje u zemlji vladaju.

Gospodo, i u diskusiji ove afere pokazala se heterogenost kluba vladine većine. Ja neću da spominjem gospodu predgovornike, neću da imenujem pojedine drugove, neću iz razloga, da vi ne bi rekli, da se mi u vaše familijarne odnose mešamo, podvučiću jednu činjenicu koju ja znam, a koja je ovde bila negirana, jer sam bio prisutan u tome času, kad se davala na potpis pojedincima i ona postoji. Gospodo, naša javnost dobila je utisak, da za vladinu većinu kanda ne postoji nikakva druga afera, u ovoj zemlji, ni moralne ni materijalne prirode. A dopustite meni, da se dotaknem izvesnih stvari koje ja mogu da nazovem otvoreno aferom, a koje su imale znatna uticaja na narod, a time i na državne interese i da o tim slučajevima, krupnim slučajevima ovde niko nije uzeo reč ni iz krila vladine većine, a time nije dat povod ni iz kluba manjine:

Nije bila manja afera u ovoj zemlji jedno političko umorstvo čoveka i druga, koji je s nama zajedno kao prvak iz redova hrvatske seljačke stranke, u najtežem vremenu, imajući potpuno osećaj ljubavi prema svojoj državi, prema svome vladaru, ušao zajedno sa nama u šestojanuarski režim, da pomogne na radu oko učvršćenja naše zajednice i oko rada na dobru naroda i države. Gospodo, preko ovakvog jednog političkog umorstva prešao je i klub vladine većine, u kome je on bio jedan saradnik i u stranci i u klubu, i ako smo se mi u tome času sa njim podelili, on je ipak bio naš drugi u početku i ostao je jedan uvaženi drug u vašim redovima iz hrvatskih krajeva. (Uzvici: Slava mu!). Gospodo, prešlo se preko te krupne afere, ponovo podvlačim, gospoda nisu htela da uzmu reč u ovoj Narodnoj skupštini, jer to nije konveniralo i ne može konvenirati izvesnoj manjini koja je u vašim redovima, a koja je slučajno došla do vlasti u hrvatskim krajevima (Uzvici: Ko su ti?). Ne može, gospodo, samostalna demokratska stranka da govori, ne može ta grupica... (Protesti i uzvici: Nema više samostalnih demokrata!)... da govori o Mirku Najdorferu, jednom pretstavniku, pravom pretstavniku onoga naroda iz koga je nikao i koji je vodio u istini pravu narodnu i državnu politiku; politiku državnog i narodnog jedinstva (Nikola Sokolović: Šestojanuarski dezerteri nemaju prava da spominju samostalne demokrate. Pobjegli ste sa fronta 6 januara!). Gospodo, ova krupna politička afera, ova strašna politička afera (Nikola Sokolović: Vi ste dezerteri, nemate prava da govorite o samostalnim demokratima!)

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Gospodine poslanice, opominjem vas na red.

Nikola Preka (nastavlja): imala je i ima i danas odjeka u našem narodu... Ona se prosuduje onako kao što mi svi ne želimo i ne bi želeli da je prosudujemo. Povedena je istraga u pravcu za koji je smatrano da je najbolji, ali inicijativom njegove familije i njegovih bližih prijatelja i, ovde moram lojalno da priznam, i nastojavanjem gospodina Ministra unutrašnjih poslova, istraga je povedena u pravom pravcu, samo bih upozorio gospodina Ministra unutrašnjih

poslova koji dobronamerno i sa jednom izvesnom energijom vodi tu istragu, da referati budu podnošeni njemu direktno, jer, gospodo, sumnjamo ako budu podnošeni tamo gde imaju vlasti oni, koji je imaju od početka naše zemlje punih 15 godina, gospodin Ministar unutrašnjih poslova, pored najbolje svoje volje neće doći do prave materijalne istine. (Graja i povici: To je sramota, to je skandal, kad tako govori!)

Nikola Preka (nastavlja): Gospodo, ja ću se dotaknuti i jednog drugog slučaja koji je u toliko značajan — on je žalostan, ali je značajan — da je jedan drugi prvak Hrvatske seljačke stranke, koji nije bio na našoj političkoj liniji, ubijen u času kada se odlučio da pristupi politici državnog i narodnog jedinstva i konstruktivnom radu u svojoj zemlji (Glasovi: Ko ga je ubio?) Gospodo, jeste, ima jedno tumačenje naroda, a narod se teško kada vara (Jedan glas: Ni u nama se nije prevario). Ima jedno tumačenje da je pokojni Predavac ubijen u onom času, ubijen — to ponova podvlačim — kada je bio odlučio, a on je bio jedan od prvaka u stranci sa dosta velikim i jakim uticajem, kada se bio odlučio i to sigurno i sa drugim svojim prijateljima da pristupi konstruktivnom državnom radu. Ali u našim krajevima se ometa svaki rad, od strane izvesne gospode, kada se prvaci i narod odlučuju za državnu i narodnu politiku. Smeta im se za to, što u tome času oni prestaju da budu arbitri, kao što su bili punih 15 godina na štetu i hrvatskog dela našeg naroda i naše zajedničke države (Dosen upada u reč. — Jedan glas: Sud je kazao ko je ubio Predavca).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Gospodine Dose, ne upadajte u reč.

Nikola Preka (nastavlja): Formalno je kazao, gospodo, ali ima i savest koja, ako smo ljudi, pojedine mora da grize pa mu se prikazuju i dusi, razumete li Vi to, dusi mu se prikazuju (smeh). Tako je to pa i čak ni telohranitelj ne može da ga odbrani pred tim.

Gospodo, ja sam izneo ovu krupnu političku aferu (Sokolović: To je denuncijacija!) Ovo otvoreno govori i što se govori u Narodnoj skupštini, to je i muški i ljudski i nije denuncijacija (Jedan glas: Ovo je denuncijacija, vi sknavite grobove vaših prijatelja). Mojih prijatelja, jer ih cenim i cenio sam ih, jer su bili na liniji jedne konstruktivne politike za državu, Kralja i narod.

Gospodo, dozvolite mi da se dotaknem ponovo jedne druge krupne, velike stvari, materijalne naravi, koja je pogodila sve delove našega naroda. I ova stvar, krupna i velika, koju ja mogu da nazovem otvoreno jednom velikom aferom, nismo mi, gospodo, ovde o njoj govorili ni vi sa desnice ni mi sa leve, niti je tretirana u Narodnoj skupštini, niti se vodilo računa o bitnim interesima i našega naroda i naše zemlje.

Gospodo, sa pravom digli ste se ovde kada ste govorili o onoj agrarnoj aferi. Ona je teška, ali nije ni blizu tako velika, tako krupna kao što je afera u bankarstvu, kao što je afera u našem novčarstvu u kojoj su milijarde narodnog novca, koje je uložio mali i sitni naš štediša, a njih je na stotine hiljada, upropašćeno: To je, gospodo, afera o kojoj treba da govori u prvome redu većina u ovome Domu, jer ste ibrojčano jaki, jer imate i ljude od sposobnosti da o tome govore, a možete da utičete na vašu Vladu da poduzme nužne mjere u pravcu očuvanja intere-

sa širokih slojeva našeg naroda, koji su u ovoj teškoj aferi pogodeni. (Jedan glas iz većine: Koja je to afera?). Vi pitate, gospodo, kakva je to afera. Pa to ne sme pitati jedan narodni poslanik, koji ima kontakta sa svojim narodom i svojim izbornicima. To je smeta da jedan narodni poslanik to ne zna.

Gospodo, još je jedna dužnost vladine većine da se ne bi prebacivalo ovoj maloj levici, koja je u ovolome Domu, ali koja stoji na istim principima državne politike i ako ne odobrava način provedbe te politike, koju vi provadate — da se ne bi toj maloj levici, bar levici iz Narodnog kluba, prebacivalo da želi demagoški delovati, onda bi bila vaša dužnost da se vi raspitate kako upravne vlasti u raznim krajevima naše države, u kojima ste i vi birani, postupaju prema narodu, pa da o tome izvestite vašeg Ministra unutrašnjih dela i da preduzmete nužne korake da u 80% slučajeva nevini ljudi ne budu maltretirani. Kada bi mi o tome govorili, dala bi se izvesna tendencija, gospodo, a ja ovde velim da imademo podataka, mnogo i velikih podataka, od iznašanja kojih sam danas odustao, da se ne bi kazalo, da smo mi oni, koji hoćemo da dajemo podatke onima, koji riju i koji rade protivu interesa naše države. Za to je dužnost vaša da uđete u te slučajeve, da ih ispitete i da upitate g. Ministra unutrašnjih dela, kakva se sve nasilja vrše na našem narodu.

Gospodo, ja ću preći na jedno treće pitanje i jednu stvar koja interesuje i vladinu većinu, jer iz tih krajeva sede narodni zastupnici u vladinoj većini, bilo iz Hercegovine bilo iz Južne Srbije, iz onih krajeva gde se kultivise duvan.

Gospodo, naš je narod u izvesnim našim pokrajinama pauperiziran. Loša politika monopolske uprave, gospodo, dovela je u pitanje egzistenciju našega naroda koji se bavi sadnjom duvana. Dozvolite mi da malo budem opširniji i da vam pretstavim stvari radi čega je dovedena u pitanje egzistencija mnogih sadioca duvana u Hercegovini, jer ja o Južnoj Srbiji neću da govorim, pošto ima kolega i prijatelja koji mnogo bolje od mene tamošnje prilike znaju, nego hoću da govorim o onome kraju koji delimično zastupam i dobro poznajem.

Gospodo, jedan deo Hercegovine a to su u glavnom četiri sreza bavi se sadnjem duhana iz klimatskih i terenskih razloga. Taj duhan je jedini njegov proizvod od koga on živi, i kad ga unovči može da podmiri sve one potrebe, koje su nužne za održavanje njegove porodice i da plati državne i opštinske dažbine. On imade malo zemlje i malo površine, i to je razlog koji ga je naveo da se isključivo bavi sadnjom duhana. Politika naše monopolske uprave i u godini 1929 i 1930—1931 bila je dosta obzirna prema onome narodu koji se bavi sadnjom duhana — cene su bile primerne i u toliko zadovoljavajuće što je on mogao bar delimično da opskrbi svoju familiju. Sadnja duhana i bročano je bila zadovoljavajuća. Ali, gospodo, zadnje dve godine politika monopolske uprave ide tim pravcem da će u Hercegovini onaj svet, koji se isključivo bavi sadnjom duhana, pasti potpuno na teret državi. Ja mislim da to nije pametna politika, nije pametna da odgajamo naš narod da dobija milostinju, nego ga treba odgajivati u racionalnom radu, da se njegov rad isplati bar toliko da može očuvati bar goli svoj život. Ali ono što se ove godine odigralo i onemogućilo ga je da sačuva i goli život. Iz tih razloga razvija se jedan veliki šverc. I razumljivo je, gospodo, mi ne možemo da odobri-

mo taj šverc ali je šverc postojao i onda kad je najbolje duhan plaćan, samo danas je zahvatio ogromne dimenzije tako da danas možete dobiti švercovanog duhana u svima gradovima i svima selima naše države. Šta ga je na to nateralo? Naterala ga je beda i nevolja, jer ne možete pojmiti da jedan čovek i više njih, familijarnih i zadružnih ljudi da se upuste u šverc duhana, koji je skupčan sa tolikim teškoćama, koji je skupčan sa zabranom prava sadnje, koji je skupčan sa zatvorom i, najzad, ubijanjem, jer finansilska straža ima prava u slučaju kad na poziv ne stane, da puca i ubija. A takvih slučajeva imali smo mnogo, nego samo teška bijeda i nevolja. Ali, osim toga šverca duvana, gospodo, kod nas a sigurno i u drugim krajevima u velikom postojanju i šverc papira, a mogu otvoreno kazati iz moga vlastitoga iskustva, da je tu krivica Monopolske uprave jer je bila blagovremeno upozorena da je prodajom monopolskog papira samo uz duvan, biti oštećena i država, da će biti oštećeni i stalni interesi državni, i da će se šverc razviti, a da će od toga imati koristi samo strani preduzetnici, (Jedan glas: Italija) i strane države koje na vagone, gospodo, švercuju papir u našu državu. Vi ga možete kupovati gde hoćete i koliko god hoćete nesmetano i slobodno i to uz sto posto jevtiniju cenu, nego što je papir naše Monopolske uprave. Ali nije samo to, gospodo. Putem toga papira vrši se i jedna protivudržavna agitacija. Gospodo, na tome papiru, a na takozvanom vaserdruku, stoji »puši gedžo« i tome slično. Gospodo, Monopolska uprava svojom odlukom učinila je tri pogreške. Jedna je pogreška, što je oštetila državne interese, jer bi se sigurno na papiru zaradilo 30—40 miliona godišnje, drugo što je svojom odlukom o prodaji cigar papira indirektno omogućila da se iz stranih država švercuje cigar papir u našu državu i treće što se putem toga papira vrši jedna antidržavna agitacija. Gospodo, ja sam tada predlagao za poboljšanje otkupnih cena jadnoga seljaka, koji nije slobodan seljak, jer mi možemo govoriti o slobodnom seljaku samo onda, ako on proizvodi i pšenicu i kukuruz i druge žitarice, dok ovaj seljak koji se bavi sadnjom duvana, nije slobodan seljak već monopolisani seljak. On svoje proizvode mora doneti pred komisiju da ona izvrši kategorisanje, odredi cijenu, kako ona hoće i pošto hoće, a ne da ih prodaje iz slobodne ruke. Čitava ova stvar mogla se rešiti na taj način da se iz onog dohotka, koji bi imala Monopolska uprava prodajom cigar-papira, samo jedna četvrtina, a u najbolju ruku jedna trećina dade sadiocima duvana u Hercegovini za popravak njihovih slabih cena, čime bi se narod potpuno zadovoljio. Država ima i posebnog interes, da poboljša cene duvanu, jer taj seljak koji se bavi proizvodnjom duvana, plaća 100 od 100 poreza unapred, jer mu se unapred oduzima pre nego što naplati novac za svoj proizvod. Ja ovom prilikom moram takode da budem lojalan i da priznam g. Ministru finansija, da je u mnogo navrata imao i mnogo ljubavi i mnogo osećaja i mnogo pomagao našem seljačkom svetu u Hercegovini. Ali on je, gospodo, veoma opterećen velikim poslovima finansijske prirode i uveren sam da se ne može zabaviti reorganizacijom Monopolske uprave, jer kad bi mogao dospeti i do toga posla, uverio se koliko se čini nepravde našem narodu i seljaku a neusluga državi. Jer, gospodo, kod ovakvih bednika, a njih ima na hiljade, kad ostanu bez kruha, bez onoga što im je najpotrebnije za njihovu familiju radaju se teška čuvstva u njihovoj

duši što mi treba da uočimo, i da ih eliminiramo, a odstranit ćemo ih ako im priskočimo u pomoć sa boljim plaćanjem duvana nego što se je do sada plaćalo.

Ja neću mnogo duljiti, izneću samo jedan slučaj, koga sam ovih dana dobio, a koga su sigurno i gospoda ministri dobili, jer ja sam bio u Hercegovini i održao jednu konferenciju sa predstavnicima svih sela, ne političku i stranačku, nego čisto ekonomsku konferenciju, — isključivo obzirom na duvan a bili su predstavnici svih općina mostarskog sreza, jer u druge srezove nisam zalazio, pošto su tamo drugi poslanici koji pripadaju klubu većine, (dr. Ljudevit Auer: Narod nas je birao). Svi bi drugi još i mogli reći da ih je narod birao, samo Vi to ne možete reći, jer ste Vi i Vaši drugovi birani falsifikatom. Gospodo, izneću samo ovaj slučaj. Za monopolske organe koji pregledaju duvan u zelenom i suhom stanju, i koje plaća sadilac duvana a ne država, dato je i više isplaćeno za njihove troškove, nego što je narod primio novca od duvana. Evo vam, gospodo, ovde je sve nabrojano.

Na kontrolne organe pri ovogodišnjoj pregledbi duvana potrošeni su kod duvanske stanice u Ljubuškom slijedeće sume:

	dinara
50 finansijskih organa, koji su počeli raditi 15-VI-1933 godine do 30-VII-1933 godine imali su dnevnicu od dinara 60 — ukupno	45.000.—
Za vrijeme od 1-VII ove godine do 15-VII bila je dnevnicica 40 dinara što iznaša	30.000.—
Od 15-VII do 10-XII-1933 godine bila je dnevnicica 27 dinara, što iznaša	245.000.—
Njima u pomoć bili su dodijeljeni 20 dana 50 radnika, koji su plaćeni dnevno po 25 dinara, radili su po 20 dana, te im je isplaćeno	25.000.—
Za vrijeme od 15-VI-1933 godine do otvaranja vage 6 činovnika duvanske stanice vršili su kontrolu nad radom finansijskih organa i zato su primili u ime kilometraže i dnevnica	135.000.—
Ukupno izdata svota dinara	480.000.—

Za prvih 8 dana vagala su sledeća sela: Borajna, Bijča, Tihaljina, Puteševica, Dragičina, Proboj, Sipovača i Veljaci. Predali su nam na vagu ukupno 804.153 kg. duvana, od toga im je otkupna komisija obustavila slijedeće:

	Dinara
12% od bruto vrijednosti za previranje	77.749.94
Komisijiski troškovi	25.245.90
Porez	92.800.—
Sudske zabrane	9.773.—
Kruparina	57.297.50
Ukupno odbijeno dinara	262.868.34

Sadiocima isplaćeno na ruku 370.381.16

Gospodo, ovo vam najbolje ilustruje kako se duvan mizerno plaća našem svetu u Hercegovini, a ja mislim nije bolje ni na drugim mestima, pa iznoseći sve ovo pred Narodnu skupštinu u najboljoj nameri, molim g. Ministra finansija da nade vremena i mogućnosti da ispita čitavu ovu stvar i da svojim odlukama, u koliko Monopolska uprava to neće da

učini, priskoči u pomoć onome narodu, kako bi se teško stanje sadilaca duvana u Hercegovini popravilo.

Gospodo, ja sam ukratko izneo svoje poglede i, završavajući da ću iz navedenih razloga glasati protiv ovoga budžeta, uveren da ove prilike koje vlada ju kod nas, može da reši i popravi samo vlada narodnoga sporazuma. (Odobranje na levlci).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч Претседник Министарског савета г. Узуновић. (Пљескање).

Претседник Министарског савета Никола Т. Узуновић: Уважени г. предговорник додирнуо је неколико ствари и нека питања за која сам слободан рећи да држим, да им није било места у овој његовој речи, а најмање на начин како је он то сада учинио. (Пљескање). Ја јако ценим и поштујем г. предговорника и сва његова уверења, и са особитим задовољством подвлачим да је он и данас изјавио да се он и Клуб, коме он припада, ни уколико не разликују од нас у основним питањима наше државне политике. (Гласови: Тако је!). Ја сам му на овој изјави захвалан, тим пре и више, што је од формирања његовог Клуба, у нашој политичкој јавности било можда и погрешног схватања о политици Народног клуба, па је било добро што је господин дао ову изјаву о једној истој политичкој идеологији и основној политичкој линији наше државне и националне политике и његовог Клуба, да је њихов Клуб у тим питањима са нама заједно на истом становништу.

Г. предговорник је додирнуо питање такозване сарајевске аграрне афере. Јесте, господе, ја се слажем са г. предговорником да је дискусија поводом извештаја Имуниетног одбора о издавању Хусеина Кадића суду, била дужа но што је требала да буде. Јер, шта смо ми поводом тога извештаја управо требали да радимо? Шта је смисао одборског извештаја? Трбало је да нас он увери, — у шта? Поглавито у то: да ли се једном нашем посланичком другу што од стране власти пакује, или има стварних основа да га можемо пустити да иде пред суд.

Ако бисмо се били само на томе задржали, дискусија би била и требала да буде, кратка и много краћа него што је била, јер ми не судимо приликом решавања о издавању суду, већ верифицирамо, да ли ту нема подметања једном посланику, јер политика је политика, и чим стекнемо уверење да у његовим поступцима има основа сумњи, ми га изручујемо и такорећи, требало је то да буде и без дискусије.

Али господин предговорник, који у тој ствари, у том делу њеном, има права, чини нам кривду, када нам импутира да смо навалично допустили широку дискусију, како би смо пропустили три до четири дана буџетске дискусије, до које нам је, и треба свима да је више стало, него до дискусије о Хуси Кадићу.

Нама и Претседништву Скупштине можда једно пребацавање није недостајало, или ово што смо допустили да буде дискусија опширна, или оно, што би нам теже пало, да смо у том случају, који је толико запалио нашу јавност, пресекли ствар и ускратили сваку дискусију. (Одобравање и узвици: Тако је!).

Ово помињем да одбијам да је у тој ствари била нека намера да избегнемо буџетску дискусију. Ми немамо разлога да избегавамо буџетску ди-

скусију. Напротив, и Влада и сви ми, можемо само жалити што нам је време за буџетску дискусију и оволико скраћено, те не можемо да овако лепе и документоване говоре у свима правцима и политичком, и пословном, и финансијском, са више пажње пратимо и са више времена исцрпемо ту буџетску дискусију, која је у сваком погледу и у сваком правцу врло корисна. (Др. Никола Кешељевић: И да је пустите у штампу!).

Штампа је пуна буџетске дискусије. А ако се ко од господe толико заборави да због слободе, која је са ове катедре допуштена, употреби и такве ствари које уде јавном кредиту државе, дужност је цензора да то не допусти. (Др. Кешељевић: Ја бих хтео да знам, да ли има таквих који шкоде угледу државе. — Протести и повици код већине: Чујмо!).

Потпретседник Карло Ковачевић: Господине Кешељевићу, ја Вас опомињем на ред. (Др. Никола Кешељевић приговора). Господине Кешељевићу, ја Вас поново опомињем.

Претседник Министарског савета Никола Т. Узновић (наставља): У овоме Дому, господо, свако, а у првом реду онај који је на моме положају, мора да каже увек само истину. Закон о штампи није никаква случајна импровизација, то је један систем који је у даном моменту и под даним приликама, по схватању оних који су тај Закон доносили најцелисходнији и као такав он служи општим интересима и ми ћемо тај Закон примењивати док је он ту.

Господо, уважени предговорник је додирнуо једну болну ствар за све нас: трагично убиство покојног нашег друга Мирка Најдорфера. (Узвици: Слава му!). Ми сви тај случај и тај драгоцен живот нашег посланичког друга, ја могу да кажем и мог личног пријатеља, дубоко жалимо. Али, господо, жалећи тај трагични догађај, ми морамо бити барем толико мирни да ту ствар, која је у истрази, ни у ком правцу не прејудицирамо, већ да чекамо да истрага и судови, једино зато позвани и надлежни, кажу своју реч. Ми ту ствар не прејудицирамо и у оном правцу који нас може одвести на путеве који нам указују да је та трагедија инспирирана са стране. Кад је не прејудицирамо у том правцу, ја држим да треба да се уздржимо да је не прејудицирамо и у другом правцу, где се неки нови моменти указују и неке друге могућности. И ја имам права и као ранијем другу у кабинету и као нашем другу у овом Дому да учиним тај приговор г. предговорнику и да га замолим да у ствари тако деликатне врсте не улази на начин како је ушао, а најмање да прави алузије које су депласиране и ја са највећом одлучношћу устајем у одбрану суда у овоме делу и свих оних на које суд и истрага не укаже да имају какве кривице. (Одобравање).

Господин предговорник је поменуо и онај други жалостан и трагичан догађај са убиством покојног Предавца. Можемо ми, господо, сваки од нас имати своје лично мишљење о покојном Предавцу и као човеку и своје мишљење о њему као политичком раднику, али сви скупа жалимо, треба да жалимо трагичан случај његове смрти. Али, господо, у тој ствари, у тој трагедији, ту је суд изрекао своје, ту за људе који су свикли да респектују судске пресуде и одлуке, нема никакве дилеме и нема се ни на којој другој страни тражити ни у-

бица ни инспиратор. Наше жаљење за покојним Предавцем, после обавештења и изјава које је учинио г. предговорник је само веће, јер смо овог момента чули да је покојни Предавец био на путу преоријентације и прихватања ове исте политике коју и ми, и, како рече г. предговорник, и они воде. Ми жалимо али ову изјаву г. предговорника подвлачимо и желели бисмо да је чују и сви бивши политички пријатељи покојног Предавца, јер је она одиста важна и значајна због политичког ранга, који је он имао.

Господо, ја молим Народну скупштину да ми не замери што сам по дужности ове резерве морао да учиним. (Бурно плескање и повици: Живео!)

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Кунтарић.

Др. Ante Kuntarić: Gospodo narodni poslanici, predgovornik g. Nikola Preka izneo je neke konstatacije na račun Finansijskoj odbora koje nisu istinite. On je naročito naglasio da je Finansijski odbor pregledao predloženi budžet sa nekom velikom brzinom, a što se tiče amandmana u § 48 m Finansijskog zakona, da je tim amandmanom Kraljevska vlada napravila prepad na Finansijski odbor. Ja, gospodo narodni poslanici, i kao član Finansijskog odbora i kao sekretar i kao izvestilac tvrdim, da je Finansijski odbor predloženi budžet za 1934/35 godinu doneo sa osobitom pažnjom, da su načelne debate u pogledu samog budžeta i pojedinih ministarstava bile jednako na onoj visini kao što je to bilo i ranijih godina. Mi smo u ovoj budžetskoj debati jedino skratili debatu na onaj računski deo koji se odnosi na pojedine budžete, iz toga razloga što smo mi bili načelno složni za politiku štednje, a mehanička kompresija državnog budžeta došla je do takvih granica, da se tim putem nije moglo dalje ići i složili se u tome, da treba doneti druge mere kojima će se izvesne kompresije polučiti. Finansijski je odbor i ove godine kao i ranijih godina, sa jednakom pomnjom pretresao budžet kao i amandman donesen u Finansijskom zakonu i § 48 m koji je ne samo rezultat našeg istrajnog rada za prve dve godine, nego i našeg rada u Narodnoj skupštini kao i stalnih sporazumevanja sa članovima Kraljevske vlade. Taj amandman koji je donešen u Finansijskom zakonu, on je bio pred Finansijskim odborom i tu temeljito i u tačine pretresen. Da je to tako, gospodo narodni poslanici, ja iznosim činjenicu da smo mi taj amandman pretresali ne samo sa stanovišta našeg zakonodavstva, nego i sa stanovišta naših socijalnih pogleda na taj amandman, kao i sa stanovišta budžetske štednje. Taj amandman konačno je doživeo u Finansijskom odboru sasvim drugu redakciju nego što ju je Kraljevska vlada Finansijskom odboru podnela. Zato, gospodo narodni poslanici, ja odlučno odbijam da je Finansijski odbor ove godine bilo na koji način postupio drukčije nego ranijih godina, da nije bilo nikakve nesrazmerne brzine, jer su ona temeljna pitanja koja su nas interesovala u pitanju štednje, ta su bila temeljito pretresena, i amandman donešen u Finansijskom zakonu kao član 48m, bio je osvetljen u odboru sa više strana i konačno usvojena definitivna redakcija.

Ja bih se osvnuo još samo na neke tvrdnje gospodina narodnog poslanika Nikole Preke. Gospodin Nikola Preka izneo je jednu tvrdnju na račun samostalnih demokrata. Ja ovde izjavljujem da nisam bio član samostalne demokratske stranke i ne želim

da njih u ma kome pravcu branim, ali kako je naša stranka prekinula sa svim onim starim, ona je pustila partijske ključeve i naši drugovi koji su pripadnici bivše samostalne demokratske stranke snose jednaku odgovornost za političke događaje, koje mi svi drugarskom solidarnošću snosimo bez razlike nastaru partijsku pripadnost.

Zatim je gospodin Preka izjavio da mi nismo izabrani narodnom većinom i narodnom voljom. Ja izjavljujem da je baš drug gospodina Nikole Preke, tadašnji ministar g. Šibenik obilazio narod u crkveničkom i novljanskom srezu i obećavao podelu državne pomoći, ali ipak njegov kandidat nije izabran i jedva dobio 200 glasova, iako su za njega glasali svi činovnici i sreski načelnik. Eto, gospodo narodni poslanici, ta tvrdnja nije ispravna.

Ja bih bio slobodan da iznesem još neke moje poglede na predloženi budžet 1934/35 godine. Kad ocenjujemo državni budžet, onda ocenjujemo ne samo finansijsku politiku Kraljevske vlade, nego ocenjujemo celu privrednu politiku. Naročito privrednu politiku, jer u državnom budžetu dolaze do izražaja javni tereti, porezi i druge javne daće, koji odlučno uplivišu na prosperitet celokupne narodne privrede. I kao što su pojedini g.g. narodni poslanici, osvetljavaajući naš državni budžet sa više strana, sa strane finansijske, sa strane ekonomske i privredne, sa strane socijalne i političke, ja bih bio slobodan da ocenim taj budžet još sa jedne strane, to je sa strane državne.

Mi smatramo državu kao totalnost celog narodnog života, mi smatramo da država oživotvoruje istorijsku misiju naroda, a privreda spaja njegovu sadašnjost sa prošlošću stvarajući osnove njegove budućnosti kao njezin integralni deo, treba da služi oživotvorenju vrhovnih državnih interesa. Država treba da organizuje sve nacionalne produktivne snage, da ih planski sredi i vodi da bi dovela do pokreta nacionalnu privredu, dižući konzumtivnu snagu naroda u zemlji i jačajući vanjsku trgovinu, koja je glavni izvor nacionalnog blagostanja.

I zato je sa strane gospodina Ministra finansija ispravno kad u svome ekspozeu tvrdi, da finansijska politika treba da se prilagodi ekonomskim teškoćama zemlje, a ja tvrdim, sa opšteg državnog stanovišta da ona treba da bude sastavni deo opšte državne politike, jer država ne može da bude puki gledaoc razvitka pojedinih privrednih grana, nego je država kao totalnost celog narodnog života dužna da organizuje sve privredne snage naroda, i treba da pojedine privredne grane planski sredi, organizuje i da ih vodi onom opštem cilju. I zato ne možemo privredu smatrati kao jedan subjekat, a državu kao drugi subjekat. Još manje, gospodo, možemo da ih smatramo kao dva subjekta čija su prava i dužnosti odvojene, već smatramo državu kao jedan živi organizam koji treba da deluje konstruktivno i planski za opće blagostanje celog naroda, osobito danas u vreme velike ekonomske utakmice i ogorčene borbe za svetske pijace, baš danas snaga pojedinca ili pojedinih privrednih grana nije dovoljna, već je potrebno da država ne samo zakonodavnim, nego i administrativnim merama podupire u interesu opšteg blagostanja inicijativu pojedinih privrednika i cele narodne privrede.

Ja sam slobodan da naglasim u ovom delu moga govora na ovu odlučnu i važnu funkciju koju država ima u svome delokrugu na prosperitet naše nacio-

nalne privrede. Ako cenimo predlog budžeta za 1934/35 godinu sa stanovišta finansijske politike, onda treba, gospodo narodni poslanici, da utvrdimo jednu činjenicu da je sredenost državnih finansija jedan od bitnih preduslova ne samo za stabilnost našega narodnog novca, već i za prosperitet celokupne naše privrede.

Gospodo, kad govorim o stabilnosti našeg narodnog novca, naročito moram da podvučem politiku našeg Ministra finansija, koja je u svom dvogodišnjem odnosno trogodišnjem izvođenju dobila izvesnu crtu i izvesne poglede. Gospodin Ministar finansija u svojim ranijim ekspozesima govorio je upravo sa nekom verom i fanatizmom za stabilnost našeg narodnog novca.

Gospodo narodni poslanici, ja bih hteo da utvrdim, da stabilnost našeg narodnog novca pretstavlja nuždu ne samo za državne finansije, već takode jednu nuždu za celokupnu našu privredu. Novac je merilo vrednosti i kao takvo ne može biti izvrgnuto stano vitim fluktuacijama koje te vrednosti pomeraju prema ostalim vrednostima, t. j. prema robi. Treba razlikovati stabilnost narodnog novca u odnosu na intervalarni paritet, odnosno njegovu tečajnu vrednost, od one stabilnosti, koja se osniva na stabilnosti kupovne snage narodnog novca i odnosa prema robi.

Jasno je, ako je novca merilo vrednosti, da on pod raznim uticajima, koji dolaze izvan njegove snage i onih funkcija koje novac vrši, da se njegova kupovna snaga može da promeni u gdnosu prema robi. Vrednost novca može da se promeni u odnosu prema inostranim valutama, ali takode i u odnosu prema kupovnoj snazi prema samoj roba.

Gospodo, zato vidimo da su pojedine države nastojale da promjene vrednost svoga narodnog novca i da je utvrde prema cijenama robe, imajući u glavnom u vidu cijene svoje spoljne trgovine. Ja ću ovde spomenuti samo dve države, a to su Sjedinjene Američke Države i Čehoslovačka Republika. Kad budem kasnije govorio o monetarnoj politici, ja ću da prikazem da su prilike i u Sjedinjenim Državama i u Čehoslovačkoj sasvim različite od prilika koje vladaju kod nas, i zato se mi i ne možemo i ne smemo poslužiti onim metodama kojim su se služile te dve države.

Jer, gospodo, kada kažem da treba vrednost narodnog novca utvrditi kao njegovu kupovnu snagu prema robi, onda to mislim s toga razloga što je naš narodni novac doživeo stanovite izmene tečaja u odnosu prema stranim valutama, tako da novac ima drugu vrednost kod nas u zemlji a drugu vani. Ja ću se na tome problemu zadržati onda kad budem govorio o monetarnoj politici g. Ministra finansija. Stabilnost odnosno sredenost državnih finansija je bezuvjetno preduslov stabilnosti narodnog novca. Stabilnost narodnog novca počiva prvo na sredenim državnim finansijama, drugo na zdravoj monetarnoj politici i treće na platnom bilansu te države. S toga sam slobodan da govorim o tome, koliko upliviše predloženi državni budžet na stabilnost našeg narodnog novca.

Kod rasprave o državnom budžetu moramo se držati reči g. Ministra finansija koji je, vodeći tu politiku, konzekventno kroz sva tri budžeta karakterisao tu svoju politiku štednje, navodeći da su i ovaj kao i dva prethodna budžeta, budžeti krize. Oni su produženje one iste politike odlučne štednje i prilagodavanja privrednim teškoćama, koja se ogleda u ranija dva budžeta i koju Karljevska vlada sprovo-

di sa nepokolebljivom doslednošću, i kasnije ovaj predlog budžeta pretstavlja treću etapu u naporima Kraljevske vlade za definitivno saniranje državnih finansija. Gospodo narodni poslanici, iz ovih reči g. Ministra finansija, mi tačno možemo da utvrdimo njegovu finansijsku politiku. Ceneći tu politiku, možemo se poslužiti i onim rečma koje je naveo u Narodnoj skupštini da sprovodeći ovu finansijsku politiku, da se on drži onih klasičnih načina i metoda, t. j. metoda štednje i metoda pronalazjenja novih fiskalnih izvora. Što se tiče same štednje, gospodo narodni poslanici, mi možemo da utvrdimo da je g. Ministar finansija i njegova finansijska politika u mehaničkoj kompresiji državnih rashoda, postigla ono što je g. Ministar finansija stavio za cilj te svoje politike. Mi vidimo da je predlog budžeta za 1932/33 godinu manji za 3 milijarde od budžeta predašnjeg, da je predlog budžeta za 1933/34 godinu manji za 885 miliona dinara od ovog a predloženi budžet da je manji za skoro 511 miliona dinara od tekućeg. Ja bi, gospodo narodni poslanici, mogao ustvrditi da je ova politika štednje postigla maksimalne rezultate. No s druge strane, mi, gospodo narodni poslanici, vidimo da su narodni tereti koji se pokazuju u obliku javnih dažbina, da su ti tereti svake godine veći. U 1931—1932 iznosili su neposredni porezi dinara 1.377.000.000.—, 1932/33 godinu 1.613.000.000.— dinara, 1933/34 godinu 1.733.000.000.—, a za 1934/35 godinu predviđa se 2.280.000.000.— dinara. I dok g. Ministar finansija uspeva da pooštrenom fiskalnom administracijom, zatim donošenjem novih zakona finansijskog i fiskalnog karaktera uspeva da utjeruje te neposredne poreze, dotle oni prihodi koji su neovisni od poreske i fiskalne administracije, nego koji su ovisni od ekonomske snage našeg naroda i privrede, ti prihodi stalno podbacuju. I gospodin Ministar finansija u pronalazjenju tih novih tereta koji su mu bili potrebni svake godine, od kad se sastala ova Narodna skupština, bio je prisiljen prve godine 1932/33 da donese zakone fiskalnog karaktera za povećanje stanovitih državnih dažbina naročito trošarine i takse, zatim smo donosili Zakon o naknadnim i vanrednim kreditima, uvodili smo nove poreze, naročito na nove zgrade, zatim smo povisili takse, tim što su naročito izjednačene takse kod redovnih sudova sa onim kod administrativnih, konačno smo i ove godine doneli zakon o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima.

Gospodo narodni poslanici, ja dopuštam da je, uistinu, bila neophodna državna nužda, da se nadu novi izvori prihoda Ministru finansija, da je bila neophodna nužda, da se na narod svalje novi tereti, ali pitanje je, da li je ova politika, koju g. Ministar finansija naziva trećom etapom, da li je ta politika inflacije javnih tereta, da li je ta politika u svojoj trećoj etapi, uistini i poslednja. I kao što je jedan od predgovornika rekao, da je današnje vreme teško, da ono traži žrtve, jednako, kao što je rat tražio žrtve od pojedinaca u krvi i u životu, tako i mi moramo smatrati krizu ratom, koji traži žrtve. I ako se, uistini, traže žrtve, da se održi sredenost državnih finansija i da se održi sredenost u državnom gazdinstvu, onda mi ne bi imali ništa protiv tih novih tereta ali samo onda ako nema nikakvih drugih puteva, i ako nema nikakvog drugog načina, da se sredenost u državnim finansijama održi. Ja ću, gospodo narodni poslanici, kad budem govorio o privrednim problemima, koji se postavljaju pred nas,

biti slobodan da navedem, da imade i drugih puteva, kojim bi mogli da maknemo celokupnu našu nacionalnu privredu iz ovoga privrednog haosa, i ovoga labirinta. Zato, gospodo, smatrajući ovu politiku trećom i poslednjom etapom u naporima g. Ministra finansija da pokrije državne deficite, koji su iz godine u godinu bili veći i teži, koji su se kretali od 500.000 na 700.000.000, mi verujemo g. Ministru finansija, kad je utvrdio da ove godine državni dugovi, koji se pokazuju kao rezultat krize predašnjih godina i predašnjeg gazdinstva, neće da se pokažu takode u tekućem budžetu. Ja bih, gospodo narodni poslanici, dalje ustvrdio, da se naš državni budžet unatoč ove izrazite politike štednje našeg g. Ministra finansija, osniva pretežno na ličnim zdatcima, koji iznose preko 50%, a ostali da se odnose delimično na materijalne izdatke a delimično na naše ugovorne obaveze, i na naša državna-privredna preduzeća. Kad govorimo o štednji, onda treba da imamo na umu, šta možemo štednjom da polučimo, koji efekat i koje rezultate u državnom gazdinstvu, a da time država može da izvršuje svoje fundamentalne funkcije. —

Državni budžet sastoji se od onih pozicija, koje ne može Narodna skupština da menja. Te pozicije se odnose na obaveze, koje se osnivaju na ugovorima, naročito obaveze prema inozemstvu, i koje mi moramo da izvršujemo. Mi te obaveze i danas izvršujemo iako sa stanovitim olakšanjima, što ću kasnije da obrazložim kada budem govorio o našoj deviznoj politici i o našem platnom bilansu.

Dakle, taj razdeo državnih rashoda mi ne možemo da smanjujemo, jer su ti rashodi utvrđeni obavezama, dakle rashodi koji počivaju na ugovorima privratno-pravne ili javno-pravne naravi.

Drugi deo tih rashoda odnosi se na materijalne izdatke i to one izdatke, koje naša državna administracija može da smanjuje i kod kojih može da provede stanovite uštede. Kod ovih materijalnih izdataka naročito možemo da podvučemo ovu finansijsku politiku gospodina Ministra finansija, gde dolazi najjače do izraza njegov operatorski nož i gde možda najjače uspeva da provede kompresiju državnih rashoda. Mi verujemo Ministru finansija da on u tim kompresijama nije vođen nikakvim drugim razlozima, naročito ne plemenskim već jedino štednjom. Mi verujemo da se on u tome rukovodi samo motivima koji se odnose na državne finansije i motivima koji ga vode, da provodi onu finansijsku politiku, koju on naziva politikom štednje. Zato, gospodo narodni poslanici, u tome razdelu koji se odnosi na materijalne izdatke i koji ovisi, rekao bih, od operatorskog noža gospodina Ministra finansija i gde može naša državna administracija da otvaranjem ili neotvaranjem pojedinih kredita učini stvarne uštede, ja mislim na tome polju budžeta su se već postigli krajnji rezultati i g. Ministar finansija možda bi doveo temeljne funkcije države kao takve, koje je ona dužna da provodi u kulturnom, nacionalnom, socijalnom i ekonomskom pogledu, upravo u pitanje.

Treći deo državnih rashoda odnosi se na lične izdatke, t. j. na one izdatke koji proističu i koji su utvrđeni po samom zakonu. Gospodo, mi smo ranije u Finansijskom odboru, raspravljajući budžet pokretali mnoga pitanja da se ovaj deo rashoda, koji najjače tereti naše državno gazdinstvo, po mogućstvu komprimira. Pri tome bile su stanovite zakonske zapreke, a katkada i nedostatak vremena da se te uštede postignu. I baš zato, u vezi s onim što sam rekao na

početku moga govora, Finansijski odbor bio je u načelu već spreman i složan s tim, da treba menjati zakonske osnove na kojima se baziraju državni izdatci, koji povlače za sobom lične rashode. U tome cilju Finansijski odbor, kada je raspravljao pojedine partije i pozicije državnog budžeta, nije činio nikakvih ušteda imajući na umu da će Kraljevska vlada podneti amandman kojim će se te uštede moći da postignu. Te uštede sadržane su u § 48 Finansijskog zakona. Gospodo, ja mislim da smo mi svi u tome složni i da su složni svi govornici koji su tokom ove budžetske rasprave iznosili svoja mišljenja, da su uštede u ličnim rashodima neophodno potrebne, i da se moraju učiniti. Postoje samo izvesna razmimoilaženja u tome, da li Finansijski odbor odnosno Narodna skupština imaju toliko poverenja u Kraljevsku vladu da svoju zakonodavnu vlast mogu da prenesu na Kraljevsku vladu.

Bez obzira na teoretska rasmatranja toga pitanja, ja bih vam, gospodo, imao da napomenem samo to, da je francuski parlament pre nekoliko dana preneo isto to ovlašćenje na Predsednika Ministarskog saveta Dumerga i dao mu isto to ovlašćenje samo s tom razlikom što je ono bilo vremenski ograničeno t.j. do 1-VI-1934. Ja, gospodo narodni poslanici, mislim da kod nas u Narodnoj skupštini i u Finansijskom odboru, mi možemo imati jednako toliko poverenja u Kraljevsku vladu, jer ne samo da mi nosimo odgovornost pre narodom, već u tome pogledu još i veću odgovornost nosi Kraljevska vlada, koja je svesna te odgovornosti, i koja će biti dužna da provede kroz uredbe sa zakonskom snagom koje će doneti, uštede u ovim ličnim izdacima. Sa teoretskog stanovišta, gospodo, mi vidimo ne samo kod nas, nego i u celome svetu da izvršna vlast koja dolazi u dodir svakoga dana sa narodom, da je toj izvršnoj vlasti svugde u svetu daju funkcije da može hitno i bez otežanja donositi razne mere koje život i ekonomske prilike svakoga dana i svakoga časa donose. Zato, rasmatrajući to pitanje pod perspektivom štednje, a i sa specialnog stanovišta nas kao zakonodavnog tela, ja mislim da možemo to ovlašćenje da prenesemo na Kraljevsku vladu, uvereni da ona neće da ga zlorabi.

Gospodo narodni poslanici, ja sam time prikazao da je ova politika gospodina Ministra finansija, koju je on nazvao klasičnom politikom jer sadrži dva klasična metoda, a to je metod štednje i drugi metod pronalazačenja poreskih prihoda, da je g. Ministar finansija u toj svojoj finansijskoj politici koju smatram delom te finansijske politike, potpuno uspeo. S druge strane, provodeći tu politiku, mi verujemo da će državni budžet biti realan, t.j. da će rashodi biti pokriveni sa prihodima koje predviđa g. Ministar finansija. Predviđanje ovih prihoda može da bude predmet slobodne ocene nas narodnih poslanika, i mi te prihode ocenjujemo prema našem naziranju na opštu ekonomsku situaciju, mi te prihode ocenjujemo prema onome šta vidimo u narodu, sa kakvim se teškoćama porez naplaćuje. Ali sva naša predviđanja u tom pogledu mogu da budu samo proročanska, ali služeći se iskustvom i onim podacima koje nam Ministar finansija daje o rezultatima naplate, mi možemo da ustvrdimo, da predviđanja koje ima naš Ministar finansija u svojoj finansijskoj politici, da ta predviđanja imaju stanovitu dozu verovatnosti, jer se osnivaju na podacima koji zaslužuju potpunu veru. Gospodo narodni poslanici, ja neću

da analiziram veličinu pojedinih prihoda, samo držim da je potrebno da naglasim da su svi ovi tereti, koje nosi i naša zemlja i celokupna privreda, da su teški i da su vrlo teški, i da uistini bude ovo poslednja etapa u gomilanju tereta, ako nećemo da izazovemo slom ili bankrotstvo naših pojedinih privrednih grana, našeg zemljoradnika i celokupne naše privrede.

Gospodo poslanici, budžet kao takav cifarski se ukazuje realan i ona predviđanja koja se odnose na državne rashode i prihode koji se predviđaju, opravdavaju realnost budžeta. Istina je da ima i sa te strane opravdane zamerke, a naročito u onoj mogućnosti Ministra finansija da zatvara stanovite kredite koje Narodna skupština odobri, naročito u pogledu materijalnih izdataka i zato je ta realnost budžeta pokolebana time što dolaze pojedine stavke koje su fiktivne i iziskuju mnogo veće terete nego su predviđeni kao u Ministarstvu socijalne politike gde su predviđeni za bolne obskrbe 200.000 dinara, i ako smo uvereni da će iznašati nekoliko miliona dinara. Ali i te potrebe državne imamo mogućnosti da se pokriju po Zakonu o državnom računovodstvu iz rezervnih budžetskih kredita.

Ja neću da pravim još neke zamerke g. Ministru finansija, koji u cilju i sprovođenju te svoje finansijske politike zavodi takve štednje, koje nisu u skladu sa nazorima celokupne Narodne skupštine, naročito u pogledu onih kredita koje smo mi votirali za pasivne krajeve.

No, gospodo poslanici, ja sam možda u kratkim potezima analizirao realnost državnog budžeta i s toga stanovišta ja bih naglasio da predloženi budžet takav, kao činilac u stabilnosti našeg narodnoga novca, opravdava, da ga smatramo sasvim mirno i spokojno i da njime nije ugrožena stabilnost našeg narodnog novca.

Drugo se pitanje nameće, da li budžetska politika Kraljevske vlade, koja je ujedno i privredna politika Vlade, da li u toj politici nalazimo onu dinamiku koja će moći da pokrene iz mrtvila našu nacionalnu privredu. Ja sam malo pre naglasio i spomenuo da naša nacionalna privreda stoji u stagnaciji i da traži neki pokret koji bi doneo blagostanje našem narodu. Smanjenjem materijalnih izdataka, možemo da ustvrdimo, da se u našem budžetu ne nalazi ta snaga koja bi mogla da pokrene našu nacionalnu privredu, jer budžet treba gledati ne samo sa finansijskog stanovišta nega i sa državnog, jer je država pozvana da organizuje proizvodnu snagu naroda i da celokupnoj narodnoj privredi planski dade funkciju koja će da oživotvori te državne svrhe.

Mi, gospodo narodni poslanici, tražimo te materijalne rashode da krenemo celokupnu našu narodnu privredu. Nastaje pitanje, odakle naći te materijalne rashode? Kraljevska vlada g. dr. Srškića donela je Uredbu o organizaciji javnih radova. Ja nažalost mogu da ustvrdim, da je ta Uredba čisto formalnoga značaja i da neće doneti one koristi i da ni iz daleka neće ispuniti one nade, koje smo mi polagali na ona obećanja, koja je tadašnji Predsednik vlade rekao ovde, u Narodnoj skupštini. No problem javnih radova je poseban problem sam za sebe, i ja ću o tome problemu, nekoliko reči da kažem u onom delu svoga govora, kad budem iznosio svoja mišljenja o tome, koje mere treba preduzeti i koje dinamičke snage treba pokrenuti, da se našoj nacionalnoj privredi da potstreka za opšti razvitak. Drugo se pitanje nameće, a koje sam već dotakao, u tome, da li ovi te

reti i da li ovaj budžet odgovara kontributivnoj snazi našega naroda i da li se ti tereti mogu podneti, i ako je g. Ministar finansija ustvrdio da su tereti, koji su izračunati po opterećenju po jednom čoveku u našoj zemlji srazmerno manji nego u drugim zemljama. Ja bih ovde dao jednu malu korekturu, tvrdeći da su ti tereti ogromni, suviše veliki, ne samo apsolutno već i relativno zato, što se ti tereti u drugim zemljama, ukoliko su tamo veći, odnose na zemlje bogatije i industrijski mnogo više razvijene.

Ja bih se, gospodo narodni poslanici osvrnuo sada na jednu drugu komponentu, koja je odlučna za stabilnost našega novca, a to je monetarna politika, koju vodi g. Ministar finansija.

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Molim Vas, gospodine poslanice, da skratite svoj govor, jer ima još 50 poslanika posle Vas.

Dr. Ante Kuntarić (nastavlja): Naša monetarna politika osnovana je na Zakonu o stabilizaciji narodnog novca, t. j. na Zakonu od 28 juna 1931 g. Provedbom te stabilizacije odnosno utvrđivanjem zakonskog pokrivača našeg narodnog novca, bila je prisiljena naša emisiona novčana ustanova da sprovede stanovite deflatorne mere da bi mogla sačuvati ovo zakonom utvrđeno pokrivače. Te deflatorne mere nisu posledice samo Zakona o stabilizaciji narodnog novca, nego su posledica opšte ekonomske krize, koja se manifestovala ne samo kod nas nego u celome svetu. One krize koja je bila uzrokovana nerazmernim podelama zlata po celome svetu, nepoverenjem, ograničenjima i autartističkim težnjama pojedinih država; te su se posledice manifestovale kao slom celokupne privrede i svetske trgovine. Eto i zato se nameće pitanje koje je stalno pokretano, pitanje inflacije i deflacije. Gospodo, ja bih ovde pomenuo samo nekoliko reči i obrazložio da su ove pojave relativne. Kad u privredi vlada stanoviti polet ili kad vlada stanovit: konjunktura, onda osim zakonskog novčanog opticaja dolaze novčani surogati, menice, otvoreni krediti i diže se preduzimljivost u narodu i ova preduzimljivost povećava faktički novčani opticaj i može da deluje potpuno inflacionistički. Jer, u tom slučaju i bez povećanja novca, mi stvaramo 10 a možda i 20 i više puta u opticaju novca nego što ga ima u stvari. A u doba privredne depresije nestaje tih surogata iz prometa, koči se duh preduzimljivosti, zastaje celokupna nacionalna privreda i novac ne vrši više onu funkciju koja je novcu po svojoj nameni dosudena. Tu nam se nameće odmah pitanje, da li mi imamo dovoljno novca danas u zemlji, da li je naš novčani opticaj dovoljno velik? Gospodo, kao možda nikada, tako danas vidimo da po našim bankama na žiro računu kod Narodne banke leže ogromne količine efektivnog novca koji ne može privreda da uposl i da angažuje iz prostog razloga što nema one snage, i garancije da privreda može da donese onaj potrebiti prosperitet. Gospodo spominje se...

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Ja Vas opominjem da završite svoj govor.

Dr. Ante Kuntarić (nastavlja): Ja sam, gospodine Pretsedniče, izvestilac.

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Vi ste izvestilac, ali Vi ne možete drugima da oduzimate vreme.

Dr. Ante Kuntarić (nastavlja): Ja bih spomenuo slučaj Sjedinjenih država i Republike Čehoslovačke. U slučaju Sjedinjenih država Amerike mi smo o tome mnogo govorili, o tome su naši pogledi jasni i iz te politike Sjedinjenih država možemo utvrditi da Sje-

dinjene države žele da utvrde vrednost svoga narodnog novca prema kupovnoj snazi koju je dolar imao u vremenu 1926 god. Slučaj Republike Čehoslovačke je sasvim različit. Naročito se ne da primeniti slučaj Čehoslovačke na nas, jer je naš položaj i Čehoslovačke sasvim drukčije. Jer, dok je kod Čehoslovačke vrednost novca u zemlji bila manja nego u inostranstvu, dotle je kod nas vrednost novca u zemlji veća nego što je vani. I ono što Čehoslovačku danas opravdava za spuštanje vrednosti novca u inostranstvu, to smo mi proveli još pre dve godine kad je uveden prim. Kod nas je vrednost narodnoga novca veća nego što je vani. A zašto je veća? Veća je za to, jer kod nas nema novca u prometu, jer kod nas novac ne vrši onu funkciju koja mu je namenjena. A ne vrši je za to, što je kod nas duh preduzimljivosti skučen, jer kod nas nema dovoljno poverenja ni u naše privatne novčane ustanove, ni u naše javne novčane ustanove, pa ni u naše javne finansije. A kad nema toga poverenja, onda je jasno da novac ne može da vrši svoju funkciju, onda je jasno da se novac ne ulaže u privredna preduzeća da donosi stanoviti dohodak. Izato smo mi i videli da se novac tezurira i to kako novac privatnika tako i novac banaka, koji leži neiskorišćen kod novčanih zavoda koji ga, zbog ove nesigurnosti, ne smeju da plasiraju u privredne svrhe. Eto, gospodo narodni poslanici, s toga ja i mislim da je potrebna jedna odlučna i konstruktivna privredna politika, da vrati poverenje. Ona treba da vrati to poverenje ne samo u naše privatne novčane ustanove, već da ga vrati i u naše državno gazdinstvo. Govorilo se i stavljala se u izgled mogućnost državnog unutrašnjeg zajma, ali svi koji o tome govore zaboravljaju da se unutarnji državni zajam ne može da sprovede, kad je kurs državnih papira nizak. Potrebno je kao što rekoh, da država donese kakve zakone kojima će povratiti poverenje u naše novčane ustanove. Ja spominjem ovde uredbu o sanaciji novčanih zavoda i mogu da ustvrdim, da ova uredba ne može i neće doneti nikakvog olakšanja našim novčanim ustanovama i da neće popraviti kredit u zemlji. Ona znači u stvari likvidaciju novčanih ustanova, i naše novčarstvo ne može od nje videti nikakve koristi. Gospodo, dodirujući monetarnu politiku koju vodi Kraljevska vlada, ja ponovo napominjem da u toj monetarnoj politici treba da se provedu sasvim druge mere nego što su ih provele Republika Čehoslovačka i Sjedinjene Američke države, jer kod nas treba da se sprovede stabilizacija kupovne snage našeg narodnog novca u zemlji, treba da se povрати poverenje u naše novčane ustanove i da se putem toga poverenja povрати duh preduzimljivosti i počne sa jednim novim privrednim životom, kojim bi, usled toga privrednoga poleta mogao delovati na spuštanje vrednosti novca u zemlji.

Gospodo narodni poslanici, prema ovome a monetarnoj politici Kraljevske vlade treba da se nađe jedan izlaz da se utvrdi kupovna snaga našeg narodnog novca, i da se provede jedan paritet ne samo prema stranoj valuti nego i prema robi, te da iz našeg novčanog prometa uklonimo.....

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Gospodine poslanice, oduzimam Vam reč. (Dr. Ante Kuntarić: Gospodine Pretsedniče, ja sam izvestilac). Vi ste izvestilac kao takav možete uvek uzimati reč da dajete objašnjenja, ali Vi ne možete svojim govorom oduzimati vreme ostalim govornicima. Iza vas ima još 50

govornika i vi kao izvestilac treba o tome u prvom redu da vodite računa.

Ima reč g. Tripko Ninković.

Трипко Нинковић: Господо народни посланици, почећу свој говор у овој буџетској дебати са афером и аферашима, са корашњим срамним злочинцем који је починио Хусеин Кадић са својим друговима, према држави.

О тој афери у овом дому било је и одвише говора и о њој не бих ни говорио, да нема и да неће бити још Кадића. Закон је, господо, добар, а намера законодавца била је и сувише идеална према сиромашним слојевима због којих је овај Закон и донешен, ако је лопов, и поред најбољег закона, кад се реши да краде, украсти може. Имајући поуздање у наше правосудје по овој афери, правда ће бити задовољена уколико се та кривица буде могла под строгост закона подврћи. Афера Кадића била је и баћиће се заборавау као и све досадашње афере и томе злу неће се стати на пут, док народ не види да афераше висе на вешалима и таквим начином не даду примера свакоме ко незаконито пљачка државну имовину.

Закон о корупцији, господо, потребан је земљи, народ га тражи, и он се мора донети. Установити, господо народни посланици, смртну казну за све оне који незаконито пљачкају државну имовину, једини је пут и начин, да се томе злу стане на пут. Ту држава мора бити енергична, и само се тако може искоренити то социјално и државно зло.

Народ је, господо, необавештен о Кадићевој афери и кроз народ се много што-шта препричава и увеличава, а то све због тога, што је наша штампа једва са неколико редака пропратила целу ову аферу. Господо, не треба се чудити штампи, што о овој афери није писала опширније, јер није ни могла, јер су тако нашли за потребно уважена господа државни тужноци.

Видите, господо, колику штету у оваквим случајевима наноси скућеност штампе и немање слободне штампе. Слободна штампа потребна је једном народу исто тако, као што су потребна плућа једном човеку за живот. Без слободне штампе нема економског напретка нити политичког развића једног народа. Слободна национална штампа то је народно благо, то је најзад државна корист. Да је било слободне штампе, можда не би дошло ни до афере Кадића, јер би народ преко штампе био на време обавештен. Новинари, ти вредни пионири, нашли би много брже него иследна власт многе афераше, који се заклањају или за свој положај или за неког пријатеља. И ако се донесе Закон о корупцији, он ће бити узалудан ако се слобода штампе ограничи, јер је она та која ће нам указати на све штетне радње појединаца према држави и државној имовини.

Оваквим незаконитим радом афераша, потпомагнутим од извесних државних чиновника, још више се доприноси рђавом економском стању које се код нас осећа.

У данашње доба привредне депресије, свесни смо да не можемо сањати о неком благостању, и сваки грађанин дужан је да ово данашње тешко економско стање стојички подноси. Свесни тих гебога данашњег економског стања, и од нас и Краљевске владе тражи се, да се учини оно што се да учинити и што је могуће, и спасе оно што се

да спасти. Народ од нас тражи, господо посланици, подједнаке социјалне законе и олакшице, а ми смо им дужни то дати, како се у овој држави не би осетило да је држава према једнима мајка, а према другима маћеха.

Претежна већина нашега народа, земљорадници, добили су олакшицу доношењем закона о раздужењу земљорадника. Наш земљораднички стаљаж доведен у тешко економско стање због слабих цена својих продуката и због претераних камата за кредит, са пуно права тражио је заштиту једним законским прописом и та заштита морала му се дати, и дата му је. Да ли је ово питање земљорадничких дугова срећно решено овим законом или не? Смело тврдим, да није, са ових разлога:

Законом о раздужењу земљорадника земљорадник је препуштен самом себи у будућности, јер му је свака кредитна способност овим законом одузета, а држава му није учинила ништа да се цене његових производа побољшају, како би могао учињене трошкове око својих производа подмирити.

Најбољи пример да земљорадник заиста не може своју радну снагу, утрошену око производа, добити, јесте откуп дувана који је достигао у овој години просечну цену од 3 динара. Колико труда, колико зноја свога лица утроши сиромашан наш свет око производње дувана и колико најзад претрпи шикана од појединих органа, који надгледају тај дуван и стоје јадном сељаку на врату као Дамаклов маћ. Зашто? Да му га држава откупи по просечној цени од 3 динара а продаје по 150 динара. Огромне тангијеме које Управа Монопола даје својим члановима на уштрб произвођача, расипање је државне имовине и томе злу једном треба стати на пут. На положај чланова управе монопола треба довести стручне људе, вредне раденике, којима ће то бити једино занимање, како би се томе послу посветили, а не људе, којима је то споредно занимање а циљ само зарада.

Донет је, господо, закон о заштити банака, као последица Закона о раздужењу земљорадника. Банке као кредитне установе, морам признати, због тешке економске кризе дошле су у један тежак и безизлазан положај, па се и о њима морало повести рачуна, те им је зато законом дата олакшица и заштита. Поставља се питање, шта се до данас урадило за заштиту најнапреднијих елемената нашега народа, занатлија, трговаца и т. д. Ти вредни пионири радиности осуђени су на смрт без учињене кривице, за њих нема социјалне правде нити милости, остављени на милост и немилост и даље зеленашима. Кад је требало крв пролијевати за освтарење народног идеала уједињења, они нису поштеђени, те су се налазили у првим редовима, својим јуначким и патриотским подвизима чинили су част својој нацији. Они данас пропадају од удара економске кризе и социјалне неправде, која се према њима чини. Они су једини остављени судбини на вољу, незаштићени од повериоца, а главни њихови дужници и построшачи заштићени су законом. Је ли то социјална правда? И може ли се оваквим радом гледати у бољу будућност? У једној правој уређеној заједници као што је држава, сви чланови те заједнице подједнако треба да ужи-

вају благодети или трпе у тегобама живота у сразмери њихове економске моћи. Чинити једно на штету другог, то позитивни закони ове земљи сматрају као кажњиво дело, а ето држава која је позвана да заштити све подједнако, због недоношења Закона о заштити чаршије, чини оно зашто би другога казнила.

Чаршија изумире, нестаје је, као да је смрт немилице гута. Тој чаршији треба брза помоћ, брза заштита, како би се у последњем часу спасла од неминовне пропасти. Деца оне чаршије са којом смо се поносили, вапију на социјалну неправду учињену према њима, са пуним правом траже од овог дома и Краљевске владе да чаршију оспособи за привредни живот. Грешку учињену према овим вредним пионирима радности исправити, док је на време, јер без економског напретка чаршије, нема бољитка нити благостања.

Нека ми је дозвољено да са овога места говорим нешто о свакидашњој речи штедњи. Заиста на свима местима и по свима надлештвима провејава ова реч у речнику појединаца. Да ли се надлежни, који ову реч сваки дан изговарају по небројено пута, строго придржавају и да ли раде како би ова реч у данашње доба била правило — закон за свакога? Мислим, господо посланици, да не, и да се сасвим обрнуто ради. Штеди се онамо где нема места штедњи, а баца се тамо где треба штедити. Ја сам се скоро, господо посланици бавио у мом изборном срезу, где влада прилична оскудица у исхрани и покушао сам да своје гласаче уверим, да им се у свему излази у сусрет уколико је могуће, и да је држава унемогућности да у толикој мери помогне, и да се мора штедети. Један стари чича постави ми овакво питање: Господине посланиче, лепо ти то нама причаш да држава нема, да је криза, и да треба штедети, а ми смо скоро као најсиромашнији срез платили сто на сто порезе. И ми смо за штедњу, али ви тамо који управљате овом државом треба да штедите. Ми те молимо да нам објасниш шта то значи? Два министра четири министарства, и четири министра и једно министарство. Је ли то у знаку штедње? После овог питања старогачиче, мога пласача, размислио сам и дошао до закључка да ми заиста не штедим и да прво треба да почнемо с штедњом од господе Министара па све редом до последњег пандура, и кад би тако почели да штедим, уверен сам да би овај наш преоптерећени буџет био дебарасиран једне лепе суме.

Извесни државни функционери, стручњаци за све, у хонорарима, наградама и платама имали су месечне приходе који су изисили замашне суме. Бес и раскош ових такозваних повлашћених зналаца који на државним јаслима на по неколико места грицају, највише проповедају о штедњи, а не виде себе огрезнуле у државној имовини. Зато доношење тачке 4 § 48 м. Финансијског закона, поздравиле цела земља, као добар почетак само онда, ако господин Министар финансија почне ову реформу од свог Министарства, Управе Монопола, Народне банке, Аграрне банке, Фабрика шећера и свих оних предузећа, где је држава заинтересована у добити. Тврдо верујем, ако се ове реформе у платама и тантијемама спроведу, да би се на рачун тога без тражења

нових кредита и оптерећења народа, који је и сувише оптерећен, поставило најмање хиљаду учитеља, да школе не би зијале празне, које је народ знојем лица свога подигао.

Ја морам сао вога места подвућитешко с тање у Зетској бановини, а по готову у херцеговачком дијелу те бановине. Стање је, господо посланици, више него очајно у целој Бановини, јер народ тамо нема онај минимум који је за егзистенцију потребан. Једна од најпасивнијих бановина, Зетска бановина, за коју ни једна влада до сада није урадила ништа, да би се економске прилике те бановине поправиле. Потребно је једном да се меродавни фактори озбиљно позабаве са економским позивањем, те бановине. Зетска бановина нема великих претензија за луксузом, већ је задовољна са минимумом егзистенције, и може се економски подићи само онда, ако се у тој бановини омогуће јавни радови већег стила. Она није у могућности да се из својих скромних сретстава развија и задоволи све државне потребе, које се у тој бановини траже. Истина је и то, да држава сваке године уноси извесну дотацију у овој буџет за све бановине, па и за Зетску бановину. Али се та дотација или не исплаћује никако Зетској бановини или тако бедно да се са правом може рећи, скоро никако. Ја увиђам напор господина Министра финансија и доста озбиљну његову ситуацију с једне стране да свој буџет реализује без већих трзавица у народу, а с друге стране да одговори својим обавезама из ранијих година. Због тога доста озбиљног стања господина Министра финансија није ми намера да га критикујем, јер његов рад ценим и поштујем, али нека ми дозволи да изнесем једну сугестију специјално за Зетску бановину, која би олакшала и побољшала привредно Зетску бановину. Та сугестија налази се у овоме:

Држава дугује Зетској бановини око 70,000.000 динара на име дотације, и више је него сигурно да ту исплату не може извршити у овој буџетској години. То је државна обавеза према бановини и она се не може угасити. А истина је и то да држава не дугује ни једној бановини толику суму на име неисплаћене дотације, већ се увек нашло пута и начина да се пре свима исплати него Зетској бановини. Бан Зетске бановине г. др. Станишић, који неуморно ради да олакша све тегобе у Зетској бановини, са стручним органима направно је један привредни план за извођење јавних радова у свима срезovima Зетске бановине. Тај привредни план нити се може остварити нити привести у дело без помоћи Министра финансија. Од дугујуће суме у 70 милиона динара, нека господин Министар финансија да Зетској бановини, кад није у могућности да исплати ову дотацију одмах, бар једну трећину дугујуће суме у бановинама плативу за три године, а знам поуздано да ће моћи за те бонове добити паре и на тај начин ми би по напред утврђеном плану за спровођење јавних радова у свима срезovima, показали невероватне резултате, и у ово доба изградити за мале паре оно што би кроз две или три године коштало троструко. На тај начин ми би за неко време олакшали тежак положај Зетске бановине, јер зељати траже само рада, а не милостињу. Овој захтев да нам се да извесна сума у боновима, није само захтев мој, господине Ми-

нистре, већ захтев свију посланика Зетске бановине и целог народа, па вас молим да о овом размислите, овом питању поклоните пуно пажње, јер то диктирају и државни интереси. Поред економске кризе, народ даје монополске и шумске кривице, а оне су тако драконски изречене да се наплатити ни у ком случају не могу, а са њима се наноси осетна штета сељаку. Монополске кривице изречене су скоро све на казну издржавања затвора, те држава неког фискалног интереса не може имати, а сељак ће узалуд проводити време по апсама, место да нешто привређује себи, а држава мора да га храни. Шумске кривице више су него очајне у погледу казне, јер су све изречене на новчану казну, а сељак који је економски врло слаб, неће моћи ове казне никада исплатити. Казне премашају цифру од 50.000 на домаћина, па кад му све продате и економски га сасвим уништите, ни онда се те суме неће моћи исплатити. Ја сам са својим друговима, увиђајући тешко стање села поводом ових казни, поднео амандман да се шумске казне, изречене до краја 1933 године, опросте, а тај амандман остао је празно слово на хартији и Краљевска влада није га до сада усвојила. Ако је ова казна изречена у циљу застрашивања, она неће донети жељени резултат, јер су казне новчане природе, неплативе, па је сељак свестан кад ни ово није у могућности да плати, чиниће и даље извесне радње, које ће бити под ударом Закона о шумама.

Имајући пуно поверење у вођу Југословенске националне странке, Претседника Краљевске владе господина Узуновића, а са тврдом вером у бољу будућност, гласаћу за предложени буџет. (Одобравање и узвици: Живео!).

Потпретседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Довезенски.

Јован Довезенски: Господо народни посланици, ја ћу бити врло кратак и казаћу само неколико речи. Сви смо ми свесни и сви знамо да нам све треба, да су нам потребне школе, да су нам потребни путеви, да су нам потребне касарне и све остале потребе. Али те потребе морају да се подмире новцем. Ко даје новац? Народ. У чију корист су те инвестиције? У корист народа.

Пало је овде приговора од многих као и од мојих пријатеља из опозиције да је буџет велики, да га народ не може да сноси и тако даље. То је све истина. Али шта ћемо када ми тек сада стварамо нашу државу, јер ми нисмо били срећни да је наши прадедови створе, него смо вековима стварали другима државе и уређења. А нама, овој генерацији, пало је у део да сједини сва племена и да створи државу, да да племенима све што им је потребно.

Приговори од госпoде предговорника да се може још боље и боље урадити на своме су месту. Дужност је свију нас и посланика и народа и Краљевске владе и господина Министра финансија да урадимо све да буде лепше, да буде боље и да будемо сви срећни и задовољни. Али зато морамо приносити жртве. Потребна нам је јавна безбедност. То повлачи трошкове. Потребне су нам школе да нам деца буду писмена, да не остану слепа код очију. Зато су потребни трошкови. Потребна нам је јавна безбедност, војска, зато опет треба трошкова. Потребан нам је саобраћај, путеви, железнице. Све то повлачи трошкове и све то мора

да сноси народ.

Али жеља је да се свака пара која се да на име пореза, утроши правилно и поштено. То је жеља и народа и посланика. Наш народ је толико добар и свестан да не бежи да плати држави што је државно, али он жели да плати, колико може да сноси терете. А што је главније народ жели да зна, колико треба да плати. Мени су, међутим, из наших крајева, а и из других, стављали примедбе поједини порески обвезници и говорили: Лепо, брате, опорезован сам, али хоћу да знам, колико сам опорезован.

За то ја молим г. Министра као фахмана и способног човека за финансије, да ову страну задовољи. Дешавало се код мене да неко плати порез, да узме уверење да је платио порез, а после месец дана долазе му и пописују ствари за порез. Један добар, имућан домаћин преко Саве, који плаћа порез око 10 до 15.000 динара, не буни се што плаћа толико порез, него се буну само зато, што не зна колико треба да плати. Час му се каже овако, час онако. У доба Аустрије и турске управе код нас се знало тачно колико ко има да плати, а сада је наступило једно неодређено време. Па молим г. Министра да и ту жељу народа задовољи, коју народ од њега очекује.

И код нас је било злоупотреба, злоупотреба има у свима народима, па и у нашем. После ових ратова народ измучен, пострадао и напаћен, дошао је до своје државе, па је учинио и злоупотребе. (Један глас: Не народ него појединци!) Да, појединци, ја хоћу да кажем, општински благајници, претседници, то су народни изабраници, нису државни органи, то хоћу да кажем. Они су наплаћивали најме утринске порезе позамашне суме, али због слабе контроле трошили су то на своју корист. У једној општини код мене општински благајник наплатио је утрински порез у суми од 120.000, и кад га је потрошио а није имао оправдања зато, он се је убио. У другој општини други један благајник проневерио је 150.000 динара утринског пореза, па је стеран на робију, али шта то вреди кад народ мора поново да плаћа, јер се то од њега тражи. У две друге општине запаљене су општинске зграде да би се затурили трагови. Противу дефранданата и непоштених службеника треба предузети мере да им се доака једном да не могу да чине те злоупотребе.

У свима крајевима путеви су доста добри. Код нас на Југу није тако. Ми немамо још саобраћаја не само из села у село, него ни из вароши у варош, ни из среза у срез. На пример, Гиљански срез са Кумановским срезом. Они из Куманова морају да обилазе преко Урошевца на Скопље 90 км. или преко Бујаковац — опет 90 км., а Куманово од Гиљана удаљено је само 30 км. На тражење грађана из Гиљана и Куманова г. Министар грађевина изашао је у сусрет и донео решење да се траса пута изгради, али је после речено да је мали буџет, а од тога би пута имали и држава и народ користи у више погледа. На пример кад би тај пут Куманово—Гиљанце био орадио, дошло би једно десет села у везу и додир са светом. Ту има према процени стручњака око 2 милиона кубика дрва из планине Копилаче за извоз. Па онда Гиљан оскудева у баштенским производима, а Куманово је у њима и сувише богато; Куманово оскудева дрвима, па би се то отклонило. То је и стратегиски пут, па би х молио г.

Министра да он настане да се и то спроведе.

Даље односно дуванске производње Јужне Србије имао бих да поменем још да су у Јужној Србији најрентабилније биљке дуван и опиум. Од те две биљке народ има више користи него од сваког жита. Опиум је због међународних уговора о ограниченој производњи изгубио много од вредности. У последње време смањена је производња дувана, и он се слабо исплаћује. Као што рекох, Јужна Србија може да буде активна кад би се повећала производња дувана и опиума и да се повећа њена потрошачка и пореска моћ. Треба појачати принос дувана и опиума, а и рудно блага које лежи на Југу, треба боље експлоатисати.

Што се тиче управе, овде су пале неке примедбе и изгледа као да није најбоље, али ја могу да се у томе смислу само похвалим; као и свуда било је по некога који је штрчао као неисправан али моје интервенције код надлежних власти увек су успеvale и такви су људи уклоњени. Од таквих један је полициски писар умро и није доживео да се врати у службу, него је умро суспендован. Господа посланици казали су да има великих кривица по шумским и дуванским стварима. Код мене ја сам увек стављао примедбу шефу шумске управе, јер дођу и даду сељаку дозволу и ставе му тамо два метра, а међутим за два метра треба 4—5 магарца да понесу, а један не може никако. А он ми каже: Шта ћу кад имам и сувишне чиновнике које морам да плаћам. На то сам му ја одговорио да треба да пише Министарству и тражи да их редуцира. Дакле види се да се не води рачуна о оној штедњи која би се желела да спроведе.

По дуванским кривицама код нас се изричу баснословне казне: 190.000 динара, 100.000 динара и тд. и треба цело село да се прода, па не може та казна да се убере. Ја бих предложио да се одређују мање казне које могу да се наплате и очла ће те казне свет да осети. Са малом казном он ће добро да се промисли кад буде хтео да шверцује дуван, јер зна да се мала казна може да наплати.

Што се тиче школа, жалим што није унето у буџет више за просвећивање народа, јер кад држава није у стању да да вишу културу народу, која треба да се равномерно простире на целу државу, већ је сконцентрисана по великим градовима, онда треба дати народу бар основну наставу. Господин Министар изнео да имамо толико оделења и школа без учитеља и код нас на Југу ни пола деце не иде у школу. Ја бих молио поново Краљевску владу да нађе пута и начина да се осигура бар та основна настава за цео народ — целе државе.

У погледу примедба појединих говорника, да се спроводи нека нарочита верска и национална политика, то није истина. Код нас на Југу има браће муслимана и католика и они су свуда примљени и уважени као Срби православне вере. Кад они имају какав верски обред да обаве, онда сви ми учествујемо и делимо са њима свако добро. С те стране не може се стављати примедба Краљевској влади да она спроводи неку другу политику сем Југословенске.

Што се тиче војске — ја мислим да смо сви једнога мишљења да нам она служи на част како у погледу јавне безбедности тако и у понашању и спровођењу национализма. Наш свет на Југу је 85% неписмен, али кад оде у војску он се обучи писмености и националној идеји,

После ово неколико речи ја могу само да умолим Краљевску владу и господина Министра финансија, који је овде, да имају у виду ове наше напомене. Изјављујем да ћу гласати за овај буџет, јер је он потребан, само поново молим г. Министра да настане, да сваки плати онолико колико треба и да зна, колико треба да плати, јер кад то буде учињено, и државна каса лакше ће и брже долати до новца. (Одобравање и плескање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Господо, прекидам ову седницу и исту наставићемо поочије тачно у четири сата.

Седница је прекинута у 12,45 часова.

(Posle prekida)

Nastavak sednice u 16 časova.

Potpredsednik Karlo Kovačević: Gospodo, sednica se nastavlja. Reč ima u ime grupe Narodnog kluba g. dr. Đuro Leušić.

Dr. Đuro Leušić: Gospodo narodni poslanici! Govoreći prošle godine o predlogu tekućeg državnog budžeta, iznio sam sa strane Narodnog kluba, u čije ime imadem čast i danas govoriti, one bitne karakteristike i zamjerke obzirom na sam sadržaj i formalno-tehničku stranu postojećeg budžeta.

U nadi i očekivanju da će se razumjevanje sa strane Kraljevske vlade za opravdane i hitne narodne i državne potrebe tokom ove budžetske godine izmjeniti, što je bilo opetovano sa strane g. Ministra Pretsednika, doduše prošlog, i nagovještano, nijesmo se onda ni upuštali u poblizu ocjenu privredne i finansijske politike Kraljevske vlade.

Danas to moramo učiniti tim više, jer privredna i finansijska politika Kraljevske vlade i postojeće vladajuće stranke pokazuje, da ona nije ni tokom ove budžetske godine bilo čime pronašla one efikasne puteve, odnosno mjere i sredstva, da se bar ublaži ili bar znatno umanji naša privredna i finansijska kriza, jer su naše gospodarske i privredne prilike, bez obzira na stvarno narodno političko raspoloženje, jednako teške i ozbiljne, te bez obzira na svetsku ekonomsku depresiju i međunarodne političke prilike i događaje, radaju teškim reperkusijama na naš cjelokupni privredni i politički državni život.

Kako sam i lanjske godine sa ovoga mesta imao čast izložiti, da državni budžet, t.j. privredna i finansijska politika Kraljevske vlade imade biti jasno i realno ogledalo gazdovanja i gospodarstva, njegove usklađenosti i racionalnosti, sredenosti i napretka, obzirom na narodnu strukturu i privredna bogastva države, te da imade u prvom redu poslužiti interesima općenitosti i većine pučanstva, u našem slučaju interesima našega seljaštva, državne zajednice i pojedinaca, s toga neće biti bez interesa, ako se osvrnem na dvije karakteristične konstatacije iz ekspozee gospodina Ministra finansija po predloženom budžetu za godinu 1934 i 1935.

G. Ministar finansija iznosi u svom ekspozeu, da je budžet za 1934/35 godinu raden pod privrednim prilikama, koje se osjetno ne razlikuju od onih u vrijeme podnošenja sada važećeg budžeta, pa da je predloženi budžet kao i dva prethodna budžeta — budžet krize.

A šta to znači? Gospodo, to znači da Kraljevska vlada još i sada u trećoj godini krize ne nalazi potrebnim i ne pronalazi načina i puta, da ovo gospodarsko stanje, koje je kod nas upravo stacioni-

rano, izmjeni, olakša ili popravi na bolje.

To je, gospodo, neoprostiva težina takvog gledanja u časovima kada se treba spasavati što je još za spasiti, a da se ne upušta u ponovna daljna eksperimentisanja i neodredenosti.

Ta konstatacija gospodina Ministra finansija tim je značajnija, jer on i sam ipak uvida, prema vlastitim rečima svoga ekspozea, da je smanjenje prihoda postiglo poslednju granicu, čije bi prekoračenje dovelo u opasnost pravilno funkcionisanje javnih službi u državi, te dalje, da nije moguće, poslije već izvršenih smanjenja državnih rashoda, pristupiti ovoj masivnoj redukciji istih, bez korenite administrativne reforme, koja prema njegovim izjavama zahteva dugo vrijeme i duži studij.

Iz toga logički slijedi, da ako su gospodarsvene i privredne prilike i stanje, te raspoženje naroda dosta takove, da postojeće stvarno ne odgovara i ne zadovoljava, da treba izvršiti one reforme, koje su kod nas bile i onako nužne, te ne dozvoljavaju daljnega odlaganja u interesu sredenog državnog i narodnog života.

Nedvojbeno je naime, ko hoće otvoreno pogledati istini u oči, da je upravo pitanje korenite administrativne reforme i donošenja najširih samouprava onaj stalni kamen smutnje, t. j. ono pitanje, koje cijelo vrijeme naše zajedničke države nije našlo odgovarajuće i stvarno riješenje, a upravo na najveću štetu po svaki nesmetan i konstruktivan trajni narodni rad i napredak.

O samoj važnosti i značenju najšire samouprave po državni i narodni život, biće zgodno da sa hrvatske strane citiram doslovce misli i riječi pokojnog Stjepana Radića gde kaže: »Država bez samouprave je ograđeni, ali neobrađeni vrt«. »Samouprave se opravdavaju time da uđu u život, da priberu snage iz života, jer su bliže narodu, jer su nikle iz naroda, jer imaju direktno povjerenje naroda i jer rade u njegovo ime. Osim toga će se raditi vrlo brzo, brže nego i tko drugi i mnogo jeftinije«.

A zatim govoreći o odnošaju između državne i samoupravne vlasti izvodi ovako:

»Samouprava dobija djelokrug i u tom je ona samostalna, granica je samo zakon; kad se drži zakona, nitko je nema smetati. Ona to vodi paralelno s državnom vlasti, jer na koncu dolazi država samo u velikim stvarima, gde treba vlast i autoritet, kao kod vojske, vanjske politike i slično.«

Napokon veli:

»Tako državna vlast ne stvara, nego stečeno čuva i konzumira, a samouprava sve producira i upotrebljava za gospodarstvo i prosvjetu. Samouprava radi, gde je potrebno veliko poznavanje prilika i istrajnost za rad.«

Ove riječi o samoupravama vode hrvatskog seljačkog naroda, a kojima se riječima kao i nauku Stjepana Radića — o čovječnosti, tradiciji i slobodi — hrvatski seljak, obdaren sposobnošću tvrdokornog otpora prema nasilju i koji se ne može silom tjerati, nije ni do danas iznevjerio, ni prema Kralju, ni prema državi, jer je narod miran, ide u vojsku, plaća svoje državne, banovinske i općinske poreze, sigurno najispravnije razjašnjuje raspoloženje kod Hrvata.

Daleko sam od toga i ne želim sada ulaziti u detalje mnogih teških i bolnih gravamena našeg tek prošlog zajedničkog političkog parlamentarnog života, i nalazim, da su prilike i vrijeme toliko teške

i ozbiljne, da ako želimo i hoćemo da se život u našoj državi upravi skladno, realno, pozitivno i trajno konstruktivnom radu i napretku, onda moramo baš i državnom privrednom i finansijskom politikom ukazati i stvoriti sve one uslove i mogućnosti iz kojih treba da proizlazi, da se želi iskrenom saradnjom pristupiti osnovnom, opravdanom i trajnom sredenju zajedničkog državnog, narodnog i političkog života.

Voditi privrednu i finansijsku državnu politiku, bez ustaljene i točno određene administracije i izgrađenog samoupravnog života, koji imaju da u prvom redu zadovolje osnovne i opravdane težnje naroda i zemlje, znači i uz najveće patriotske napore i žrtve, graditi kuću iz karata, biti nerealan i nedovod.

Mi tih namjera i mogućnosti iz predloženog budžeta, osim spomenute sugestije g. Ministra finansija, kao takove, ne nalazimo i vidimo jedino, da se opet ne vodi računa o osnovnim i opravdanim, te bitno nužnim potrebama naroda, njegovoj ekonomskoj, socijalnoj i političkoj strukturi, koja sada više nego ikada zahtjeva sredenje, olakšanje i uskladenje, a ne i ponovno uzaludno i štetno trošenje narodnih energija i novca za održanje skupog i neodrživog centralističkog državnog aparata, dok opći interesi naroda bivaju i dalje zanemarivani, a naročito interesi pojedinih djelova zemlje, koji time svoje specifične interese ne mogu i ne dospjevaju unaprediti, niti u ekonomskom, niti socijalnom, niti kulturnom, a što je najvažnije niti u zajedničkom interesu državne i narodne cjeline.

I to je, gospodo, nemojmo se varati, ona osnovna, nesrećna i teška pogreška politike takozvanog integralnog jugoslawenstva i centralističkog uređenja države, kojim je putem krenula i aktuelna vladajuća politička organizacija i njezine dosadanje vlade, čime je s našeg stanovišta sadanji režim promjenio svoju početnu liniju i izgubio iz vida, došao dapače u sukob i protimbu s temeljnom svrhom i idejom 6. januarskog režima: politike saniranja, smirivanja i priprema, režima, koje je davao opravdane nade i u svim hrvatskim krajevima za bolji i zadovoljniji naš zajednički i državni i narodni život.

Mi Hrvati, sabrani u našem Narodnom klubu, zauzeli smo našim stavom lojalno, otvoreno i dobro namjerno, određeni pravac i stanovište obzirom na sva pitanja našeg državnog i narodnog života i možemo danas sa opravdanim zadovoljstvom ustanoviti, da su naša predviđanja i sam stav našli u hrvatskim krajevima dovoljno odobravanja i razumevanja u širim narodnim slojevima.

Gospodo, mislim da neću biti daleko od stvarne istine, ako uztvrdim, da zadovoljenje osnovnim i opravdanim težnjama Hrvata, nije nemoguće, težak i zakučast problem i posao, ali da se za isto treba iskrene istinite saradnje, nužna pažnja i razumjevanje, kao i odlučna dobra volja, tim više, jer danas imademo potvrda, da se s tim stanovištem mogu složiti mnogi hrvatski krugovi iz svih hrvatskih krajeva; dajući time nesmetanu mogućnost povratku normalnom političkom životu.

Ta se mogućnost ne može i ne sme odbaciti, jer ona predstavlja jedan od osnovnih stupova za ekonomsko sredenje i političku stabilnost naše države. Ne smetnimo s uma, gospodo, i ako u izvanrednim političkim i teškim ekonomskim prilikama, ni onu staru latinsku poslovicu »vox populi, vox Dei« ili

»Glas naroda, glas Božiji«! Mi smo još mlada država, nas čekaju još velike i teške zadaće i za nas tim više vrijede reči jednog francuskog pisca: »Poput rata, više nego sam rat, mir je znanost. Budućnost će pripasti narodu, koji to može brže naučiti i primjeniti bez oklijevanja«. Ali, ni jedna zemlja, pocijepana u sebi, neće moći da nauči i da provede s potrebnom brzinom znanje i umijeće mira. A mi i cijeli naš narod, a osobito Hrvati, žele i hoće red i mir.

Gospodo narodni poslanici, u pogledu pak predloženog budžeta kao i u tekućoj budžetskoj godini donešenih privrednih finansijskih mjera sa strane Kraljevske vlade, a obzirom na stvarno gospodarstveno stanje zemlje, smatramo: prvo, da je predloženi budžet postigao, ako ne i premašio krajnju granicu eventualno još moguće ostvarljivosti iz slijedeća dva bitna razloga: jer se izgleda za brzo i znatno poboljšanje svetske ekonomske depresije, nijesu toliko popravili, a da s ove strane imademo što važnijeg očekivati, i jer поближе sabrane stavke budžeta, obzirom na stvarno naplaćene prihode iz 1932/33 i 33/34 godine, već sada ukazuju na jedan predvidiv deficit od cca 1.500.000.000 dinara; drugo, da tokom ove godine donešene privredno finansijske mjere: Uredba o zaštiti zemljoradnika, Uredba o izvođenju javnih radova, kao i Uredba o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, nijesu ni u čemu efikasno olakšale, već i onako do krajnjih granica napregnuto naše gospodarstveno stanje, što više, da je tim uredbama stacionirano stanje, kao i teškoće ostalo isto, ako ne još i teže, što sve naravno ne može voditi potrebnom oživljenju i podizanju gospodarstvene i privredne djelatnosti u državi. Treće, da zakon o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima, kao i zakonske odredbe o porezu na skupni i poslovni promet, znače i opet samo povišeno poresko opterećenje u i onako već ukočenom i na minimum svedenom životu naših privrednika, zanatlija i trgovaca, uz već poznatu zaleđenu kreditnu sposobnost i privrednu mogućnost našeg seljaštva.

Gospodo, uz ovakovo stvarno stanje i auspicije, koje sam označio, a imajući, saglasno sa ekspozecom Gospođina Ministra finansija, stalno u vidu činjenicu, da stanje cijena seljačkih proizvoda nije ni malo poboljšano, i ostaje jednako nisko i veoma ozbiljno, treba ujedno za naskoriju budućnost, 9 oktobra 1935, ukazati na istek sporazuma utvrđenog protokolom od 9 aprila 1933 po olakšicama o vršenju službe svih naših predratnih i posleratnih zajmova u Francuskoj, a da i posebno ne naglašujemo uredjenje svih naših ostalih ratnih dugova, koje će se jednako pojaviti prije ili kasnije.

Gospodo narodni poslanici, imajući ovako pred očima predloženi državni budžet, obuhvaćen posve objektivno i jedino u namjeri da se koristi najvećim državnim interesima i nužnom zadovoljenju narodnih težnja, te da dodemo do sredenih javnih finansija i zadovoljenje narodne privrede, politička nam logika i čovječanska dužnost savjesti imperativno nalaže, da bez zadovoljenja narodnog raspoloženja i korenite administrativne reforme, te donošenja najširih samouprava, kako to od prvoga časa našega staja naglašujemo, ne može biti izgleda u bolje, ni ove, ni za još mnogo godina, a što bi sve u protivnom slučaju značilo neminovnu i neoprostivu štetu za našu državu i još mladi i siromašan narod — i Hrvata, i Srba i Slovenaca, — to jest naš Južnih Slavena, povezanih jedinstvenom jugoslavenskom misli.

U slijedu ovih misli, uvjeren sam da ću biti stvarni tumač težnja i raspoloženja hrvatskih strana, ako obzirom na potrebe u gore spomenutom pravcu naglasim nekoje vrlo važne zahtjeve, i to u pogledu naše poljoprivrede, parobrodarstva i javnih radova.

Mi ćemo se na svako od ovih pitanja još posebice zaustaviti po mogućnosti kod specijalnih debata odnosnih ministarstava, ali želim ovde općenito kazati slijedeće:

Glede poljoprivrede, već smo u prošlogodišnjoj debati spomenuli da centralna državna uprava za ovaj resor doprinosi odveć malo, a baš obzirom na strukturu pučanstva, naime seljaštva, kao glavnoga djela naših narodnih i državnih prihoda.

Ove godine u tu svrhu nije predviđeno niti 1% od sveukupnog iznosa budžeta, nasuprot prosječno 7—10% u drugim poljoprivrednim i seljačkim državama.

Da osnovnim i nužnim potrebama ne može zadovoljiti naša centralistička državna organizacija, to je shvatljivo, jer to su potrebe i zahtjevi u bitnosti lokalnog karaktera, koji u najvišem interesu intenzivnog obrađivanja zahtjevaju najširu samoupravnu organizaciju države.

Napomenuti mi je osim toga, da je naša poljoprivreda još razmjerno i primitivna i da zahtjeva još mnogo savremene tehničke napredne investicije, kao i pojedinačno racionalno obrađivanje kultura, koje će povisiti rentabilitet proizvoda.

Izričito ponavljam, da poljoprivreda ne smije ostati čedo sreće i slučaja, Državne klasne lutrije, koje su iznosi primerice sve godine sniženi za 10 milijuna dinara i u onako preniskom budžetu toga resora.

Pitanje našeg pomorskog parobrodarstva je jedan jedinstven kompleks pitanja, koji obuhvata cca 1 milijun našeg pučanstva naših pučana i primoraca, kojima je uz trgovinu pomorstvo jedino vrelo održanja i rada u onoj kamenitoj goleti.

Naše pomorsko parobrodarstvo se danas upravlja kao jedna podređena Uprava pomorstva i riječnog saobraćaja u Ministarstvu saobraćaja, što sve ne valja i što nikako ne odgovara ekonomskim interesima samog parobrodarstva i tamošnjeg pučanstva, jer značenje je našega mora daleko više važnije, i to ne samo u interesu primorskih krajeva, nego i cijele države, a mi moramo biti sretni, da imademo ovakovu morskou obalu, koja je prirodna cesta sa cijelim svijetom.

Naše pomorstvo, lučki sistemi, carine i tarife, veze sa zaleđem, sve su to pitanja, koja zahvataju upravu na licu mjesta i puno poznavanje, čemu naravno i opet ne može odgovarati jedna centralistička uređena administracija.

Pitanje javnih radova: izgradnja željezničkih pruga, puteva, cesta, regulacija rijeka, melioracija, pošumljavanje i slično, nije za nas samo aktuelnog značenja za smanjenje nezaposlenosti, nego općenito pitanje poboljšanja i uspešnog podizanja ekonomskog stanja, mogućnosti i izmene robom i proizvodima, kojima odista obilujemo, za promicanje turizma, te kako stvaranje našeg vlastitog narodnog kapitala, a da i ne naglašujem i posebnu važnost svega ovoga za narodnu odbranu.

Tim pitanjima treba pokloniti svu pažnju, zainteresirati najšire slojeve naroda i pružiti sve mogućnosti hitne i solidne dinamike i materijalnih sredstava i garancija, što sve centralna uprava kao takova i obzi-

rom na ostale obveze sporo, i jedva može, i zašto se i opet nameću zahtjevi sredenih i jakih brzih i jevtinih samouprava.

Navedena tri pitanja poljoprivrede, pomorstva i javnih radova sigurno najjasnije ilustriraju ekonomsku neumjesnost centralističkog uređenja, kao i potrebu najširih samouprava, a specijalno kao težnju hrvatskih krajeva, koji su tu bili već na zavidnoj visini, a sada nažalost veoma stradali.

Završavajući ovaj osvrt sa iznešenim konsekvencama po postojeću privrednu i finansijsku politiku Kraljevske vlade, uvažavajući kod toga sve ozbiljne teškoće u postojećem vremenu, ali naglašujući i ponovno neumjesnost i neuspjeh u efikasnom ovládanju istih, izjavljujem u ime Narodnog kluba i u svoje vlastito ime, da ću glasati protiv budžeta u načelu. (Odobranje i pljeskanje na levlci).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Раство Пустослемшек. (Нема га)!

Пошто г. Раство Пустослемшек није присутан има реч г. Милан Божић.

Милан Божић: Господо народни посланици, ако икада, а оно је данас дошло таково вријеме да је од еминентне потребе да на све ствари погледамо искрено, поштено и објективно. Данашња тешка времена аподиктички налажу нам, да трезвено погледамо у живот наше нације. Морамо, господо, бити храбри да истини погледамо у очи, јер ћемо тек онда моћи доћи до објективних резултата.

Ја ћу бацити само један летимичан поглед на једну од најболнијих и најопаснијих појава, која се провлачи кроз живот наше нације од Ослобођења до данас.

Одмах последије Ослобођења наше јавно мишљење, наша штампа, па чак и најобичнији наш свет дигао је — у највећој већини случајева — оправдану повику на разне афере: корупционашка, шверцера, извозничка, картелска, банкарска, цумска, шиберска, аграрна и како се све те зову. Није било готово дана, а да се није појавило нешто ново: могло би се мирне душе рећи, да је сваког мјесеца избијала нова афера са хиљадама и милионима вјешто украћеним, или просто отетим од државе. А колико их је тек мрак појео и оставио чаршинском и кафанском свијету да о њима шапће и препричава.

Не би било краја, кад би ја то детаљно износио: доста је бацити један поглед по нашој штампи за ово десетак година, па да се човек стресе од страхоте, куда се је све развличила државна имовина, у што су се све државне паре бацале и како смо од једног богатог народа постали сиротиња и божија фукара.

95% ових злочинаца и ових модерних зликоваца Марковића, Митровића и Сушића у смокинзима, што су крали и пљачкали ову државу, остало је поштеђено од строгости државних закона. Они су већином или остављени потпуно у миру без икаквог гоњења, или им се није могло ништа доказати, јер су сваки свој лоповлук знали вјешто уз помоћ подмићених чиновника, а на нашу велику жалост и министара, да обуку у законско рухо и обично ствар легне и смири се. Све ове велике афере, сва оправдана вриска штампе, чаршије, села, јавног мишљења свршавала се по оној старој: трела се брда, родно се миш.

Сви ми гледамо својим рођеним очима, како су одмах после тих афера ницале палате, трокатнице, облакодери — и шта ја све знам — по свима великим мјестима наше државе. Чак су и по иностранству куповане виле и кадилаци, како су скакали наполеони и све оно што се зове »чврсто и сигурно«.

А јавно мишљење? А свијет? А штампа? Нека вришти, нека гадами, нека пасе траву! Аферашни се мало повуку, мало смире — и сваког чуда за три дана доста.

Прави пријатељи ове државе и овог заиста напавеног народа, јер ово није више фраза; тражили су — и ако хоћете уздисали су — за једним строгим законом, с правом су очекивали један драконски закон, који би вратовима ових зликоваца омастио целатов конопац.

Мјесто тога, мјесто да се задовољи и људска и социјална правда и да се сви лопови и злочинци стегну за гушу и да им држава по пуноме своје праву одузме извјестан проценат њиховог огромног имања, они се опет заштићују и чувају, а све ће државне потребе и даље подмиривати сељак и маловарошанин.

Пред нама је, господо, питање државног буџета. А да би се тај буџет спровео у дјело, треба држави много новаца. Разумије се, да ми у ова тешка времена с друге стране не можемо добити новаца, него опет од нас самих, опет се ваља поуздати у се и у своје кљусе. Све је то у реду и сви ми то знамо и свесни смо да морамо одвајати од уста да у ова катастрофална времена спасавамо што се спасти може.

Али, по буџету Министарства финансија, ударено је опет по најслабијем: опет се окрећемо сељаку и малом човјеку. Опет од њих тражимо да упру у државна кола, да помогну да се извуку из блата. Али, господо, ми сви знамо да ови људи и онако грцају под огромним државним теретима и онако им пуца кичма, па не верујем, да ће моћи примити нове терете без великих потреса. Требало се и морало окренути и на другу страну и ја се чудим да је заборављено да у нашој држави живи море једно богаташа, море једно оних, који су различним каналима пљачкали ову сретну и веселу земљу. Мирне душе и без икакве милости требало је навалити на њихова леђа један терет, да би се колико-толико олакшало онима који ову земљу носе на својим плећима.

Ја нисам никакав финансијски стручњак да износим конкретне предлоге у овоме смислу. Те предлоге требао је да изнесе господин Министар финансија, па да му будемо сви ми захвални, као и читава наша нација.

У данашње доба општег поремећаја и тешке депресије изгледа да наши државници заборављају на оне најосновније моменте и принципе помоћу којих је наша јединствена нација дошла до свога Васкрса и до Уједињења.

Питање наше слободе и уједињења није никако дјело каквог случаја, јер је за овако крупно дјело требало милионских жртава које је прогутао Балкански и Свјетски рат, осим оних страховитих жртава за пуних 500 година под Турцима, Аустријанцима, Мађарима, Млечанима итд.

Питање наше слободе и нашег бивствовања, питање је, господо, нашег морала: дижемо куле и палате, а престајемо са задужбинама. Заиста

има нечега страшнога у неразумијевању смрти и жртве, има нечега у бијесном топоту ногу над поравнатим гробовима. Наша данашњица коруптивна и лажна сиса сваким даном све јаче и јаче оне сокове из којих је наш народ црпио своју снагу. Све мање и мање има људи који заслужују ову слободу.

Ко данас пита за прошлост пуну величанственог сјаја. Она јадна тавори негде у гуслама чађавих сеоских колиба и у пригушеном јецају сиротиње, која и дан данас живи у духу наших вјековних традиција. Али су зато многи и многи на њеним струнама подigli палате до неба. Зато и не виде Бога.

Ко пита данас: Хеј ти, народни борче и јуначе, да ли ти је срце смалаксало, да ли су ти руке клонуле? Нико то не пита. Данас се све клања златном телету. Слобода, коју су извојевали знаци и незнани витезови, раскована је у злато и то је злато понуђено да се плате жртве. Клањање златном телету довело нас је догле да наша срца још нијесу довољно прожета светим осећајем слободе и јединства. Нас још сапиње малодушност, неразумијевање, егонзам и лаж; још стењемо под гријеховима лажних пророка.

Наше јединство и опстанак плодови су слободе коју смо извојевали. Слободу, коју ћемо ми понијети даље биће наша будућност. Да ли ће у такој будућности наше јединство бити побједничка пјесма, а наш опстанак страх корупцији, мраку и злу! (Др. Милап Метикош: Јуче сте чули да је 800 милијона опљачкано, а ви још не донесите закон о корупцији!). Пре тебе сам ја о томе говорио. Ако не проберемо и не извршимо селекцију срдаца, која су вична без голема мријет јада; ако се не збију у редове они чија је вриједност окушана на огњевима страдања, ми ћемо бити плијен горег од себе.

Слободу не рађају ни силници ни кукавице, не рађају је ни силници ни кукавице не рађају је капиталисте, каријеристе ни расипници. Слобода тражи чисте савести, чврсте карактере. Нека ово упамте добро сви они којих се ово тиче. Али нека упамте и то, да у душама наше нације живи још један невидљив и непробуђен свијет. Овај невидљиви огањ гориће непрестано у душама свих потомака оних дивова и витезова; оних који живе духом наших великана: Карађорђа, Његоша и Штросмајера; оних који ће у даном моменту снагом олујине заталасати оне непробуђене и невидљиве снаге. Тада, тешко онима који нам стану на пут!

Зато је крајње вријеме да једанпут истини погледамо у очи. Ја мислим да нема ни једног од нас у овоме дому, који није свјестан данашњице и свега онога што сам у почетку мога говора рекао. Поред тога, ја сам потпуно увјерен, да код оваковога стања ствари нама не би било више мјеста овде и да смо ми оваквим даљим радом потпуно излишни у овом дому, у коме се не перспективу ни најосновнија права ни нас. народних посланика, нити оних који су нас овдје послали. Сви наши потези, све наше добронамјерне сугестије не налазе никаква одјека ондје гдје треба. Читава је Француска били заљуљана афером Ставискога, а ми нијесмо били у стању да елементирамо једнога Министра, коме је читава Народна скупштина 17 новембра 1933 одрекла повјерење.

Нисмо у стању да се суспендује један његов чиновник, чија су недјела потпуно доказана. Мини-стар шума и руда г. Матица жарно је и палио као некада удбински диздар и све наше интерпелације, сви наши напори и напрезања свршили су се куповањем ауто господину министру Матици. То му је била награда за његов разорни и наопаки рад.

Па зар човјек може вјеровати да је господин министар Матица живио осјећајем савјести и одговорности! Јер да је живио, зар би дозволио оне разне афере и оне наше интерпелације за које је морао полагати рачуна и пред Народном скупштином, а и прд својом савјести.

Одатле је морао сваки човјек предвидјети, да ће наш народ стећи увјерење да у држави има људи који могу радити све штогод хоће. Тако је дошло и до корупције. Извјесни људи су мислили, када је неким политичарима и неким патентираним људима, који су обилно плаћени од стране државе и разних предузећа, дозвољено да се лично користе, зашто не би и ми, који се овако тешко патимо са нашим породицама.

Ја мислим, господе, да смо сви ми свјесни, да сваки народ вриједи онолико какав је његов карактер, па и сви резултати на свима пољима народног и државног живота проистичу из његовог карактера. Највећи успјеси човечанства плодови су душе и срца. Љубав, правда и чојство као плодови наших осјећања, то су најјачи темељи и за садашњост и за будућност нашег живота и наше вриједности. По вјековним тежњама нашега народа из којих су изведена гигантска дјела јасно нам је, да је он на један-видан и средан начин био ријешио једно крупно питање: како треба да живи, да би се могао одржати у новоствореној ситуацији, а да тим не тангира оне основне принципе на којима је зидао своју историју. Међутим, разни утицаји споља почели су стварати опречне тежње у погледу схватања на циљ битисања нашег на земљи. Зато нијесмо успјели да се повежемо у један снап, да би на тај начин заједнички ступали једним правцем, једним путем. Тако смо, попут какве душевне сиротиње, прихватили оно што су нам други добачили.

Данас смо ми заиста изгубили сваки компас па мирне душе гледамо разне лоповлуке и пљачкашке банде, док читаве масе одлазе у бескућнике. А за 15 година није се било у стању да се ријеше два болна питања, која до неба вапију: питање наших ратника и добровољаца и питање оних биједних инвалида и њихових породица, које гладне, голе и босе лутају од немила до недрага да им удјеле кору хљеба. Зар ми можемо, господо, овим путем да васпитавамо и одржавамо нашу нацију и нашу омладину! Зар ми можемо од те омладине да тражимо самоодрицање и самопрегоревање; да тражимо од ње да буде одјек наше величанствене прошлости, да би даље могла пошпијети на својим плећима ово наше неприкосновено народно достојанство као аманет свих прошлих генерација.

Оваквим наопадним радом ми губимо из вида оне најосновније националне, социјалне и етичке моменте, губимо из вида, да оваквим радом губимо душу нашу, дозвољавајући да се у нашој земљи зацари корупција и да се постепено почињу руши-

ти они наши вијековима зидани морални темељи помоћу којих смо дошли до наше заједничке куће. Јаз међу друштвеним слојевима из дана у дан постаје већи, а то значи да ће као последица настати то да и сукоб буде много већи, тежи и опаснији.

Сво вријеме нашега државног живота од уједињења проводили смо у неком беспућу. Мјесто да смо са пуно свијести изграђивали нашу будућност, нашу властиту културу, ми смо примали сваковрсне утицаје са разних страна да продиру у земљу нашу, у друштво наше, па чак и у душе наше. Све оне моралне и етичке тековине чојства и херојства напустили смо и дали маха пролазном живљењу и уживању, које нас је довело до зидања Вавилонске Куле. Зато нам ништа и невриједе оне безбројне куле и палате, јер смо за њих наше душе продали.

У крајњој линији ми смо за 15 година нашег слободног живота пролазили у лутању, у нехају, па можда и без куражи на свима пољима нашег народног и државног живота. Наш поремећај довео је у питање најосновније моралне и етичке принципе и ону хармонију, која нам је била од еминентне важности за наш нормални развитак и општи препород. Ми, господо, морамо бити потпуно свијесни, да носимо и пред Богом и пред историјом одговорност за судбину наше нације. Зато је потребна борба и против вањских и против унутарњих утицаја, јер је зло увек кадро да нађе начина да се успјешно бори са добрим.

Ми смо везали руке нашој штампи, која је позвана да распламса оне наше најосновније моралне и етичке снаге; да шибне по прстима свуда где треба; да се једним програмским радом испоље идејни путеви ради развитака нашег; да се приступи систематском васпитању наше омладине у духу свих наших вијеконских идеала и традиција, које су сталежима струјали кроз сва наша покољења, водећи га тако слави и величини. А онда, наша је штампа дужна да раскринка све оне лажне патриоте који су своја дјела облачили у рухо лажног патриотизма да изведе на чистац сваку аферу, сваку разбојничку банду и све оне који још черупају са живог организма наше нације. Зар није, господо, наша национална срамота, да неколико стотина људи гуше она божанска осјећања нашега народа, који је знао читаве вијекове да пркоси мрском туђину, да се стотинама година бори за једну једину мисао, помоћу које је дошао до своје славе и до свог уједињења. Ове зликовачке банде довеле су данас нашу земљу у једну страховиту каљужу за љубав мамона и створили читав хаос на свима линијама нашег државног и народног живота. Нас, господо, неће у пропасти ни привредна ни финансијска криза али ће нас полонити морална декаденса, која се попут најопасније епидемије шири и као полип улази у сва ткања нашег организма и нашег друштвеног живота. Ту је наша Ахилова пета и одатле треба почети са најрадикалнијим мјерама, али у свима правцима. Стварање једног драконског закона, кога треба повјерити поштеним људима чврсте руке, то је вапај читаве наше нације. То је у исто вријеме један једини лијек помоћу кога ћемо почети чупати тешку бољу из нашег обољелог организма.

Наш народ није паба рекао: »На љуту рану, љуту траву«. Само тим путем можемо почети спаса-

вати народ наш, а спасићемо и омладину нашу, која с пуном правом очекује од нас да се свом снагом бацимо на посао, да се бацимо у борбу против корупције, јер је то прече него сви наши послови и проблеми. Решавањем овога најбољнијег питања ми ћемо лако ријешити сва друга питања и проблеме, јер су сви они дошли као последица моралне кризе. Од ријешења моралне кризе зависи сва друга горућа питања и према томе како је год ријешимо од тога зависи наша национална будућност. Посматрајући прилике наше земље са ове перспективе, знати ћемо и даље шта нам ваља радити. Поштенним радом и уз јаку руку ми ћемо моћи изводити један програм ка изграђивању наше будућности. Почнемо ли тим путем, ми ћемо макар и у дванајести час почети повраћати вјеру и наду у народу у љепшу будућност нашу, почећемо вјеровати у сами себе и своје способности.

На помолу су наше нове генерације, које пристижу, ступају у живот, да би у даном моменту примиле терете са нас на своја плећа. Било би погрешно ако се мисли да је наша омладина заборавила нашу величанствену прошлост, асимилирајући извјесне тековине других народа. Ако има мјеста неким приговорима онда и ми носимо једну тешку одговорност, јер нијесмо о омладини водили онолико рачуна, колико су то чинили други народи. Поред општег поремећаја ми смо подражавали разне утицаје с поља без икаквог одабирања, па је и менталитет нашег народа пролазио кроз разне духовне кризе. Тако је и омладина једним дијелом остала без контакта са оним живим огњевима који пламте у душама нашег народа. Осим тога ја сам тврдо убијеђен, да наша омладина има своје идеале, само би се могло рећи да су клице праједовскога аманета притајене усљед разних утицаја на које се омладина навикла за ових десетак година.

Коначно велику одговорност носи наша просвјетна политика, која од ослобођења и уједињења није била кадра да оствари један јединствен програм као што су то учинили други народи. Поглавито код нас је занемарено образовање воље и карактера, то баци сачињена база за темељно васпитање читаве наше нације. За вријеме Свјетског рата Немачка је била скрхана на свима линијама, али су послје рата на првом мјесту сконцентрисали ову своју снагу на културну политику. Та просвјетна политика довела је до темељите ревизије у свима грамама просвјете и школства. У Енглеској, Француској, Италији итд. сматрају моралне и етичке принципе као регулаторе и највеће факторе за образовање омладине, која се на основу тих принципа изграђује и тим путем изорава бразде културног живота својих земаља. Тим путевима морамо и ми поћи, ако мислимо да спасавамо будућност нашу. Треба провести један јединствен просвјетни програм који ће омогућити идеално васпитање наше омладине, да из школе изађе способна за моралан и социјалан живот, кога ће она проносити као апостол ради препорода нашег данашњег тешко обољелог друштвеног организма.

Вјековима је наша нација васпитавана у једном духу и у једном правцу. Једна јединица мисао провлачила се је кроз читаву нашу историју, којој је тог давао слијепи гуслар. Па зар да ми данас не будемо у стању да изведемо једну заједничку акцију, која је стотинама пута потезана кроз разне књиге, часописе, нашу штампу, конгресе просвјет-

них радника итд.

У вези са нашом просветном политиком ради нашег националног васпитања, као и васпитања наше омладине стоје у уској вези и остала питања, а специјално питање наше привредне политике. Онако како се та привредна политика, специјално шума и руда, водила и како се она и данас води било је готово катастрофално. Никакви ни државни ни национални интереси нису руководили господу министре шума и руда да крену једним здравим путем који би колико толико омогућио бар вегетирање ове наше најважније привредне гране. Ми из бивше Босне и Херцеговине више од двије године ломимо копља са министрима шума и руда. Али све узалуд. Наше сугестије, преставке и интерпелације иду под лед само да се задовољи она фатална мафија у чије је канџе ушао министар шума и руда.

На 17. новембра 1933. године парламент је на основу моје интерпелације у питању „Криваје“ изказао неповерење господину Министру, али узалуд. Поред „Криваје“ питање „Шипада“ и „Целулозе“ стоји на мртвој тачки, а да и не говорим сада о другим неправилностима министарства шума и руда о чему ћу детаљније говорити у специјалној дебати.

Овде ћу напоменути само то, да је господин Министар шума и руда у буџетској дебати мањске године о многим важним стварима свога ресора истицао многа питања, нарочито о интензивнијем и рационалнијем шумском газдовању. Чак је био унито у буџет три милиона динара ради разграничења и питања сервитута. Затим о излучивању погодних земљишта за пољопривреду у циљу унутарње колонизације, које би био циљ да добровољци и многи бескућници дођу до земље. Осим тога споменуо је доношење закона о мерама и балталицима; о организацији шумарске службе и о административној деконцентрацији и закону о организацији Министарства шума и руда. Ништа од свега тога, господе, господин министар шума и руда није учинио нити извршио. Све оно што је у буџетској дебати обећао остало је ка каква прича из хиљаду и једне ноћи.

Поглавито питање узурпација и излучивања погодних земљишта за пољопривреду, то је једно од мучних питања, која до неба вапију. Педесет хиљада молба такве врсте чекају већ 10 година на ријешење. До сада се је десно велик број убистава и разних паљевина; читава села, па и општине, дошле су у сукобе ради овога питања. И док је господин Министар излучивао велике комплексе шума за разне стране фирме, па чак и за поједине људе, дотле је одбио да нашој оправданој претставци изађе у сусрет. Он је чак једном својој наредбом у 1933. годинини дерогирао закон из 1924. године по коме су се шикаре могле давати бескућницима.

Исто тако питање сервитута стоји на мртвој тачки. И ја, а и моји другови, покретали смо то питање пуне двије године, али се још до данас није ријешило. На десетине и стотине породица код нас, по разним срезovima остале су без крова над главом, чекајући да им стране фирме посијеку и последњи бор, на праговима њихових села.

Ко је и мало упућен у вођење наше шумско-рударске политике, стаје му памет пред чињеницом, да је досада све наопако рађено. Долази чо-

век на мисао, да је ова наша најважнија привредна грана хотимице вођена лошим путем, јер се не види ни један здрав потез који би водио ка оздрављењу наше шумарско-рударске политике. На пример наше највеће државно предузеће „Шипад“ стоји стварно данас пред катастрофом. Нико други није крив него господин Министар шума и руда. Мени је познато да је управа „Шипад“ безброј пута опозоравала господина министра о тешком стању „Шипада“, али господин министар није то никада узимао озбиљно у оцену. Чак је претио да ће са „Шипадом“ разријешити уговор, као да држава није господар „Шипада“. Управа „Шипада“ упозоравала је на тешке последице које ће неминовно наступити и да отклања сваку одговорност, ако господин министар, као одлучујући фактор, не поведе више рачуна о овоме државном предузећу. Како је маћехински поступано са „Шипадом“ најбоље се види из слиједећег примјера: У 1927 год. плаћан је 1 м³ 27.80 дин., 1930 године 46 дин., а 1932 год. 65 дин., ма да су тржне цене пале за 60%, тако, да је 1927 год. била продајна цијена по 1 куб. метру франко стругара 580 дин., а 1932 год. 306.— динара.

Ја отворено тврдим да се „Шипад“ данас налази у много тежем положају него страна приватна предузећа, јер су она потпуно заштићена од стране закона. Жалбе „Шипада“ у опште се не уважавају, а сам одношај „Шипада“ према држави такти је, да се „Шипад“ не може ни у ком случају користити судовима као друга предузећа. Једино за „Шипад“ важи такса утврђена 1930 године све до краја 1934-те, за сва друга предузећа шумска се такса калкулише према постојећим приликама.

Никада се није г. Министар озбиљно позабавио питањем „Шипада“ и његовог просперитета. Зато је и настао овај застој, који из темеља дрма ово државно предузеће. Најважнија питања која је требао господин Министар да ријешити била су следећа: 1) несталност годишњег етата; 2) дознака дрвета слабог квалитета тако да се не може више да удовољи свијетским тржиштима; 3) високе шумске таксе; и 4) питање техничких постројења.

Поред овог необичног тешког стања у коме се данас „Шипад“ налази, трошкови се његови ипак мало не умањују. Као што год код свих сличних предузећа Управни и Надзорни одбори поједоше сами скоро све, тако и код „Шипада“. Само трошкови око сазивања главне скупштине „Шипадове“ стоје око 200.000.— динара. Трошкови једне сједнице око 40.000.— динара. Награде за претседника и чланове Управног и Надзорног одбора преко 500.000.— динара. А трошкови путовања то сам Бог зна.

Како је год господин Министар шума и руда Матица пустио да се „Криваја“ упропасти, и ако је могло да се катастрофа избјегне, да је учинио на вријеме све оно зашто смо га ми молили, тако је пустио и „Шипад“ на милост и немилост. Настаје питање: докле ћемо ми господе, трпети да овако раде господа министри!! Зар да и ми сви носимо одговорност за њихов наопаки рад? Ја имам читав низ доказа да сам у право вријеме упозоравао господина Министра на стрмоглаву политику шума и руда, о чему се можете увјерити из стенографских биљежака из буџетске дебате у 1932/33 и 33/34 години, поред многих мојих интерпелација и личних интервенција мојих и мојих

другова код господина Министра. Све је то било узалуд. Чему онда да дозвољавамо да кривци остану некажњени.

Како је год наопако вођена шумска политика, ништа није боље код рударства. Њу води по злу познати начелник Беланчић, коме је г. Министар Матица дао пуно своје поверење. То је господо, исти онај Беланчић о коме постоји интерпелација потписана од стране стотину и седамнаест народних посланика и за кога је господин Министар Матица пред пленумом Народне скупштине 18. марта 1933 рекао, да ће га одстранити из Министарства, док анкетна комисија не донесе свој суд. Међутим, њега је господин Министар Матица повратио на дужност и ако анкетна комисија још није донијела ријешење по тој ствари. Чак је господин Министар Матица обмануо господина Министра Деметровића тим, што му је казао, да је и њему Претседник анкетне комисије рекао да нема ништа што би могло господина Беланчића теретити. Зар је то господо „искрена и поштена политика“ и зар се тим путем „гони корупција“. Ово су ријечи господина Министра Матице.

Ја ћу у специјалној дебати детаљније говорити и о нашој рударској политици, а овом приликом хоћу да истакнем само то, да су се ипак могли постићи много јачи резултати, да се је извела општа организација рада у рударству, које је данас у врло несигурним и непоузданим техничким рукама. Развијање јаче дјелатности у овој нашој најважнијој привредној грани искренуло се је на експлоатацију каса акционарских друштава у којима држава води главну реч и надзор.

Не заборавимо господо, да живимо у доба великих и судбоносних догађаја, да живимо у вртлогу и поремећености многих других народа и ако је икада, а оно је данас потреба да је сваки човек на свом мјесту. Сви ми, знамо и у нашем Клубу причамо на коју страну треба ударати. Бријеме је данас да се саберемо и да координирамо наше снаге и да пођемо путем реда и рада, да се ухватимо у коштац са злом, које је почело царевати у нашој земљи. Иначе, бићемо потпуно излишни у овом дому у који нас је народ послао, па је боље и да га напустимо него да носимо клетву и срамоту. (Живо одобравање и пљескање).

Потпретседник - Драгутин - Карло Ковачевић:

Има реч народних посланик г. Михајло Крстић.

Михајло Крстић: Господо народни посланици, пре но што пређем на оцену буџета за 1934/35 год., дозволите ми, да као бивши судија одбијем ону тешку сумњу, коју је показао са ове говорнице наш посланички друг г. др. Кешељевић, сумњу у савест оних људи, који припадају једном од најважнијих грађанских staleжа — сумњу у наше судије.

Господо, staleж у кога наш свет има још увек највише вере, то је судиски staleж. Ти људи — судије, свесни положаја кога заузимају, увек, па и онда кад су грађанске слободе биле у питању, остали су на висини свога положаја и са достојанством умели да га сачувају и на тај начин створе веру у нашем народу, да је оно што из суда изађе све на закону основано. То мишљење, које је преровладало у народу, и данас постоји код свакога — мишљење, да наш судија ради по својој савести и никакав § 110 није у стању, да ту његову савест поколеба. У исправност

тих људи не сумња чак ни онај најпростији сељак, који је из суда одлазио незадовољан. Он ипак верује у то у шта г. др. Кешељевић и његов пријатељ Енглез сумњају. Не чуди ме тај измишљени Енглез, јер он као пријатељ г. др. Кешељевића, не само да са нарочитим планом сумња у наше правосудје, него може да посумња и у сам састав наше државе, али то не значи, да је стање онакво, како га сумњивци претстављају, јер је могуће да он то исто мисли и о његовој рођеној земљи. А какви су такви родољуби, остављам вама да цените.

Оно што ме чуди и због чега морам са овог места да протестујем, то је начин изражавања г. др. Кешељевића и његово веровање, да је савест наших судија приликом доношења појединих пресуда у зависности од трећих лица, према којима као да су судије зависне. Ова појава, господо, жалоснија је у толико пре, што долази од човека који је факултетски образован и који у редовима његове ново рођене странке заузима једно својство, вође странке, странке у којој редова и нема.

Сматрао сам, господо народни посланици, да као члан владине и народне већине са индигнацијом одбијем са овога места тврђење г. др. Кешељевића, јер верујем да и ви сви, — сем г. др. Кешељевића и неколицине његових другова, који хоће да руже и оно што нам је најсветије, а то је наше правосудје, — не мислите тако, већ и даље имате пуњу веру у савестност наших судија, тј. нашег правосудја. Са таквим вашим одобравањем, верујем да сте задовољили све оне који су под тешком оптужбом од стране г. др. Кешељевића били осумњичени. Тим људима понова сте дали вољу за рад и подупрли сте их да у свом независном, савесном и законитом послу истрају и не поклекну.

Господо народни посланици, ми већ три дана и три ноћи радимо као сарадници Краљевске владе на усавршавању поднетог нам предлога буџета за 1934/35 годину. За то време слушали смо масу лепих говора чланова владине већине, из којих смо могли чути само добронамерне сугестије појединих посланика. Њихова је намера била своје утиске о потребама народним, које су добили — стекли били на терену као народни делегати доставили Краљевској влади, како би о њима повела рачуна. Дотле, ако прочитате говоре чланова случајне, а можда и наручене опозиције, ви у њима нећете наћи ничега стваралачког, већ само низ неистинито претстављених чињеница и увреда нанетих појединим члановима владине већине и Претседнику владе, а преко њега и целој Југословенској националној странци.

Због краткоће времена, немогуће ми је одговарати на све приговоре појединих чланова речене опозиције, већ само желим да одговорим на говор претставника Ј. нар. странке г. Драговића. Немогуће ми је из истих разлога и на тај цео говор да реагирам, али има у том говору два момента на којим треба да се позабавимо и да утврдимо карактер људи, који припадају тој странци, а данас се показују светиње и поштењаковићи.

Известилац групе Југ. народне странке г. Милош Драговић, описујући разлоге који су довели 6-јануарски режим, поред све хвале дате том акту, цинички каже »Акт за похвалу, пуи државне мудрости и политичког смисла са савршеним позна-

вањем прилика и народних потреба у земљи. Само морам да признам, да за ту велику замисао и тај велики план нису нашли мајстора". Па даље каже: „Сарадници макар и најбољи, и у већини случајева злонамерних, било по својој властитој вољи било услед непознавања рада са којим има да раде.”

Замислите, господо, колико је увреда од стране те групе онеме, чијом су захвалношћу дошли данас у овај Дом. Морал је налагао таквим људима, — кад су осуђивали тај режим што су у Влади, која је тај режим претстављала, седели и људи који су спровели изборе, који су довели господу из опозиције, — да у опште не истичу своје кандидације. Најзад о овој чињеници разговараћемо са овим изметницима онда кад буде требало. Тај њихов гест неће остати без protesta ни од стране оних који су их због политике, онда прокламоване, и људи који су седели на челу те политике, послали овамо.

Он — г. Драговић — дрзнуо се да нашег уваженог вођу Претседника Министарског савета г. Николу Узуновића претстави као несретног старца (*Милош Драговић*): Он је несрећан због тебе што си му у партији! с намером унапред смишљеном, да преко њега нанесе увреду целој Југословенској националној странци, на чијем се челу он налази, не као старац, него као духом млади вођа, човек мудар, пун државничке способности. За овом странком иде не само ова парламентарна већина, већ 80% целокупног нашег живља.

Што се тиче осталих увреда, нанетих од стране те групе, сматрам их неозбиљним, као што је њихова партија неозбиљна, те нема смисла ни говорити у овако важном и тешком добу, кад су пред нама толико важних проблема за решавање. Али, узгред може се рећи то, да се цела критика своди на личне и ситне интересе. Па како су пред нама велике тешкоће, ми морамо све њих одбацити и бити свесни, да ћемо их и у будућности имати. Но зато морамо бити свакако свесни да ћемо се ми тих тешкоћа ослободити само онда, кад будемо решени да жртвујемо све личне и ситне интересе и да се сви заједнички бацимо у народ, да му докажемо и створимо код њега уверење, да све ово што чинимо, радимо с уверењем, да радимо једну добру и корисну ствар, да се све ово, што се догађа код нас на економском пољу, одиграва мимо наше воље и да педаће које преживљује наш народ нису наш производ, већ су последица светске економске кризе, која је у тежој форми погодила много јаче државе него што је ова наша новостворена. Најзад, ми морамо убедити тај народ који пати, да ће све ове тешкоће и неприлике моћи да преболи само онда, ако се увери у оно што сам напред казао.

Господо народни посланици, пошто се наша земља налази у овако озбиљној ситуацији, намеће нам се ово: да добро разумемо стварност и да тражимо боље солуције у решавању појединих проблема. Па кад нам се та дужност намеће, нека ми буде допуштено, да и ја учиним своје сугестије у погледу онога што би Краљевска влада требала да учини ради ублажења ове тешке економске привредне кризе.

Прелазећи на критику предложеног нацрта буџета, за чију се изравду одаје признање и чине приговори Краљевској влади, а специјално дана-

шњем Министру финансија, хоћу да подвучем факат, да овај предлог буџета код нас као и буџети у другим земљама нису дело респективних влада односно министара финансија и његових личних критичких буџетских опажања, већ су резултат оцене и констатације садашњих променљивих и врло тешких економских прилика у целом свету, па и код нас. С друге стране овај предлог буџета је рефлекс ефекта финансијског од извршења данас постојећих закона, који се нису толико изменили, да би показали у правцу буџетских смањења неки јачи резултат.

Увиђајући тешкоће на које се наилази у данашњим приликама нашим, било у привредном животу било с обзиром на постојеће законодавство, Краљевска влада је тражила ова законска овлашћења, да би на основу њих и са довољно времена могла саобразити финансијски ефекат овога буџета стварној привредној моћи нашега народа.

Господо народни посланици, ја сматрам, да је приговор опозиције у погледу давања ових овлашћења неумесан, јер се зна да та овлашћења иду за тим, да смање овај буџет или бар ревизијом чиновничких плата, пруже могућност, да 6.000 младих који су одавна свршили школу, а чекају на постављење, ступе у државну службу. Овај приговор неумесан је у толико пре, што се зна, да буџет није дело само Министра финансија као таквог и да га он не гради по своје жељу, већ у оквиру данас постојећих закона. И кад знамо, да се све догле, док се ти постојећи законски прописи не измене и прилагоде данашњим стварним приликама, које владају у нашем народу, буџет не може смањити, онда је тим пре овај њихов напад некористан.

Жалим што баш овога момента нема г. Министра финансија да му кажем и да га уверим, да је свест код нашега народа у погледу плаћања порезе толико развијена, да сваки порески обвезник и последњу парцу чува, како би одговорио својој обавези. Али и држава је дужна да води рачуна о томе народу, да води рачуна о томе како се поступа са њим, нарочито о поступку пореских чиновника приликом прикупљања порезе. Изгледа, да су у свима крајевима навикли порески чиновници, да приликом убирања порезе буду доста нетактични. Они на тај начин стварају морални бол нашем пореском обвезнику. Ја сам у своје време г. Министру саопштио те случајеве са доказима и г. Министар је уважио моју молбу, те одмах наредно да се то исправи. Надам се, да ће г. Министар и у будућности водити рачуна, да његови чиновници буду на висини, а нарочито данас, кад нашем сељаку у овој тешкој економској кризи бар с те моралне стране не треба стварати бол.

Господо, и ова пореска администрација тишти нашега сељака, јер је она гломазна. Ми немамо мало примера из практичнога живота да један порески обвезник, и кад хоће да плати порезу, није у стању да има тачне податке о томе колико порезе дугује. Дешавали су се чак и такви случајеви, као што се у моме крају десно, а који случај сам ја изнео раније, да је мој земљак Константин Величковић из Црнога Кала платио целокупну порезу и да му је остало само 0.50 динара неплаћене порезе. И шта се десило, господо? Тај је човек позван због тих 0.50 динара ненаплаћене порезе,

не његовом кривицом, већ кривицом гломазне пореске администрације, да ту порезу исплати. С тога се нама намеће овде као задатак, да са овога места и у томе правцу упутимо молбу Краљевској влади, да овој нашој жељи о растеређивању пореске администрације изиђе што пре на сусрет. Јер, господо, није то један случај. Ми данас имамо по пореским управама случајеве, да се воде по 10—15 разних пореских књига, док је то у пред-ротној мањој Србији друкчије било. Био је само један дневник и с једне стране примање а с друге издавање и због тога у предратној Србији је било врло ретко дефрауданата, како се они називају. Али данас имамо случајева да наши порески чиновници, не једну годину дана, већ по десетину година непрестано краду и не могу никако да се ухвате у крађи. То је све последица ове гломазне администрације, јер кад дође контролор, он не може и није у стању да испита и да пронађе све те дефиците, зато што постоји једна маса тих непотребних књига. Због тога ја сматрам, да ти реформатори, који су администрацији дали такав правац, нису учинили никакву услугу ни пореској власти ни самом народу, јер се види само, да су толики милиони за ово кратко време нестали из државне касе.

Господо народни посланици, једно од најважнијих питања, које је решила Краљевска влада, јесте питање раздужења сељака. На томе су се питању делила мишљења. На једној су страни били они који, свакако у доброј намери, сматрајући да тај Закон убија кредит нашем сељаку и да је тај Закон донекле узрок застоју трговине. Ја на то могу укратко, као што сам у своје време то и учинио, одговорити, да су та њихова тврђења неоснована.

Камо те среће, господо и браћо, да у Трстенику и у Параћину нема око 7 до 8 банака, јер је тамо било много боље док њих није било. Само морам са овога места замолити Краљевску владу, да што пре донесе ону уредбу о заштити земљорадника, коју наш сељачки свет са нестрпљењем очекује, да је што пре изнесе пред Народну скупштину, како би добила силу закона. Али, господо, не треба се само на томе задржати. Ми имамо данас целу једну класу, па ако хоћете и две друштвене класе, а то су занатлије и ситни трговци, који су данас у исто тако мучној и тешкој ситуацији, као и наши земљорадници. Краљевска влада дужна је, да и о тим људима поведе рачуна и да у скорој будућности донесе један закон, који ће и њихове односе регулисати, те да им у ово доба беспослице помогне. Не учини ли се тако, ја верујем да ће реперкусија бити страшна. Јер, као што и сами знате, не прође скоро ни један дан, а да у новинама не прочитамо, како се у овом или оном месту десило по неко вешање и убијање. То су само последице овог тешког економског стања.

Ја морам исто тако замолити Краљевску владу, да остане доследна оној изјави г. Министра финансија, коју је дао у овоме Дому приликом доношења закона о изменама Закона о непосредним порезима, рекавши да је онај фамозни члан 7 дошао у циљу пореске правде, како би сви грађани били опорезовани према својој економској снази. Пошто је ову изјаву г. Министар финансија дао у име Краљевске владе, ја молим Краљевску владу да, остајући доследна овој изјави једног свога члана, по њој и поступи и тиме озбиљно помогне

оним људима који су данас највише опорезовани, а који су по броју свом најмногбројнији и као потрошачи и као произвођачи. Онај, који је увек до сада подносио највеће терете, то је наш сељак. За то треба Влада што пре да изађе пред овај Дом са законом о земљарини, јер оно што наши земљорадник данас плаћа, то је неиздржљиво, а неиздржљиво је за то, што је она одређивана онда кад се принос на пшеницу рачунао 284 динара, а на кукуруз 160 динара. Ми знамо каква огромна разлика постоји у ценама од времена, када се према њима одређивало колико треба сељак да плати, и садашњих цена, по којима он продаје своје производе. Па кад је то тако, господо, онда је дужност Краљевске владе, да ону своју изјаву, коју је дала приликом доношења закона о изменама закона о непосредним порезима, приведе у дело и да на тај начин да задовољење и том сељачком делу нашега народа, који је овој држави увек највише давао, па јој и данас највише даје.

Ми од прошле године кукамо, код свију министара шума и руда, који су се измењали, како се чине неправде нашем сељачкоме делу народа. Ја имам једну државну шуму, Буковик. Тамо је нарочита комисија из министарства шума излазила у намери да, пошто је у оно време попаша била забрањена, одреди поједине просторе који ће служити за испашу стоке оних села, која се граниче са том планином. У међувремену, кад је требала да падне одлука, сељаци можда случајно или намерно нису могли да сачекају то решење, пошто се са доношењем тога решења одуговлачило, и они су пустили стоку у те, од стране комисије накнадно одобрене просторе. Платили су објаву, али чувари шума као чувари шума, увек су тумачили закон на свој начин и овога пута су га тумачили онако како су хтели и нашем сељаку у томе крају нанели тешку увреду. Има 100—200 конкретних примера да у реферату поднетом од стране чувара шума стоји ово: „Штета зато што је овца пасла траву износи 3 или 5 динара“, али зато трошкови око доношења пресуде и казне износе преко 300.— динара. Ово г. Министре износим у најбољој намери. Као члан владине већине, можда, овај пример не би требало да прикажем са овога места, али пошто ми се не излази у сусрет на неколико мојих тражења, ја сматрам да ми социјална правда налаже, да у једном од амандмана Финансијског закона унесете опроштај ових кривица.

Исто тако, господо и браћо, — ваљда је тај сељак проклет, — неко ће рећи, то је само демагошки трик, да се са ове говорнице говори о сељаку. Али није тако. Онај, ко мене познаје, значе да не правим разлику између сељака, грађанина и чиновника. Желим да социјална правда влада код свих тих сталежа, јер кад њима буде добро, биће и мени. Али морам да се буним, јер изгледа да се њему неправда чини намерно: да ли због тога што је тај сељак најмногбројнији у данашњем друштву или зато што не уме да даје отпора. Не знам. Постоји село Лучине у срезу ражањском, које производи дуван и десило се ово: код 45 произвођача дувана ценно се дуван по 0.40 до 0.60, а највише по 1.60 кгр. Кад сам ја прорачунао, дошао сам до закључка, да би тај сељак боље урадио да је натоварио лед или ма што друго и однео у место дувана одатле до Крушевца, — то је место где се прима тај дуван. Више би зарадио, не-

го што је мучно себе и своју породицу да сади дуван. Догађало се и то, да људи нису имали ни по један динар да купе хлеба кад се врате. Шта се дешава са таквим људима? Морамо, господо, бити искрени. Кад ти људи знају, да је таква цена дувану, логично је да морају да кријумчаре дуван. И догодило се, господо и браћо, да тих четрдесет и неколико сељака данас по пресудама треба да плате око 600.000 динара. Господо, цело село да продате и произвођаче, и жене и децу, па те паре нећете наћи. Шта треба да раде ти људи? Намеће се дужност Краљевској влади, да се овим случајевима позабави. Ради примера треба их казнити. Али мора да се нађе начин да се извршење тих кривица одложи и у своје време казне опросте.

Господо, задржавајући себи право да у специјалној дебати поново говорим о приликама у моме крају, ја при завршетку свога говора изјављујем, пошто имам пуно поверења у Краљевску владу и пошто верујем да ће Краљевска влада у будућности предузети све оне мере, које је и до сада предузимала ради ублажења економске кризе, гласају за овај буџет. (Живо одобравање и плескање):

Потпретседник Драгутин-Карло Ковачевић: Има реч ради личног објашњења г. др. Никола Кешељевић.

Др. Никола Кешељевић: Господо, не бих ја нашао за сходно да одговорим на галиматијасе предговорника, а видим да и ви тако схватате, да није додирнуо једно озбиљно питање, које сам ја излагао пред вама и које није наишло на овакву критику код вас. Овај је почео свој говор.... (Гласови у центруму: Како то, овај!) ...о судској сталности. Факат је и то, да треба по неки пут унети весеље у скупштинску салу, да се свет одмори. Али, ви сви знате да наши судови немају независности. И ја сам то подвукао, а за оне случајеве, где се решава под притиском, ја сам изнео документа. И нико са ове говорнице није настојавао толико енергично, да судови, као темељи морала, морају и требају да буду независни. Ја сам зато пледирао. То они који треба да знају, знају врло добро. И ја ово што говорим, не одговарам господину предговорнику, него говорим зато што се дотакао тога питања и да подвучем, да код нас неће бити правог народног морала докле год судови не буду независни. То сам имао да кажем.

Потпретседник Карло Ковачевић: Реч има г. Милош Драговић ради личног објашњења.

Милош Драговић: Предговорник, господин народни посланик Михаило Крстић изабран у срезу Ражанском и Темнићком, сматрао је за потребно да у својој великој, правничкој мудрости, додирне извесне тезе, које сам ја овде добронамерно разлагао. Ја признајем да нисам правник и да са правничког гледишта не могу да третирам ствари као, рецимо, господин Михаило Крстић. Али, Боже мој ја сам народни посланик и ја мислим да имам права, да говорим колико умем и колико знам да говорим о појединим питањима.

Ја, господо, на особу г. Михаила Крстића не бих реагирао, не бих поклањао ни мало пажње, да нису његова тврђења са овога места злонамерна. Господо, сви ми који седимо овде, у овоме Дому, мислимо да нисмо ничим показали, да нисмо заслужили почаст да нам претседник, односно по-

силац земаљске листе, да свој пристанак да се кандидујемо. У том погледу смо добро пробрани. Ушли смо у шестојануарску политику за време диктатуре, која је онда била. За наш рад ми смо почаствовани давањем тога пристанка, али захваљити за то што сам изабран, то не могу ни г. Михаилу Крстићу ни г. Петру Живковићу, јер ме је народ гласао. Као што знате, имао сам противкандидата. (Један глас: Али да те г. Живковић није примио, не би те ни народ гласао!) Да, али ја сам својим радом заслужио, да ме г. Живковић прими и камо среће да 250 оваквих седе у тим клупама, а не таквих, који су сматрали за морално да буду без противкандидата у својим срезовима. Дакле, господо, који сте били без противкандидата будите уверени... (Један глас: Мислиш ли то на твога шефа?) Мој шеф г. Хођера имао је противкандидата, те према томе то није истина. Дакле, господо, да пожурим, кратко ми је време, и не могу да вам одговорам. Г. Крстић између осталого рекао је, цитирајући мој говор, да сам ја поменуо извесне личности у шестојануарским владама, које су, било злонамерно било непознавајући материјал о коме се ради, чинили грешке. Господо, једно дело може се судити само по резултатима и ја сматрам, да је замисао шестојануарске политике генијална и да је творац те политичке тезе уложио и сву љубав и сав труд, али, господо, сарадници и њихови резултати, данас какви су, показују да они нису били дорасли да буду сарадници тако великог човека. Јер, господо, јуче сте били сви сведоци једне страховите крађе у Министарству саобраћаја и тај човек је и дан дани Министар саобраћаја и за све време почев од 6 јануара био је Министар саобраћаја. (Гласови: Нисмо чули другу страну). Господо, не узрујавајте се, јер ћемо ми пружити могућности да се разголите још извесне личности. (Гласови: Слободно, слободно!).

Г. Крстић је био малициозан кад је рекао да сам ја г. Узуновића назвао несрећним старцем. Господо, може бити да сам казао ту реч и ја га збиља сматрам за несрећног, кад си и ти, Крстићу, дошао у име његове групе да говориш са овога места, — сматрам га за несрећног с тога разлога, што познајем материјал са којим има да рукује као шеф странке и шеф Владе. Господо, иако сам га назвао старцем, ја то нисам учинио да омаловажим његове духовне и интелектуалне способности, него сам то учинио само због његовог спољњег изгледа, због белине његових власи, а то је све било добронамерно. Господо, ја сам далеко од тога да ма кога клеветам. Да ли ће он мени дати или неће дати што, за мене то ништа не значи. Ја никад и ни у којој прилици нисам имао разлога да молим, да нешто добијем, али ви ме мерите својим кантаром. Шта ћу ја кад ви тако радите.

Потпретседник Карло Ковачевић: Господине посланиче, Ваше је време за лично објашњење истекло.

Милош Драговић (наставља): Пожиљно је, господо, да се у општем интересу наше државне политике и бриге за народно добро води у овоме Дому корисна по народ политика. Али, господин предговорник је рекао, како ми овде водимо некакову личну и ситну интересијску политику. Ја мислим, да је г. предговорник толико далеко отишао у дефиницији, да се сам као ситничар изгубио, јер ја не знам шта је за њега

ситно а шта крупно, што је корисно а шта неко-рисно. Ја бих желео, да господин, кад хоће да претставља групну или владину већину, буде ако ништа друго бар достојанствен, да не назива друге циницима, јер не зна колико је огрезао у цинизму био на овоме месту.

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Михаило Крстић, ради личног објашњења.

Михаило Крстић: Ја мислим да сте из реплике, коју су дали предговорници, стекли уверење о ономе што сам мало пре рекао, да су они ситничари, нарочито данас кад кукају и стално тврде, да је све тешко и да треба помагати. Они се јављају и данас и веле, како треба смакнути са места једног, можда, неисправног чиновника, али то злонамерно раде, да би на тај начин показали своју популарност и да би сутра, кад буду отишли у народ, могли да кажу, како се они боре за народно право и слободу. Међутим, господо, ви не пружате никакву гаранцију томе живљу да може прићи уз вас.

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч господин Гавро Милошевић.

Гавро Милошевић: Господо народни посланици, прије двадесет година на данашњи дан као претставник југословенске омладине — јер је онда српско академско друштво Његош, окупљајући Хрвате и Словенце у Загребу, постало изразити претставник југословенске омладине — дакле прије двадесет година, славећи стогодишњицу Барда Југословенске мисли, бесмртног Његоша, говорио сам о југословенској идеји и стварању југословенског менталитета. То је било у оним тешким часовима кад су непријатељи владали великим дијелом наше земље, а у предвечерју великих историјских догађаја. Судбина је хтела да послуже двадесет година, као претставник старе Црне Горе, где се тај Бард, Његош, родио и духовно и свјетовно владао, говорим у првом југословенском претставништву велике и слободне мајке Југославије, а опет истим срцем и осећајима о југословенском народу и стварању југословенског менталитета.

Југословенски национални организам вјековима је био растрзан од непријатеља нашег народа. То растрзавање било је на свима пољима друштвеног и народног живота. Не само племенски, вјерски и територијално, већ и у целом бићу као једној целини непријатељско деловање дубоке је трагове оставило.

Југословенска Национална странка има да енергичном акцијом на свима пољима уклони те трагове непријатељском дјеловању. Исто онако као што су непријатељи плански дјеловали да нас разједине са девизом „дивиде ет импера“, исто тако плански ми морамо дјеловати у сједињавању на свима пољима са девизом нашега грба да само слога све нас спасава.

И ако је наш организам био отпоран, у многим дјеловима тјела је попуштао. Природни инстинкт самоодржања најаче се испољио у нашем народу. На свима пољима разорног дјеловања непријатељског наш је организам давао отпор.

Буџет је закон који најосетљивије задире у друштвени и државни живот једнога народа. Преко њега треба да се оживотвори једна константна одређена државна политика. Буџет је најјасније огледало, са којим се интенцијама спроводи та

политика. Овај буџет плод је свих ранијих партијских режима, те кроз њега могу да провејавају и локалне тежње. Он има доста рак рана, које ће постепено а стално Југословенска Национална странка као оштра бритва ампутирати у интересу сачувања здравог националног организма. Југословенска Национална странка ће на тај начин кроз буџет спроводити своју политику. Буџет има да се створи равнотежа одлијевајући где прелива, а долијевајући где је пресахнуло. Буџетом треба да се цјелина државе третира као једно јединствено биће и да сваки крај и сваки појединац осјећа се равномјерно заступљен у буџету. То ће бити само онда ако по оној: Богу Божје а Цару Царево, према свима се крајевима поступи правилно, као и према свима сталожима. Тако да се следствено томе сви крајеви осјете равноправним и сви сталези како у обавезама тако у правима која црпе из тог Закона.

Зашто овим буџетом није то обухваћено, истакао сам да је он плод свих ранијих предшествовајућих режима, у којима су вишег дјеловања мали локални, племенски и лични обзир. Стремљења су наша да буџет буде изражај животних потреба цјелога југословенског народа као једног јединственог организма. Да постигнемо та наша стремљења потребно је израдити југословенски менталитет.

Током вјекова раздвојен територијално, вјерски и племенски, растрган на свим пољима обзиром на суседство и робовање различитим непријатељима, створени су у нашем народу разни менталитети. Циљ је наш да све те менталне разлике, које су постале у нашем народу, уклонимо и да формирамо један југословенски менталитет. То су већ сви велики народи учинили. При стварању све најбоље одлике свију крајева и највеће људе има да унесемо у основицу заједничког југословенског менталитета.

То стварање је природно, исто онако као што се природно стапају Драва, Сава, Врбас и Дрина уједно са Дунавом под бедемима Београда, а заједнички са Моравом излазе као једно јединствено биће. Ето тако и ми треба да све душе и осећања свих тих бановина слијемо у једну јединствену југословенску душу, која ће преко Београда бити претстављена цјелома свету. Према томе ми треба израђујући тај југословенски менталитет да будемо интегрални Југословени, за разлику од синтетичних Југословена, који само виде како се те ријеке сливају и како у слијевању задржавају од свога тока, а не виде како се та вода одмах толико измијешала да се не зна одакле је која честица воде дошла.

Исто онако, као што су све капљице воде пале на територију наше земље, покупљене уједно и створена је велика силна ријека; исто тако све душе и осећања наше нације са југословенским менталитетом чине Београд великим и моћним. Он је срце и мозак нације. Срце нације Београд је постао у оним судбоносним часовима, када је са онаким еланом и храброшћу стао на бранику националних слобода, на бранику културе и цивилизације. Као Давид према Голијату он је у несразмерној борби пустио све жиле тијела свога да Сава и Дунав крваво протекну, да се његовим палатама праве рушевине, а давао даномице хиљаде знаних и незнаних јунака. Он је у тим часови-

ма једном топова пробудио и најуспаваније главе из најудаљенијих крајева нашег народа и приближио их к себи. Он је у тим часовима задобио и цео културни свет, и он је постао срце нације, јер га је на сабљу добио, где су сабље царство дијелиле, и остао је вјечно прекаљењо срце још чвршће на бранику националних тековина.

Београд је мозак наше нације. Исто онако као што мозак у људском организму брине за сваку ћелију свога тијела и као што осећа болове и пружа им помоћ, исто тако има он да дјелује над цјелокупним југословенским организмом. Поједини локални, вјерски и племенски политичари, одмах после уједињења уносећи трагове непријатељских наслеђа, убијали су ту вјеру у народу, да је он мозак нације, гледајући га кроз призму наличја, које је наличје дошло не из Србије, него из свију крајева Југославије. Шестојануарска политика пресекала је таква схваћања и таква начела.

Највећи творац тог менталитета јесте први Син наше земље. Његово се дјеловање може само упоредити са једном топовом у судбоносним часовима при буђењу националне свести и са првим зракама сунца које грију озеблага.

Наша спољна политика благотворно је дјеловала на израђивању тог југословенског менталитета. Поход Краљев кроз Балканске градове, онакав дочек загријавао је сваког сина и давао вјере у боље дане. Политичка и економска веза са Чехословачком и Румунијом дају вјеру у моћ нове европске веле силе, Мале Антанте. Балкански пакт даје топле осећаје за консолидацију најровитијег краја Европе — Балкана. Све ово доведено у везу са доласком Краља Бугарскога нашло је одушевљеног одјека у свима крајевима нашег народа, што је најефикасније манифестовао ту скоро Бијели Загреб.

Наша војска дала је најпозитивније резултате у том стваралачком раду. Наш војник обучен представља силу, моћ и снагу наше Домовине и онда када напусти касарну, јер носи у својој души један осећај, једну дисциплину за величину и снагу своје Домовине, једну љубав за Краља и нацију, а то је тај Југословенски менталитет. То се осјети особито по селима, где се види дејство наше војске у том духовном раду у формирању тог југословенског менталитета. Овакву акцију политичари локалних, вјерских и племенских назора рушили су, и то зидање тог менталитета било је слично зидању Скадра на Бојани, јер што се овамо конструктивно израђивало, то су политичари деструктивно рушили.

У корак са дјеловањем војске има да буде дјеловање просветно. То дјеловање има да буде једнообразно и да утире локално и племенско васпитање, а да створи такав распоред просветних установа, да се на појединим местима скупљају сви из свију крајева према својим струкама. На тај начин пружа се могућност најмлађим генерацијама да упознаду све наше крајеве, да се међусобно упознаду и да још из првих дана младости имају миран југословенски менталитет. Ово се постиже одлучним радикалним мерама без обзира на локалну осетљивост појединих места или појединих личности.

Треба извесне институције редуцирати, а са новцем, колико се за њих троши, запослити велики број стручно оспособљених младих генерација. Није много интелигенције, али је мало буџетских пра-

зних места, па услед економске кризе може се створити и криза интелигенције, која није мање опасна од економске кризе.

Просветни радници у формирању југословенског менталитета имају да одиграју једну највиднију улогу. Оно што су нам у рату били официри и барјактари, то су нам у миру просветни радници. Исто као што у рату штабови воде рачуна о дејству тих својих команданата јединица, исто тако треба повести строгог рачуна о дејству просветних радника у народу. Оцена њихова треба да буде не само за дјеловање у школи, колико и за дјеловање ван ње.

Сви ми посланици треба да утоме будемо сарадници и помагачи Министру просвете и на великом задатку и да својим личним захтјевима не ометамо правилан ток и развој дјеловања његових органа. Сви ови просветни радници који ван школе дјелују на соколском пољу, врше једну велику мисао у дјеловању за југословенски менталитет. Таквим радом они постижу циљ који им је намењен. Нажалост бива случајева да обично такви радници буду премештани, јер им дјеловањем за опште добро други стварају интриге и подвале. Гломазан је апарат тих просветних радника и да би се постигао позитиван циљ, требало би деконцентрисати све то по бановинама, а Министарство да дјелује у задњој инстанци. Пуну заштиту треба да имају, без обзира на лична осећања, сви ови просветни радници, који су дугим низом година ван школе показали позитивних резултата на стварању југословенског менталитета.

Најважније Министарство које има да спроводи од колевке па до најдубље старости југословенски менталитет, јесте Министарство физичког васпитања. Оно има да настави рад који му пружа војска и просвета. Оно има да води бригу о физичком и моралном васпитању нације. Оно има да у живот примјени закон изгласан за физичко и морално васпитање народа. Овај буџет не даје нам наде да ће се у овој години у том погледу много у напред поћи, јер или није трајало доносити Закон или пак треба му дати могућности за оживотворење. Исто тако и ово Министарство или није требало стварати или, кад је већ створено, треба му пружити материјалних сретстава да изврши велику мисију у нацији. Оно не смије да буде бирократизирано нити пак политичко, ако мисли да васпитава млађе генерације за нечим већим и узвишенијим.

Два слета у овој години више дјелују на стварању југословенског менталитета широм нашем земље него ли хиљада других приредаба. Свугде широм наше домовине ужурбано се спремају Соколи од најстаријих до најмлађих, да на тим слетовима покажу моћ и снагу наше нације.

Први је слет у Сарајеву где ће бити реви националистичке омладине потсећајући се на ону предратну Босну и Херцеговину у којој је било гнездо револуционарних мисли и осећаја, одраз којих је нашао у Петру Мркоњићу, Невесинској пушки, Принциповом револверу и Бањалучким мученицима.

Други слет биће у Бјелом Загребу, граду који је вјекovima гајио југословенску и словенску идеологију. Тај слет у знаку свесловенских осећаја повратиће нам у успомени све великане тога краја, који су вјекovima стремили за јединство југосло-

венског организма и за слогом словенских народа.

Сад је народ у покрету како по соколанама тако и на отвореним пољима, како по градовима тако и по селима. За овакве потхвате не смију се материјалне жртве гледати. Други народи без оваквих идеја бацају баснословне суме, а не постижу ни из далека оваквих резултата. На нама је да стварамо нове храмове, окупљамо нове генерације и васпитавамо их да физички очувају свој организам, а духовно, да је теже очувати него ли стећи, и да се сви сврставају у чврсте фаланге стојећи на очувању крваво стечених тековина.

На овај начин би се најефикасније дјеловало на стварању југословенског менталитета који је битан услов за егзистенцију југословенског народа и Југославије.

Привредне прилике дјелују на формирању југословенског менталитета. Наши непријатељи и на томе пољу оставили су трагове. Наша саобраћајна мрежа није у складу са нашим државним организмом. Зна се да је саобраћај за живот нације што крвоток за организам човечји. Сав саобраћај у границама бивше монархије израђен је у правцу Беча и Пеште, саобраћај на територији бивше Турске уопште је био незнатан. Такве саобраћајне прилике у великоме су утицале на разједињавање нашега народа. Суседни крајеви били су више удаљени због таквог саобраћаја један од другог, него ли пак од Беча и Пеште. Иако се у том погледу дјеловало да се колико толико исправи, ипак је то једна велика рак-рана на нашем државном организму.

Стварањем једног државног плана, којим ће се сав саобраћај регулисати као крвоток у човечијем телу, најефикасније ће дјеловати на стварању југословенског менталитета. То ће имати особитог ефекта у крајевима који су потпуно саобраћајно одвојени од цјелине. Постоји читава једна Бановина која је лишена свих саобраћајних веза, а то је Зетска. О томе ћу посебно говорити.

Јавни радови има да послуже као повећање саобраћајне мреже у духу једног израђеног државног плана, а и као средство за санирање социјалног питања нашег народа. За јавне радове треба обезбедити велике суме у буџету. Г. Министар финансија предложио је и узаконене су разне Уредбе. Питање је какав ће финансијски ефекат то постићи у доба економске депресије. Постоје разни други предлози као мањи лијек, Закон о корупцији који би имао повратну моћ. И ово није сигуран успех; мора се пазити, да се не би оставиле шупљине и закон проиграо. Битно је овде практично постићи резултат и омогућити што више сретстава за јавне радове.

Ја држим да је једини излаз да се сви богаташи од Уједињења до данас порезују са 10—50 пута у корист фонда за јавне радове. На тај начин би се поступило и праведно и морално; да они који су у заједничкој домовини постигли материјално богатство, у првом реду буду материјално оптерећени за опште народне потребе. Величина порезе би била према начину како је ко стекао то имање. Овде не би могло бити изигравања, јер би се могли сви вредносни папири као и све новчанице штемблирати и утврдити стварно богатство не само у некретнинама већ и у покретностима. На тај начин постигао би се уносан принос у државној каси, одакле би се у великоме могли помоћи јавни радови. Материјални те-

рети пали би у првом реду на оне који су у заједничкој домовини имали материјална обогаћења.

Ово би дјеловало морално у народу, а и материјално решавањем социјалног питања незапослености те стварањем саобраћајне мреже у духу једног утврђеног државног плана. Ето тако би се стварао југословенски менталитет и у ту сврху ја предлажем амандман којим се овлашћује Министар финансија да ове порезе удари на обогаћење у нашој земљи. Ово је у духу и складу и нашег програма, јер је дужност државе да интервенира у свима питањима привредног карактера а у интересу: да се одлије где прелива, а наспе где је пресушило.

Зетска бановина добила је име по ријеци Зети која се вијугаво промиче кроз најлепшу Балканску долину Зету. И раније име ријеке идентификовано је са именом долине кроз коју пролази. Само је чудо зашто онеке увире у блато већ у Морачу. Ова бановина обухвата двије класичне покрајине наше нације Рашку и Зету као и стародревни Дубровник. Та традиција и првобитност постојања наше државе учинила је, да су највише били на удару и да су ови крајеви у много чему заостали од других крајева нашега народа. Како се у почетку уједињења водила више локална и среска политика него ли општа државна, то је ова Бановина налазећи се у моменталним политичким нередима, а касније надавајући преставника из своје средине и са одређеним привредним планом, остала је запостављена у сваком погледу. Наш народ са Косова и кришева Црне Горе епски одгојен није завиривао у буџетске партије и ставке. Он се заносио витешким подвизима гледајући како још крв точи са његових ханџара и џефердара, осећајући да ће мјеродавни повести рачуна о њему. Други пак крајеви знајући важност буџетску, који су живели под бољим културним, привредним и социјалним приликама, до максимума су искористили заједничку имовину и лавовски дио однели. У оним дебелим годинама примања реперација не само што су однијели више, него су инвестирали велике државне суме у установе, које и данас коштају у овим мршавим годинама многих пара за њихово издржавање. На овај начин и догодило се да је Зетска бановина у овом буџету најслабије заступљена. Анализирајући глобално суме, бићу слободан да прикажем у ком се односу она налази са осталим Бановинама.

Једина бановина, која нема жељезнице, то је Зетска. Потпуно је одвојена од државног организма. Четири жељезничка крака додирују њену периферију и то Зеленика, Требиње, Рудо и Митровица. Једина веза, која ову бановину спаја са осталим организмом, јесте пут преко Чакора који је највећим делом године непроходан. Железница животни је проблем овога краја. Ја о њој и нећу да говорим, јер сам то неколико пута подвукао. Ово је ноторна ствар и ја верујем да ће Онај који је сва важна државна и народна питања решио, и који је и ту везу преко Чакора одлучио у згодном часу при згодним материјалним приликама, и овај животни проблем ове бановине ријешити. Овде ћу подвући чињеницу да од 2 и по милијарде, колико се издаје Министарству саобраћаја, ова бановина нема никаквог удјела. Из тако гломазног буџета предлажем Господину Министру саобраћаја да издвоји 10—15 милијона динара и да успостави саобраћај у овој бановини. Ово ће постићи на овај начин:

Дирекција саобраћаја у Цетињу. Да обнови дирекцију саобраћаја на Цетињу, која је до 1929 године постојала под Управом Генералне дирекције државних железница, и да ова дирекција настави рад, као што је то раније радила аутобусним пругама, вежући додирне тачке железничке. (Зеленику—Митровицу, Рудо—Колашин, Требиње—Подгорицу). Под управом ове дирекције да буде и поморски саобраћај, а да се Дирекција поморског саобраћаја из Сплита премјести у Београд, а бановинама остави слободан дјелокруг рада на свом поморском терену.

Читава бановина која данас има око хиљаду километара употребљиве колске линије остала је без саобраћаја. Данашњи саобраћај који је истрошен, а власници не обнављају исти, доводи у питање животне путника, што се свакодневно доказује. Због оваквог саобраћаја економска криза још је више погоршана. Превоз путника врло је отежан, а поготово превоз добара, тако да док је у Пећи врло јефтин стандард живота, на удаљености од 50 км. због превозних средстава то се дуплира или тро-струко скупље живи.

Прилике саобраћајне не само да су рђаве, него су очајне. Да се постигне успјех, потребно би било подузети ове кораке:

Купити 36 комада ауто-буса по	150.000 дин.	5,400.000
22 теретна аутомобила		
3 тоне по	130.000 дин.	2,860.000
3 путничка по	70.000 дин.	210.000
6 лаких теретних по	90.000 дин.	540.000
	Свега дин.	9,010.000
2. За подизање нових гаража и магацина:		
Гараже у 9 вароши, свега 1688 квм по		
700 дин.		1,181.600
Магацини у 6 вароши 460 квм по 700 дин.		322.000
	Свега дин.	1,503.600
3. За довршење радионице		509.000
4. Непредвиђени трошкови		500.000
	Свега дин.	11,622.600

Дакле према предњем требало би око 12 милиона динара, а особље би могло дати Министарство саобраћаја од својих редовних кредита, те највише да би требало на то предвидети суму од 3 милиона дин., што би све износило 15 милиона дин.

На овај начин би се успоставио саобраћај са четири железничка крака Митровица—Рудо—Требиње и Зеленика и везала би се Митровица—Пећ—Андријевица—Колашин—Подгорица—Цетиње—Котор—Зеленика, Рудо—Бијело Поље—Колашин, Требиње—Никшић—Подгорица—Цетиње—Будва, Цетиње—Ријека—Вир Пазар—Бар—Улцињ као и остала мјеста у колико се у споредним везама не би извесне концесије дале извесним појединцима.

За организовање оваквог саобраћаја највише помаже машинска радионица која постоји на Цетињу и која вреди неколико милиона динара. За тим би требало подићи у Подгорици и у Пећи радионице. А како сам сазнао, у Батајници постоји комплетна радионица из репарација, намењена за обну сврху, да се инсталира у Подгорици. Ова радионица чак би могла многе аутобуске делове израђивати.

Оваквим начином би се ова бановина увела саобраћајем у заједници са Југославијом. Подигао би се туризам, јер је ова бановина најпогоднија за исти, а омогућило би се многим способном особљу технички наученом да се стално запосли и тиме осигурају своју egzистенцију. А што је најважније сав овај рад био би активан и користан по финансије државне.

Све ово императивно наређују факта да немамо приватног саобраћаја, који је скоро на изумирању, па г. Министар саобраћаја мора повести најхитнијег рачуна о саобраћајној политици ове Бановине.

Давањем ма каквих субвенција биле би палијативне мере, помоћу којих се не би постигао никакав успјех, већ напротив створила зла крв међу власницима превозних кола Зетске бановине, о чему и до сада сигурно г. Министар има довољно доказа.

Јавни радови су најблагодотворније дејство рада бана др. Станишића. Планско извођење по свима срезовима развија се саобраћајна мрежа у духу једне препородилачке акције у овој Бановини. Кад је оптерећен бензин, као једини гориви материјал за превозна средства у овој бановини, и када је г. Министар финансија на то упозорен, одговорио је да ће се одужити Зетској бановини на други начин. Ја сам тај дуг разумео на тај начин, да ће г. Министар финансија дати потребне кредите да се наставе јавни радови. Ово благотворно дејство баш код нас има специјални карактер. Ми обилујемо у радној снази која највећим делом године нема где да се запосли. Отварањем јавних радова код нас се решава социјални проблем. Обзиром на то да ми немамо железница, да смо на свим пољима заостали, није право при отварању кредита равномјерни дио давати за јавне радове овој бановини као и осталим бановинама кроз које свакодневно фијучу локомотиве на простору од 12.000 км. железничке мреже. Зато апелујем на господина Министра финансија да одржи дату ријеч у Скупштини и да се одужи Зетској бановини на овом пољу.

Стварањем уредног саобраћаја и развијањем јавним радовима путне мреже кроз Зетску бановину те животним спајањем Црне Горе преко Мојковца са Старом Србијом преко Пљеваља са Санџаком, а преко Гацка са Херцеговином, омогућиће се развој једне најважније привредне гране, туризма.

Нема лепше бановине за ову привредну грану од Зетске. Поглед са Ловћена на Боку Которску оставља на свакога посетиоца незбрисиви утисак. Поглед на Зетску низију и Скалар, па било са Ловћенских страна, било са Острошких греда, било пак са Медуна, даје најлепшу понору и буди успомену на прву постојбину нашег народа. Поглед са Трешника на Комове, који се као два сјела брата уздижу небу под облаке из зеленог борја и поглед са Чакора на Шар планину и разноликост таласасте висобравни незапамћиви су. А шта да речем за Дурмитор који ће постати свјетско слетиште туриста из свију крајева.

Све то чини да треба повести озбиљног рачуна о овој привредној грани, а то је у вези са отварањем јавних радова и стварањем саобраћајних веза у овој бановини. Народ пак са своје стране пружиће у границама могућности све и стварати конфор за туризам цијенећи користи које он доноси.

И без предлога о томе да се Ловћен прогласи за национални храм, он је национални храм. Овај законски предлог учинио сам у вези решавања две проблеме. Прво да се психички дјелује на вјековне чуваре Олимпа наше нације. А друго да се омогући и од стране државе развој туризма и припомогну опстанку жића овога краја. Свугде се обилато у томе погледу излазило у сусрет свим крајевима, па је право и Олимпу наше нације. Нећу спомињати да су милиони давати појединим крајевима, да је само за једну синагогу дато више од 20 милиона. Право је дати и онима који су кроз вјекове крв лили чувајући жижу слободе, јер је Ловћен уточиште свих оних што се нехће у ланце везати.

Господин Претседник владе Узуновић као и господин Претседник скупштине др. Кумануди дали су ми вјере да ће се удовољити и овом законском предлогу.

Највеће благо Зетске бановине јесу шуме. Оне су кроз сва времена биле комунална властита појединих братства и племена. Зато су сачувана. Нема тијела које у Бановини може да води рачуна о овом највећем благу, нити Бан нити пак Банско вијеће. А ево зашто: наша бановина шумски је подређена под пет дирекција. У Скопљу, Чачку, Сарајеву, Сплиту и најмањим делом под Цетињем. Тако да се долази до апсурдности; одлуке које Министарство донесе, не зна се, ко је надлежан да извршава. Овака распарчаност најбољи је доказ основане сумње, да је то учињено у сврху да се учине какве малверзације. Зато је неопходно потребно да се формира Шумска Дирекција на Цетињу која би имала да води бригу о највишем благу ове Бановине.

Овде ми је напоменути да би требало донијети Правилник у духу општег имовинског законика Црногорског, како и на који начин да се сачувају ове шуме које су братства и племена Црногорска вјековима чувала. Ово је врло важна и осетљива тачка привреде Зетске, а којој треба повести озбиљног рачуна и не дозволити да ово богатство падне у руке спекуланата и несавесних експлоататора, јер би то имало далеке рђаве последице.

Болница Данило I леценијама врши и вршила је своју велику самаријанску дужност не само у Црној Гори и оближњим крајевима, већ и за све крајеве који су онда били под Турском царевином. По својој чистоћи, уредношћу и способношћу хирурга она се је могла мјерити са болницама европских грађана. После уједињења ова је болница задржала и сачувала тај углед у погледу хирурга носећи рекорд и служећи суседној Краљевини Албанији, благодарећи вриједним лекарима на челу са професором Новиковом, који је прије неку годину лијечио и оперисао и самога краља Зогу.

Али нажалост материјална сретства нису пружена да ова болница свој благотворни рад развије у оним лименцијама, како јој је мјесто и традиција намјенила. Оно што је сagraђено за доба Црне Горе, није се проширило, а укидањем кредита доводи се у очајан положај ова болница. Чак јој није створено ни унутрашње одељење, већ се само своди на хирургију.

Овде нећу говорити о великим цифрама милионским за поједине установе које су у Београду, Загребу и Љубљани, већ ћу упоредити овај буџет према бановинама. И из тога следи, да је буџет предвиђено за Дравску бановину 25,788.910 динара;

за Савску 15,080.064; за Дринску 12,746.683; за Дунавску 8,832.424; за Моравску 10,249.242; и т. д. а за Зетску бановину најмање, 2,700.511 динара, и то за све установе хигијенског завода заједно са болницом Данило Први.

Хигијенске установе стоје такође не на задњем мјесту, већ у очајном стању. Дом на Цетињу за који је било предвиђено 2 милиона динара, није сagraђен, јер је то потрошено на друге сврхе. Установа та налази се у баракама од картона. Од свију објеката, једино је нешто учињено у Пећи. Док је у другим крајевима трошено на 100 милиона.

У прошлогодишњем буџету говорио сам опширно о корисности исушења Скадарског језера као житнице Зетске бановине. Захвалан сам г. Министру грађевина који је у ту сврху према могућностима буџетским одредио да се дефинитивно доврше потребни планови. Овде подвлачим да вјерујем, да ће се постепено напријед ићи ка постигнућу тога циља.

Овде ми је напоменути да је на Ријечи Црнојевића основан акциони одбор за мелiorацију подручја Скадарског језера. Приватна иницијатива, на тај начин, стварањем водних задруга, помоћи ће напоре са стране државе, да се оживотвори вапијућа жеља свију синова овога краја и онда ће се тек видети рентабилност овога посла, као и то, да овај крај није »пасиван«, већ је био пасиван рад према њему.

Коструница и споменик око Скадра. Помјешала се ту крв синова из Шумадије са крвљу витезова са Црногорских брда. Кости тих витезова расијане по свима брдима и долинама око Скадра постепено извирују из земље као да хоће да нас опомену, зар смо се зато борили и узидали своје животе у темеље Југославије, да нас сви заборавите. Образован је Одбор за дизање кострунице и споменика свим витезовима палим око града Гојковице Младе и треба да Краљевска влада изађе у сусрет и помогне ту акцију обилатом помоћу, јер ће се тиме одужити сјенима великих витезова.

Једна од ракова нашега буџета јесу пензије. Ова рак рана импутирана је овој Бановини односно Црној Гори. Изгледа по ономе: кад лопов бежећи виче: држите лопова. По изјави самог господина Министра финансија, ми имамо 60.000 пензионера, а 70.000 инвалида. Од свега тога за пензије на цјелу Зетску бановину бројно има до 3000, а инвалида исто толико. Кад се узме да су пензије највећим дјелом: барјактара по 160 динара мјесечно и других службеника до 500 динара мјесечно, онда се на све пензије годишње не знаје више у Зетској бановини од 15—20 милиона. Кад се узме да је на ову партију предвиђена сума од једне милијарде и 100 милиона, види се да то није ни стоти део онога што примају други крајеви. Да би се једном на чистину извело питање, ја позивам господина Министра финансија, да према бановинама изнесе и бројност и количину износа пензија, па ће се онда видјети, да смо и на овом пољу заостали далеко иза других крајева, који су то вјештије у буџете уносили. (Пљескање). Повика за пензије дошла је због тога, што наши људи гласно мисле: док други нечујно смичу. Има сталежа, као наредници, којима пензија још није регулисана, и ако је протекло већ 15 година.

Да се даде ако не пензија, а оно да се даде помоћ или отпустнина свима слугама бив. династи-

је Петровић, јер су они савесним и преданим радом у најтежа времена сачували имовину и милијонске драгоцености, које данас припадају држави. И право је и морално да господин Министар финансија и ово питање ликвидира, у сврху чега је и предат амандман на решавање.

Да се такође задовоље и сви они који су по црногорским законима уплаћивали пензионери фонд, и да им се уреде припадности сагласно свима који су таква права имали и стекли. То су војно-грађански чиновници, стручни мајстори и музиканти.

Одлуком Министарског савета Ђ. Бр. 34480 од 30 августа 1924 године признато је право добровољачко свима онима који су о своме руху и круху дошли из Америке да се боре у Црногорској војсци. Но, Правилником од 1 децембра 1928 године њима је укинута то добровољачко право. Ја молим да се њима призна, а поготово онима 500—600 породица, које су се настаниле већ 10 година на земљу и одржајем стекли влаштину добра, добровољачко право. Разлози на којима темељи овај захтев јесу ови: Манифестом Краљевске владе Црне Горе, како је то лијепо експлицирао њен бив. Претседник Генерал Митар Мартиновић, сви Црногорци кад се рат објавио, дошли су на обалу и затражила превозна средства од своје земље. Како им Црна Гора није могла дати превозна средства, разријешени су војне обавезе, а дато је знати свима онима који дођу, да ће им се трошкови за долазак признати изузетно од осталих војника сматрајући то као добровољачко право. Према таквом стању ствари и Министарски савет уважио је 1924 године њихово право и они су се настанили на тим земљама на основу тога права. Те би било и неморално и незаконито њих данас гонити са својих поседа. Сем тога и онима који се нису настанили треба то право признати.

Обилазећи ове срезове који су ми дали повеће стаишао сам на оправдане захтеве сељака тога краја, да су порезовани голети и кршеви као пашњаци. Ја то овде подвлачим и молим господина Министра финансија да ослободи сваке порезе те каменаре, јер су то из превелике ревности криво тумачили порески органи.

Исто тако треба ослободити порезе све комуналне шуме које се не употребљавају, а у случају када би била њихова експлоатација, онда нека се примене порески закони, јер у противном, то би било да оне пређу при садашњем опорезовању у руке држави. Слично је и за манастирска добра, која служе за опште сврхе и потребе а не за искоришћавање.

И у срезу Цетинском и у срезу Барском постоје безводни крајеви, особито општина Крајинска. Народ у ова два среза у летње дане по неколико сати носи воду на плећи. Ја молим господина Министра социјалне политике да из редовног буџета омогући санацију у селима снабдевањем воде, а сељаци ће дати радну снагу.

У срезу Барском село Шаса порезовано је тако да они не могу порезу плаћати, јер је комисија неправедно њихову земљу разврстала у први ред, а када се код нас у опште не може такав разврстај чинети, јер ми немамо у тим крајевима опште првокласне земље.

У срезу Барском у великим дијелима општина гајио се дуван. Прекид је настао прије неколико го-

дина. На тај начин овај срез лишен је једнога производа, који је у појединим општинама животно питање становништва. Овим укидањем није се постигао никакав успјех, већ напротив штета привреди и излагање становништва на граници да шверцује. С друге стране у националном погледу то лоше дјелује, јер овај погранични срез мјесто да буде и изједначен са другим, њему се укидају права. Ја молим господина Министра финансија да се преко управника Државних монопола издаде дозвола за сађење дувана у срезу Барском.

Господин Министар Унутрашњих Дјела укинуо је испоставу у Улцињу. Ја сматрам да то нема никакве користи, зато у том пограничном мјесту тражим да се испостави било испостава било пак полицијски комесаријат, као и у Владимиру.

Господин Министар грађевина има да у овој буџетској години изради пут уз Кувин куда је једина веза између Бара и Котора, а то је тако стрмо и изложено опасностима, да је срамота што то спада у ред државних путева. Неколико живота платио је главом на том путу, а обзиром на ослабљена превозна средства очекивати је сваки дан несрећних случајева. У зимне дане када се у опште морски саобраћај прекине, то је једини пут не само који спаја Бар и Котор, већ који веже нас са Арбанијом. Апелујем на господина Министра да се већ једном приступи изради тога пута.

И овом приликом подвлачим молбу на Господина Министра војске и морнарице, да у Бару и Улцињу успостави војне јединице и да на тај начин и морално и материјално подигне наше стародревне луке и најљепша места на Јадрану.

Завршићу тиме, да ми није симпатично што су лични расходи у буџету већи од материјалних. Мјесто да се дају на Министарство привреде веће суме у сврху привредног препорода нашега народа. Мјесто да се племенитим грлима облагорођава овца и коза у Зетској и Вардарској бановини, коњи у Савској и Дунавској бановини, свиња у Дравској бановини; мјесто да се племенитим воћкама подигне према климатским приликама производња у свим крајевима наше земље; мјесто свега тога: наши издаци на пензијама износе преко милијарде, а лични расходи више него ли материјални.

Ми смо пољопривредна земља и препородом на том пољу има да подигне наш народ и да Југословенска национална странка својим дјеловањем докаже да доноси користи, води бригу о свим недаћама које би могле задесити нашег привредника. Да докажемо да код народа долазимо не ради гласова, него ради његова препорода на свима пољима. Онда ћемо ударити темеље једне солидне државне политике која за дуги низ година има да води државни брод.

Вјерујући да ће се током времена довести равнотежа буџетска у равномјерности, према територијалном простору, према бројности становништва, према потребама које износују поједини крајеви одлеђајући, ће прелијева, а додајући, ће је пресахнуло. Вјерујући у то, као и да ће се узети у обзир све моје напомене, гласаћу за овај буџет, са напоменом да мени неби било жао ни овакво господарење када би сви они крајеви који су овако богато буџетом обдарени били готови и спремни да у тој размери пролију крв на бранику тековина. Али кад дође стани пани, опет ћемо ми бити први на бранику наше нације и наше домовине,

па није право да будемо последњи на дијелу.

У начелу гласам за: (Бурно плескање и одобравање).

Potpredsednik Karlo Kovačević: Има реč народни посланик Risto Đokić (Чује се: Није ту!). Како г. Đokić није ту, то има реč г. др. Лјудевит Ауер.

Dr. Ljudevit Auer: Господо народни посланици, констатована је и довољно ocenjena чињеница, да наш политички живот до 6 јануара није био здрав. Место политике националне солидарности, која је требала да ukloni штетне uticaje несрећне подвојености у опршлости, ми смо водили политику партијских коалиција коалиција странака основаних пре формирања наше државе, у другим приликama и са другим задатcima, странака, основаних у главном на верским, племенским или покрајинским принципима. Тек шестог јануара стављен је крај запетости, и као фундаменталну одлику своје политике, ставио је чување народног јединства. Егзистенција државне целине била је доведена у питање пре шестог јануара. Шести јануар, овај историјски акт Нј. V. Краља, и манифест тим поводом издан, значе нову епоху у нашем државном животу. Значе учвршћивање државне мисли и враћање вере у државу, нјезин напредак и нјезину мисију.

Сви добронамерни људи, без обзира на политичке странке, без обзира на ранију партијску заставу, прихватили су идеју 6 јануара и дали се у истинску и верну службу Краљу, народу и отадзбини. Шести јануар је ликвидирао старе политичке странке, па је у најманју руку депласирано цитирати партијску припадност оних људи, који су прихватили идеје шестог јануара и ставили се у његову службу, и самим тим прекинули све везе са својим старим партијама и партијским шефовима.

Политички људи, без разлике партија, прихватили су програм основан на историјском акту од 6 јануара, на манифесту Нј. V. Краља, на изборном прогласу Краљевске владе, на престоној беседи Нј. V. Краља и на адреси Народног представништва. И зато не могу признати добронамерност онима који чепркају по старим партијским припадностима, онима који хоће да ускрсну старе политичке борбе, не могу им признати добронамерност, јер би то, кад би се конзеквентно спровело, довело у питање историјску мисију шестојануарске политике.

Господо народни посланици, један господин говорник данас до подне споменуо је самосталне демократе и свим жаром своје реторике оборио се на самосталне демократе и чак их довео у везу са извесним тежким злочинима, о чему се по подне у новинама писало. Ја се не бић осврнуо на тај говор, кад би га био изговорио један од наших другова, чланова овога Дома, који је по прилици једнак нама, осталим народним посланицима. Али морам да се осврнем на ту ствар и на тај говор, јер је потекao из уста шефа једног Клуба, од једног бившег министра, и то министра из шестојануарског режима, чији се потпис налази на изборном прогласу. На тај говор морам се осврнути и одлучно изјавити, да данас нема овде самосталних демократа (Аплауз). Има само бивших присталица бивше самостално-демократске странке, који су прихватили идеје 6 јануара и који су се искрено и предано одали служби тим идејама. Данас има присталица опште народне и државне политике, којој је главни представник југословенска национална странка, која располаже поверењем огромног дела нашега народа у свима бившим покрајинама, код

svih naših plemena i svih naših vera. На другој страни баријере налазе се разне нијансе присташа опозиције.

Наш народ, после лошег искуства раније политичке прошлости, приступио је новом покрету који је нарочито јак у хрватском делу нашега народа, приступио је покрету, да се ликвидира са старим странкама основаним на верским, племенским или покрајинским моментима. Тај је покрет тако јак да као елементарна снага пролази кроз наше срезове и у редове наше организације прикупља hiljade и hiljade нових чланова не питајући их за ранију њихову партијску припадност, него прикупља све оне који жеље искрено, одлучно и предано да служе Краљу, народу и отадзбини. Расположење у нашим срезovima је тако, да је велика већина прихватила нашу идеологију и нашу политику; мањина, задожена духом ванкупштинске опозиције, налази се у ставу чекања, али све више и више губећи веру у исправност политике ванкупштинске опозиције, прилазе у редове нашега покрета. Постоје два тabora: један је конструктиван, националан, тabor већине, наш тabor, а други деструктиван, поцепан сам у себи, са утрнулom вером и у распаданју, тabor мањине. Али одлучно могу да кажем да трећи тabor не постоји, да не постоји тabor дезертера политике шестог јануара, јер ови дезертери у народу никoга за собом немају. Они данас не престављају народно расположење, они немају стварну легитимацију да у име народа говоре (Плјескање). Политички дезертери, као што су издали идеју, коју су носили, и која их је изнела на положај, тако се спремају да unapred смишљеним нападима настоје рушити велико дело, коме ми сви служимо. Том згодом имао би да се обратим и на своје другове који су данас пре подне слушали те смишљене нападе на своје другове. Мирно су слушали, и мирно седели и мирно гледали, како се клевеће један део њихових другова, чијем раду у народу и у овом Дому нико није могao ставити преговора (Плјескање). Ваше другове, које је господин предговорник назваo самосталним демократима, довео је у везу са уморством Јосипа Предавца (Узвци: Срам га било!). Ми се сви гнушamo над таквим паушалисањем. Ако имате ичије кривце, треба отворено и мушки изнети имена; да се оsumњичени може бранити. Али сумњичити generalно, паушално, није одлика оних који жеље да мушки наступају. (Плјескање). Тај напад, господо народни посланици, на један део ваших другова имаде дубље значење. Тај напад треба исправно ocenити јер исправно ocenjeno значи, да је то напад на све нас. Setимо се само да су емигранти преко штампе, преко радија, предавањима, говорили за уморство покојног Јосипа Предавца, за то уморство које је по судској власти довољно објашњено, да су емигранти за то уморство оптуживали режим. Режим, то је безлично лице, режим увек се састоји од појединаца који режим personifikuju. Госпoдин говорник, женирајући се да понови речи емиграната Павлића и Перчеца о одговорности режима за убиство покојног Предавца, бацио је сумњу на групу људи који одано служе режиму и тиме дао новог потстрека терористичкој организацији Павлића и Перчеца (Плјескање), да понова запoчне harangiraњем против наше државе и режима, позивајући се на речи бившег Краљевског министра, члана шестојануарске владе, да су људи режима у вези са крвавим догађајима и уморством покојног Предавца. (Узвци: Тако је!)

Pa ne samo to! Čak je i ispravnost naših vlasti doveo u pitanje. Izražavajući sa jedne strane poverenje gospodinu Ministru unutrašnjih dela, bacio je sumnju na druge vlasti, koje bi tobož bile spremne da prikriju istinu i da istragu povedu drugim pravcem. Oštrica uperena je na bansku upravu u Zagrebu i Bana dr. Ivu Perovića, koji nije ovde prisutan i koji se u ovome Domu ne može braniti. Pa zato smatram za potrebno da ga uzmem u odbranu i kažem da se Ban g. dr. Ivo Perović napada zato, jer vodi nacionalnu politiku (Pljeskanje), jer imade uspeha u politici koja je sebi stavila za cilj narodno i državno jedinstvo iznad svega, i stišavanje partijskih strasti (Uzvici: Tako je).

Gospodo narodni poslanici, grupa ljudi, nekoliko pojedinaca, koji su zbog svoje negativne politike izgubili uticaj u narodu, moraju to i sami da vide i sami da to konstatuju. Ali oni umesto te konstatacije i osude samoga sebe, bacaju ljagu na čast i političku ispravnost onih, koji rade pozitivno, konstruktivno, koji idu zajedno sa našim novim narodnim pokretom i koji su u svojim sredinama baš tome pokretu na čelu.

Bivši Ministar, za čijeg su ministrowanja vršeni izbori, kad je za njegovog ministrowanja pala reč o izbornim falsifikatima i kad je sa strane tadašnje Kraljevske vlade to energično i dostojno demantovano, nije imao odvažnosti da odvoji svoje gledište, ako je mislio da je gdjegod bilo kakvih izbornih nepravilnosti. Za izjavu Kraljevske vlade, kojoj je i sam pripadao, nosi punu moralnu i političku odgovornost. Ali sve to njega ne smeta da onda, kad nije član Kraljevske vlade, nabacuje vulgarne i otrcane fraze o izbornim nepravilnostima. On je spomenuo mene i moj srez, a ja ovde otvoreno kažem, da je u samome gradu Sisku za mene glasalo 1712 birača, a za moje protivkandidate 51, te sam pripravan povući svaku konzekvencu, ako mi dokaže da mi je pripisan samo jedan glas (Dr. Nikola Nikić: A u srezu? Dela to kaži!). Reći ću i to (Dr. Nikola Nikić: Da vidimo, koliko ste u srezu dobili?). Još danas imadem beleške od predstavnika svojih lista sa svakoga glasačkog mesta, gde su poimenično upisani svi, koji su glasali i onim redom, kojim su glasali. (Dr. Nikola Nikić: To vam je napisao sreski načelnik!) Pitajte Ivana Radića! Ja sam spreman predati vam ovo, gospodine Nikiću, a i g. poslaniku i kako rekoh, ako nadete ma i jednu nepravilnost, povući ću svaku konzekvencu koju želite (Pljeskanje), ali, u isto doba, treba da povučete konzekvence i vi. Ove su brojke, gospodo, glasača sasvim tačne (Dr. Nikola Nikić: U srezu niste dobili ništa, a u Sisku vam priznajemo!). I gospodin poslanik tada neka povuče konzekvence, kad se uveri da je u ovome Domu govorio neistinu.

Gospodo, provedeni opštinski izbori ove jeseni samo su potvrdili izborni rezultat poslaničkih izbora (Dr. Nikola Nikić: Onako, kako ste vi napisali!). Opština Martinska Ves u kojoj se nalazi Trebarjevo, rodno selo pokojnog Stjepana Radića, za listu Stjepana Jančira, daje 517 glasova, a za listu Vladimira Turka 101 glas. Ukupno 618. Tu je moj prijatelj Ivica Radić, koji će potvrditi ispravnost, a glede proveravanja toga i konzekvencije, ostajem kod onoga što sam rekao glede skupštinskih izbora.

U mojoj opštini Krateško glasalo je kod opštinskih izbora 85.5%, a to je jedan rekordan broj (Dr. Nikola Nikić: Ni za Radića nije toliko glasalo!). Ja

verujem da g. poslanik u to ne može verovati, jer nije u kontaktu sa narodom i ne zna, kako je snažan naš konstruktivan pokret u narodu (Dr. Nikola Nikić: Idete sa žandarmima i sreskim načelnikom!)

Gospodo, priča o izbornim falsifikatima treba jedanput da prestane. (Dr. Nikola Nikić: Ne treba da prestane!) Najmanje je pozvan, da takve neosnovane priče i zlobne podvale prepričava bivši ministar, i da tim svojim autoritetom daje nov potstrek emigraciji, da pozivajući se na autoritet jednoga ministra, širi po stranom svetu vest, da je kod nas sve na falsifikatima osnovano (Pljeskanje), tim više, kad u isto vreme daje izjavu o prihvaćanju politike narodnog i državnog jedinstva, kao da samo ta izjava može da ostvari one političke kombinacije, o kojima se ovih dana tako mnogo govorilo.

Gospodo, (Dr. Nikola Nikić dobacuje većini: Šta se bojite ankete? — Pretsednik zvoni) Jugoslovenska država nije mogla nastati bez žrtava i svesni smo toga da se ona bez žrtava ne može ni održati. Ponosni smo što možemo i sebe ubrojati među one, koji su te žrtve podnosili (Tako je! — Burno odobravanje), navikli smo da primamo udarce, pa nam zato neće biti teško da ih primamo i sada i u buduću, ali sa linije umaknuti nećemo, pa bilo to kome pravo ili ne (Dr. Nikola Nikić: Danas ste Jugoslaven, a sutra ćete biti Veliko-Hrvat). Nismo mi u opoziciji. Ne primamo mi vaše recepte.

Gospodo narodni poslanici ostaje još neobjašnjeno, zašto izvesna gospoda nastoje da skinu odgovornost sa onih, koji su, malo pre pomenute zločine počinili, koji su ih priznali ili koji su utvrđeni kao izvršioци tih zločina i nastoje da to u odgovornost prebace na one, koji u narodu deluju kao predstavnici jugoslovenske politike i današnjeg režima.

I kada se u ovo zamislimo, moramo doći do zaključka da ovakav negativan rad unutra daje novoga potstreka destruktivnom radu spolja i niko ne može verovati u iskrenost reči, koje su pre podne pale o lojalnosti prema današnjoj politici (Tako je, odobravanje).

I ja i moji drugovi ostajemo čvrsto i nepokolebljivo na onoj političkoj liniji, koja je osnovana na istorijskom aktu od 6 januara, na manifestu Nj. V. Kralja, na izbornom proglasu Kraljevske vlade, na Prestonoj besedi Nj. V. Kralja i na Adresi narodnog prestavnništva, a to je politička linija: sa narodom, za narod, za Kralja i Otadžbinu (Burno odobravanje i dugotrajno pljeskanje).

Pošto sam uveren da Vlada vodi takovu politiku, izjavljujem da imam u nju poverenje i da ću glasati za budžet (Živeo! — Pljeskanje i dugotrajno odobravanje. Dolazi do objašnjenja između pojedinih poslanika levice i desnice. Pretsednik zvoni).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч народни посланик г. Миливоје Исаковић.

Миливоје Исаковић: Господо народни посланици, бранити све, по сваку цену, значи: затворити очи пред чињеницама; нападати све, по сваку цену, исто је то. Буџетска дебата треба да буде корисна, а она ће то бити само тако, ако буде на висини, објективна. Критика, заснована на чињеницама, подједнако корисно служи и ономе кога критикује и ономе ко критикује. Добра намера олакшава, али не извињава, нарочито онда кад је у питању очигледно умишљена тенденција. Због тога не бих хтео да упадам, ни у грешке оних, који по сваку цену нападају, ни у грешке оних

који по сваку цену одобравају. Другим речима, далеко и од помисли, да ма шта претенциозно наметнем, уверен да ћу само овако одговорити и својој савести и својој дужности, узимам реч, да својим скромним али објективним погледима допринесем да ова дебата буде што кориснија.

Мудрост је неоспорно елемент величине, али мудрост није једини елемент потпуног успеха. Потпуни успех зајамчен је тек онда, ако уз мудрост напоредо иде и срећа.

Наша спољна политика у знаку је мудрости и среће. Ова два главна елемента, то нико не може оспорити, везани су за личност данашњег господина Министра спољних послова и његов рад, а манифестована у успесима, које је за његово време забележила наша спољна политика. У великим догађајима који су се одиграли и који се одигравају, данас, кад толики Министри спољних послова других земаља нижу неуспех за неуспехом, и наш Министар спољних послова, и ми сви с њим заједно, успесима које је постигао, можемо бити потпуно задовољни. Пожелети је да се овако продужи, а на нама је, као и на свеколиком нашем народу, да пуним поверењем помогнемо човека мудрости и среће да наша спољна политика, политика мира, поштовање свачијих права, политика велике идеје: да на земљином шару сваки има право да слободно живи, да се слободно, не сметано развија и унапређује.

Ја сам дубоко уверен да данашњи господин Министар спољних послова веома добро познаје, колико је дубоко у души нашега народа развијено осећање Словенства, да га молим, да нас што пре обрадује вешћу, да смо са свима словенским народима у братским односима. Уверавам га оним што ми је најсветије, да ће тај факат најрадосније одјекнути у свима слојевима нашега народа и да ће сваки онај чијом се заслугом ово постигне, већито задужити и наш народ и све Словене.

Нисам за то да меримо на аршин, па с правом очекујем да се и нама, тако не одмерава. Кад се служи великој идеји, мора се понешто и жртвовати. Ове жртве не могу ићи дотле да будемо експлоатисани. Аграрни карактер наше земље и интереси нашег произвођача аграрних производа не треба да буду експлоатисани ни од кога, а најмање од братске, словенске индустрије.

Наши политички противници и у овој дебати апострофирају наше унутрашње прилике. Да ли имају право? Мислим да немају.

Наше унутрашње прилике посматране засебно и од нас, изблиза, можда нису савршене, можда би се понешто могло пожелети и боље; али ако се посматрају уопштене са унутарњим приликама осталих државних заједница, онда ми можемо бити задовољни.

Кад се осврнемо лево и десно, кад погледамо како је код наших суседа и даље, и кад то проценимо, онда, ако хоћемо да будемо објективни, и ако не савршено и потпуно задовољни, морамо рећи: хвала Богу. Кад у другим земљама економски, финансијски и социјални проблеми из темеља љуљају до скоро најмоћније и најсолдније државе, о другим, мањим и да не говорим, код нас је ред, безбедност, мир, у нас не раде парабелуми, у нас нису потребни телохранитељи; у другим земљама, социјална демократија утамањује

се митраљезима, топовима, вешалима; гоњена, она код нас налази уточиште и развија заставу своје политичке активности; код других верска нетрпељивост долази до најжалоснијих изражаја: код нас нико никога не пита: ни да ли се крсти, ни да ли клања. Негдашња толеранција запада, којом се он с правом поноси, данас је потпуна само код нас.

Кад упоредимо криминал на страни и код нас: кад статистички посматрамо његово кретање, откривање и хватање злочинаца, кад упоредимо малена средства, која ми дајемо на безбедност, са колосалним цифрама које друге државе на ово жртвују, ми се збиља морамо дивити резултатима које постижу наши органи безбедности. Колико је само интернационалних злочинаца заглавило и било ухваћено баш овде, код нас у Београду? Моментани спорадични неуспеси, тако су ретки, да они ни мало не умањују успехе наших органа безбедности, којима је утолико лакше да овај деликатан посао тако успешно воде, јер наш народ, по урођеној честитости своје психе, не трпи злочинца и неваљалца.

Уписати само режиму и влади у грех тешкоће економске, финансијске и социјалне прилике светског карактера, уколико није злонамерно, сигурно је неозбиљно и као такво унапред осуђено на пропаст. Данас, кад је чак и некад обећана земља Америка, постала Чемаерика, кад беспослица постаје све озбиљнија чак и у моћној Француској, кад је у Енглеској неупосленост постала нова професија, професија неупослених, кад су се све земље забарикадирале заштитним мерама; кад се широм света неискрено говори о миру, а наоружава до зуба, кад тешка ратна индустрија на све стране шири расну, националну конфесионалну и професионалну мржњу да би изазвала ново крвопролиће, које јој је потребно да понова капитал света згрне у своје касе, кад се производња пушира до максимума, а потрошња своди на минимум, кад се неповерење, најбитнији услов хаоса, који треба ратној индустрији, брутално сеје свугде, кад и ми и наша земља, далеко од наше воље, са свим природно морамо то да осетимо и осећамо и то осећамо у најмањој мери, према другима, колико то они осећају, онда режим и влада не могу бити криви, и нити због тога што свесни велике одговорности, с једне стране, преузимају мере, истина непопуларне, али неизбежне, да не будемо изненађени, а с друге стране мере, које ће све то ублажити, олакшати, учинити сношљивим.

Тешке прилике нашега сељака изазвале су заштитне мере у погледу његовог дуговања. По овоме свакако није казана последња реч. Стечено искуство до сада послужиће корисно, да се ове мере модифицирају, прилагођавају приликама и искуству. Наш сељак мора се сачувати, оснажити и оспособити по сваку цену, и ја не сумњам да ће Краљевска влада као и досадашње овога режима, учинити све што јој буде могуће.

Задругарству и слободном и другом поклоњена је пажња, али ја сам уверен, да није речена последња реч. Задругарство је поникло због малог човека, због сељака; оно му као привредна организација директно и несобично служи; оно је код нас служећи сељаку дало сјајне резултате и само преко задругарства, као привредно класне

организације, сељак ће успети. Због тога се задругарство мора у пуној мери помагати. Борити се против задругарства, то је борити се противу самог себе. Поткресавати задругарство, то је сећи грану на којој се седи. Схватити задругарство као огњиште борбе против других класа, заблуда је, која ће се неминовно осветити. Влада која не би схватила велики значај задругарства, дала би доказа да не схвата најважнији проблем данашњице. Због тога ја на ово скрећем пажњу и очекујем читав један плански рад на помагању задругарства. Кад ово кажем, нарочито мислим на слободно задругарство, а за оно друго, које такође ценим, тражим тачно прецизирану делатност, која неће газити у делатност првог. Оба заједно хармонијски ка добру нашег сељака, то је основни принцип, кога се при овоме има држати.

Раније примењене мере да помогну занатлији, трговцу и другим привредницима нису довољне, нарочито обзиром на тражење нових жртава, баш од људи из ових редова. Несумњиво да Влада ово осећа, несумњиво да и она припрема оно што је могуће. Овом приликом, ја сам слободан да скрећем пажњу на предлоге, које смо ми посланици поднели у намери, да помогнемо трговцима, занатлијама и осталим привредницима.

Установљење фонда јавних радова, у широким народним масама одјекнуло је најлепше. Сасвим разумљиво, кад се зна да ће се овим, с једне стране извршити послови, а с друге стране упослити радан народ. При овоме послу тражи се правична расподела срстава на све срезове подједнако сразмерно потреби и новчаним жртвама, које дотични срез внесе у фонд.

Велики део неупосленог радног света на радовима из фонда јавних радова, биће упослен, па ће на тај начин у неколико бити решено и питање незапослености.

Правилним извођењем овлашћења која се дају влади финансијским законом створиће се средства да се и добар део незапослених интелектуалаца, упосли.

Наглашавања редукација, не сме и не треба да обухвати ниједног квалификованог, ниједног достојног, вредног, честитог, нити пак онога који још кога храни и издржава, најмање пак онога који на другој страни нема зараду. Нека се редуцирају који имају од чега да живе, они којима плата служи, не да одрже себе и своје, него који тиме побољшавају свој живот и живот својих, често пута до луксуза, па ће бити довољно. Ако се при овој редукацији поступи тако, да једни иду, а исти такви дођу, или још горе: да „моји“ оду, а „твоји“ дођу, то би био злочин. Смањивање и укидање специјалних додатака, хонорара и другог сличног, мера је која заслужује сваку хвалу. Ово смањивање не сме дарнути у потребан минимум за живот, јер смо онда пред другим већим злом: пред опасношћу да се потребан минимум набавља на недозвољен начин, па се због тога не сме смањити оно што је испод минимума.

Изјава Краљевске владе, да ће се образовати комисија која ће проучити материјал за закон против корупције, најлепше је примљена. Правилно је оцењено, да је ово врло важан посао и да се не може на врат на нос донети, јер што је брзо, то је кучко — а овај закон не сме бити кучко.

Опште је мишљење да у овој комисији не

може бити нико, ко не би могао показати свима и свакоме, како је зарадио оно што има. У овим комисијама не могу бити они, чије су палате милионске вредности ницале после 2—3 године јавног рада; не могу бити ни они, са чијим смо се именима тако често сретали и срећемо у готово свима управама предузећа, где су својим именима покривали разне работе, које су изазвале потребу овога закона.

Закон против корупције мора бити бедем за честите, а страшило за неваљале. Он не сме послужити као бусија, из које ће се каљати туђа част; неправедно оклеветаном он мора пружити сваку сатисфакцију, а кривог достојно жигосати. Кад то буде, онда се неће смети и неће моћи име једног честитог човека само зато што га мрзимо, или не волимо мешати у прљаву аферу са којом он нема никакве везе. Баш некадашња дискусија о Кадићевој афери даје ми разлога да овако кажем. Једна непромишљена алузија потекла из личног нерасположења, истина није била у стању да упрља, јер се баш благодарећи тангираној личности, успело да открије ово велико зло, али се осетила жаока субјективности, а то је оно од чега сваки има да буде заштићен.

Један део наше државе претежно пати од афере и афераша; тамо или се афере заиста догоде, или их људи створе; у другом делу наше државе пати се опет од другог зла: од лихварења и од зеленашења, према којима су закони чудно немоћни, поступци још чудније широкогрудни, а они који суде и који туже често пута несватљиво благи.

Зеленаш је највеће зло нашег друштва, јер он, благодарећи недостатцима закондавства и чудним схватањима компетентних који тумаче, шта је зеленашење, сигуран да неће бити кажњен. Најсолиднијем и најмногобројнијем стубу нашег друштва, нашем сељаку о глави ради и од њега за релативно мали низ година ствара пропалицу. Ја се зграњавам пред чињеницама, како се обазриво са зеленашима поступа, ко се све за њих завзима, ко их брани и како се они највећим делом некажњено смеју у брк и закону и држави и свему честитом свету, који су због шупљине прописа, због шупљине тумачења, немоћни да их пошљу тамо, где им је место.

Да је благовремено донет закон против зеленаштва, ја сам готов да верујем, да нам добрим делом сељак не би био дужан. Још није доцкан. Ја апелујем на Краљевску владу, да што пре донесе овај закон, који ће имати повратну снагу, па ћемо онда мирне душе моћи рећи да смо оправдали поверење, које нам је дато.

Када се све ово учини, онда ће сва настојања свих наших противника и споља и унутра, бити беспредметна. Гласају за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Душан Живојиновић.

Душан Живојиновић: Господо народни посланици, налазим се у срећном положају да могу учествовати са својим говором у начелној дебати при претресу државног буџета за 1934/35 годину.

На првом месту ја не учествујем овде да критикујем рад Краљевске владе и нацрт државног буџета. Далеко од тога.

Баш напротив могу са поносом рећи да су

Владе од 6 јануара, дале доста корисне законе за народ. Нарочито истичем закон о радњама, о земљорадничком кредиту, судске законе, закон о јавним радовима, грађевински закон итд. Увели смо строгу штедњу, створили јавну безбедност, створили добре пријатељске односе са суседним земљама. То су одлични резултати наше Владе којима ће следовати и други упоредо са даљом стабилизацијом.

Наш Претседник Краљевске владе и вођа Југословенске националне странке г. Узуновић, једном приликом јавно је у Народној скупштини изјавио, да се наш народ неће оптерећивати никаквим новим теретима у доношењу државног буџета за 1934/35 годину. Он је своју реч откупио, а то се може видети из нацрта државних буџета који је поднет од стране господина Министра финансија, а којег имамо у рукама. Из истог нацрта види се да ће буџет бити смањен са три милијарде и неколико стотина милиона динара.

Познавајући спрему данашњег господина Министра финансија, а ту његову спрему признају и капацитети, чланови Финансијског одбора који су са њиме сарађивали месецима у изградњи данашњег буџета, уверен сам, да ће се народу олакшати да прими на своја плећа мање терете, у плаћању пореза него раније. И крајње је време да се народу олакша у овој тешкој кризи, која влада не само код нас већ у целом свету.

Крајње је време да се нађе једна нова мера у наплаћивању дужне порезе и народу не узима стока и покретност, и да се у бесцење продаје као што је до сад било, већ оставити да се дужна пореза прикупља после жетве. Има много порезника и егзекутора који не схваћају своју дужност како треба у наплати дужне порезе. Они често у пијаном стању нападају женску чељад, обијају амбаре и без присуства домаћина односе храну. Гоне и болесну стоку у варош и исту такође у бесцење продају, на штету гладног народа. Овај се случај десио у моме срезу Пожаревачком. У неким општинама било је и крвопролиће, где је морала и жандармерија интервенисати. Наш сељак а тако исто и варошки грађани не избегавају да порез плаћају. Они знају да нашој држави много треба. Треба да држава плаћа своје дугове на страни, да плаћа чиновништво, да гради жељезнице, да издржава школе и све потребне издатке да подмирује.

Ја сам за овај горњи случај у наплати пореза од стране пијаних егзекутора, известио хитно г. Министра финансија и он је одмах издао наређење да се на овакав начин не може вршити наплата пореза. Народ је сад умирен и свој дугујући порез по мало одужује са вером и надом, ако жетва добро послужи, он ће брзо одужити дуг држави.

Народ мога среза захвалан је г. Министру финансија што је омогућио једним специјалним законом, да дугујуће порезе у роковима на више година исплати.

Као што рекох, не налазим за потребно да критикујем државни буџет који је пред нама, већ ми је жеља овом приликом да изнесем оправдане жеље нашег народа, молећи, да се ове жеље као оправдане и прихвате од стране ресорних министарстава.

Господо народни посланици, ја сам једног

дана добио преставку од стране преставника 33 општине среза Пожаревачког, где ме моле да порадим код г. Министра финансија да се измени закон о непосредним порезима од 1928 године у питању земљарине у томе да се врши опорезивање хране по данашњој пијачној цени.

У 1929 години вршено је опорезивање кад је била цена жити 300 дин. а кукурузу 200 дин.

Да ли има смисла да се врши опорезивање на данашње време кад је цена жити спала на 70 динара, а кукурузу од 40—50 динара.

Но како су преставници 33 општине упутили мени преставку поводом овога питања, ја нисам могао седети скрштених руку, већ сам предузео лично кораке код г. Министра финансија тиме, што сам ја у име моје и у име 62 народна посланика упутио питање на њега, молећи га да преставку од стране преставника 33 општине свестрано проучи тешко питање о земљарини и нађе једну солуцију да се олакша плаћање пореза у опорезивању исте.

Господин Министар финансија увиђајући и сам да је питање хитно, одмах ми је писменим путем преко Народне скупштине одговорио. Мислим да ће све другове интересовати овај одговор, јер свакоме лежи на срцу да помогне нашем земљораднику, те са тога налазим и бићу слободан да вам га у целости прочитам:

„Министарство финансија Краљевине Југославије одељење катастра и државних добара бр. 5788-V-14 фебруара 1934 године. Београд.

Господине народни посланиче, по питању разреза земљарине по новом Закону о непосредним порезима од г. 1928 и наплате пореза почам од 1 јануара 1929 године, која се врши у срезу пожаревачком и захтева за олакшање терета, част ми је дати Вам следећи одговор: „Давна потреба изједначења пореског законодавства и тиме у вези стојећег једномерног оптерећења порезом у целој држави довела је до доношења закона о непосредним порезима од 8 фебруара 1928 године. Највећа неравномерност пореског оптерећења постојала је пре доношења овог закона код пореза на земљиште, јер је исти у разним покрајинама базирао и на разним принципима саме одмере. (Милош Драговић: Немаш право да читаш!).

Ја мислим да овом приликом један дрекавац из опозиције треба да ме поштеди, кад сам према њему био толерантан. То је важно питање за све. (Сдобравање и смех).

Као основица пореза на земљиште узет је по новом закону о непосредним порезима од г. 1928 катастарски чисти приход, који се прорачунао по величини површине, по врсти обрађивања (култури) и по квалитету или доброту (бонитету) односног земљишта. У крајевима државе где је и пре постојао принцип опорезовања на основу катастарског чистог прихода, установио се је нови катастарски чисти приход и изнашао је његов однос (релација) према старом и установили се за разне бивше покрајине разни количници. На основу примене и количника на стару лествицу чистог прихода дошло се до новог катастарског чистог прихода. У крајевима Србије и Црне Горе извршени су сви претходни радови који су били одређени Уредбом бр. 6381/29. Међу осталим извршен је попис плодности и класирање земљишта по потенцијалима, упис површине по пријавама поседника и др.

Израчунавање самог чистог прихода за поједине културе и утврђење класа извршено је на основу лествице чистог прихода која је утврдила — овлашћу чл. 21 Закона о непосредним порезима — комисија за утврђивање чистог прихода и то за сваки срез засебно. Ове лествице установила је поменута комисија према лествицама чистог прихода оних срезова у крајевима, где је постојао катастар — који су имали највише сличности са односним срезovima Србије и Црне Горе. На основу дакле тако установљених лествица чистог прихода израчунат је чист приход појединачно за сваку парцелу и на основу укупне суме чистог прихода једног поседника израчунат је одговарајући порез.

Приликом вршења пописа земљишта, упозоравани су били сви поседници да површине својих земљишта пријављују тачно и истинито да назначе како поједина земљишта обрађују и да земљишта пријављују у потесе у које фактично спадају — јер ће се о извршеном премеру применити одредбе чл. 138 Закона о непосредним порезима за сва лица, за која се установи да су неистините пријаве поднели и да ће се разлика дописати или отписати за све време од пописа па до новог премера. На тај начин довршени пописни елаборати ступили су на снагу првог јануара 1929 године и по њима се порез већ за 1929 разрезивао. Пописни елаборати имали су само привремени карактер и имали су служити својој сврси до извршеног новог детаљног премера и с тиме у вези стојеће нове класификације земљишта.

У том циљу донет је у години 1928 Закон о катастру земљишта и на основу тога настављен је и довршен већ започети премер земљишта среза пожаревачког, — а затим и ново класирање земљишта извршено у смислу одредаба члана 14—32 Закона о катастру земљишта. По извршеном класирању вршено је излагање катастарског операта и свако незадовољно лице могло је на основу одредаба чл. 35 поднети жалбу. Решавање поднетих жалба извршено је на лицу места у целом срезу у смислу одредаба чл. 36—37 Закона о катастру земљишта.

Након тога довршени су коначно катастарски операти појединих општина тако, да је по новом стању за све општине коначно уследило и опорезовање за годину 1933.

Приговори општинских преставника среза пожаревачког да класирање није извршено према реалном приходу дотичне културе и класе, могу бити само опште природе и ничим документовани. Класирање земљишта извршено је у смислу постојећих законских прописа па су сва незадовољна лица имала благовремено поднети индивидуалне жалбе.

Исто тако не стоје приговори, да се није водило рачуна о удаљености појединих општина од пијачног места — тржишта, већ да је давана I класа скоро код свих култура, а нарочито код култура њива и у општинама без никаквих саобраћајних средстава — јер 18 општина од 39 нема њиве прве класе, у 37 општина нема вртова (воћњака) прве класе, у 38 општина нема винограда прве класе, у 36 општина нема ливада I класе итд. Исто тако нема у некојим општинама ни 2 ни 3 класа ниједине културе. То је дакле знак, да се — премда су саобраћајне прилике. Пожаревачког среза

добре — ипак код класирања водило рачуна — па су удаљеније општине или оне са слабијим саобраћајним средствима — дошле у ниже класе него оне, које су биле ближе тржишту.

Што се тиче захтева да се основица за разрез пореза снизи за најмање 50% ради пада пољопривредних продуката, част ми је, господине посланиче, скренути вам пажњу да се такав захтев не може остварити за поједине општине или срезове, већ ће се по том питању — у колико би садање стање у пољопривреди потрајало и добило карактер сталности и пољопривредни продукти не добију повољнију цену — донети потребне одлуке, које ће важити за целу државу.

У погледу приговора да се порез по извршеном новом премеру и класификацији наплаћује од 1-1-1929 год. част ми је скренут вам пажњу, да је таква наплата оправдана и да је базирана одредбама чл. 138 Закона о непосредним порезима у вези са § 10 Закона о изменама и допунама Закона о непосредним порезима од 26/III 1932 према којима се имало лицима, код којих се после новог премера и класирања највећи катастарски чисти приход разлика пореза дописати а код лица, код којих се нашло мање кат. чисти приход разлика пореза се имала отписати за све време, за које је разрез пореза вршен по већем односно мањем катастарском чистом приходу.

Дакле према томе појединцима приписан је или отписан порез земљарине за време од првог јануара 1929 г. до 31. 12. 1933 г. Али се наплата тих сума може дозволити у оброчним отплатама према величини суме и економском стању појединаца, а те околности оцењује надлежна пореска управа.

Ове разлике потичу отуда, што су појединци у год. 1928/1929 пријавили мању површину, него што је сада установљено након извршеног премера, надаље што су појединци пријавили своја земљишта у култури са мањим чистим приходом као и ради тога, што се сада није могло пријављивати парцеле у потесе, где је утврђена мања класа, већ је свакој парцели дата класа, која припада њезиним бонитету.

Тако на пр. нађено је више површине код премера код општина Драговац 330 ха, код Кленовца 154 ха, код Пожаревца 574 ха, Смољанца 467 ха, Трњана 252 ха, односно у срезу пожаревачком нађено је више 2787 ха.

Из наведеног се види, да су радови детаљног премера и извршене нове класификације исправно извршене, те нема места никаквој ревизији класа, да разрез и наплата пореза земљарине у години 1933 не потиче само од редовитог задужења — већ да се и о дуговима (разлици) код чл. 138 Закона о непосредним порезима у в. са § 10 закона о изменама и допунама Закона о непосредним порезима од 26/III 1932 године. Ова је — истина — за многа лица у садање време врло осетљива — али за исти су некоја лица сама крива, јер нису својевремено подносила истините пријаве, премда су упозорена била на одредбе чл. 138 Закона о непосредним порезима.

Изволите примити, Господине посланиче, уверење о мом поштовању. Министар финансија др. Мил. Ђорђевић, с. р."

Ја ипак молим г. Министра финансија, чим му се укаже прилика да поведе рачуна да се што ско-

рије измени закон о непосредној пореза од 1928 године, а нарочито порез на земљарине, чиме ће задужити земљораднички свет и учинити крај незадовољству.

Господо народни посланици, овом приликом хоћу да скренем пажњу г. Министру трговине и индустрије да у будуће треба да толерира страну фабричку производњу. Повећавањем царине заштитићемо наше занатлије.

Овде на овом месту хоћу да говорим о „Бати“ сигурном упропаститељу толиких обућара, толико обућарских породица и толико обућарске деце чији су родитељи, када је требало не само бити на бранику но и погинути, — својим костима омеђивали границе наше Отаџбине.

Као свуда тако и у Пожаревцу „Бата“ је отворио филијалу. Благодарени њему о Божићним празницима, пре годину дана, — само је једна обична обућарска радња у Пожаревцу имала израду два пара нове обуће. Остале су, без икакве пресуде, биле осуђене да чамотињу и јадовање, јер сав свет јури код „Бате“.

Беда обућарска је на врхунцу. Људи су толико убијени, да више не знам и не умам да се сналазим. Глад, јад, чемер и проклињање на уснама је сваког обућара, нарочито у тешким зимским данима. Да не би несрећа била већа „Батина“ пожаревачка филијала на пазарни дан 16 фебруара направила је ово чудо. Узет је неки беспосличар, обучен од главе до пете у рекламе „Бата“, са истакнутим ценама 39, 69, 79, 89. Тако наоружан, са пратњом зурла и свирача — натеран је, да кроз пијацу иде, застајкујући на најживљим местима, где би маскирана реклама играла у месту.

Свет се окупио као на чудо. Озбиљници су гласно протествовали, а обућарска раја хитно је долетела своје удружењу, протествујући и јадно претећи. Муке сам имао да умирим гладне људе, које је „Бата“ и њему слични довео до просјачког штапа, па их сада изазива без скрупула, тако да не гарантујем, да у поновљеном случају не падне крв.

Као човек тангиран овом бедом као занатлија, свестан пропасти својих другова — устајем као народни посланик да упитам г. Министра трговине и индустрије, да ли му јесве познато шта ради „Бата“ и да ли је са моралне стране оправдано, да туђински капитал сахрањује читаве армије обућара, који су бранили и хранили ову земљу: за време мира бриљатном лојалношћу а за време рата јунаштвом и борбом против непријатеља. Молим г. Министра трговине и индустрије напошетку, да предузме кораке да се побољша положај наших обућара, а у исто време предузети енергичне кораке против „Бате“, „Астре“ и „Тивара“ и њима сличне, законске кораке, да им се онемогући рад у земљи.

Овом приликом чиним апел на г. Министра унутрашњих послова, да једном изађе на сусрет жељи народа у томе да одмах после изгласаног буџета поднесе Народној скупштини закон о градским и варошким општинама и једном ово питање ликвидира.

Скоро има више од 8 година, како седе општинске управе на својим положајима без народног поверења такође исте управе могу добити за свој уморан „рад“, чак и пензију.

Поједине досадање варошке општинске упра-

ве толико су срасле са својим ауторитетом, да се народ не одазива позиву. Бива да поједини претседници општина пробаве у канцеларијама по један сат или по неколико дана не долазе. Своје време ван канцеларије проводе у писању тужби противу својих грађана. Стално полемишу преко новина. Измишљају клевете противу својих противника. Па још ако су по несрећи и бански већници, прете банским службеницима са отпуштањем из службе, да се из овога види да су силе на Балкану. Намећу се у свим установама по својме положају, и ако их средина не трпи. У општинама се не зна, ко пије а ко плаћа. Настало је расуло, да се грађанство пита: куда ово све води.

У зимним данима врши се калдрмисање улица и подизање неких паркова, све на штету касе грађана.

Лично сам у два маха био код г. Министра унутрашњих послова и заинтересован несрећном судбином општинске управе у Пожаревцу, питао сам га, кад ће једном поднети закон о градским и варошким општинама, и на моју радост изјавио је, да ће исти поднети одмах после изгласаног државног буџета. Велим, да сам се обрадовао једино зато, што је општинска управа у Пожаревцу као неспособна за сваки рад требала да одлети одмах после свршених избора народних посланика, јер је тада Ј.Р.С.Д. добила велику већину од 381 глас, иако је општинска управа била у опозиционим рукама. Чак је и г. Бан предложио смену ове неспособне општинске управе у Пожаревцу. Али и поред свега тога, та се општинска управа и дан данас држи ауторитетом оних, који ни мало не познају прилике нити пак расположење пожаревачких грађана.

Ја овом приликом поздрављам изјаву г. Министра унутрашњих послова да ће по изгласању државног буџета поднети предлог закона о градским и варошким општинама, и на тај начин створити могућност грађанима, да после 8 година, њихова воља буде слободно изражена у избору нових општинских управа.

Скрећем пажњу г. Министру саобраћаја да се многим грађанима у Срезу пожаревачком којима су извршене експропријације њиховог земљишта због градње пруге Пожаревац—Кучево, зашто је том приликом у 1931 год. била одређена комисија за процену земљишта, још не даје никаква накнада. Сви су добили пресуде у одређивању суме колико је коме досуђено. Са малим изузетцима сви су били задовољни са пресудама само да дођу до новаца и своје обавезе испуне према појединцима и дугујући порез држави да одуже.

Има већ скоро две године како се ова процена не исплаћује, и сви ови грађани нису ослобођени пореза на експрописано земљиште иако су иста прешла у државину Министарства саобраћаја, већ једнако плаћају порез, а Министарство саобраћаја такође на заузето земљиште не плаћа никакву кирију.

Ја не разумем држање г. Министра саобраћаја по овој ствари. Он не сме бити равнодушан према овоме, тим пре, што сам сазнао са аутентичне стране да је неким исплаћено прекоредно, што није смело бити, јер смо сви пред законима једнаки.

Није право ни Богу драго да се овако са наредом поступа, и кад мисли једном ово питање да

ликвидира и народу исплати за заузето земљиште, и чиме правда свој поступак да народ плаћа порезу на заузето земљиште и да ли ће подејствовати код г. Министра финансија да се ови ослободе пореза зашта нису дужни плаћати.

Овом приликом хоћу да констатујем још једну ствар. Наш Министар саобраћаја пореклом је наш пожаревљанин. Дата му је сад прилика да барем нешто добро учини старом округу пожаревачком на тај начин да путем багеровања прочисти Дунавац на Дунаву преко од Костолца да би омогућио да лађе плове јер се народ користи да своју робу лакше на београдску и светску пијачу извезе. Дуж Дунава у делу среза пожаревачког налази се преко 15 општина. А шта ћемо рећи за остала места која се протежу чак до Рама. Ето му прилике да се прослави овим гестом, јер ће му народ бити благодаран. Знам да много обећава, а своју дату реч тако лако не откупљује. Мени је више пута дао реч да ће ово питање прихватити рекавши ми да је ова моја идеја корисна и да има могућности да се обезбеди кредит. Како ми је обећао још пре годину и по дана, тако је и остало, и ако сам му том приликом нагласио, да ћу му дати планове за прочишћавање Дунавца и том приликом држава би у овој прилици била поштеђена издатцима за израду нових планова.

Сад молим г. Министре грађевина, пољопривреде, саобраћаја да поклоне своју пажњу овоме: народ среза пожаревачког настањен је у подножју сопотске косе — воденице млавско-моравске на име у селима: Малом и Великом Црнићу, Салаковцу, Трићану, Набрју, Братинцу и Бубушинцу пати од големе невоље одавно због реке Могице. И пре рата вапај онамошњег становништва сваке године се је разлегао кроз бољу обладени Стиг. И пре рата су многобројне депутације долазиле у Београд и Министарствима, тражећи заштите од водошавње Млавом и њеном отоком Могилом.

Више од 20 километара дужине у простору најплоднијег зиратног земљишта стално, готово сваке године, плави се, на тај начин осиромашава један од највреднијих делова наше простране отаџбине. Сељак вредан преко мере у овом крају — узалуд на време пооре и посеје. Шта све вреди кад прво топљење снегова у хомољским планинама набуја корито Млаве, која се од места званог „Орловача“, атара општине топоничке, среза пожаревачког, грана у отоку млавску зв. „Могицу“ те кроз испуни, као што рекох срж најлепшег дела и млавске долине водом, која кроз цело лето и јесен не отиче но као мртва не да ни паше стоци, но још служи многој гамади као станиште — нарочито комарцима — те и са те стране дави онамошњи свет.

Више је индиректних узрока, који помажу Могици и Млави, да све то више руше добро грађана. На другом месту недовољни пропусти на баноцаре или парни млинови, који у апсолутној већини немају покретне бране за јазове, којима се кретање воде успорава, те самим тим иде на руку Могици и Млави, да све то више руше добро грађана. На другом месту недовољни пропусти на бановинским и државним објектима саобраћајног карактера такође успоравају ток Млаве и Могице које су иначе кривудавае. Тако н. пр. друм Пожа-

ревац—Рам, Пожаревац—Велико Градиште, Пожаревац—Кучево, Пожаревац—Петровац као и сада грађена пруга нормалног колосека Пожаревац—Кучево. (Због које село Набрје мора да се сели са садашњег места становања). Сви ови објекти не располажу довољним пропустима те такође воду задржавају. Несрећа ова не погађа само народ о коме је реч. Она исто тако погађа државни, општински и бановински фискус, јер се то земљиште сваке године мора ослобођавати порезе, приреза и осталих дација. У крајњој линији смањује се и укупан национални доходак, те зато хоћу овим случајем да заинтересујем надлежне министре да се позабаве овим важним питањем. Ако им на срцу леже интереси народа и земље, они треба без икаквог размишљања да пошаљу на терен неколико својих инжењера ради снимања овога земљишта, да израде план који би имао за циљ потпуно извођење радова на одбрани од воде путем регулације реке Млаве и Могице. Народ ће пружити и своју радну снагу. Молим г.г. министре да прихвате овај мој користан предлог.

Господо народни посланици, пратећи дебату о буџету пало ми је у очи да се ништа не говори о нашим инвалидима. Знам да је изабрат одбор при Народној скупштини ради претреса Инвалидског закона. Како је одбор изабрат, ни до данас није се састао у седницу. Непажња према инвалидима од стране државних институција носи грех на својој души, што се не постарају да им се створи могућност да старе дане проведу у миру и спокојству, јер су они то заслужили у пуној мери. Често наше инвалиде виђамо осакаћене по улицама где просе. Многи инвалиди нечујно умиру у беди и невољи. Пре више година донета је одлука од стране Краљевске владе, да на прво место при државној и општинској служби буду упоследни наши инвалиди. Ништа од овога нема. Одлука на папиру остаје и даље.

Ја молим г. Министра социјалне политике и народног здравља да својом иницијативом поради да се што пре закон о инвалидима поднесе Народној скупштини и ово питање које се провлачи толико година једном ликвидира. Најбољи је начин овоме ликвидирању тај да издајствује код господина Министра финансија покриће. Његова је то дужност да уради. Знам га као вредног човека и уверен сам да се ово може и постићи. Не заборавимо јадне наше инвалиде. Они су свој дуг дали нашој драгој проширеној отаџбини, те сада ужишамо благодети и слободу.

Имам да констатујем, да је пре три дана једино мој поштовани колега г. Коста Алексић говорио о инвалидима, нека му је хвала.

Још прошле године које је поникла ондашња Краљевска влада из већине, изјавила је намеру у Народној скупштини и у клубу да намерава поднети законски пројекат о корупцији. Иста изјава пропраћена је у редовима већине са пуним одобравањем. Ми једва чекамо да се закон о корупцији која ће се применити према свима, који су се преко ноћ обогатили. Примењивањем овога закона, нестаће крађе државне имовине, нити ће се у будуће појављивати дефицити као до сада. До сада су примењиване казне према онима који украду јагње или краву по 4—5 година робије, док они који проневере милионе државног новца

буду осуђивани по годину дана, поврате изгубљену част и опет се уполсе на државним јаслама.

Нестаће дефицита и проневере само на тај начин, ако се осуди лице на вешала и буде пресуда извршена на сред Теразија.

Наша опозиција која нема своје начелности, већ је створена из ината, непрестано се удара у прса, како је на њен захтев и под њеним притиском Влада приморана да поднесе законски предлог о корупцији. Ако је све истина, као ово, онда ће народ начисто бити уверен, колико му истину та опозиција говори.

Господо народни посланици, радује ме што је донет закон о земљорадничком кредиту, само не смемо заборавити да је земљорадник доношењем овога закона изгубио сваки кредит код приватних и новчаних завода.

Рачунам да треба овај закон изменити и допунити у томе, да се њиме обухвате занатлије и трговци, те би овом приликом била повраћена вера код занатлија и трговаца, да се и о њима подједнако брине мајка — држава, јер су занатлије синови њени.

И сами се сељаци буне, зашто нису упоредо са њима заштићени трговци и занатлије, кад се зна да су и они презадужени, зашта су многи трговци пали под стечај, а мајстори отишли у пандуре.

Све ове опаске треба г. Министар трговине и индустрије да увиди и унесе у изменама и допунама у закону о земљорадничком кредиту, и омогући на тај начин да се поврати кредит сељаку као што је раније имао.

Напоследку имам да замерим Претседништву Народне скупштине, нарочито њеном Потпретседнику г. др. Кости Поповићу, што више толерира опозицију него Владину већину поводом упадица. Његовим толерирањем према опозицији не чини услугу у одржавању ауторитета овог светог дома. Они су толико размажени да имају смелости да нападају рад наших државника који су огромне услуге учинили са добре стране својој Отаџбини: Они тако далеко иду да подмећу оне ствари нашим државницима, вођству наше странке и члановима већине које не постоје, а то се утврдило у више прилика, а иста подметања побивена као неистинита. Такав је случај био пре три дана при дебати са нашим честитим другом г. др. Милославом Стојадиновићем, да је примно неки хонорар од 200.000 динара, докле се после утврдило да никакав хонорар није примио, што је после и сама опозиција признала изјавом да нису били добро обавештени.

Ово чине стално бацајући праšину народу, како само они раде за народ. Слаба вајда од тога. Народ познаје добро своје државнике. Опозиција из ината кука што немамо слободну штампу. Зар немамо слободну штампу, како се пише у њиховом листу „Борби“? Они изгрдише све наше заслужне државнике. Грде стално нашу Владу, наш клуб и нашу већину. Па зар могу да се жале да немају слободну штампу? Што је најинтересантније, њихово држање у скупштини своди се на то, да нападају рад свих Министара, а овамо у личном додиру са Министрима најљубазније се опходе тражећи од истих да им чине услуге по њиховим жељама. (Одобравање и буран смех). Зар није наша опозиција из ината. Вика и дрека, па

било и помоћу надвикавања, не пали у нашим редовима. Ми имамо своју одређену линију и тим правцем идемо у корист народа и државе.

Како сам потпуно уверен у добру вољу наше Краљевске владе да ће све послове који иду у корист народа и државе свршавати са највећим успесима, и како је својим досадањим радом дала преко сваког очекивања одличне резултате, ја ћу мирне савести гласати за данашњи буџет у начелу и појединостама.

Напоследку неколико речи о веома важном питању заната и занатлије, тих вредних привредника који су од вајкада били стуб оне политике која је друштву гарантовала мир и спокојство.

Ви ћете разумети моје специјално интересовање за њих, поред онога које показујем и према свим другим редовима.

Ја сам у бившој скупштини радио у правцу унапређења наших вредних привредника, заузимајући се нарочито и за доношење закона о Занатској банци.

У новом стању, које ми претстављамо, успели смо да први пут изједначимо пословно законодавство које није могло остати разнолико у систему једне, несумњиво националне привреде.

Закон о радњама је велика тековина, а за слуга за то припада нашем режиму.

Ја са задовољством истичем ову здраву промену наше политике и молим Краљевску владу да и на даље занат буде предмет њеног разумног старања.

Двеста хиљада занатлија Краљевине Југославије дају привреди велике вредности, они с највећим успехом задовољавају потребе становништва, они су чинилац социјалног мира и равнотеже, напоследку они ће и даље вршити своју конструктивну улогу.

Са вером у боље дане, у напредак наше целокупне привреде, нашег народа, ја ћу гласати за буџет. (Опште плескање).

Potpretsednik dr. Kosta Popović: Reč ima narodni poslanik g. Jozo Batinić.

Jozo Batinić: Gospodo narodni poslanici, ja sam imao nakanu da malo opširnije govorim o državnom budžetu i našoj politici uopšte, ali pošto su gospoda i sa leve i sa desnice to dovoljno istakla, ja mislim da bi bilo suviše o tome govoriti, pa ću se zadržati samo na nekim momentima i činjenicama i iz Skupštine, a i van nje.

iz ekspozea Gospodina Ministra finansija mi smo razabrali, da je gospodin Ministar finansija uspeo da reducira državni budžet za četiri milijarde dinara. Ali ja vas pitam, gospodo, da li je i jedan od vas to kod kuće, prilikom plaćanja državnih poreza, doista i osetio. Kada bi to stajalo, kada bi to bilo tačno, onda je neminovno da bi vi i oni oporezovnici, koji plaćaju porez, morali to da osete, jer je to smanjenje za 30%. Ali ja u ovou i ovaku redukciju ne verujem. Ako redukcija faktično postoji i ako je gospodin Ministar finansija uspeo da sprovede tu redukciju, onda bi i mi i porezovnici morali da osetimo tu redukciju.

Gospodin Ministar finansija kaže, da bi uravnotežio budžet, da su mu potrebne i nove dažbine. Pa ima li koga da u tom slučaju veruje u te i take izjave? Ja mislim da nema nikoga. Gospodo, način na koji se ubira državna poreza, ja mislim da neće ni malo biti pohvalan za gospodina Ministra finan-

sija (Jedan glas: Jeste li vi platili porez?). To vi ne znate. Ja plaćam! Ako vi ne plaćate, to su vaše stvari. Gospodo, makar to bila i politička osveta prema onome srezu koji ja zastupam, ali ipak za osudu je od svakog objektivnog čoveka. (Žagor).

Jedan čovek u jednom selu u mome srezu imao je da plati porez 120 dinara. A to je siromašak. Taj čovek ima jednu kravicu. Šta se događa? Dolazi mu se i uzima mu se ta kravica, koja je davala malo mleka. Ona je zadržana 30 dana. A kako je bila određena taksa da se plaća svakoga dana za zaplenjenu stoku handžiji, to je za 30 dana po 10 dinara iznelo 300 dinara. Stoka nije mogla da se proda na tržištu kod mene, nego je morala da ide u Imotsko, pa je imalo da se plati još 40 dinara gončinu. Krava je prodana za 120 dinara. Šta sad, gospodo? Čovek gubi kravu i još da se zaduži ponovo sa 220 dinara. Ja mislim, gospodo, da ova činjenica nije ni malo povalna. U svome ekspozeu g. Ministar je rekao, kad mu je neko od gospode iz vladine većine opomenuo da društva obavezna na polaganje računa ne podnose tačan izveštaj i da bilansi nisu tačni, g. Ministar je tom prilikom rekao da i on veruje da ima falsifikata. Gospodo, kad g. Ministar finansija veruje da može da bude falsifikata u dioničkim društvima i našim bankama, ja ne znam da li da se posumnja da li i ovaj budžet nije falsifikat.

Gospodo, ja ću da se sada malo zadržim na inflaciji. Ovde je pala reč o inflaciji. Jedna su gospoda za inflaciju, a druga su protiv. Kad bi bilo dozvoljeno da se svi slobodno izjasnimo, ja mislim da bi 90% od nas bilo za inflaciju. G. Milovan Lazarević rekao je, da ako je nezgodna ta reč inflacija, da je nazovemo drukčije, kaže, neka g. Ministar finansija poveća optičaj državnih novčanica. Gospodo, kad se govori o inflaciji i kad je reč o tome, ja ću vam reći samo jedan slučaj koji je meni pasirao prošle godine. Idući odavde u Zagreb, slučajno sam imao dva saputnika i jedan reče: kako stoji sa inflacijom? A drugi kaže: Ministar finansija ne da iz više razloga, jer, kaže, da su u opasnosti državni interesi, da država ne može da podnese tu inflaciju i da gubimo ugled. Jedan koji je sedeo u čošku kaže: nije tačno, vi niste tačno obavesteni. Ja sam se čudio. Dalje on kaže: ima drugi razlog: ne daju Jevreji. Meće je to čudilo, jer znam da u Kraljevskoj vladi nema ni jednog Jevrejina. Znam da ih nema ni među nama. Kažem, kako to ne daju Jevreji? On reče: Ignjat Bajlioni guverner Narodne banke je pretsednik nekakvih Jevreja (*Miloje Sokić*: To nije tačno da je Ignjat Bajlioni pretsednik Jevrejskog društva). Ja ne znam da li je to tačno ili nije, ja to nisam ispitivao, ja to ne tvrdim, jer ja g. Ministra finansija poštujem i mislim da je pošten čovek. Reče mi: g. Bajlioni je, u što ja ne verujem, dao g. Ministru finansija 5,000.000 dinara i, kaže, zbog toga nema inflacije.

Potpretsednik dr. Kosta Popović: Gospodine poslanice Vi nesmete ovde vredati ministre i pojedine narodne poslanike.

Jozo Batinić (nastavlja): Ja nemam nameru nikoga da vredam. Ja sam izneo samo da se ovo proveriti. Ja to ne verujem, ja g. Ministra poznajem. Ovo iznosim samo zbog toga, da se ovo ustanovi i eventualno suzbije. Gospodo ovde u ovome Domu od kako je došla ova Vlada g. Nikole Uzunovića, koga i ja visoko cenim, povela se reč o korupciji i gospodin Pretsednik vlade sprema svim silama da

suzbija korupciju i da pozove svakoga na odgovornost. Dao je izvesnim ljudima van Parlamenta, a i nekim svojim da se tom korupcijom pozabave, smatrajući se pozvanim, jer g. Pretsednik hoće da pozove i druge na saradnju da se korupcija suzbije. Pa, gospodo, između ostalog rečeno je i ovo: afera Huseina Kadića nije njegova afera nego je to afera drugih. Kad sam ja postavio pitanje tome gospodinu: pa čija je, a on reče: pa vi znate Ministra poljoprivrede inače intimnog prijatelja i dobrog druga g. Kadića. Ja sam to odbio, jer nisam mogao da verujem. Taj gospodin tada reče: jedan moj prijatelj priča kad je bila ostavka g. Srškića i kad je došla Vlada g. Uzunovića pitao me je, zbog čega je ostupila Vlada g. Srškića i došla Vlada g. Uzunovića, a ja mu rekoh: mislim da je ostupila zbog toga što su nesuglasice u Vladi. Ne, nije zbog toga, reče, nego i Srškića je potegla agrarna reforma, u što ja ne verujem.

Potpretsednik dr. Kosta Popović: G. poslanice, ja Vas ponovo opominjem da pazite šta govorite.

Jozo Batinić (nastavlja): Ja gospodina Srškića dobro poznajem i poštujem i cenim više nego Vi. Ako nije ovo tačno, neka se suzbije i neka se ne šire takvi glasovi u narodu. Neka se ispita i vidi, ko je kriv. Ja sam to kazao samo zbog vašeg vlastitog interesa, da se ovakve vesti ne šire (*Miloje Sokić*: Da li vi vodite ovde diskusiju o budžetu ili prepričavate ono što ulica govori?).

Gospodo, ja nisam mislio nikoga da vredam. Daleko od toga. Ali kad vidim da vi ovde pozivate svakoga, i ja vas molim da ne dopustite da se ovakve vesti po narodu šire. To je bila tendencija moga govora i ja sam to mislio i da kažem a ništa više (Jedan glas: Počeli ste sa inflacijom pa ste prešli na ulične priče). Kad je reč o aferama, ja ću da primetim da su čak i listovi počeli da nas pomažu u tome da se afere prikazuju u javnosti. Baš u današnjoj »Pravdi« odmah posle izveštaja o govoru Andre Stanića na drugoj strani donesena je slika zgrade g. Stanoja Nedeljkovića. Pogledajte u jučerašnju »Pravdu«, pa ćete se o tome veriti. Pa da li to ne znači da i javnost hoće da nas pomogne u suzbijanju afere?

Gospodo, ovde je bilo govora i o jednakopravnosti. Vi kao Jugoslovenska stranka, kao najjača stranka, bili ste pozvani u prvom redu starati se da se plemenske razlike kod nas suzbijaju. Medutim, šta vi radite? Iz svega onoga što ste do sada uradili i što do sada radite, ja ne mogu da konstatujem da vi to činite. Jer, jedan deo našeg troimenog naroda i danas se zapostavlja. Gospodo, pogledajte u sva naša državna nadleštva, pa ćete videti da vi ne mislite da ovo zlo popravljate. Jer, kad bi to mislili, i o tome se starali, onda se to zlo ne bi sve više pogoršavalo. Pogledajte u onaj izveštaj g. Pavlića od pre dva dana, pa ćete morati da priznate da su cifre koje je on tu izneo poražavajuće ne samo za nas, nego i za vas koji se razmećete svojim jugoslovenstvom. Gospodo, svuda gde ima Hrvata, oni se otpuštaju iz državne službe, a ako se ko na njihovo mesto postavi, taj nije ni u kom slučaju Hrvat, a ako bi i negde bio postavljen Hrvat, to bi bilo sa malim procentom.

Gospodo, ja ću ovom prilikom da se osvrnem malo i na našu prosvetu. U mome srezu od 26.000 stanovnika ima 9 škola. Od tih 9 škola ima nastavnika samo u 5, dok one 4 nemaju nastavnike. Eto,

gospodo, tu se vidi kakvu jugoslovensku politiku hoćete vi da vodite kad u jednom čisto hrvatskom srezu polovina škola nema nastavnika kroz čitavu školsku godinu i molim vas, ukoliko je moguće, da stanete na put ovome zlu u interesu države.

Gospodo, ja ću na koncu samo još malo gospodu da nerviram, jer njih nervira sve što ja govorim, ali ja govorim dobronamerno samo da bi se ovo zlo pravo i valjano izlećilo. Ja ću se pozabaviti zadnjim opštinskim izborima u mome srezu. Da vidite, gospodo, kako se postupa sa ljudima pravoslavne vere, sa ljudima muslimanske vere, sa pretседником bivše radikalne stranke, jednim sveštenikom i sa njihovim tajnikom kad neće da glasaju za čoveka koga ste im vi nametnuli. Gospodin Grga Andelinović u danima pred opštinske izbore posetio je i moj srez. Ja dozvoljavam gospodinu Andelinoviću da kaže ko ga je dočekaо. Gospodo, pustimo to ko je dočekaо господина Andelinovića, ali господин Andelinović je postavio na vašoj listi ljude za koje nisu hteli да glasaju ni pravoslavni, ni muslimani, ni pravoslavni sveštenik, ni pretседnik bivše radikalne stranke, niti njegov tajnik. Razlog да nisu glasali jeste taj, što je g. Andelinović rekao svojim prijateljima: makar dobili samo jedan glas, dobićete opštinu. (Grga Andelinović: Nisam ni bio za izbore tamo!). Dolazili ste pred izbore, gospodine Andelinoviću, ali ste zaboravili. Razume se да ljudi koje sam nabrojao, ne što neće да glasaju, nego ne simpatišu ljude koje ste Vi postavili preko svoje organizacije, otišli su kod sreskog načelnika i kazali: mi nećemo да glasamo jer ne verujemo u toga čoveka i taj čovek ne može да bude načelnik. Dogodilo se после izbora то, да je господин sreski načelnik pozvao Ljubu Bokčića i pretседnika radikalne organizacije, pravoslavnog sveštenika u srez i pretседnika bivše muslimanske organizacije i sve ljude kaznio sa 7 dana zatvora, tobože što nisu dali kuluk. Ljudi su se žalili после izvršene kazne i oslobođeni su, jer se ustanovilo да su dali kuluk, ali 7 dana morali su да izdrže u zatvoru. Bivši Pretседnik Vlade g. Srškić sam je bio zainteresovan u toj stvari.

Gospodo, pala je reč овде u Narodnoj skupštini, да mi nemamo dovoljno novca u prometu, i да je он negde sakriven. Neko kaže, да ga krije seljački svet, а други-banke. Nije važno ko krije novac, ali je važno, ako ima novaca neko, зашто ga krije. Ja mislim да ako hoćemo да budemo objektivni, moramo priznati, да se krije zato, jer narod nema poverenja u vas. (Graja).

Gospodo, ja vidim да вам je neprijatno, да slušate ovo što ja govorim, i zbog toga ja pre nego što sam mislio да završim izjavljujem, да ću glasati u načelu protiv ovoga budžeta (Odobranje i pljaskanje na levici).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Шукрија Куртовић.

Шукрија Куртовић: Господо народни посланици, привреда и у целој свету и код нас не само да је у најужој вези са равнотежом буџета и стабилношћу новца, оно што истиче г. Министар финансија, него је у исто време данас она један од најглавнијих фактора социјалних и политичких кретања.

То су нека господа добро подвукла и ја се не мислим на томе задржавати. Истичем само да данас сваки политички човек мора о томе водити рачуна, јер само од идеја и од чисте политке на-

род неће и не може да живи. С тога сматрам за дужност да и ја пред вас, господо народни посланици, и пред Краљевску владу изнесем своје мишљење о данашњој нашој привредној ситуацији у вези са финансијском политиком нашом, да не сметајући основним принципима њеним, — изнесем своју сугестију, најпросто као варијанту садањег вођења финансијске политике, која по мом мишљењу може дати повољније резултате и економске и социјалне и политичке, држећи се при том класичних принципа а не метода, јер се оне употребљавају према времену и приликама.

Господо народни посланици, јаче него и у једном досадањем свом експозеу, господин Министар финансија нагласио је најчвршћу одлуку своју за одржање курса динара на његовој досадањој снази и законској подлози. Половина писменог његовог експозеа посвећена је тој одлуци, оправдавајући је и са заносом фанатика дижући тај правац наше финансијске политике као најбољи и једини могући. Он већ и сада, према експозеу, види велике стварне користи и напредак у привреди од те политике; види стабилизovan буџет, види да је „у стању наших привредних прилика наступила стабилизација“, па чак и: „извесно побољшање“, види да је наступило „смирење на новчаном тржишту“, „извесно побољшање у индустрији и трговини“; „једино“, вели г. Министар: „Стање наше пољопривреде још је озбиљно, како не показује назадак него напредак према прошлој години“.

Ово уверење господина Министра финансија и фанатично заступање своје финансијске политике треба да сви ценимо као лично његово уверење, па му и ја одајем признање што га као г. др. Милорад Ђорђевић брани и консеквентно проводи.

Занста нема и не може да буде, као резултат таквог гледања на финансијску политику, друкчији буџет и рад него овакав какав се предлаже: све веће рестрингирање издатака, а с друге стране његов захтев да ти издатци буду апсолутно покривени, па макар по цену нових намета.

Господин Министар финансија не чини ни рестрикцију издатака, нити је тражио нове намете ради тога, што мисли да је то само собом добро, јер је сигурно и он уверења да би било боље да уопште нема те рестрикције и да нема нових намета, али га на то нагони нужда и најдубље уверење да данашње стање наше привреде не може дати већи буџет, а да без уравнотеженог буџета нема ни правилног функционисања државног апарата као таквог. И ми му сви то настојање хонорирамо. Равнотежа буџета пре свега.

Само не можемо да оставимо без приговора што г. Министар онако оптимистички гледа на привредне прилике код нас и на страни, као да се оне сређују и побољшају, и што на таквом уверењу зида сву своју финансијску политику. А то може да буде врло опасно и да донесе врло рђаве последице, ако се покаже као неправилно.

Још је горе што је у том уверењу ексклузиван. Ексклузиван може да буде у свом убеђењу лично господин Ђорђевић, али није политички ни стварно добро, што Министар финансија једне државе одбија а приори сваку другу мисао и неће ни трупка да посвети пажњу излагањима и доказима не само противним од његових интенција,

него ни оним, који се у основи слажу са његовом мишљу; а камо ли да их са добром вољом проучи и успореди са својим погледима. Он сваку другу финансијску политику, осим своје, назива спекулацијом, несавесношћу, финансијским самоубиством, неморалношћу, слепилом и слично. То су, господо народни посланици, све његови изрази у експозеу који не вређају само нас који се не слажемо са господином Ђорђевићем, него су незгодни за водеће факторе многих држава и то врло великих и богатих који не само друкчије мисле него и раде и који им је рад донео користи за привреду и за буџет, учинивши га не само стабилним, него активним. На пример Енглеска.

А такав став није добар. Министар финансија мора да поклоним пажњу свима појавама и жалбама у земљи не само финансијског карактера, него и оним, које долазе из свих грана наше привреде, трговине, заната, индустрије, пољопривреде и слично, а такођер да обрати пажњу и на политичка и социјална кретања, која се јављају као резултат вођења извесне финансијске политике.

Позната је она реч Кнеза Милоша, кад је питао своје порезнике о расположењу у народу.

С тога ћу бити слободан, господо народни посланици, без обзира како ће господин Министар окатегорисати ово моје мишљење да га изнесем пред вас, и да се одужим савести. Из излагања ћете се уверити да ме не воде никакви лични интереси. Шта више да то није само моје мишљење, него да их има много оваквих сличних, јер да их нема, господин Министар не би посветио половину свог штампаног експозеа овом питању.

Почињем са речима господина Министра финансија, изнесеним у експозеу, које су врло тачне: „Тежиште, кључ наше привредне ситуације, као и увек, налази се у стању жетве и цена пољопривредних производа”.

Идући тачно и консеквентно тим мислима, долази се до закључка да од те привредне ситуације, тј. од стања жетве и цена сељачких производа, зависи и државни буџет, као огледало привредне ситуације, а од равнотеже буџета зависи — разумљиво — стабилност новца.

Ту консеквенцију желео бих да проводим, а не само да је уочи и наша финансијска политика, па да према овој потпуно тачно постављеној мисли господина Министра финансија удеси и цео свој рад.

Међутим, ради се обрратно, полази се у раду од стабилности новца (Шта више и о јачању динара говори г. Министар финансија у свом експозеу) до уравнотежења буџета, а преко уравнотежења буџета до оздрављења привреде.

Није, дакле, разлика овога нашега гледишта са гледиштем господина Министра финансија у гледању на вредност и стабилност новца и равнотеже буџета нити у теоријској оцени важности привреде, него у питању: чему треба у првом реду поклонити пажњу? И ми сви желимо: и равнотежу буџета и стабилност новца. Волели бисмо да је Бог дао, да је наш динар златан, а не 1/15 и 1/20 део злата. Али пре свега желимо, као предуслов равнотеже и стабилности — добру привреду.

То хоћемо да се узме као полазна тачка финансијске и привредне политике Краљевске вла-

де и Министра финансија, а да се не пусте све гране наше привреде у овом хаосу светском на милост и немилост приликама и случајностима.

Данас је сва наша привреда у опадању. Сувише ружичасте наочаре треба имати па видети побољшање њено. Треба бити на терену у народу, па видети ужасну беду и опадање привреде, а не ценити то како чини г. Министар, по томе што се кроз 7 месеци наплатило 88.26% буџетом предвиђених прихода. Знамо ми с терена, како се то убирало и какве су мере предузимане од стране органа Министарства финансија. Не дао Бог да се понове!

Нити треба то ценити ни по „активном трговачком билансу”. Он истина претставља добит једне врсте, јер како вели г. Министар финансија „појачава се девизни шток Народне банке, што јој омогућава, на једној страни, да успешније одржава и снажи курс народног новца а на другој да у већој мери кредитује привреду”. Ово друго, т. ј. кредитовање привреде, проблематично је данас. Народна банка најконзервативнија од свих, даваће као и до сада кредите само тамо и оном, где види просперитет привредни и апсолутно своје покриће, не са 100% сигурности него са 300—400% као и сада. Како их је мало са привредним просперитетом и са таквим покрићем, то се и њено кредитирање неће повећати, све док привреда не оживи и не дођу у обзир приватне новчане установе за омогућавање кредита.

Онај први разлог, као успех „активног трговинског биланса”, т. ј. повећање штока девиза код Народне банке, а с тим у вези обрана и снажење динара — тачан је. И хвала Богу да се динар има с чим бранити. Али ако г. Министар мисли на његово даље снажење, нека буде уверен да је у том за сада у опречном мишљењу са свом привредом, шта више и са банкама, па ако хоће и са улагачима. Једино није у опрци са оним који су динар тезаурирали. Они би ликовали, јер би били само у добитку без ризика.

Али треба знати, да тај активни трговински биланс значи за нас осиромашење при данашњој привредној коњукутури. Нека говоре подаци, које нам је г. Министар дао: наш је извоз према лањском 22.5% већи по количини, а само 11% већи по новцу. Наш је увоз 2% већи по количини, а 9% већи по новцу.

Другим речима, господо народни посланици, ми смо наше народно благо продавали много јефтиније него лани, а много скупље куповали туђе, нама потребне продукте, него лани, да не говоримо о ранијим годинама. Ако будемо и даље овако продавали наше производе и с тим у вези ако и даље буде овако напредовао наш трговински биланс, наша ће земља брзо сиромашити.

Оно пак, што наш свет купује из иностранства, видимо да бива све скупље. Како је тек та купња данас ограничена на минимум, на оно што је најпотребније, па зато и трговински биланс активан, то значи у исто време да наша куповна снага све више опада.

Зато ја у овоме аргументу, овакој активности трговинског биланса, признавајући и позитивне стране које истиче г. Министар финансија, видим још већу негативност са становишта опште привредног. Како је пак тежиште свега нашега напретка, и по речима г. Министра финансија, у

напретку привреде или боље у ценама пољопривредних продуката, то ће се сигурно с тим сложити и г. Министар финансија, да активност трговинског биланса није апсолутно сигуран знак за побољшање прилика: Г. Министар је задовољан, што је постигнут бар деломичан резултат; што може снажити динар. Али то је скупа цена. Ја додајем још да то није ни право ни оправдано, да се тај успех, у корист имаоца динара, постиже са леђа целог једног народа. Треба одмах, што пре тражити и наћи начина, да се проблем дизања цена пољопривредних продуката реши. На ту страну треба да пође поглед г. Министра финансија и целе Краљевске владе.

Не сме се дозволити илузија да ће се тај проблем сам од себе решити. Држава мора ту интервенисати на разне начине: регулисањем планске привреде, о чему су многа господа говорила и овде и у Финансијском одбору, и омогућењем зараде, т.ј. куповне моћи беспосленим рукама радника и сељака.

Како ће се то провести, нека размишља Краљевска влада са г. Министром финансија. Наше је да на то добронамјерно упозоримо и ставимо добронамјерне сугестије. Констатујемо само да наш народ, особито пољопривредник, чини највеће напоре да задовољи обавезама према држави; па немајући ниокакле зарадити динар за подмирење својих потреба и за плаћање држави пореза, обрађује и већу површину земље и све више сужава своје потребе; надница му се његова не исплаћује ни са 5 динара дневно. Зато треба да сви позвани уложе напоре, да му помогнемо у интересу његовом и општем.

Трећи аргуменат г. Министра финансија за побољшање у привреди јест „извесно смирење у банкарству које је владало у току 1933 године“. „Није било повлачења улога у већем обиму, а неке су банке одобравале омање краткорочне кредите, истина на подлози допунских гаранција и обезбеђења, што је сасвим разумљиво“ вели г. Министар финансија.

Ако се узме, господа народни посланици, да је остао поштеђен само мали део, и то најјачих и најсолиднијих банака, које су могле издржати лањске године и ове 1933 кризу и навалу улагача, исплаћујући им улоге, и на тај начин стичући поново поверење, (иако много умањено јер се улози нису повратили него још више умањили и код водећих завода), то нипошто не смемо се заваравати да се то односи и на велик део, а камо ли на све банкарство. Приватно банкарство, осим најбољих изнимака, и сада је у највећој неприлици. Велики је део банака под законском заштитом и оно под оваквим приликама мало се нада поправци својој. Закон о заштити земљорадника који је морао бити донесен, још му је више укинуо ту наду.

И код оних најбољих завода, који су остали на ногама све се више сужује делокруг рада, отпуштају се чиновници и намештеници ради смањења режије; умањује се портфељ меница, где се год може наплатити дуг, а повећавају се жиро-рачуни њихови код Народне банке. Они износе данас 900 милиона динара, јер банке то морају да чувају за сваку евентуалност — за улагаче. То значи — разумљиво — похвалну опрезност за њих, али у исто време и њихову штету, што тај

новац не смеју и не могу корисно пласирати; и значи штету за привреду, јер јој се тај новац одузима из циркулације.

Ни то стање не може дуго трајати без велике штете и по привреду и по те банке.

Једини је и овде излаз: просперитет привреде и активност њена; много већа него у самој вредности динара. Снажење пак његово довело би и ове банке у положај њихових горих другара. Привредни пак замах поправно би многе од поспрулих банака.

Напредак државних новчаних институција врло је утешљива појава, али више ради других разлога, него што их истиче г. Министар финансија: оно значи поверење народа у државу и њену снагу. Повећање улога код њих за велике своте и огромни новчани промет је ради тога што привредни свет није имао са сигурношћу нигде на другу страну да уложи, нити је никојим другим путем могао да тај промет обавља; све се је готово концентрисало ту. Али зато неколико пута више умањен је новчанички промет уопште, јер се није вршио преко банака услед неповерења. Зато напредак у том код тих државних институција нипошто не значи и напредак привредног делања у нашој земљи.

Г. Министар финансија износи у експозеу да је број банкрутства опао у 1933 год., према 1932 год. и то за 341 случај. Да се и ово изнесе као аргуменат, требало је узети у обзир околност да су раније попадали сви нестабилни привредници, а они који су ове године пали, били су прилично здрави и не би пали под нормалним приликама у стечај; затим требало је узети у обзир и Уредбу о посредовању, којој су многи привредници прибегли. Ми, народни посланици, који смо у непрестаној вези и са нашом чаршијом, знамо њихове невоље, знамо да ће се одржати само врло ретки под оваквим привредним приликама и знамо да богораде да се поново донесе закон о посредовању.

И њих може спасти само појачани привредни замах, па га и они траже.

Као што видите, господа народни посланици, све што сам казао није у противности, него у пуној сагласности са полазном тачком гледишта нашега г. Министра финансија, а та је да је полазна тачка кључ целе наше привредне ситуације, а то значи и равнотеже буџета и стабилности динара. То пак све значи да од просперитета наше пољопривреде и пољопривредника, и од његове куповне моћи зависи напредак трговца и занатлије директно; зависи напредак индустрије и банкарства директно и индиректно зависи успех наплате буџетских прихода директно и индиректно, и према томе снага и стабилност нашег народног новца.

Само ја тумачим цео тај проблем на други начин него г. Министар финансија, и нека ми се то не замери.

Моје је мишљење да првотну бригу треба осветити јачању привреде, која једина може да осигура уравнотеженост буџета, а то доноси само собом стабилност народној новчаници.

Противан сам и ја, а мислим и сви ви, господа народни посланици, апсолутно противан ма каквој манипулацији са нашим новцем ради покрића буџета, јер то значи — инфлацију. Сла-

жем се са г. Министром финансија, да није ништа лакше, него штампањем новчаница покривати буџетске расходе и на тај начин водити финансијску политику, кад би та политика била могућа. Јер је истина да такав рад има почетак, али му се не зна крај.

Али се морамо бојати ради опадања наше привреде да г. Министар финансија не буде у стању ни најдраконским мерама наплатити предвиђене приходе. А мере које су се ове године подузимале — не знам, да ли се смеју и могу у будућој години предузети за наплату пореза, јер има и других разлога, осим чисто финансијских, који су исто тако велики и већи, а који налажу да се то не чини. С друге стране понегде порески органи неће ни наћи објекта да заплене и продају за порез. Бојећи се тога, тј. да се неће наћи приходи за буџет, ако не ове године, а оно до године (а ми морамо да далеко гледамо) дужност ми је да на то упозорим да се у задњем моменту, а још је на време, да се размишља о другим начинима вођења финансијске политике. Ја упозоравам на факт да смо лани морали одобрити, ради покрића буџета, повишицу пореза на земљарину са 20%; затим повисити трошарину на извесне артикле; да смо ове године донели закон за нови ред оптерећења, који — видећемо, хоће ли донети очекиване приходе удржавну касу. А г. Министар нам је увек говорио, да је буџетска равнотежа осигурана. Исто тако, господо народни посланици, не можемо очекивати да ће иностранство, у већој количини и по бољој цени куповати наше производе, па да то евентуално утиче на привредни просперитет и могућност наплате прихода буџетских. Ми видимо све црње облаке тамо у том погледу.

Ако се сада сложимо са Министром финансија да техничка компресија расхода не може даље ићи, да је постигла свој максимум, па ако — препуштајући привреду самој себи као до сада — она не може (не дао Бог) дати предвиђене приходе, онда ће г. Министар финансија — хтео не хтео — морати прибећи инфлацији, задужењима код Народне банке да подмири буџет. Стога не смемо дозволити у том погледу никакве евентуалности него лечити оно, што је основно, а то је дизати привреду, форсирањем што јаче унутрашње потрошње и стварањем бољих предуслова за привреду и напредак на основу промишљено израђеног привредног плана.

Видите, господо народни посланици, према статистици г. Министра финансија из 1933 године, род пшенице износио је 26 милиј. квинтала; нешто више него један и по метар по особи у нашој држави. Род кукуруза два и по метра по особи у нашој држави. Ражи и јечма пола метра по особи у нашој држави. Делимично се од тога свега утроши на исхрану живине и стоке, тако да по особи добар род код нас даје 3—3 и по метра зрна за хлеб.

Другим речима кад би наш свет могао сит да једе, не би много остало за извоз. Кад би бар делимично дигли куповну снагу оних који немају или немају довољно хлеба, ми бисмо подигли цене житу и сељачким производима уопште а то значи, како горе рекосмо, да бисмо тим омогућили наплату буџетских прихода и од произвођача и од посредника, трговца, као и од осталих друштвених редова.

Цене наших сељачких продуката данас су дакле овако јефтине не само ради тога, што нема извоза у иностранство, него много више, што пасивни наши крајеви немају куповне снаге, што сиротиња не може уопште да дође до зараде. Увек и у најбоље дане извоза у прошлости, много је више продано и потрошено жита у земљи него се извезло. Данас је обоје у великом застоју. И зато катастрофалан пад цена и зато опасност целој привреди, кључу свега живота привредног.

Зато морамо и у интересу равнотеже буџета и стим у интересу чувања нашега новца од инфлације и пропасти, морамо дизати куповну снагу потрошача, омогућити му да купује жито из житородних крајева да бар делимично, без обзира на иностранство, подигнемо потрошњу жита, а тим и његову цену.

Како и којим путем, то је ствар Краљевске владе, а наше је да дајемо сугестије и образложена мишљења. То ево и ја чиним без претензија и уображња, него само по дужности и ради одужења савести.

Господо народни посланици! Куповна снага нашег сиромашног народа, који данас гладује, може се дићи само на тај начин, да му се омогући зарада. Приватна иницијатива под данашњим привредним и новчаним приликама то није у стању никако, јер се ту посао све више умањује.

Једино остаје држава да ту зараду даде, стварањем јавних радова.

Том средству прибегле су одавно многе државе, нарочито Италија, Америка, Немачка и Енглеска и том средству имају много да захвале за привредно стање. Да се свет запосли код ових се држава измишљају ти јавни радови: праве се дупли друмови и асфалтирају се у неизмерним дужинама, праве се железнице, исушују поља, дижу се јавне зграде за потребе туризма, за социјалне установе итд. Њихове су земље и раније биле изграђене и технички снабдевене до савршенства, па опет изналазе, силом стварају, не презајвћи готово од луксуза, могућност зараде потрошачу: и ради социјалних и ради политичких разлога и ради чувања привреде своје.

Наша је земља заостала куд и камо од њих у техничкој изграђености и ми бисмо морали приступити тим радовима да нас на то и не силе оне околности о којима горе говоримо. Ми не треба да измишљамо, где да запослимо незапослени наш свет. Имамо и данас крајева — нажалост — где се наш народ служи горим путевима него у доба римско, јер су и ти стари путеви искварени и уништени; ни стотне километара у промјеру нема поштенос пута ни за јахача, ни за пешака, а камо ли за кола и ауто; најлепши и најромантичнији крајеви наши недоступни су, а могли би — да су доступни осим унутарње привредне користи — да много појачају онај „невидљиви извоз“ (туризам). како то лепо рече г. Министар финансија. Мало је држава на свету које уз овако дивно море и поднебље морско, имају могућности да туристима пруже у исто време дупло уживање — јужну морску климу и плажу, и алпински ваздух. Али која корист? Приступа у те планине нема. И данас чека — то је срамота наша — изградњу своју пут који је још Аустрија започела и половину изградила још 1907 године, кроз најромантичније крајеве наше, на домак Маглића и Волујака, и поред

брзе и дивне реке Сутјеске — пут од Гацка до Фоче. У питању је свега 20 милиона динара, али узалуд, јер раније нису уочили меродавни користи и потребу тог рада — од ослобођења до данас; узалуд, јер данас нема пара у буџету.

Таквих примера има свуда, особито у запуштеној Зетској бановини. Свуда чека рад и изградња — не луксузних објеката, него неопходне потребе — привреде, у корист, не само народа тамо, него и државне касе у будућности.

Са скрштеним рукама, гладан, чека тај рад наш радни беспослени свет, којег има на број преко 1.000.000, како правилно рече г. Мохорич, јер не смемо се заваравати о незапослености код нас према службеним подацима о организованим радницима без посла. Десет пута више има их који су неорганизовани.

Њима треба дати зараду и подићи им куповну снагу, па ће наша унутрашња трговица свих грана, а то значи привреда, оживети сама собом. То се може, како рекох, једино путем јавних радова. То сам рекао са овог места има две године дана — узалуд.

Нажалост време и прилике дале су ми за право и мислим да је последњи моменат да се тим путем пође.

Одговор г. Министра финансија знам унапред: И ја се слажем с тим, али где су паре?

И јест у томе проблем. Али ако пођемо са становишта, које смо — сагласно са г. Министром финансија — горе рекли да је у јакости привреде гаранција за уравнотежен буџет, а у равнотежу буџета сигурност народног новца, онда се мора тражити начин да се дође до потребног новца за све јавне радове.

Треба за то 1 — 2 милијарде динара.

Из редовних државних прихода не могу се добити. Изванредни намети не могу се народу натоварити. Зајам вањски тешко је добит уопште, а без великих противконцесија никако. Унутрашњи зајам у данашњој кризи тешко да би успео, особито у толикој количини, без присилних мера од којих бежи г. Министар финансија.

Редовним, дакле, путем не може се доћи до тог новца, а ради оздрављења наше привреде мора се новац наћи за горње сврхе. Морају се предузети изванредне мере.

И ту сада долазимо у колизију са мишљењем г. Министра финансија, јер те изванредне мере могле би, по његово мишљењу, поколебати данашњу стабилност динара, а он вели: „Нестабилност новчане вредности доноси пуну несигурност у привредном пословању, апсолутну немогућност привредног предвиђања и рада“. И то је тачно. Само онда привредна делатност може да напредује и буде солидна, кад се зна пошто се купује и пошто продаје. Зато смо и ми за стабилност динара. Само је питање на којој висини? Стабилан динар може бити и на нижој вредности од данашње, са покрићем од 25% место 35% у злату. И та се измена, господо народни посланици, може установити законским путем, као што се законским путем створила са 35%. А то се може учинити лако, особито данас, кад се зна, да ми то не ралимо ради покрића буџета, јер је он остао стабилан и у времену кризе, благодарећи ванредном настојању г. Министра финансија да никад не потроши више него убере прихода. Ту политику стабилности буџета и

динарске законске стабилности треба под сваким условима сачувати и онда ако смањимо законом покриће његово на 25%.

Смањење динарске вредности, а с тим повећање контингента новчаница код емисионе банке, нимало неће умањити ни повећањем иметак Народне банке; остаје јој у трезорима исто покриће, иста количина девизе. Нов прилив девиза неће се умањити, јер се он добива од извесне робе у главном.

И кад се знаде у земљи и у иностранству да се тај корак није учинио у невољи да се покрију буџетски издаци, другим речима да то није инфлација, него систематски рад за омогућавање јаче привредне акције, која је заостала ради тога, што у циркулацији нема довољне количне средстава за размену — а то је апсолутно тачно, и то цео свет очито види — онда се не треба бојати ни негативног психичког дејства од те мере.

То у толико мање, ако се тај новац употреби у корисне сврхе по привреду: за израду путева, железница и дргих потребних привреди и јавном добру институција. Новац трошен у те сврхе и на начин да дође највећим делом у руке потрошача, сиромашног радника и сељака, оживеће привреду и ми постићи многоструке повољне резултате.

Другим речима, господо народни посланици, долазимо до закључка да свако повећање новчаница у оптицају не значи инфлација.

Инфлација само значи несистематско штампање новчаница за покриће буџетских расхода без обзира да ли је то повећање потребно привреди. Инфлацијом се пак не може назвати оно повећање новчаница у оптицају, које тражи привреда ради себе саме, ради потреба својих.

Велики финансијски стручњак Телкамп био је мишљења, да ни једну папирну новчаницу не сме издати ни један емисиони завод, ако нема за њу 100% покриће у злату, јер да то значи инфлација. И збиља би, имао право са становишта чисто теоретског. Јер откуда да емисиона банка даје на самој новчаници обавезу, да ће сваку новчаницу платити златом, ако тог злата у толикој мери нема. Али, сасвим су други економски разлози деловали, и то разлози у главном привреде и њеног обрта (које и ја наглашавам) да се тог принципа не држи нити се држала готово ни једна држава на свету. А одступање од тог принципа заиста би теоретски значило инфлацију. Теоретску инфлацију би према томе имале данас све државе, у већој или мањој мери, кад би се то звало инфлацијом. Свеједно је да ли са покрићем 90, 80, 70, 50, 35 или 25%.

Али како свака држава удешава свој оптицај новца према интересу и потреби своје привреде и њеног обрта, то већи број новчаница према златној подлози значи само девалвацију, мању, и то сразмерно мању вредност, према залихи злата поједине државе. Другим речима, потреба привреде диригира колики број новчаница и она одлучује колико треба да је у оптицају новчаница у појединој држави.

Шта више има случајева које ствара привредна ситуација да се за моменат повиси број новчаница и без мењања закона, а да то ипак не утиче на вредност дотичне валуте. Тако на пример аустро-угарска емисиона банка сваке јесени, мимо законског контингента, штампа на 100 милиона, према потреби, круна дајући их краткорочно привреди за куповину жетве и враћајући их до пролећа у

касе. И то није била инфлација. Инфлацијско пак повећање новчаница у оптицају, т. ј. оно које ствара државна потреба за покриће својих расхода без обзира да ли је то повећање потребно привредни или не — понављам — штетно је.

Штетно исто толико колико и дефлација, коју нажалост још и сада водимо ми као што су је водиле раније и многе друге државе и која је политика један од узрока данашње кризе неповерења уопште. И инфлација и дефлација имају исту карактеристику по свом дејству, само у противним правцима. Док инфлација, бацајући без потребе за привреду велике количине новца у промет, поткопава планску привреду великим апетитима за шпекулацију, која шпекулира са свим могућим до чег се дочепа, са покретним и непокретним добрима, дижући тобоже цене, дотле дефлација сузбија сваку привредну активност, обарајући цене добрима покретним и непокретним; оставља могућност незаслуженог богаћења само оним, који имају новац, на рачун свих других, а уништава оне који су без новца и дужни. Зато је и постао код нас велики проблем — задужење сељака.

Ипак има једна разлика између инфлације и дефлације по моралу. Инфлацију изазива велика потреба државна и њој се прибегава у највећој невољи. Она може да уништи имаоце новца, ако се на време не снађу. Али смо сведоци чињенице иза рата да их је мало било таквих, јер су се готово сви снашли и свој новац употребили. Ни новчанична установа није ни једна пропала, него се богатила. Дефлација је смишљен, систематски рад и она се присисава као паук уз тело сваког привредника и постепено му сише крв. Није почетак тог сисања крви код нас од претпрошле године, од почетка ове велике кризе, него је још од оног времена кад се од инфлације прешло на дефлацију, а не на стабилизацију, да се динар одржи на једној висини. Елански напредак наше привреде иза рата (кад је инфлација по мало и служила њој, јер јој је дала — иако јој то није била смишљена намера — потребна средства за разумну, т. ј. потребну количину новца у циркулацију) тај елански напредак иза престанка штампања новчаница, доносио је у нашу земљу велики прилив девиза, и тај прилив је искоришћавала наша дефлационистичка политика само за јачање динара. И зајмове је из иностранства трошила у ту сврху. Не дакле за стабилизацију и очување вредности иметка свачијег, ма у ком облику он био, него је богатила само оне — и то непрестано и постепено — који су имали новац или новчану подлогу, а сиромашила сваког другог правог и продуктивног привредника. Да се достигнута овим путем висина динара одржи, наша дефлационистичка финансијска политика ишла је тако далеко, да је тражила и нашла велики вањски зајам у злату на рачун државе, т. ј. свих слојева њених, и законом обезбедила постигнуту висину динара, т. ј. богатство имаоца динара.

Али то се више не да репарирати и не смејемо ићи измичним путевима од инфлације — дефлације и обратно. Обоје је зло, јер код обојега новац губи своју функцију као стабилно мерило вредности. Стабилизација је најбоља. Ја бих, господе народни посланици, био и за стабилизацију динара на данашњој висини, кад би било услова за то. Али нема главног услова за то. Данашња наша привредна ситуација нема довољно средстава за раз-

мену добара, нема довољне количине новца у оптицају, и зато ту количину треба повисити, па којим било путем.

Не може одржати критике приговор: да у оптицају има готово иста количина новчаница као у доба највећег нашег привредног просперитета. Да не испитујемо разлоге, него само да набројимо факта.

Прво ради тога, што од свеукупне циркулације (заједно са сребром) од 5.400 милиона има тезаурираног преко 2.000 милиона према процени зналаца. У циркулацији је стварно свега око 3000 милиона.

Друго ради тога, што је помоћни орган циркулације новца за привредне сврхе, наше приватно банкарство, смањило своју функцију за добре $\frac{2}{3}$. Треће, што је готово сасвим усахнуо, у своје време врло јак помоћни орган за размену добара у приватном саобраћају — девизни и валутни обрт.

Према томе, господе народни посланици, наша привреда данас нема на располагању ни једне четвртине средстава за размену добара, коју је имала раније. Сва се размена врши готово искључиво готовином. Сву ту велику потребу има да задовољи, дакле, свега око 3 милијарде динара, који се налазе у промету; односно две милијарде, ако од тога одузмемо жиро-рачуне приватних банака код Народне банке. Јасно је да то не може задовољити нашу привреду, кад за саму државу, за њене буџетске приходе треба да та количина прође 3—4 пута кроз касе њене док убере 10 милијарди.

Зато позивање на чињеницу, да ми имамо исту количину новца у оптицају као и пре, у доба привредног полета, не може издржати критику. Та би чињеница постојала и онда, — да се послужим и овим доказом — кад би било тезаурирано свих 5 милијарди. Ви знате, господе народни посланици, да би дошли до тог апсурдума близу, да приватни новчани заводи противзаконито, (али врло добро) и уз ђутање меродавних фактора не затворише улагачима своје шалтере пре извесног времена.

Питам, шта би онда радио наш господин Министар финансија, да се то догодило и да је тезаурирано још 2 милијарде?

Посмањкање средстава за размену добара данас је дакле јасно. Оно ће све више уништавати наш привредни живот, ако будемо чекали док се то само собом реши, нормалним путем; док се реши све јача и јача криза поверења у земљу и у иностранству. Бојим се, господе народни посланици, да наша привреда сасвим не малакше, ако будемо чекали то време и златно доба слободне трговине међу народима.

Та ми смо сами главном дужнику наших новчаних завода, нашем сељаку, дали рок од 12 година и тим већој половини новчаних завода готово пролисали њихово оздрављење до тог времена, па како можемо очекивати много раније њихово оздрављење?

Привреда наша не може и не сме на то чекати. Морају јој се наћи средства за њене потребе. Горњи начин, који предлажем, т. ј. да законска златна подлога нашем динару буде 25% место 35% ниуколик неће утицати негативно на даљни развој прилика, и омести оно погоршање о ком говори г. Министар финансија, него ће их још више и јаче унапредити.

Фиктивну штету могли би имати од те мере само имаоци новца или хартија од вредности у дина-

рима. Фиктивну ради тога, што њихов данашњи иметак у новцу не би представљао ону куповну снагу, до које је данас незаслужено и на штету свих осталих класа добио. Али и зато ипак никад више неће доћи њихов новац до оног правог односа према осталим добрима (ради којих се у осталом и штедио), какв је био пре неколико година. Још ће увек његова куповна снага бити већа, него пре неколико година, јер се цене земљорадничким производима (то се може аподиктички тврдити кад се знају прилике у свету) никад више у оној мери неће доћи, како је то раније било. Дакле, они неће ни изгубити ништа.

Стварну корист пак имаће многи од улагача, што могу очекивати да ће процватом привреде доћи у бољи положај заводи, где им је новац уложен, да ће га моћи неплатити. Према данашњим изгледима, њихов улог у већини завода — врло је проблематичан и бива све проблематичнији.

У осталом какво морално право имају тезаузатери новца да буду штеђени на рачун целе привреде, кад су јој они нанели добар ударац тим, што су уклонили из ње новац, који јој је потребан као људском телу крв. Одузимајући људском телу крв, која храни све његове органе, одузима се и живот, исто тако као што се умртвљује и привреда, ако јој се одузима новац из циркулације. Новац је у исто време и приватно и јавно добро, и ми не смемо презати од мера да га приведемо његовој употреби и сврси, без обзира на то што ће страдати они, који га (макар и у незнању) сматрају само њиховим личним добром. А доказали смо да заправо неће ни страдати.

Стога по мом мишљењу никаква разлога нема, који може говорити против тога, да и ми — у интересу општем привредном — девалвирамо законским путем наш данашњи динар за 1/4 или 1/3 његове данашње вредности. Другим речима да се контингент новчаница код Народне банке повиси за 2000 милиона.

Тих 2000 милиона треба да стави Народна банка на располагање држави као специјалан безкаматни кредит или уз врло ниску камату, који ће јој држава вратити у року например од 20 година. То ради тога што не би било право да Народна банка и њени акционари од тог новца имају сразмерно већу корист од акционара других завода и од осталог привредног света.

Држава тај новац, по засебном закону, има употребити само у јавне радове, у инвестиције привредног карактера; нипошто за подмирење буџетских расхода. Ефекат од тог рекао сам раније и не треба да га понављам. Само истичем, да једино тим путем, преко јавних радова тај новац може да дође корисно у привреду. Нипошто и никако он неће доћи у привреду, ако се повишењем контингента новчаница остави Народној банци да га она даје приватницима у кредит. Данас приватник не узима кредит, јер га нема у шта употребити, нити му се сигурно може дати. Доказ су велики жири-рачуни разних банака код Народне банке и све веће смањивање портфеља месница и цифара по текућем рачуну.

Изнесох, господо народни посланици, овај предлог у најбољој намери, поново наглашујући: уравниотежење буџета по сваку цену, како и г. Министар финансија наглашава; а стабилност новца

исто тако, само на нижој основи и с већом количином у оптицају. То не тражим ја, него привреда наша.

Има још начина да се ова сврха постигне, т. ј. да се повећа број новца у оптицају. На пример путем издавања државних посебних новчаница, затим државних новчаница — бонова за унутрашњи промет уз постепену амортизацију кроз 10—15 година. Ми не бисмо били први који то чинимо. Народ има поверење у државу, то показује напредак државних новчаних установа, а динар Народне банке имао би исту законску подлогу као данас. Мислим да не треба о овом много говорити, јер је ствар јасна. Истичем је само као могућност.

Затим има и та могућност, да Државна хипотекарна банка постане други наш емисиони завод на основи хипотека. Ни то не би била новина. То су са успехом давно радиле и друге државе. Главни је што наглашавам и непрестано понављам: данашње наше стање привредно, услед тезаурације, услед слабе готово никакве могућности да дође до кредита, услед немања помоћних средстава кредитне привреде, има сувише мало новчаница у оптицају и тој се невољи мора наћи лека.

Поставља се сада питање; господо народни посланици, шта ће бити касније, кад се утроши тај новац у јавне радове; опет смо пред истим проблемом. Моје је мишљење да ће се до тог времена, благодарем овом методу, привреда наша подићи, поверење се повратити, па ће се привреда алиментирати довољно са кредитом. Неће бити несташнице новца. Уз то ће се валда и прилике за извозну трговину поправити.

Али сам ипак мишљења да не треба остати при том, него да треба нашу валутну политику реформисати. За наш мали, опремом сиромашни народ, који је 85% земљорадник; за наше економско стање и снагу злато је сувише претешко. Велика је грешка учињена, што смо одступили од традиције предатне и ратне Србије и повели се за великим и богато опремљеним народима. Да се злато узме као подлога, треба га пре свега имати у земљи. Тако је било свуда у свету и пре рата, ко зна историју валутног развоја. И велики богати народи прилазили су златној валути истом онда, кад је злата као трговачког новца, или злата као законитог средства плаћања било у довољној количини у земљи, да може бити подлога папирне новчанице. Шта више и то је рађено опрезно — задржавајући и ранију валуту, па су имале све те државе дуго времена биметалну, док су прешле дефинитивно на златну валуту. Шта више било их је које су се од златне валуте враћале на сребрну, и то великих и богатих као Америка, Француска, Енглеска и Холандија.

Прва је прешла на чисто златну валуту Енглеска 1816 године кад је покупила силно злато из Западне Индије и кад је злато стварно истиснуло из промета сребро у Енглеској.

Немачка је прешла на златну валуту год. 1873 иза победоносног рата, који јој је донео 5 милијарди злата, али се реформа у чисто златну валуту завршава истом 1910 године.

Сједињене Државе Северне Америке прелазе на златну валуту такође 1873 год., да се опет врате касније биметалној валути, како не би уништила своје обилно сребро, док није истом 1900 године

дефинитивно се одлучила за златну валуту. Аустрија узима златну валуту истом 1892, а стварну реформу завршава године 1901, радећи у етапама. Русија то чини године 1899, а дотле је имала чисту папирнату валуту — државни рубал — итд. Чисту папирнату валуту имале су још многе државе, али је тај систем показао слабе резултате, јер су те државе биле слабе економски и слабо манипулирале тим новцем: Грчка, Шпанија, Португалија, државе средње Америке итд.

Ово што набројих, господо народни посланици, мислим да је довољно, да вам покаже јасно повезаност између стварно постојеће залихе племенитог метала у земљи, између опште економске снаге земље и између њене валуте. Сваки уметни покушај да се ови односи поремете и да се на силу нешто створи што не може бити, ствара велике поремећаје и у привреди и у валути сваке земље.

Зато је направљена грдна грешка, када је Законом о новцу од 11-V-1931 године везана наша валута за злато. Да скупимо све злато у земљи нашој: и прстење и сатове и зубе и наките, ми нисмо у стању да на тој залихи злата створимо валуту, која би могла одговарати нашим привредним потребама, размени добара код наших примитивних и оскудних техничких сретстава, где је наше новчарство истом у развоју, а сада у великој стагнацији, да не рекнем што друго.

А кад се узме да је тај Закон о стабилизацији донесен на основи узајмљеног злата и уз оптерећење целог народа и државе, онда је то не само грешка, него грех.

Зато нам све околности и стање наше привреде, и економска снага, као и укратко изложени историјат увођења златне валуте код других народа, налажу да што пре пређемо сребру као подлози валутној и да не одступимо од традиције — нашег Пиемонте — Србије, која је са сребрним динаром водила херојске ратове и победила. И онда кад је непријатељ прегазио Србију, њен динар је више, много више вредео од златне аустријске круне.

За куповање сребра данас је прилика згодна, јер је оно обезвредно у трци великих држава за златом. А када која било од великих држава прибегне сребру, а та се настојања не само назревају него и виде, наша је добит чиста и сигурна, ако дотле набавимо сребро, јер ће му се вредност дићи. Згодно је време и ради тога што можемо искористити мораториј који нам је дат за плаћања у иностранству.

Ја, господо народни посланици, изнесох ово своје мишљење пред вас и пред Краљевску владу са најдубљим уверењем, да није на одмерт да се о овом проблему размисли, а без претензија да сам погоди најбоље решење. И друга господа говорила су о разним начинима да се изађе из ове привредне кризе, па је на Краљевској влади да сама нађе најбоље решење.

Апелујем на г. Министра-финансија да не буде ексклузиван у свом уверењу, тим пре што у свему овом види неотступно уверење наше, да без икакве резерве примамо и тражимо као свагдању нашу финансијску политику: апсолутну равнотежу буџета и стабилност новца — само на другој основи.

Ја се подсигурно надам да ће Краљевска влада наћи начина да нашу привреду оживи и подигне. Знам да је то проблем врло тежак и врло деликатан. Али у толико јаче и интензивније треба се њим

бавити. Ми смо чули да се спрема у Влади привредни план за целу државу и ми радосно поздрављамо тај корак. Верујем да Краљевска влада неће пренебрегнути ни ове предлоге који иду за тим да се привреда што пре помогне, јер не стоји на путу него помажу планску привреду, и јер она може да даде резултате истом иза низа година. Верујем такође да ће Краљевска влада сада још више него до сада у овом питању водити рачуна о социјалним и политичким кретањима који извиру сами по себи у тешким приликама, јер зна да је добар део успеха и нашег режима осигуран, ако се нађе повољно решење третираног проблема.

Зато ћу да гласам за предложени буџет. (Бурно и дуготрајно плескање и одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Стјепо Кнежевић. (Гласови: Није ту!). Има реч г. Ђорђе Парабућки.

Ђорђе Парабућки: Господо народни посланици, кад смо доносили први буџет после наших избора, опозиционо расположена господа, изван овога Парламента, и песимистички настројени неки наши пријатељи у Парламенту говорили су: ово нам је и први и последњи буџет који смо као посланици у овој Скупштини донели. Међутим као што видимо то се пророчанство није испунило и ми данас претресамо трећи буџет, и мислим да ме догађаји неће демантовати ако речем, да ћемо и четврти донети (гласови: Дај Боже!) ако буде и тако даље расположење за ову Народну скупштину у народу као што је било до сада и ако се будемо на делу показали исто као што смо до сада били. Господо, томе се немојте чудити, јер сврставање у ову нашу Југословенску националну странку наступило је спонтано и ослања се на широке народне масе. Народ је био сит цепкања народних снага на ситне мале партије, на оне прогоне који су пиروвали свој пир. Сваки Србин зажелио је да се нађе у једном колу и то да се нађе у данашњем југословенском, јер ви сви знате да смо ми Срби много патили баш од те неслоге која нас је била. Кривица је била до нас. Ја ћу вас потсетити само на једну Доситијеву причину у којој Доситеј Обрадовић каже: Кад је Бог делио дарове, питао је Енглезе шта они желе, а ови су рекли: море и трговину; кад је питао Французе, шта ће они за себе узети ови су рекли: паре и спри; када је питао Русе, одговорилише: пространство и свето православље; а ви Срби? Они су одговорили: па, Господе, допусти да се договоримо. И тада Доситеј Обрадовић у свом наравоученију додаје: али до данас се Срби још нису договорили. Али, ево, дошао је момент кад смо се договорили и сложили не само ми Срби него и браћа Хрвати и Словенци и ухватили се једнодушно у моћно југословенско коло. (Узивници: Тако ће!). Кад видим ту слогу, кад видим како ова национална партија напредује, ја добијам уверење да се неће тражити нови путеви, јер од тога је патио наш стари Парламенат, што није било једне моћне велике странке, него је једна од највећих странака била упућена на стално погађање са малим групницама, које су то искористишале и богато се наплаћивале. Споменућу само Коршца за Словенију, Спаха за Босну и т. д. и т. д.

6 јануар, затим наши избори, па оснивање Југословенске националне странке, у којој има места за све, како се то обично каже, конструктивне елементе, велики је датум и неизбрисив у истори-

ји. За велике потезе које наш уважени Претседник предузима са Краљевском владом треба и дуже времена, јер ја се добро сећам кад је г. Хитлер забрањен за посланика затим постао канцелар и спровео изборе, он је рекао у једном интервјуу: мало ми је 4 године да изведем свој план и програм, требаће ми два пута по четира. Познато је, господо, да је и сам Стаљин рекао: треба ми пет година па да изведем свој план и програм. Отуда потиче његова позаната пјатиљетка. Мислим да нећу претеривати, ако речем, да с пуним правом и без претензија можемо удесити план и програм за 12 година, да изведемо оно што смо наумили. (Пљескање).

Мени је нарочито, господо, мило, што сам видео и што видим, или боље речено, што се налазим у друштву младих агилних стопроцентно југословенски оријентисаних људи, који су збацили са себе тогу ранијих партија и ранијег убеђења, па су приступили искрено и својски овој југословенској идеологији. Али у сваком послу добра је смеша млађих и старијих, који су богати искуством. Ја мислим да се грдно вара онај, који прижељкује повратак старих партија, који прижељкују да на власт дођу људи, који су с једном ногом већ у гробу. Ни Свето писмо не даје им наде, које каже: да нико паметан не сипа ново вино у старе мехове.

Господо, ја сам пажљиво слушао већину господе говорника, а имао сам прилике да чујем замерке и на улици о томе, шта се замера нама и овој Скупштини, или да будем још јаснији, о овоме режиму. Нису те замерке ни озбиљне, него су шта више комичне, али су тек замерке. Замерају се ових пет ствари: криза, корупција, високе дневнице, мало рада у Скупштини, стега штампе, забрањивање збора и договора.

Господо, наш поштовани г. Министар социјалне политике врло духовито је одговорио на Цетињу браћи Црногорцима, када су се јадиковали против кризе. Он им је том приликом рекао: па кад бих ја имао лек против кризе, не бих био Министар социјалне политике, него претседник Сједињених америчких држава. Господо, криза је као нека врста болести, као рак, којој ни данас научници ни леари не знају лека. Ако се ја добро сећам, још од Феничана потиче медицинска наука и она је старија и од римског права. Једино од теологије није старија, па ипак ти лекари ни до данас не могу да излече ни кијавицу ни жуљ, а камо ли рак, сушицу, запаљење плућа и т. д. Криза је једна мора, болест, која је захватила читав шар земалски и против које до данас нема лека и она ће једног дана да престане. Ја имам осећање, да је она сада у најјачем јеку и према томе гледајући на ветар, који најјаче дува пре него што ће стати, ја се надам да ће криза ускоро престати.

Кажу да су високе дневнице. Па чак и наш веома симпатични и уважени друг г. Тодор Тонић, правник из Лесковца, предложио је да се дневнице снизе са сто динара. Ја високо ценим нашега уваженога друга Тодора Тонића, правника из Лесковца, за кога се мисли да је за наше Јужне крајеве оно, што је некада био Стјепан Радић за Хрватску. Знао добро да пола среза бесплатно брани па ипак као добар правник побринуо се да састави једно милијонче, те је њему лако говорити, господо, да се снизе дневнице. Али када би се снизиле дневнице или када би посланици бесплатно

вршили своју посланичку дужност, догодило би се то, да би сами банкократи, сами богаташи овде били и кројили капу нама сиротанима и сиротој раји.

Ја сам на становишту да никада није скуп добар, вредан и своје послу предан министар и народни посланик. Јер она штета коју рђав чиновник и несавестан посланик причини, далеко је већа од оне дневнице која је данас 250 динара.

На једном збору у моме срезу један противник ми је добацио: „Господине посланиче, је ли истина да ви имате 100.000 годишње?“ Ја сам му одговорио: „Није истина да имам сто хиљада, него имамо 130 хиљада“. Али када сам му растумачио колико сам пута за аграрну земљу ишао у Нови Сад и Београд; када сам му растумачио да једна посланичка породица често пута живи на 3—4 стране, да се често пута ухвати за телефон па посланички рачун, и да нико не пита шта то кошта, него тражи само хитан одговор; да се од посланика тражи да бирачима све бесплатно ради у своју лица свога; тада је и тај мој противник увидео, да збиља тих сто хиљада динара, који њему изгледају страховито велики, нису тако велика сума, и да посланика треба честито наградити.

Само је једна тактичка погрешка учињена са тим дневницама. Бар моји бирачи мисле и данас да ми збиља вучемо по 300 динара дневно. Народ мисли да је то од Бога остало да посланик вуче 300 динара и сада је узалуд доказивати да ми примамо само по 250 динара; не верује нам се. Стога је у почетку требало казати: дневница је 300 динара, па на првој седници снизити да двеста динара, па би испали галантни и квалитери.

Трећи приговор, који сам ја чуо, састоји се у томе, што се каже да се мало ради у Народној скупштини. Говори се да се мало ради у Народној скупштини, али ја мислим да није важно ни битно колико се ради, него је главно шта се ради. Ми смо донели толико закона, конвенција, уредаба као ни један парламенат, а можда ни сви скупа парламенти од ослобођења па до данас. Али посланик је данас заузет такозваним интервенцијама, заузет је у народу, заузет је и у Народној скупштини и већ се је изопачило оно првобитно посланичко звање, јер морамо, господо, често тако рећи, извините, наизразу, како Немци кажу, да хаузирамо од надлештва до надлештва, да наиђемо и на чиновника који нас одбија и каже да чекамо. 15 пута идемо по једној ствари док је свршимо а можда коначно и не свршимо. Међутим у Пољској сам видео летос да је посланичка интервенција организована на сасвим другој бази. У Пољској сваки посланички клуб, а нарочито клуб владине странке, има своје чиновнике пред које посланик изнесе своје жеље и потребе, то се провери и на чиновнику је даље да то и спроведе. И тако посланик не траћи силом време на антишамбрирању по разним надлештвима код предусретљивих, а често пута и не предусретљивих чиновника.

Али нису, господо, само то дужности народних посланика, нарочито у данашње време, да они свакога дана раде овде у Народној скупштини. Ја мислим да се ви сви самном слажете у томе, да они треба да буду пионери југословенске идеологије, југословенске мисли у народу, да буду копач између Београда и свога среза, да бдију над својим народом у срезу и да га заштите од по-

реских егзекутора и финансијских органа и често рђавих управних чиновника, да га сачека, да га саслуша, да се за њега заузме. (Узвици: Тко је!). То је његов рад, господо, а не само овде у Народној скупштини. Има и других разлога. Ми који смо чланови Одбора за молбе и жалбе, врло би лако решили свих ових 5000 молби које чекају наше решење, али је питање опет финансија и г. Министар финансија, који будним оком гледа на сваку пару државну, дао би свој вето и према томе наш труд би био узалудан (Др. Кешељевић: Има их и таквих за које не би требао да улаже вето!).

Господо моја, помиње се реч корупција. Ви ми нећете замерити што ћу направити једну малу екскурзију у стару, прастару историју. Реч корупција или како народ каже крађа није поникла на земљи. Она је поникла већ у рају када је Ева украла јабуку! (Смех). Корупција је тако стара, господо, као и човечанство и увек ће је бити где је било и где има људи. Далеко је од мене и помисао да браним корупцију и онај предлог који су господо моји посланички другови поднели да се корупција казни смртном казном, да су га и мени поднели на потпис и ја би га потписао. Али када је реч о корупцији, зна се да је корупције било у најчеститијем друштву првих Хришћана. Прва хришћанска општина била је тако идеална, да је сваки доносио у то друштво све што је имао. Постојала је једна централна благајна и они су у тој општини сви заједно делили последњи залогај, богати са сиромашнима. Али се је нашао неки Симон, како пишу Дела Апостолска, који је продао неко имање па је само половину предао а половину утајио. Отуда је постала реч „симонија“, којом се означава сваки акт и свако дело које је коруптивне природе.

Ви се сећати у класичној Грчкој каква је корупција била; ви се сећате добро због чега је избио Тројански рат: због крађе лепе Јелене! Ви се сећате због чега је пропала Римска империја: опет због корупције. Ви се сећате велике афере у Америци тако зване Панаме. Ви се сећате како је била корупција у Мађарској, а каква је корупција у једној страниој држави и дан-данас — дозволите ми да јој име прећутим. Ја ћу вам испричати овај случај. Један железнички чиновник затражи место шефа једне уносне, рентабилне станице. Речено му је: ово је место јако прометно, то кошта 50.000 динара у нашој валути. Он је кукавац набавио 50.000 динара и чим се обрео у служби гледао је да накнади тих својих 50.000 динара! Уцењивао је извознике и трговце непрестано докле једнога дана нису тужбе стигле и до министра. Министар је послао свога инспектора да га ухвати на делу. Инспектор је дошао код њега и рекао: молим вас, треба ми 10 вагона; може и 20 вели шеф станице али то кошта 20.000 динара. Добро, молим вас, ево 20.000 динара, само ћу молити признаницу, јер имам ортак па треба да се пред њим оправдам. — Врло радо, одговори шеф и да му потврду. Тек тада извуче инспектор из џепа пуномоћ и каже: ја сам инспектор. — Полако, бато, одговори му тај шеф станице, то је мало за мене, поздравити ти твога начелника нека ми прво врати 50.000 динара па тек онда можемо да разговарамо о моме суспендовању! (Смех). Господо, то је страшно, то је факт, то ми је причао један очевидац. То је корупција. Ми

смо толико осетљиви зато ваљда што код нас није било корупције високог стила него се само помињала она народна: „Какво печење, онако решење“. А каква је била корупција у нашој мајци Русији, можете читати у Гогољевим позоришним комадима.

Ја се надам, господо, да ће наша Краљевска влада лечити корупцију, ја сам дубоко уверен да није далеко тај час, кад ће се донети и закон против корупције.

Господо, замера се да нема слободне штампе и да нема слободног збора и договора. Међутим како мени један поштовани Претседник нове странке г. Др. Воја Јањић прича, каже: „Ми смо држали зборове у сремским местима и сити смо нас се нагрдили.“ И нико га није тужио и нико није одговарао. Како чујем спрема се у недељу доћи код мене у посте и без сумње неће ме поштедети. И ето после збора ја ћу га ипак позвати на вечеру.

Господо моја, нико није против слободне штампе, нарочито они који су били сарадници и осећају љубав према слободној мисли, али сетимо се само како је била наша разуздана штампа и колико је штете нането нашој држави и нашем друштву — нико не мисли на новине као што је „Политика“, „Време“ и „Правда“ — али ко је читао нескрупулозне новине морао је да добије утисак, да овде нема ни једног поштеног човека, ни једног поштеног чиновника и изгледало је по тим новинама да човек мора прво да умре, па да му се нешто призна (Одобравање).

Немојте ми замерити за самохвалисање ако вас потсетим на то шта смо ми учинили за две године и неколико месеци од када смо овде на власти и у Народној скупштини. Ми смо господо, донели један важан закон, који је скинуо терет сељаку, Закон о раздужењу сељака. Па смо донели тако звани § 14 по коме се отписују дугови њима који по несрећи не могу да издрже ту порезу. Спровели смо општинске изборе и узели власт из руку комесара, а знамо да су поједине општине за то време трошиле по 50, 60 и 100.000 динара само на туткало, мастило, хартију, писаћи прибор. Ја, господо морам нарочито да нагласим да сам ја имао ту ретку срећу да сам решио аграрно питање у моме срезу. То се питање профезало још од Фрање Јосифа, пуних 70 година. И ту да споменем моју омиљену фразу и параболу, да је народ израиљски само 40 година ишао кроз пустињу, да тражи обећану земљу кроз коју тече мед и млеко, а моји праоци водили су наш народ 70 година. И захваљујући Краљевској влади и ресорном Господину Министру, ја сам решио аграрно питање. Господо, 20.000 јутара шајкашког рита, којој је ривал само земља на обали Нила, подељено је честитим и озбиљним сељачким породицама.

Господо, ми смо често пута читали у новинама, да је влада у Бугарској решила, да исплати чиновницима ове године и овог месеца припадљивости за раније месеце. Наши чиновници, међутим, редовно добијају плату и релативно добро су плаћени и ако их смем са овога места обрадовати, једва ако ће им се редувирати 1%, бар како ми је обећао Г. Министар финансија.

Господо, наш је саобраћај првокласан. Случајно путујући са једним директором Путника, овај ми је пружио једну француску књигу, коју

је издало једно белгијско друштво. У њој се о нашем саобраћају каже, да спада међу прве у Европи.

Господо, наши успеси у спољној политици, а то велики да подвучем и нагласим, нису мали, него велики и историјски. Хоћу само да вас потсетим на чврстину Мале Антанте, хоћу да вас потсетим на заједничке и историјске везе са Пољском, хоћу да вас потсетим на битну улогу, коју је наша држава играла у Друштву Народа, хоћу да вас потсетим на Балкански пакт, који је велики и снажан, хоћу да вас потсетим на гранцицу мира, коју наша држава високо држи изнад свију, хоћу да вас потсетим на круну спољних успеха, на величанствени пут Његовог Величанства Краља (Усклици: Живео!), и оно што је један Краљ, познат под именом Александар Велики некад у историји силом освојио, то је наш Краљ освојио миром, освоји читав Балкан. Њему имамо да захвалимо што је створен чврст бедем противу рата и што се наша држава смарта као водећа у балканским државама и у друштву Мале Антанте крупна је чињеница, са којом се рачуна и која одузима сан и Мусолинију и Гембецу и свима другим непријатељима ове земље.

Господо, при завршетку дозволите ми, како би г. Кешељевић рекао, пошто сам окадио тамјаном мира, — да учиним апел на Краљевску владу и Министра финансија, шта би још требало учинити за ову још годину и по дана колико ћемо бити посланици, па да тада иступимо пред наше бираче да нам суде и да тражимо понова њихово поверење. Трбало би снизити или како рече наш друг Брана Николић укинути земљарину. Немојте заборавити да је земљарина за Војводину страх и трепет. Ја се надам да ме неће нико моћи демантовати ако кажем да Војводина плаћа 250 милиона од 450 милиона, колико та пореза свега износи. Али има једна друга ствар, господо. Јесте и истина је, да је земљарина велика и тешка, али су још тежи прирези општински и бановински, кулук и водоплав. Осим тога, господо, мађарска је влада лошу квалификацију земљишта провела кад смо ми у Мађарској робовали, док нам ви, браћо, из Србије на тањиру нисте донели ослобођење.

Сви српски срезови су већином у првој класи а сви мађарски срезови су били у трећој или другој класи. То је једна неправда и велики грех да мој срез, који је најсиромашнији, плаћа исти порез као и други срезови који су много богатији. И то би се могло регулисати са пар речи у Финансијском закону да се снизи коефицијент за наше српске крајеве а да се остави за оне остале па нека и они носе ту неправду као што смо и ми спосили раније.

Споменуо сам да су тешки порези у Војводини. Ја нисам слушао ни са једне стране вапај на водне задруге. Водна задруга постоји у Тителу, која има под собом 45 хиљада јутара добре земље. Она се толико осилила да апсолутно не води рачуна о моћи плаћања тога једног народа. Г. Нележковић помоћник г. Министра финансија, кога ја високо ценим због његових одличних квалитета и способности, казао ми је ово: када сам ишао у инспекцију и када сам од једне водне задруге позван на вечеру, смучило ми се када сам видео оно златно посуђе и сребрни есцајг. Директори водне задруге имају по 100—110 хиљада ди-

нара, хидротехничари по 50 хиљада и поред тога г. г. инжењери имају право да врше своју праксу. Треба да се скине водоплав. А то је могуће, јер задруге и поред тога што од г. Министра финансија добијају субвенције у пореској реституцији, разрезају по јутру 30, 40 и 50 динара (Гавриловић: И 180 д.). Господо, те водне задруге мисле да смо ми њих ради, а не оне нас ради. Оне имају луксузне аутомобиле, коње, луксузне запреге, само што још немају авионе. И господа у мојој водној задрузи кажу: па посланик нека се купа у мутној прљавој и млакој Тиси, а они заплоче моторним чамцем, иду на Дунав и тамо се купају и то кошта задругу неколико стотина динара. Да су прилике друкчије, па да им се то и алали. Али су данас тешка времена, мора се штедети и ваља уништавати све што смо рђаво наследили од Мађарске центрије. Господо, какве се аномалије тамо дешавају? За време комесаријата у општинама делегати водних задруга били су општински председници, а срески начелници председници водне задруге. Ја вас питам: који је бележник или онај јадни председник имао куражи да опомене председника водне задруге кад му је претио премештај? Тако је стање било све до ових општинских избора, када смо и ми мало ушли унутра и окренули други крај.

Исто тако ваљало би донети што пре инвалидски закон и пристојно наградити оне хероје, којима дугујемо захвалност за ову слободу.

И питање двовласника у Румунији и Бугарској вапије за хитним и повољним решењем и ја молим Господина Министра иностраних дела, да учини све што до њега стоји.

Господо, ја сматрам да ће се у току нашега мандата поправити многе ствари које сада не трпе одлагања и надам се да ће г. Министар финансија као што је већ показао своју енергију у моме срезу, расчистити и са осталим рђавим чиновништвом, јер нико није противан томе да се порез убира али само да се то чини на време и хумано.

Ако желите да чујете и жељу мојих бирача, то је апел на све вас, да се подигну цене аграрним производима и онда ће наш сељак мирне душе плаћати порез који је данас за њега и велики и тежак.

Познавајући прилике у којима се налазе околне државе, где чиновништво за више месеци не прима плату и где корупција често пирује, а кад видим како је код нас живот сношљив и лак, онда ћете разумети да ћу гласати за овај буџет. (Пљескање и одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Витомир Видаковић.

Витомир Видаковић: Господо, пре но што кажем неколико речи поводом новог буџета, сматрам за потребно да одговорим на један део говора уваженог колеге г. Павлича, и то не из намере да распаљујем и разједињујем, него из хришћанске љубави, из оне љубави која треба да веје међу нама и оне љубави којом су наши стари уважени велики оци располагали и с којом су се међу собом опходили. О тој љубави ја ћу мало доцније рећи каква је она била међу великим мужевима наше цркве, а сала хоћу нешто мало да кажем о статистици г. Павлича, коју је он овде изнео, жалећи се на неправедност у пропорцији између пра-

вославног и католичког чиновништва и тврдећи како је католичко чиновништво овде запостављено.

Г. Павлич је прикупио једну ограничену статистику и ограничио се само на министарства, а не и на особље које припада дотичним министарствима. Природна је ствар да је овде у Београду пре рата, а и одмах после рата било доста чиновништва које се ту затекло и које одатле није могло бити уклоњено ради неке пропорције. Међутим, кад се разгледа статистика дубље, одмах се може увидети да ту нема никакве неправде. У моме Ужицу и у селима око Ужица има више чиновника и службеника католичке вере него у целој Дравској бановини. Њих нико не пита којој вери припадају, ни ко су и шта су. Многи су се од њих спријатељили с нама и постали наши другови. Многи су се и поженили овде и не мисле о давде ни ићи. Међутим, на другој страни није баш увек тако било. Бар мени су се неки жалили често пута. Ја немам за ово патврде, али је факат да су ми се неки наши жалили, причајући ми, како се често пута од колега чине према њима неправде и алузије. Па на крају крајева кад им се ништа не може због исправности, оглашују се као некакви антидржавни, комунисти па се гледа да се отуда потисну. И онда се нема права жалити на такву ситуацију, јер ствари, овакве какве су, другачије говоре. Ја сам, господо, само на брзину прикупио број учитеља у две три бановине и целокупан број учитеља у нашој земљи по конфесији. Тако на пример ми имамо у Дравској бановини 4003 учитеља католика а 10 учитеља православних, у Моравској бановини имамо 87 учитеља католика а 1971 православних, у Зетској бановини 1249 православних а 255 католика, у Савској бановини 798 православних и 3836 католика. Дакле, господо, свега православних учитеља и учитељица у нашој земљи има 12.248 а католика 11.065. Као што видите тај број пропорционално одговара, не могу рећи тачно, али свакако приближно ономе броју какав је и колики је и на терену. И ми овде, позвани да сарађујемо братски и другарски на једном светом послу, на сједишењу нашег народа, не би требало, господо и браћо, да истражујемо такве стварчице и да се о томе разговарамо и да се прегонимо о тим стварима.

Ја ћу, господо, проговорити неколико речи о оној љубави каква је она бивала и каква је била код наших великих црквених мужева пре 60 година између митрополита српског Михаила и бискупа Штросмајера. Ево, господо, једног писма, које пише митрополит српски Михаило бискупу Штросмајеру: „О политици наше владе, држим да сте сада добро извештени, те по томе нећу много говорити, само ћу изјавити молбу, да нашим заједничким радом олакшавамо тешкоће, које се појављују за остварење племенитих жеља и владе и свију патриота. Јер поред срца, које нас вуче једно другоме, к братској заједници и разум тражи да то чинимо, те једино тиме избавимо се од пропасти, која нам прети од стране непријатеља наших.

Што се тиче изјаве у енглеским новинама од Ваше стране, могу Вам братски казати, да је ожалостила све наше поштоватеље, не због тога, што би вам ко замерио чувати своју веру и цркву, него што се наговештује, да не би трпили поред себе

браћу друге вере донде, док не изневере своју веру.

Ми смо могли оценити тешке околности, у којима сте били, али други нису могли себи протумачити ту потребу, која Вас приморава, да као многоцењени и на гласу родољуб народни са таквом изјавом излазите пред народ. Но и то ће мучно упечатљење време и нова Ваша родољубива дела изгладити.

Само је нама жао и тешко, што се порушило Ваше здравље, које треба да је крепко, ради неуморног рада Вашег у корист народа.

2-III-1871 у Београду.

А. Е. Митрополит Српски
Михаило.”

На ово писмо бискуп одговара:

„Ја сам сам осјећао, како ће изјава моја у енглеским новинама неугодно дирнути један дио народа нашега; то ме је тим више пекло, што у тадашњих околности, није ми могуће било ствар исправити. Препустити дакле морам народу и повјести да ме из дјела мојих суди. Ствар тако стоји; да и ми католици по моме освједочењу тежити морамо, да се наша црквена аутономија, што више ојача и окријепи проти неразложитој централизацији, која животне силе поткапа. Као што смо дакле у вјери са српском браћом једно, тако ћемо, ако Бог да, данас сутра и у црквеном устројству приближити се браћи нашој.

Будите дакле, брате и пријатељу, нашем народу свети символ онога јединства, које га једино од злотвора својих ослободити може.

Молим Вас још једанпут, да ме првим својим братом сматрате, приправном вазда, пријатељску руку Вам пружити у сваком подухећу које народу на корист служи.

28 ожујка 1871.

Ваш брат и Ваш пријатељ

Штросмајер.”

То су речи, браћо моја и господо, преузвишеног оца и мужа црквеног Штросмајера. А ево шта је било приликом херцеговачке побуне 1875 године када је босанско-херцеговачка сиротиња јако патила и онда је писао митрополит српски бискупу ово: »Знам да искрено сачувствујете несрећи нашега народа, да Вас боли срце, што пати наша сиротиња Ерцеговачка и Босанска, и Ви сте велику суму подарили, да се ублажи и олакша тешка невоља. А за ту сврху људи од Срба, Руса, Француза, Енглезе, Немаца и браће Хрвата, образовали су комитет, за претседника овога изабрали су мене. Али сам ја још тада одговорио, да желим да будете и ви заједно самном равноправни претседник, и г. Веселички је потпуно пристао на то.

Сматрајући дакле Вас за брата и претседника овога нашега међународног комитета, молим Вас да изволите примити бригу, да се комитетска сврха постигне, и да по своме широком познанству, по Француској, Талијанској, Аустрији, Енглеској и Америци као и Швајцарији садејствујете, било да се скупе прилози за горе поменућу сиротињу, било да се задобије јавно Европско мишљење у корист робујуће браће.

20-X-1875 г.
у Београду.

Вашег Високопреосвештенства
у Христу брат:

**А. Е. Митрополит Србски
Михаил."**

Бискуп одговара: „Одговарајући на штована писма Вашег преузвишенога Господства од 20 и 23 листопада, прво свега изричем Вам срдачну захвалност, за пријатељско Ваше поуздање, које изразисте међународном одбору, што се моје особо тиче, тер за одлуку, којом сам од толико благотворнога друштва првих европских народа уз Вас почашћен.

25 студена 1875 г.
у Риму.

Ваше Преузвишености брат
у Христу

**Јосип Јурај Штросмајер
Бискуп"**

Ето, браћо, то је тако било писано у Риму 25 студена 1875 године. Као што видите из ових писма која су, разуме се, верна и документа, види се у каквом су односу стајали, у каквој љубави, у каквом братском пријатељству ти наши велики мужеви и са ове стране цркве православне и са стране браће католика. Видите, како су се наглашавале извесне реформе, можда реформе административне природе, не црквене или какве догматске или уопште унутрашње, него реформе организационе у погледу аутономије црквене или чега другог бар у извесној мери, да се ослободе онога центра „који животне снаге поткопава“. Таква љубав таква сарадња, господо и браћо, може да нам свима јавним радницима и у цркви и у политици да велики наук, велики пример како се сарађује, како се ради братски на добру и срећи свога народа. Та љубав најжалост, браћо драга, данас се не манифестује тако како се онда манифестовала и како су велики далековидни наши оци црквени предвиђали, како су они започели и давали идеју за деловање и пословање на народним стварима.

Та љубав данас на жалост испољава се у разним посланицама, у којима се хоће да се наша национална организација омладине, која сарађује на подизању младежи у свима правцима, често пута напада и критикује, као да су то безверске установе. Међутим, господо, то не стоји, то није тачно. Зато кажем: желети би било да се то наше братство започето на таквој основи и на таквој љубави и на таквом пријатељству, продужи, и у оваквом смислу и у оваквом правцу као што су темеље за то положили далеко мудрији, далековиднији учитељи, него што смо ми данас.

Ми видимо са друге стране, кажем и овом пригодом, да се води извесна верска пропаганда у центрима православних, често пута несолидна пропаганда, која није дозвољена и која је у погледу верске солидарности тако рећи неопортуна. Овде у Београду фратри имају пансионат са гимназијом која је равна државној школи. Није потребна конфесијска гимназија кад имају државну гимназију. Свештеници дају у болницама крстиће, дају деци икониче са ликом Светог Антуна и тврди се да оне имају чудотворну моћ, каже се да помажу нероткиње ит.д. Тотиче добијају службе преко извесних

личности а оне нас на улици руже. Желети би било да тога не буде, а са наше стране увек се наглашавало братство и другарство, јер смо ми следбеници једног великог учитеља.

Потребно би било да се међуверски односи регулишу позитивним законом и да се донесе интерконфесионални закон, који ће регулисати конкретне материјалне односе између појединих вероисповести. Закључен мешовит брак, у православној цркви, не признаје се. Један католик из мога Ужица напусти жену без пресуде и оде код бискупа у Сарајево и добије уверење да је слободан за закључење брака. Заводио се муж са женом, а он је католик и отишао је код бискупа и добио уверење да је слободан за брак. Међутим, жена венчана у цркви на основу црквеног и грађанског Закона. Такав се брак одједном ништи. Један грађанин стављен је под закуп, а други изван закона. Такви случајеви показују да није све у реду и да се такве појаве морају да регулишу законом, јер такве појаве погађају и нашу породицу и наше спокојство и наш најсветији мир. Имате случајева где је муж напустио жену и отишао у Суботицу и узео лажно уверење да је слободан за брак па закључио грађански брак. Жена кука и тужи суду и црквени суд треба да донесе одлуку. Али суд нема за то законског ослонаца, јер црквени суд не може да ништи грађански брак. Таквих случајева има, они се јављају, и људи не знају шта у том случају да раде. Због тога, господо, потребно је, да се на сваки начин ти међуверски односи регулишу једним законом.

Сад, господо, да пређем на сам буџет. Испитивања о буџету намењена су утврђивању принципа реда и прегледности у финансијском газдовању. То је нужно и у приватном газдовању. Тачно је речено, да државни буџет у државном организму преставља крвоток артерија и вена. Без буџета нема живота држави, без правилног крвотока, нема живота организму. Посматра се, је ли буџет уравнотежен или не, је ли у сразмери са привредним капацитетом земље или не. Буџет је огледало целокупног јавног живота у држави. Њен кредит у земљи и у иностранству зависи од ваљаности буџета. Наши буџети од 1919/20 г. почињу са једном и по милијардом, па се пењу до 14 милијарди динара. Шта је узрок томе? Узрок је изгледа наш партијски живот без скрупула који повећава преко мере и границе нашу администрацију и издатке, као и раширење културних потреба становништва. Народни посланици, будући утицајни, гледали су исто тако да се за своје крајеве искористе дане прилике и тако се трошило без мере и границе, и на тај начин финансије бацали у највећа искушења. Разорно дејство ускогруде политике и стерилне партијске борбе, која се била угњездилу у наш поратни јавни живот, позната је.

Циљ је прерачуна прихода и расхода, да се они тачно предвиде, јер иначе било би великих неприлика. Ту је значајна улога г. Министра финансија, Финансијског одбора и Народног претставништва. Време у коме живимо мучно је тешко. Налазимо се у финансијско-економском рату, који већ од половине 1931 године у најјачој мери бесни. Све гране наше привреде у своме просперитету не само што подбацују, већ су неке до скоро биле у сталном назадовању. Пољопривредни про-

изводи, нарочито житарице не подмирују ни трошкове производње, нешто мало поправила се цена у сточарству, а нарочито свињама. Воћарство је и мало цене, али га је мало било у многим крајевима. Занатлије и занати у већини су пропали, тако исто за 60% трговаца и трговине. Док сељак благодарећи својој штедљивости и скромности у подмирењу потреба издржава како тако своју економску екзистенцију благодарећи и олакшицама: у смањењу камате, дугорочном плаћању дугова и дужне порезе, дотле варошанин послован човек, нарочито у паланкама — економску муку мучи. Праведно морам рећи, да у тим малим градовима и варошицама труди се послован наш грађанин, који је својим патриотизмом задужио своју отаџбину.

Бар србијански градови потпуно су — могу рећи — национални, насељени и настањени чистим елементом, регрутованим из ближњих и даљњих села. Поред народне интелигенције, свештеника и учитеља, развила су та места све позитивне и конструктивне особине код нашега народа. Она су била народни универзитети и за просвету и хумана подuzeћа и за национално крепљење и подизање. Место старих домаћинских кућа и фирми које су пале или ће ускоро пасти, остаће празно место или попуњено са новим варошанином безбојним и ненационалним, заданутим по највише материјализмом и интересом само о себи и за себе. Стога налазим да је праведно и мудро било, да се учине материјалне олакшице и овим грађанима, бар у плаћању дугова онако и онолико како је то паметно учињено и за широке наше народне масе на селима.

Наш патриотски настројен народ чинио је и чиниће највеће жртве за своју Отаџбину. Он најбоље знаде шта то значи и колико то боли, када је Отаџбина у стању потреса и колебања. Са неизмерном љубављу он машта о њој. Поноси се својим тековинама, поноси се успесима које она ниже у спољној политици, када се она цени и уважава више од многих других земаља. Да би поднео и ову жртву, дао изворе за предложени буџет, нужно је да се код њега очува морална стабилност и вера у поштење водећих, вера у оне, који располажу државном имовином по своје положају. У таквој осећању одвојиће он и од својих уста кору хлеба и дати на жртвеник општих потреба. Није ли га и таква вера провела кроз најтеже недаће дугогодишњих ратова и довела до васкрснућа? Није ли све он био у тим борбама изгубио, али је само веру сачувао у Божју правду и правцу и у поштење и мудрост својих старешина. Са таквом вером и пожртвовањем и у наступајућој години, тако рећи економског ратовања, поднеће он све напорне жртве. Стога за реализовања овога буџета, поред економског старања треба бригу бринути и за морална старања, која ће га окрепити и носити и у овом напрезању. Њега тешко погађа када сваком даном чита у новинама по неколико крађа државне имовине на свима странама простране наше Отаџбине. Нема сељака који није читао или чуо за сарајевску аферу. Она се најжалосније коментарише. Тако исто многобројне крађе пореских чиновника, поштанских, финансијских и других, чије се листе ређају из дана у дан. И он неодступно тражи да се такви злочини гоне са највећом одлучношћу и

најстрожијим законским казнама. Он тражи поштрење Кривичног закона нарочито за такве рушитеље са муком прибрале државне имовине. Он је ту праведан али и немилосрдан, јер такве појаве убијају веру у стабилност мира и правног поретка у земљи. А са убијеном и поколебаној вером, са тешким болом и јауком даваће дажбине, које су силом прилика и околности његовог материјалног живота у данашњем времену осетне тешке.

Нужно је предузети читав низ мера како у средини народних маса тако и у нашој администрацији да бисмо у буџетском финансирању у наступајућој години одржали потребну равнотежу. Ту иницијативу треба да узме у своје руке Краљевска влада уз сарадњу свих осталих званичних фактора. Треба ту иницијативу да потпомогне и приватна сарадња свих родољуба и патриота. Нека сви жртвују своју лепту и свој допринос. Сви шефови надлештава и установа нека воде својим примером највећи утицај. Онима, који су имали право на специјалне вагоне за своја службена путовања и потребе, нека се укину или ограниче та путовања на најмању меру. Који су ишли и иду специјалним аутомобилима, нека се њима изврши редукација. Ко је имао права на специјалне бенефиције, нека их смањи и ограничи ради општег добра и васпитног утицаја. Поједини начелници и шефови који су имали генерална овлашћења да путују по своје нахођењу када хоће и колико хоће, нека смање своја путовања. Они су свршавали за 15 дана тога путовања, нека то ураде за 7—8 дана. Потребне су оштре законске мере за свакога несправног, па га мање обилазити и контролисати. И до сада је изгледа било доста тих контрола и ревизија, а све више дефрауданата. Прошла година била је година покајања, а сва година нека буде година штедње, подвига и чишћења свих несправности. Нека овакав наш поклич одјекне широм простране наше отаџбине од богатог до сиромашног. Нека се ограниче специјални паушали, чије цифре нису мале и иза којих се крију могућности разних злоупотреба. Ја сам купио некакве паушале из буџета Министарства саобраћаја. Тамо се каже: У управи државних железница додаци под позицијом „остали додаци и награде према правилнику о споредним припадљивостима и § 32 Закона о државном саобраћајном особљу при железничкој служби под „Ж“ и под „З“ путни подвозни и селидбени трошкови као и паушал“.

Дакле и поред додатака који постоје има неких паушала за подвозне и селидбене трошкове и ако се то особље вози бесплатно на железницама. Дакле тих паушала имамо како где у разним одељењима 17,362.630. Нека господа чиновници, који познају ту администрацију, говоре да се ови паушали могу свести на 50% а могла би се половина ових паушала употребити на основне школе, или на инвалиде, који иначе неуредно имају ону своју јадну помоћ. Нека шефови административних установа и надлештава имају бољу иницијативу и штедљивост. Маса је примера, који обратни говоре. Једна финансијска дирекција чини распис да се трага за једним човеком за 20 динара таксе. А овај распис треба послати на 40 пореских управа, а управе на 600 општина. Колико ту оде времена, труда и материјала! Један суд

шаље пет аката, једног истог дана са бројевима један до другог у пет засебних замотача. Колико је стотина хиљада расипања на мало и велико! Нека се сведу на најмању меру многобројне комисије. Често пута њихова калкулација износи знатан проценат сопствене вредности предмета или ствари по којој се ради. Њих неће много бити ако се члановима буде одредио један скроман паушал као и осталим чиновницима. Има их који се возе трећом класом, а од државе наплаћују прву класу. Пораст честог парничења и суђења често пење се сто на сто сваке године као да томе иду на руку наши нови закони. У многим случајевима суди се без таксе или са малом таксом. Неваљали људи готово су од тога створили занат. Знајући за садржину неких параграфа, изазивају добре људе, па их онда доводе пред суд. Неваљалцу се не сме рећи да је неваљалац, ни лопову да је лопов. Ти модерни и сувише опортунни закони нису за нас.

По новом грађанском поступку остављено је на вољи судијском убеђењу — како хоће да ти суди. А није редак случај да се од тога судијског убеђења јакне. Аустрији је као хетерогеној националној земљи требао један такав закон из политичких разлога, да преко суда држи свет у шкрипцу, а нама то није потребно. Наш народ негодује против те аустријске копије.

Народном просвећивању обраћати што већу пажњу. Данашња омладина још нема изражених идеала и стремљења високим побудама. Западњачка култура примљена са наличја одвела је у хипермодеран живот и материјални и духовни, у такозвано „Шими“ доба, које се огледа и у животу и у раду, у одећи, у песми, и у материјалним производима, у спортовима итд.

Томе је крив и биоскоп и порнографска штампа, која је препуна регистара криминалних догађаја: убистава, дето-убистава, брато-убистава, оце-убистава, матеро-убистава, силовања, блуда, брачних трагедија итд. — То је постала свакодневна духовна храна омладине, која је пре свега чита и прати те сензитивне догађаје.

У биоскопима посматрајући личности из раскалашног и бесног пресићеног живота, њихову раскош, бес и оргијање, цмакање и љубавне авантуре, у себи ствара жељу за таквим животом и хохштаплерајем. Наш прост једноставан живот не задовољава је и чини је апатичном за животну борбу и подвиге.

Није ли потребно таквој штампи и таквим биоскопским увесељавањима завести нарочиту цензуру, за ствари које морално разоравају?

О свима тим разорним утицајима, који и морално и материјално наш народ нарушавају, треба нарочиту бригу бринути.

Ми имамо Министарство за физичко васпитање, а немамо за морално, подизање карактера уопште, анационалних посебно. И на ту страну ваља обратити нарочиту пажњу и у ту сврху образовати при Министарству за физичко васпитање и одељења за национално подизање, којим би руководили опробани национални радници и васпитачи из свију племена нашега народа.

Треба потпомоћи нашу привреду, да се она успешно и што пре оријентише у правцу подизања оних грана, где нам се не може конкурисати. Док житарице могу успевати под доста разноли-

ким поднебљем, дотле је воћарство нарочито по племенитијим врстама ограничено на ужи појас. Наше воће и шљиве пожегаче, чувене су и тражене на пијацама и у северним и јужним земљама. С тога нарочито треба потпомагати воћарске задруге за заједничку продају, у којима ће се на савременији начин воће паковати и извозити. У контингентима намењеним за извоз, задругама дати првенство поред трговаца извозника.

Господо, једно болно питање притискује наше широке масе. То је инвалидско питање, толико помињато и ове и прошле године. Инвалиди су наш понос, жива успомена како се служи Отаџбини. Њихово је стање нерегулисано, има их, којима су у рову од премрзлости узете и ноге и руке, а на инвалиду немају права, што нису онеспособљени ватреним оружјем. Неправде треба што пре исправити, и нови инвалидски пројекат озакоњити. И они, који имају права на инвалиду, врло споро и тешко до ње долазе. Администрација је око инвалиде сувише гломазна. Док предмети инвалидски оду из општине преко пореске управе на финансијске дирекције од министарства, године пролазе. Још ако се у поднетим податцима нађе по нека погрешка или недостатак, та се акта дуговечно шетају. Са овога места било је речи и ургирано, али су мало ствари убрзане.

Да би се подвргао критици сваки рад, да би и јавност вршила потребну контролу, нужно је дати штампи већу слободу, само ону и онолику слободу, која неће наносити штете државном и народном јединству.

Са овим и оваквим напоменама, господо, изјављујем да ћу гласати за овај буџет у начелу. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Филип Цемовић.

Филип Цемовић: Изузетно тешку економску кризу преживљује цео свет. Она је последица многих чињеница, о којима не рачунам за потребно да говорим, јер су оне вама свима познате. Најтежа је страна ове универзалне економске кризе за нашу земљу та, што нас стеже политика свију држава да имају у својој кући све што им треба, а нарочито политика протекционизма домаће пољопривреде. Нашој земљи пољопривреде затворена је једна по једна пијаца, док нисмо дотерали до тешког положаја да се више не рентири обрађивање земље, и да наши сточари немају рачуна да држе стоку. Због овога, господо, као што нам је свима познато пропадају све гране наше народне привреде: трговина и занатство. Наша млада индустрија, нажалост, искоришћује ово тешко стање својим картелима да од лошег стања направи још горе. Зато, доиста је тешко у оваквим приликама имати здраву и рационалну финансијску политику. У оваквим приликама ништа друго не остаје Министру финансија осим штедње, штедње где треба и где не треба штедети. Али, „ос јудо, штедњом се само кућа не кући, штедња без радње, то је осуђивање на опасно животарење. Док Министар финансија има доиста дужност да штеди, наша Влада има дужност да сама прегне свима силама и цео народ покрене на рад. Само радом може се земља и народ спасти од ове не само тешке, већ и опасне економске кризе. Наш народ каже: „гладан човек, готов ђаво“. Интернационални идеалисти стварају своје планове и остварују

их, дражећи гладне желудце обећањима. Богу хвала, наша земља није у таквом положају још, да ју овакав мамац може потрести, али ми не смејемо чекати да народ до тога дође, већ морамо предузети хитне мере за економско оздрављење наше земље и преко њега да спасимо државу од финансијског краха. Међутим, не смејемо затварати очи пред истином да ова депресија и ако лагано али стално пролетизира наше село. То се види из статистике о порасту наше радничке снаге и сталном порасту незапослених радника. Мени изгледа, на срећу, да ни у једној земљи на свету није лакше избећи економске потресе и с њима и политичке, него у нашој земљи. Наша земља има све услове за све врсте и пољопривредне и индустријске привреде. Ни једној другој земљи, изгледа ми, није лакше извести једну правилну привредну преоријентацију као нашој, јер зато имамо све потребне климатске и зонске сфере.

Нама фали један општи привредни план, који земља оческује, као озебао сунце. Нажалост, у том погледу до сада није ништа урађено. Рђаве последице ове беспланости, показују жалбе наших пољопривредника на поједине наше индустријске картеле. Тога у једној планској привреди не би могло бити, не би се могло ни помислити да малобројне групе ситних или крупних капиталиста, већином иностраних, даје наш земљораднички сталеж у овој иначе тешкој економској кризи, Плањска национална привреда натерала би нашу индустрију да се прилагоди њој. Са једном разумном планском привредом, с погледом на стање у коме се налази наша индустрија, ми бисмо могли избећи фаталну борбу која се води у великим индустријским земљама између капиталистичке машинске грдосије и стотине милиона беспослених и гладних радника.

У овом погледу не само што нисмо ништа учинили, него, изгледа, да нећемо да учинимо ни оно, што смо једним законом били ставили себи у дужност. Ја лично не рачунам да је Закон о привредном већу одговорио потребама наше земље; шира и ефикаснија помоћ земљи Влади и народном претставништву треба, но што нам је могао пружити закон о Привредном већу, али и оно што нам тај закон пружа, ипак је један корак напред ка стварању великог националног привредног плана. Зато, нажалост, морамо да се ослањамо на вапаје појединих занатлијских и трговачких организација о пропадању наше привреде и нашег привредног сталежа. Зато мислим да погађам вољу целе Народне скупштине, изјављујући да ћемо и ми народни претставници и цела земља подржати и потпомоћи Краљевску владу у свему што она буде предузимала да се што пре дође до једног привредног плана, с погледом на вапијуће потребе свију наших привредних сталежа. У исто време ако Краљевска влада то исто зна, посланичка ми дужност налаже да изјавим: да ако се не приступи привредном обнављању наше земље, финансијски крах, раније или доцније, неизбежан је.

Прилазећи ближе буџету, ја хоћу да обратим вашу пажњу на једну његову нарочиту страну. Стара је ствар, да је буџет огледало целокупне политике једне државе. Логика цифара говори, шта се и у ком правцу ради у једној држави и колико је хармоније у општој државној управи. Полазећи са гледишта претежних државних и народ-

них потреба, у буџетским цифрама није тешко уочити неравноправност у гранама државне политике. Из опште наше унутрашње политике, ја ћу напоменути свега једно министарско пасторче — Министарство пољопривреде. У старим партијским режимима имало је за свакога увек и за све довољно новаца, али није имало само за ово Министарство, које је имало да служи нашој главној привредној снази и нашем многобројнијем привредном сталежу. Кад се тако могло поступати са тако важном граном наше привредне политике, ја се много не чудим, што је читав један наш крај био и остао заборављено пасторче. То се заборављено пасторче зове Црна Гора.

Господо народни посланици, верујте ми да ми је не само тешко већ и нелагодно говорити о Црној Гори. Нелагодно само зато, што изгледа да ми Црногорци само кукамо и запомажемо. Свесан да ни овај мој вапај, као ни сви досадашњи, не води ничему, ја не бих на ову тему трошио речи да ми не налаже највиша дужност југословенског родољуба. Одмах изјављујем у интересу највише националне политике, Црна Гора не сме бити више државно пасторче. Изјављујући ово, ја у име своје, а слободно могу рећи и у име целе Црне Горе изјављујем: да ми не тражимо ништа више, но оно, што имају најмање задовољни крајеви наше отаџбине, и били бисмо бескрајно задовољни, када би се према Црној Гори поступило онако, како се поступа у најзабаченијим крајевима наше државе. Црна Гора једно тражи од велике Југославије: да даље не буде слепо црево у њеном организму и да јој се да могућност да ради и живи онако, како живи цела наша земља.

Господо народни посланици, ја разумем, зашто је била заборављена и слободно вам могу рећи малтретирана Црна Гора у партијском режиму до 6 јануара. Много се влада измењало у томе режиму и ни једна од њих није ни покушала да се уздигне на степен опште југословенске владе. Све су оне биле владе племенских и професионалних компромиса. Кабинети ових партизана у општој државној политици нису могли ићи даље од поделе буџета на провинције које они претстављају. Истина је, постојале су партије које су носиле обележје србијанско, босанско-херцеговачко, војвођанско, далматинско, хрватско и словеначко, али, нека је част Црногорцима, никада није било црногорске партије. Немајући у тако састављеним кабинетима својих представника, Црна Гора није имала никога да се о њој брине, и она је најбољи доказ недржавничке политике старих партија. У чему су невоље Црне Горе, питаћете, господо? Те су невоље у пуном отсуству саобраћаја. Од уједињења до данас утрошено је, према речима Господина Министра саобраћаја, око 2 и по милијарде динара, за грађење железница у Југославији, а то је годишње око 240 милиона. Од тога за Црну Гору ни један једини динар. Може бити да ће неко помислити да државној целини нису потребни жељезнички путеви кроз Црну Гору и да она цабе вапије у том погледу. Тако излази према политици досадашњих наших Министара саобраћаја, али, ако доиста тако мисли и наша садашња влада, ја је са овога места у име целе Црне Горе молим да она то и изјави, да не би наш народ у Црној Гори живео у илузијама и цабе прижељкивао оно што није потребно државној целини. Црногорац

се није научно милостињи и Црна Гора неће пружати руке за милостињу у виду грађења непотребног жељезничког пута кроз Црну Гору, међутим, потребно је, господо, бацити само један летимичан поглед на карту наше земље и видети да је пут на наше најјужније приморје не само потребан већ и непходан за нашу државу. Потребан је економски, потребан је стратегијски, потребан је политички. Нека ми је допуштено да се позовем на један наш највећи ауторитет у овом погледу. Кад су се Црногорци обратили покојном Јовану Цвијићу да он каже који је најпречи и најпотребнији жељезнички пут за везивање наших централних земаља са нашим морем, он је одговорио: »Пут преко т. зв. Санџака и Црне Горе у Боку Которску«. Ја би злоупотребио ваше стрпљење, кад би вам изнео статистичке податке о привредном богатству Црне Горе, нарочито њеном богатству у шумама и сточарству. Потребна држави жељезница, од пасивне Црне Горе створила би активни привредни крај. Независно од овога, чак кад та пруга не би била потребна државној целини и кад би сва Црна Гора била састављена од једног кречњака, народ онога краја доиста има морално право да државна целина поведе рачуна о њему.

Ја нећу да помињем наше страшно вековно еписко доба борбе за слободу; ја ћу само да вам, господо и другови, напоменем, чиме је Црна Гора задужила Југославију, и на основу чега она не сме према њој бити маћеха. Капитулација Црне Горе, рачуна се код Црногораца за највећи грех оних, који су водили Црну Гору, ма да је њена снага била потпуно исцрпљена у рату, али оно што је учинила прегажена и заробљена Црна Гора за наше национално југословенско уједињење, узвисило ју је изнад многих наших других крајева. Још у току рата, кад се његов завршетак и исход није могао ни нагађати, заробљеничка елита Црне Горе формално је изјавила: да лишава свога дотадашњег суверена престола и да се уједињава са Србијом. Тако је она и учинила чим је био пробијен солунски фронт, за коју акцију Србија тада није ни знала.

Господин Министар саобраћаја био би у праву да ми каже да су ово патриотске сентименталности, нарочито сада у овим тешким економским приликама. Тако се приближно одговарало и раније на црногорски вапај, и ми смо на овакве одговоре навикли. Пруелазећи преко изградње жељезница у режиму партизанства, где су провођени чак и дупли колосеци из демагошких разлога, ја ћу да обратим вашу пажњу на жељезничке пруге које су данас у изградњи.

Ми смо у прошлој години детаљно изнели са заједничком изјавом, које су све пруге довршене, а које су у грађењу. Морам понова обратити вашу пажњу и да поновим: да се сада раде пруге: Лапово—Плана дупли колосек—Пожаревац—Кучево, Панчево—Београд, Приштина—Пећ, Велес—Прилеп, Бихаћ—Книн, Дужина ових пруга износи око 405 км. и државу треба да коштају по предрачуна око 1.284.000.000 динара, без вишкова, који ће се, без сумње појавити у већим износима. То су пруге које су почете 1931 године.

Намера је била да макар и површно додирнем питање изградње ових пруга, али од тога сам одустао, после документованог повора уваженог нашег друга, г. Министра Станића. И ми смо, мо-

рам признати, остали запањени изнетим чињеницама и величином суме којом је држава оштећена. Ми пак, из Зетске бановине, нећемо бити ни мало изненађени, ако која од оних у разним одлукама названа „споредном пругом“, буде добила назив „главна пруга“ и као таква буде дата у рад неком страном друштву. Ту неће изостати ни образложење да је та пруга најпотребнија за државу као целину, и са економског, стратегијског и других гледишта; ту неће изостати ни разлози: да је и понуда повољна, али када се постави питање на надлежном месту: зашто се не прави она пруга, која треба да веже Србију и Војводину са Јадраном, и која је чак и законом одређена, односно одређен њен правац и гарантована, одговара нам се да нас кошта врло скупо и да су услови страних група врло тешки. Пошто нисмо упућени у детаље услова склопљених уговора између државе и тих друштава, то о њима не можемо ни говорити. Али, кад је реч о прузи кроз Црну Гору, могу отворено тврдити да ти услови нису тежи од услова под којима се мало пре набројене жељезничке пруге праве, нити од оних које ће се у блиској будућности правити, ако се буде продужила оваква политика грађења жељезничких пруга.

Са путевима смо били скоро исте среће као и са жељезницама. Од уједињења до данас у Црној Гори направљено је свега око 150 км. пута, на чему народ овога краја има да захвали само Њ. В. Краљу по чијем је Високим налогу то урађено.

Читавих 10 година праве се и то уз помоћ народне снаге путеви Колашин—Мојковац—Бијело Поље, Нови Пазар—Тутињ—Рожаје—Беране, али како су и они као и већина осталих путева, са државног пренети на бановински буџет, то не можемо очекивати изградњу њихову из простог разлога што бановина нема потребних средстава за довршење тих започетих путева.

Ми се морамо у чуду питати, зашто је Црну Гору поставила таква судбина? Црногорци су поносни и никада се нису служили уценама, као што су радили други крајеви, они се неће ни у будуће служити сретствима, која служе на штету државне целине, већ ће својим радом и делима учинити све да наша драга и моћна Југославија постигне ону величину у међународном положају, која јој и припада.

Господо посланици, очекивали смо да ће уредба о јавним радовима дати могућности тамошњем свету да се може прехранити, да ће већ једном почети изградња саобраћајних веза Црне Горе са осталим деловима наше државе, али уредба нам је донела једно разочарење. Радити путеве и везивати поједине делове у Зетској бановини са главним јединим путем и преко њега за остале крајеве наше државе из сретстава добијених од трошарина на бензин и шпиритус искључено је, јер ти приходи ни из далека не могу бити у оном износу да се може и помишљати на какве јавне радове и изградње путева. Чак шта више, та је уредба и штетна за Зетску бановину, јер се њоме покупаљавају животне намирнице које Зетска бановина, као пасиван крај у пољопривредним производима, мора да увози.

Ја бих вас, господо, много заморио, кад бих продужио да говорим и о другим невољама Црне Горе и њеном запостаљању, те од тога за сада одустајем, сматрајући да сам се одужио својој са-

вести износећи ове најгавније невоље и завршићу тиме: да, будући уверен да ће ова Краљевска влада повести рачуна о овоме што сам изнео, у интересу опште и државне целине и да ће она учинити све оно, што Црна Гора са правом заслужује и очекује, изјављујем да ћу гласати у начелу за предложени буџет. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч народни посланик г. Сима Марјанац.

Симо Марјанац: Господо народни посланици, прегледајући поднешени буџет за 1934/35 годину увјерио сам се обзиром на ову тешку економску кризу, да је буџет превисок, а опет мислећи на државне потребе, опет је пренизак, али ја ћу ту критику препуштати и другима и било је доста, а ја ћу се осврнути на друге потребе мога среза, а мислим да тога има и у другим срезovima. На пример шумске глобе и штете из оне несрећне гладне 1932 године, кад је и народ и стока гладовала оне зиме. Свет је секао воћке, око кућа само да штогод од стоке исхрани, а камо ли да не сече шуме, пошто лугари нијесу могли стићи да се изда толико, колико је потребно па су многе пријавили, тако да у моме срезу тога има на хиљаде и хиљаде. То је све стајало до сада прије два мјесеца, те сваки дан позивају се људи и глобе их на хиљаде и хиљаде динара. Можете, господо, мислити како је тим људима на души у данашње тешко време, кад човек нема динара да купи соли за фамилију, већ једу неслао, нити петролеума има зашто да купе, већ се пате у мраку, а камо ли да могу на хиљаде штете и глобе да плате у данашње време, пошто је то почињено у оној несрећној зими. Ја бих молио господу посланике, да заједнички замолимо надлежне министр да се то некако опрости, јер ми сви врло добро знамо да се то не може наплатити у данашње вријеме, па што би се цабе свијет огорчавао, доста му је онако бриге и биједе.

Господо народни посланици, исто тако се у моме срезу људи кажњавају за узурпације државних земаља, шикара и пашњака; колико год има домова земљорадничких у моме срезу, толико има и узурпација, тако да је сваки по својој вољи узурпирао неко мање, а неко више, али сваки по нешто од 1919 године па до сада. Лугари, некога су пријавили, а неког нијесу па се направила чиста забуна у народу, онај који је тужен, љути се зашто је он тужен, зашто није и други који је исто тако узурпирао као и он. Пошто је то велика и тешка ствар, ја би молио господу народне посланике, да и за ово замолимо надлежне министре и Краљевску владу да се једном за увијек томе злу стане на пут, да се донесе закон: ко је приграбио државно земљиште а није му потреба, и на сметњи је селу да му се отпусти и да не смије свак по својој вољи да узурпира, а коме је потреба да му се и дадне онде где му село нађе, а не по његовој вољи, где он хоће. Да се томе сада у Босни највећем злу стане на крај, потребно је што брже да се донесе закон и да се спроведе на пример, где су сточарски крајеви као што је мој срез, он не може живети без стоке, па да има на хиљаде дунума оне кршевите и неплодне земље, а осим тога свијет се квари, по својој вољи ради, не поштује закон. Ја предлажем и молим да се онима људима, који су до сада глобљени, опрости глоба, јер није право да једни за исте ствари

буду глобљени, а други нијесу ни тужени и да се све од 1919 године до данас узурпације по својој вољи прегледају, па коме је потребно да му село одобри, коме није да му се пусти и забране даље узурпирање.

Господо народни посланици, ја сам и прошле године у буџетској дебати говорио о инвалидима и ратним удовицама, којима је ускраћено право што нијесу до одређеног рока 1929 поднијели молбе. Неко није знао а некоме се није ни јавило. Сеоски кнезови у нас у Босни, носају позиве уза се и не предају странки на вријеме, па пошто је прошла, они је поцепају. Тако је било прије док опћина није постала, а данас је мало боље. Прошле године, при дивизији у Сарајеву налазило се жалби и молби око 7.797, које су касно поднесене. Ја бих молио надлежног Министра и Краљевску владу да се донесе закон, да се онима који имају право дадне њихово право.

Господо народни посланици, овде су пале многе речи од госпoде предговорника против инфлације, а ја би рекао једно: како се може сељак раздужити, ако му се неће наћи начина и олакшати његовом тешком стању. Мислите, господо, да му је бог зна шта доброг учињено са оном уредбом, не него само живот продужен, као лекари болеснику кад дадну инјекцију да му живот продуже, па ако га не могу потпуно излечити, па боље да умре него да се и даље пати, који дан више. Тако исто и нашем сељаку продужен је живот, али се пати са њиме. Треба сељака чврсто поставити на његове властите ноге, и ослободити за нови бољи живот, изчупати га из оне зеленашке канџе, да га више не мрцваре, као што су га мрцварили, и гулили кожу са њега живог са не оправданим каматама од 30—50%, осим тога што се направило још трошкова судских и адвокатских, за једну трећину више. Када сељак то може отплаћивати и плаћати камату? Не може јер није то само: порез државни је исти ако није још и већи, онда шумске казне и још глобе којекакве од жандарма за нечистоћу, невезивање паса, а да и не говорим финансијске пријаве и глобе за дуван, шверц и друго; па то је господо, још један годишњи порез. Е, то је у данашње доба овакве кризе, господо, немогуће, кад сељак за мизерне цене продаје своје производе, то је, господо, немогуће без инфлације. Сељака раздужити и поставити на његове властите ноге осим као што је друг Станко Тркуља рекао уносити по 1 милијарду у буџет, или омогућити бољу пијацу, али то је тешко због тога, што људи који имају паре не верују ни у што осим у паре. А то јесте оно највеће зло, ја би рекао и констатовао да многи од оних људи, што су противу инфлације, мало у села залазе и знају његове потребе. Ја вам кажем смело, да у нашој земљи има 90% људи који би били за инфлацију, а ја мислим више људи више и знају; а ако може Краљевска влада раздужити сељака потпуно што прије без инфлације, ја јој честитам, а то јој је дужност да учини, јер господо, ако сутра буде потреба узети пушку и бранити домовину, онда ће тај сељак дражега срца и бољом вољом то да ради, него да га не раздужимо, већ пустимо на милост и немилост зеленаша. Ја вјерујем у способност г. Министра финансија да он зна добро да чува динар на висини, тако мислим да би право и Богу драго било, да нађе средства, па да и сељака потпуно

раздужи и онда ће се прославити, а то му је и највећа дужност и светиња.

Господо народни посланици, читали сте у новинама, како је наглим топљењем снијега у месецу децембру прошле године вода Плива надошла и упропастила овај лијепи водопад. Вода је отишла сасма у десну страну корита и утоиула за 3—4 метара у дубину и изгледа да је половина воде отишла кроз обалу и већ нема онога лијепога водопада у Јајцу, о коме су странци најлепше говорили, и који странце највише привлачи да дођу у Јајце да виде водовод. То је у дуљини од прилике 200 до 300 метара, тако да су два моста у великој опасности и мост железнички и мост којим се народ служи; тако исто у опасности је и соколана; која је прије 2 године сазидана, а није изграђена, јер нема новаца. Иста је у опасности да се поруши, тако исто многе куће које се са оне стране налазе, а има их и које су страдале. Градска клиника однешена је, као и још доста кућа оштећено, јер је варош Јајце, скоро све на среди са још једним таквим поводњем, па ако се то не спасе, онда

ће сва она друга страна да страда.

Ја сам прије 6 дана поднео престапку по тој ствари и господину Министру финансија и господину Министру грађевина, па предлажем и молим надлежну господо министре и Краљевску владу да се нађе за тако велику ствар једна свота новца, која би могла то довести у ред и старо стање, јер општина Јајачка није у стању то изградити. Ако се то не би израдило како треба, то би била чисто срамота за читаву државу, кад странци виде онаку погрду, ако буду долазили, а сумњам да ће долазити, док не чују да је водопад опет у Јајцу као и прије изграђен, изјављујем да ћу за овај буџет гласати: (Живо одобравање и пљескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господо, са вашим пристанком ја ћу данашњу седницу закључити, а наредну седницу заказујем за сутра тачно у 8 часова. На дневном реду је пружење у начелу претреса буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1934/35 годину. Данашњу седницу закључујем. Седница је закључена у 20,20 часова.

П Р И Л О З И

МИНИСТАРСТВО ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА
Краљевине Југославије

Београд, 19 фебруара 1934 год.

Господину

Др. КОСТИ КУМАНУДИУ
Претседнику Народне скупштине

БЕОГРАД.

Господине Претседниче,

У прилогу под 1) част нам је доставити Вам оригинални Указ Његовог Величанства Краља од 15 фебруара 1934 године, којим смо овлашћени у смислу члана 63 Устава Краљевине Југославије да можемо поднети на решење Народном претставништву Предлог закона о Допунском споразуму уз Уговор о трговини и пловидби између Краље-

вине Југославије и Краљевине Арбаније од 22 јуна 1926 године, закљученом и потписаном у Београду, 20 децембра 1933 године.

У прилогу под 2) част нам је доставити десет примерака горе поменутог Предлога закона са образложењем, с молбом да исти изволите изнети на решење пред Народну скупштину.

Изволите примити, Господине Претседниче, и овом приликом уверење нашег особитог поштовања.

Министар трговине и индустрије
Заступник Министра шума и
рудника,

Јурај Деметровић, с. р.

Министар иностраних послова,
Б. Д. Јевтић, с. р.

(Предлог закона отштампан у „Службеним Новинама“ за 1934 годину).

МИ

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи Народној
Краљ Југославије,

На предлог Нашег Министра трговине и индустрије и заступника Нашег Министра шума и рудника и Нашег Министра иностраних послова, а по саслушању Нашег Министарског савета, решили смо и решавамо:

Овлашћује се Наш Министар трговине и индустрије и заступник Нашег Министра шума и рудника и Наш Министар иностраних послова да могу на основу члана 63 Устава Краљевине Југославије, поднети Народном претставништву на решавање:

Предлог закона о Допунском споразуму уз Уговор о трговини и пловидби између Краље-

вине Југославије и Краљевине Арбаније од 22 јуна 1926 године, закљученом и потписаном у Београду, 20 децембра 1933 године.

Наш Министар трговине и индустрије и заступник Нашег Министра шума и рудника и Наш Министар иностраних послова нека изврше овај Указ.

15 фебруара 1934 године.
Београд.

АЛЕКСАНДАР, с. р.

Министар трговине и индустрије
и заступник Министра шума
и рудника,
Јурај Деметровић, с. р.

Министар иностраних послова,
Б. Д. Јевтић, с. р.

МИНИСТАРСТВО ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА
Краљевине Југославије
Пов. Бр. 4113

Београд, 19 фебруара 1934 год.

Господину
Др. КОСТИ КУМАНУДИУ
Претседнику Народне скупштине

БЕОГРАД.

Господине Претседниче,

У прилогу под 1.) част нам је доставити Вам оригинални Указ Његовог Величанства Краља од 18 јануара 1934 године, којим смо овлашћени у смислу члана 63 Устава Краљевине Југославије да можемо поднети на решење Народном претставништву Предлог закона о Међународној конвенцији о оснивању међународног уреда за хемију, са Пра-

вилником за међународни уред за хемију, — закљученој 29 октобра 1927 године у Паризу.

У прилогу под 2.) част нам је доставити Вам десет примерака горе поменутог Предлога закона са образложењем, с молбом да исти изволите изнети на решење пред Народну скупштину.

Изволите примити, Господине Претседниче, и овом приликом уверење нашег особитог поштовања.

Министар просвете,
Др. Илија Шуменковић, с. р.

Министар трговине и индустрије
Заступник Министра шума и
рудника,
Јурај Деметровић, с. р.

Министар иностраних послова,
Б. Д. Јевтић, с. р.

(Предлог закона отштампан је у Службеним новинама за 1934 годину).

МИ

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи Народној
Краљ Југославије,

На предлог Нашег Министра трговине и индустрије, Нашег Министра иностраних послова и Нашег Министра просвете, а по саслушању Нашег Министарског савета, решили смо и решавамо:

Овлашћује се Наш Министар трговине и индустрије, Наш Министар иностраних послова и Наш Министар просвете да могу, на основу члана 63 Устава Краљевине Југославије, поднети Народном претставништву на решавање.

Предлог Закона о Међународној конвенцији о оснивању међународног уреда за хемију, са Правилником за међународни уред за хемију, — закљученој 29 октобра 1927 у Паризу.

Наш Министар трговине и индустрије, Наш Министар иностраних послова и Наш Министар просвете нека изврше овај Указ.

АЛЕКСАНДАР, с. р.

18 јануара 1934 године
у Београду.

Министар трговине и индустрије,
Др. Илија Шуменковић, с. р.

Министар иностраних послова,
Б. Д. Јевтић, с. р.

Министар просвете,
Др. Р. Станковић, с. р.

МИНИСТАРСТВО ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА

Краљевине Југославије

Пов. Бр.: 4111.

Београд, 19 фебруара 1934 год.

Господину

Др. КОСТИ КУМАНУДИУ
Претседнику Народне скупштине
БЕОГРАД.

Господине Претседнице,

У прилогу под 1) част нам је доставити Вам оригинални Указ Његовог Величанства Краља од 18 јануара 1934 године, којим смо овлашћени у смислу члана 63 Устава Краљевине Југославије да можемо поднети на решење Народном претставништву Предлог закона о Споразуму о регулисању узајамних рекламација, закљученом и потписаном у Београду 28 новембра 1933 године између Краљевине Југославије и Републике Турске.

У прилогу под 2) част нам је доставити Вам десет примерака горе поменутог Предлога зако-

на са образложењем, с молбом да исти изволите изнети на решење пред Народну скупштину.

Изволите примити, Господине Претседнице, и овом приликом уверење мог особитог поштовања.

Министар правде,
Б. Максимовић, с. р.

Министар финансија,
Др. Милорад Ђорђевић, с. р.

Министар грађевина
Заступник Министра пољопривреде,
Др. Сркуљ, с. р.

Министар иностраних послова,
Б. Д. Јевтић, с. р.

Министар унутрашњих послова,
Жив. А. Лазич, с. р.

(Предлог закона отштампан у „Службеним новинама“ за 1934 годину).

МИ

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи Народној
Краљ Југославије,

На предлог Нашег Претседника Министарског савета, Нашег Министра пољопривреде, Нашег Министра правде, Нашег Министра финансија, Нашег Министра иностраних послова и Нашег Министра унутрашњих послова а по саслушању Нашег Министарског савета решили смо и решавамо:

Овлашћује се Наш Претседник Министарског савета, Наш Министар пољопривреде, Наш Министар правде, Наш Министар финансија, Наш Министар иностраних послова и Наш Министар унутрашњих послова да могу на основу члана 63 Устава Краљевине Југославије, поднети Народном претставништву на решење:

Предлог закона о Споразуму о регулисању узајамних рекламација, закљученом и потписаном у Београду 28 новембра 1933 године између Краљевине Југославије и Републике Турске.

Наш Претседник Министарског савета, Наш Министар пољопривреде, Наш Министар правде, Наш Министар финансија, Наш Министар иностраних послова и Наш Министар унутрашњих послова нека изврше овај Указ.

18 јануара 1934 године
у Београду.

АЛЕКСАНДАР, с. р.

Претседник Министарског савета,
Министар пољопривреде
Др. Милан Сршкић, с. р.

Министар правде,
Б. Максимовић, с. р.

Министар финансија,
Др. Милорад Ђорђевић, с. р.

Министар иностраних послова,
Б. Д. Јевтић, с. р.

Министар унутрашњих послова,
Жив. А. Лазич, с. р.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Милоша Драговића, народног посланика, на Министра саобраћаја о продаји шљаке у економском одељењу генералне дирекције државних железница.

Господине Министре,

Приликом задње дебате у Скупштини о изручењу народног посланика г. Хусеина Кадрића суду, због познате аграрне реформе, цела Скупштина једногласно је устала против стих оних лица, која штете државну имовину и тражила да се против свих таквих криваца најстрожије по закону поступи. И баш тих дана, када се о томе говорило у Скупштини, догодила се једна злоупотреба у ресору Господина Министра саобраћаја, која истина није размера познате аграрне афере, јер ако до њеног озакоњења дође држава ће бити оштећена за 300.000 динара, али није искључено, ако се томе не стане одмах на крај, да се неће те злоупотребе стално и надаље понављати, па износећи следећи случај молим Господина Министра, да овоме случају као и свима сличним који би имали да дођу стане енергично на крај.

Ради се о следећем:

Код Економног одељења генералне дирекције државних железница расписана је и одржавана је до сада већ три пута лицитација за продју 15 вагона шљаке из радиона железничких. Пошто се ни на једну од тих лицитација није појавио ни један лицитант, била је одређена директна погодба на 25 јануара о. г. На директној погодби коју је одржао шеф Отсека економског одељења г. Дрекслер, биле су три понуде, и то Војислава Ерића, Марковића и Д. Станојевића. Најповољнија понуда је била г. Станојевића који је нудио 70 пара по кили. Пошто начелник Економног одељења инж. г. Атанасковић није био задовољан са понуђеном ценом, рекао је свима интересентима да ће се расписати нова директна погодба. Међутим, 27-1 ове године појављује се неки Илија Илић, који нуди за исту шљаку дин. 1, и то заобилазним путем. Када су то чули лицитанти који су учествовали на директној погодби, отишли су код поменутог начелника и осталих надлежних фактора и тражили да се одржи или нова директна погодба или да се прими њихова понуда и то они сада нуде 2,50 динара по килограму. Међутим тамо им је саопштено, да се ова понуда Илије Илића неће узети у обзир и да ће се свакако одржати директна погодба и да ће то бити објављено у дневним листовима. Ови чекају објаву у дневним листовима и поред тога што су понудили 2,50 динара по килограму и то писмено, па је то и заведено код Генералне дирекције под бројем 15434 и 15435 и не мало су били изне-

нађени, када су чули да је примљена понуда Илије Илића и да је на 24 ов. месеца позван да му се саопшти да је његова понуда примљена. Тврде у Генералној дирекцији да је приликом одржане директне понуде састављен и записник и да је и ова понуда Илића унесена у записник и према томе на закону основана.

То не одговара истини. Лицитација, односно директна погодба била је одржана у присуству све тројице поменутих понуђача: Ерића, Марковића и Станојевића и до одређеног рока нису стигле него само три понуде. Ови понуђачи тражили су да се састави записник о одржаној лицитацији, али им је саопштено да није потребно правити записник, него да ће ствар ићи својим путем и без записника. Према томе ако постоји записник он је кривотворен и нема потписа на њему од присутних понуђача, а најмање може бити констатована и нека четврта понуда (Илића). Илија Илић ушао је у ову лицитацију против свих законских прописа и неким тајанственим путем, што најбоље сведочи то, да је његова понуда и ако протупрописно и после одржане лицитације, по којој он нуди само 1 динар по килограму за шљаку, проведена и прихваћена, док понуда од понуђача који су учествовали на лицитацији и која нуди 2,50 динара по килограму није узета у обзир.

Из овога се види, да се нека тајанствена рука уплела у целу ову ствар а за рачун тога Илије Илића и да је одбацила понуду која нуди држави 2,50 динара по килограму, т. ј. за 300.000 динара више него Илија Илић. Та тајанствена рука је успела да спроведе све то, па Вас, Господине Министре, молим да одмах најстрожије наредити истрагу по целој ствари, обуставите извршење продаје ове шљаке у корист Илије Илића по 1 динар по килограму и одредите да се распише нова лицитација или барем да се обави уже надметање међу понуђачима, јер ћете тиме утерати у државну касу најмање дин. 300.000.

Молим Вас, Господине Министре, да ми на ову интерпелацију одговорите усмено у Народној скупштини на наредној седници.

Тражим хитност и првенство за ову интерпелацију.

26 фебруара 1934 године

Београд.

Милош П. Драговић, с. р.
Народни посланик.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Мирка Ил. Урошевића, народног посланика, на Министра саобраћаја о одликовању Радивоја Поповића, чиновника у кабинету Министра саобраћаја.

Господину Претседнику Народне скупштине
Београд

На основу чл. 72 Закона о пословном реду у Народној скупштини, част ми је поднети ову ин-

терпелацију, с молбом, да надлежни Господин Министар изволи дати на исту свој одговор у Народној скупштини.

Приликом празника народног Уједињења 1 децембра 1933 године, Господин Министар саобраћаја изволео је предложити повећи број чиновника за одликовање, међу којима и г. Радивоја Поповића, чиновника његовог кабинета. Овим указом г. Поповић је одликован Краљевским орденом Белог Орла V реда. Ово је високо одликовање и врло велики орден, у толико пре, што г. Поповић, пре тога није добио ни један орден, нити ма какву похвалницу.

Ко је г. Поповић? После положеног испита зрелости 1919 године Поповић се је уписао на правни факултет и уписивао брижљиво семестре, не полажући ни један испит све до 1929 године октобра. У почетку је припадао политички комунистима, и био је једно време чиновник општине крагујевачке, одакле је после слома комуниста из те општине најурен. Доцније је пришао демократској партији, и ушао у државну службу као полицијски писар, у којој је био два пута отпуштен, а последњи пут чини ми се сам је дао оставку.

Из службе је остао све до избора народних посланика 1927, када је постао начелник срески у Подујеву и на том положају остао је све до 1929 године марта месеца, када га је тадашњи Претседник Краљевске владе и Министар унутрашњих послова г. Петар Живковић отпустио из државне службе. По отпуштању из државне службе долази у Београд, пријављује се Министру г. Радивојевићу и овај га поставља за дневничара са наградом од 3.000 динара месечно. Поред тога г. Министар му одређује из контролног фонда 2.500 динара месечно за прековремени рад. Ускоро г. Поповић успева да му Главна контрола и Државни савет поништи указ о отпуштању као начелнику среском и добија пензију, али он и даље остаје у својству дневничара примајући уједно три хонорара: награду као дневничар од 3.000 динара, награду из контролног фонда од 2.500 месечно и пензију, — пошто му је предлог да се регулише као сталан чиновник пропао у неколико махова, јер тадашњи Претседник Краљевске владе г. Петар Живковић никако није хтео да да своју сагласност.

За време од ступања у службу у Министарство саобраћаја, од 1929 године, па до пре 3—4 месеца, г. Поповић је имао своју засебну канцела-

рију на чијим су вратима биле исписане речи: Лични секретар г. Министра, а испод тога нешто ситније: Улазак без пријаве забрањен. За све то време од скоро пуних 5 год. г. Поповић није радио никакав посао апсолутно никакав посао, већ се је спремао за испите и некако једва је успео да скрпи диплому на правном факултету. Даљу историју г. Поповића нећу приказивати.

Ради свега наведеног питам Вас, Господине Министре:

1 — За какве сте заслуге изволели предложити г. Поповића за одликовање орденом Белог Орла V реда?

2 — Да ли је г. Поповић какав социјалан или политички, или јавни раденик?

3 — Да ли је г. Министру познато интимно мишљење г. Поповића о форми монархијске владавине, што треба да му је познато, јер је г. Поповић његов лични секретар?

4 — Да ли је познато г. Министру, да је 1 децембра 1933 године одликован шеф кабинета г. Министра унутрашњих послова г. Пантелић орденом Св. Саве V реда, — један фини и интелигентан чиновник, који служи и ради као роб и који је факултет свршио пре 7—8 година?

5 — Да ли је познато г. Министру, да је 1 децембра 1933 године одликован шеф кабинета Министра просвете г. Душан Вучковић орденом Св. Саве V степена, — један такође врло вредан и савестан чиновник, који је филозофију свршио пре 10 година, који је као шеф кабинета роб своје дужности и који говори два страна језика?

6 — Да ли је познато г. Министру, да је 1 децембра 1933 године одликован Претседник окружног суда за град Београд — Престоница Југославије — г. Филиповић, орденом Белог Орла V реда, који је такође радник првокласан, и уз њих да стане, па како да их прескочи Радивоје Ј. Поповић?!

За ову интерпелацију тражим првенство на основи § 73 Закона о пословном реду у Народној скупштини.

Примите, Господине Претседниче, и овом приликом уверење мога поштовања.

26 фебруара 1934 год.

у Београду.

Мирко Ил. Урошевић, с. р.
Народни посланик.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Др. Милана Метикоша, народног посланика, на Министра финансија о ниској продајној цени херцеговачког дувана.

Господине Министре,

На подручју Бановине моравске, из више средина, од стотина и стотина сациоца дувана примио сам притужбе да се откуп дувана врши уз цену од 1,50 динара по кгр. па се сациоци дувана мно-

го жале на поступке органа који врше откуп дувана.

Народ у Херцеговини живео је још од турске владе само од прихода духана. Ове године духан је откупљен испод објаве, у половину цене. Пре-

ма објави духан би се могао откупити по 10 динара, а духан је исплаћен сељаку, садиоцу духана, са ценом 2—4 динара чисто за један кг. духана. У Херцеговини је упропашћен велики број садиоца духана због тога што духан није плаћен према објави. Ти садиоци духана, који су предали откупној комисији сав свој духан по 2—4 динара од једног кг., сада је пао на просјачки штап и наги најтеже муке. Исто тако многима је откупна комисија одбила садњу у будуће ради тога, што су засадили неколико струкова више. Ово се одбијање садње креће обично ради 50—100 струкова више засађених.

Садиоци духана много су ради тога узнемирани и жале се на рад Управе државних монопола, која на овакав начин врши откуп најбољег духана у Херцеговини, па Вас ради тога молим да

ми изволите у Народној скупштини одговорити:

1 — Је ли Вам познато, како се ниске цене плаћају од стране Државне монополске управе за откуп дувана сељацима-садиоцима духана у Херцеговини?

2 — Што каните предузети да се од стране Управе државних монопола плати боља цена садиоцима духана, барем 10—15 динара од кг., јер сељаци обрађују земљу и улажу сав свој труд за успех те културе у њиховом крају?

Изволите, Господине Министре, примити уверење о мом особитом поштовању.

Београд, 28 II 1934 го.

Др. Милан Метикош, с. р.
Народни посланик.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Владимира Ст. Крстића, народног посланика, на Министра пољопривреде о одроњавању десне обале реке Мораве код села Крушара, Срез раванички Бановине моравске.

Господине Министре,

Десна обала велике Мораве одроњава један део села Крушара тако, да је за прошлих неколико година одронила куће и остале друге зграде педесет и двојици грађанина поменутог села, који су били принуђени да измeste своје куће и друге потребне зграде на друга места. То измештање скопчано је са великим трошковима. Поред тога што им је вода земљиште однела они и данас плаћају порез на то земљиште, пошто је ослобођење ове врсте веома тешко. Сада су склоне одроњавању куће и остале зграде још 22 грађана, које ће вода ове године без сваке сумње однети, а како знамо да је ове године било много снега, изгледни су за поплаву већи.

Само село Крушар није у могућности да одроњавање села спречи утврђивањем обале, јер је то скопчано са великим трошковима, пошто је обала висока око 20 метара. Суд општине крушарске актом својим бр. 648 од 24 марта 1931 године и актом бр. 1465 од 8-VIII 1931 године молио је Министрство грађевина, да се ова обала утврди из буџета Моравске бановине, а на основу тих аката Краљевска банска управа Моравске бановине, актом својим V бр. 16734/31 известила је суд општински да ће се утврђивања обале села Крушара предвидети у буџету за 1932/33 годину и тај рад почети, али ни до данас није у том правцу ништа урађено. Сељанима села Крушара пада ово још теже јер суседна села: Мијатовић, Глоговац, Мали Глоговац и Пањевац, у Срезу белчићком, стал-

но сваке године утврђују своје обале, а само у Крушару се то не чини, као да Крушар није саставни део Краљевине Југославије.

Ако се што пре не почне са утврђивањем ове обале, кроз кратко време биће принуђени сви грађани села да се иселе у брда, где је за пијаћу воду веома велика оскудица.

У 1931 години од Краљевске банске управе Моравске бановине излазно је инжењер који је вршио неки премеар за утврђивање ове обале, па као и увек од тога није ништа било. Наравно да су дневнице за тај рад примљене и на томе се и свршило.

Темељем тих чињеница молим Вас, Господине Министре, да ми изволите у Народној скупштини одговорити:

1 — Је ли Вам познато како вода Велике Мораве прети да поруши цело село Крушар, за чију одбрану ништа није урађено, док се за разна друга села ипак нешто учинило?

2 — Што каните одредити да се село Крушар заштити од несреће која му од набујале реке Мораве прети, јер је погубна за пропаст села очигледна ако се хитно не поступи и потребним средствима заштита народу не пружи?

Изволите, Господине Министре, примити уверење мога особитог поштовања.

Београд, 28 фебруара 1934 године.

Владимир Крстић, с. р.
Народни посланик.

